بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُوا

جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى

المسلم الصينى 中国穆斯林

2005

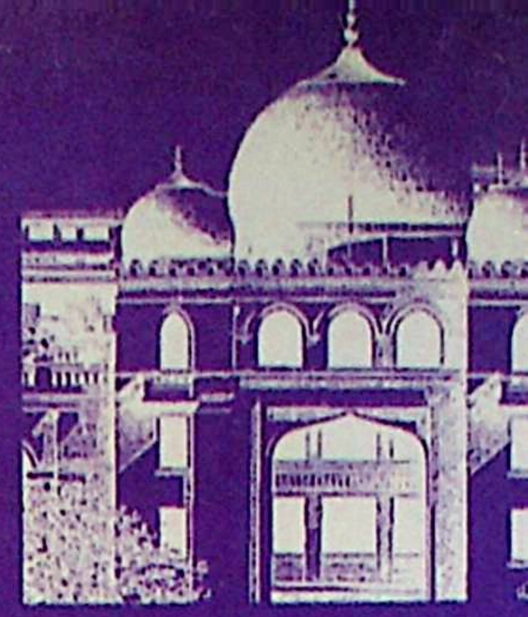
يىللىق توپلام

مجلة إسلامية ثقافية علمية جامعة

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

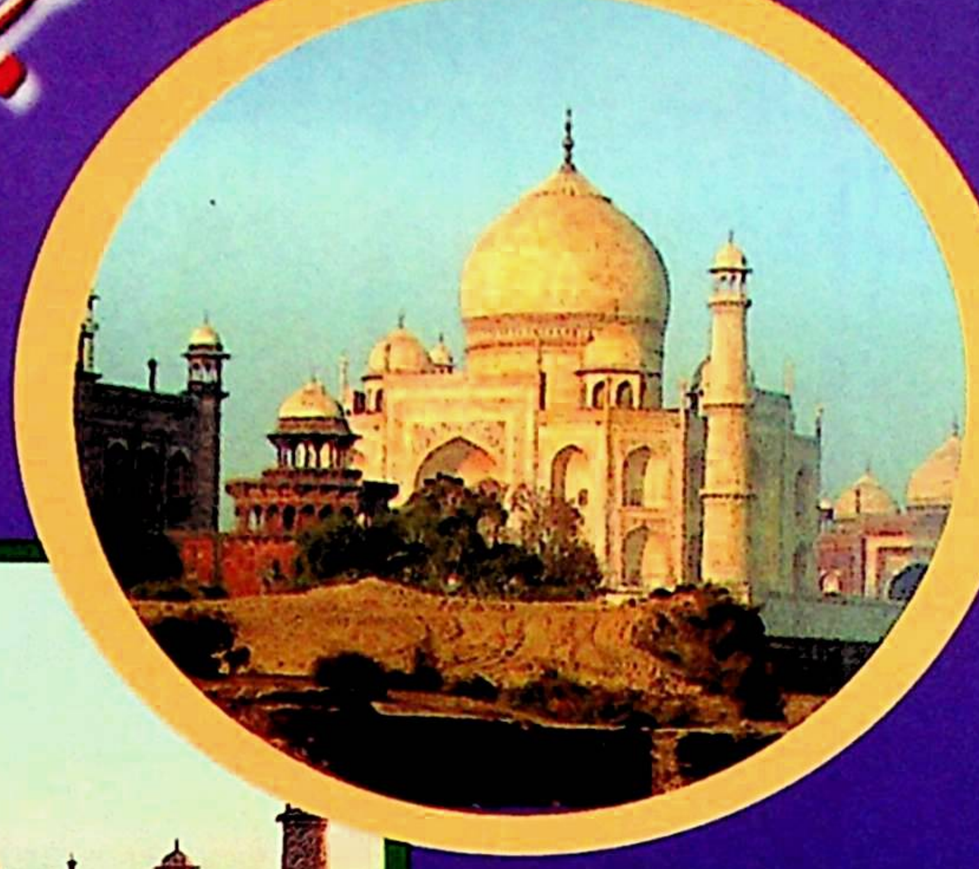
بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

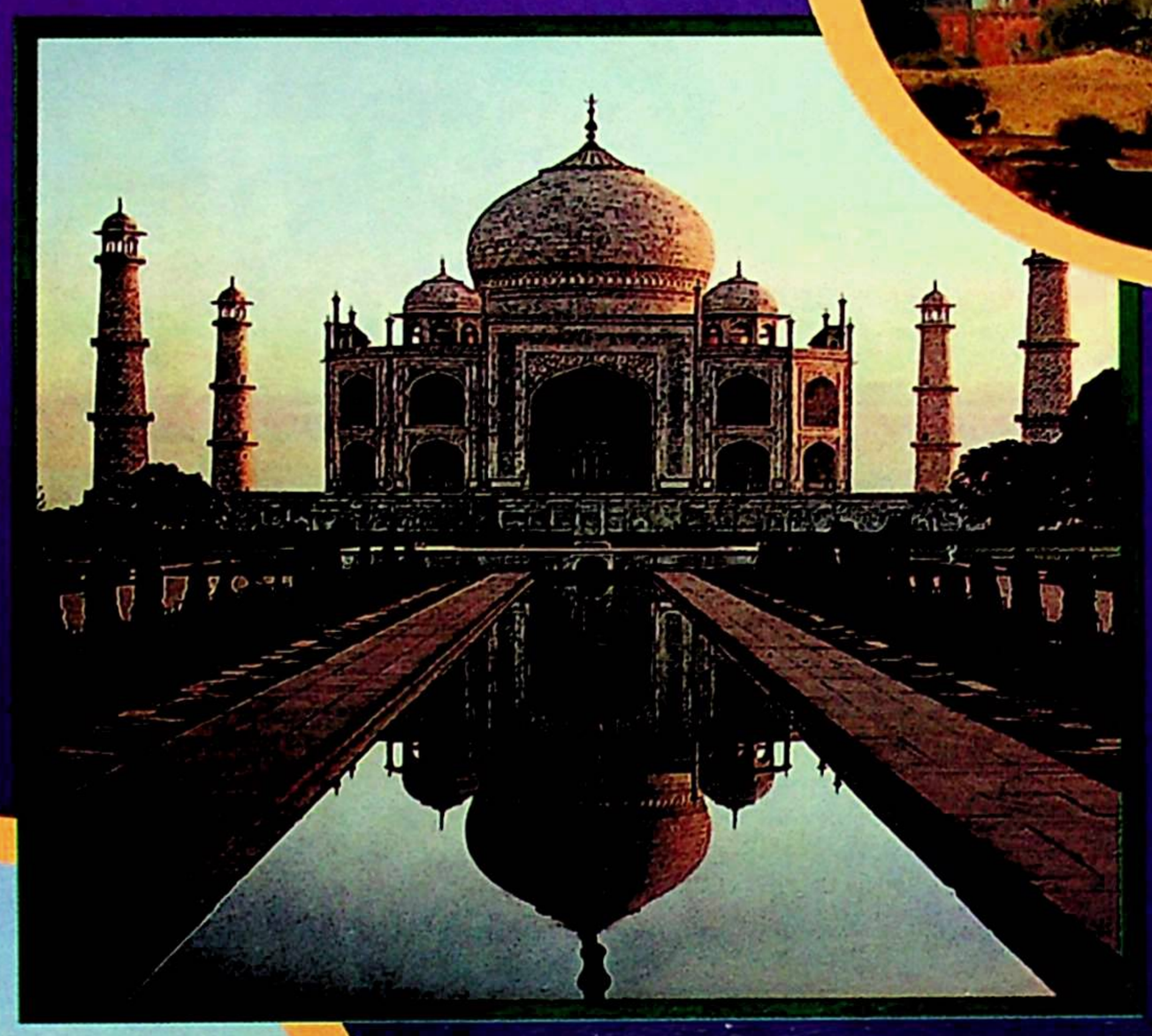
وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعاً وَلَا تَفَرَّقُوا

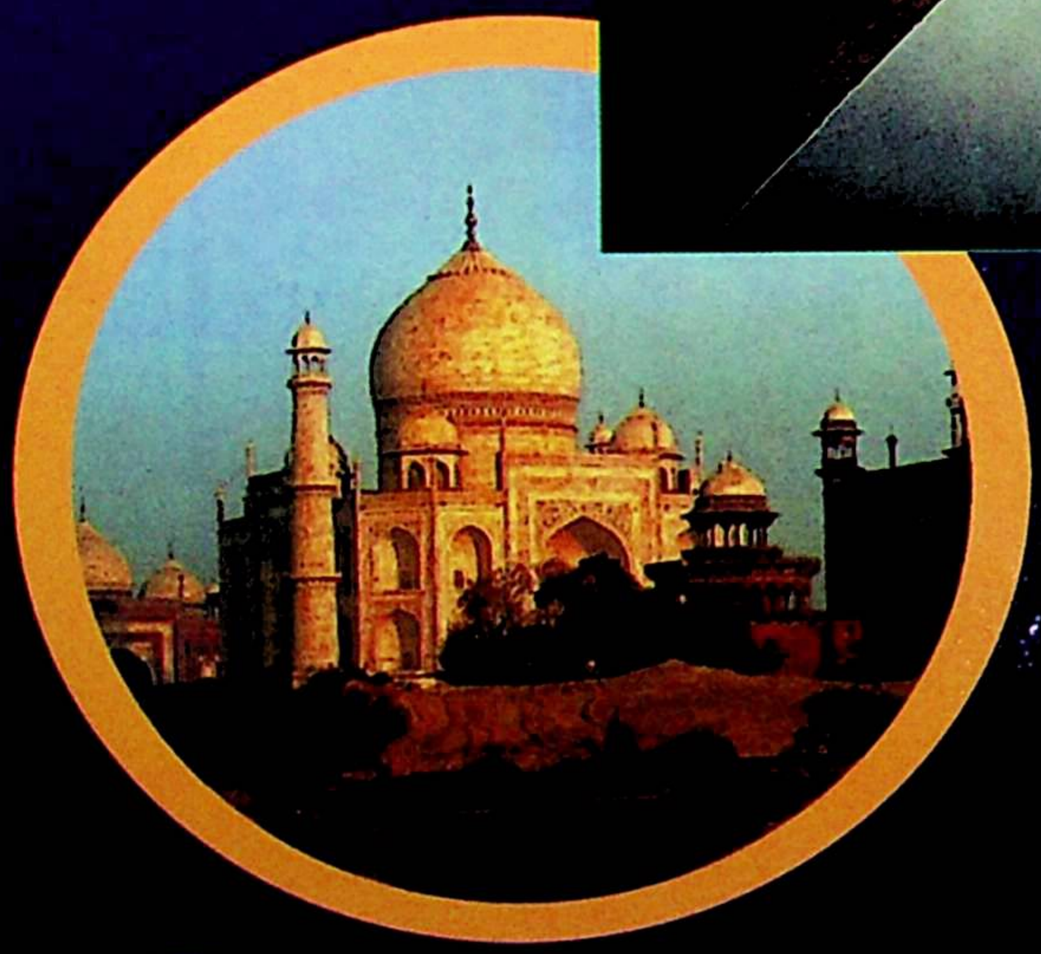
جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى

المسلم الصينى

中国穆斯林

2005 1

ئىسلامىيەت مەدەنىيەت ئىلمىيە جامەئە

2005-يىللىق ھەج پائالىيەتلىرى

2005-يىللىق ھەج تاۋاپقا بارغۇچى جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى 2004-يىل12-ئاينىڭ 25-كۈندىن 2005-يىل 1-ئاينىڭ 2-كۈنگىچە مەككە مۇكەررەمگە بېرىپ، ھەج تاۋاپىنى ئوڭۇشلۇق ئادا قىلىپ 2005-يىل 1-ئاينىڭ 25-كۈندىن 2-ئاينىڭ 4-كۈنگىچە ساق-سالامەت ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى.

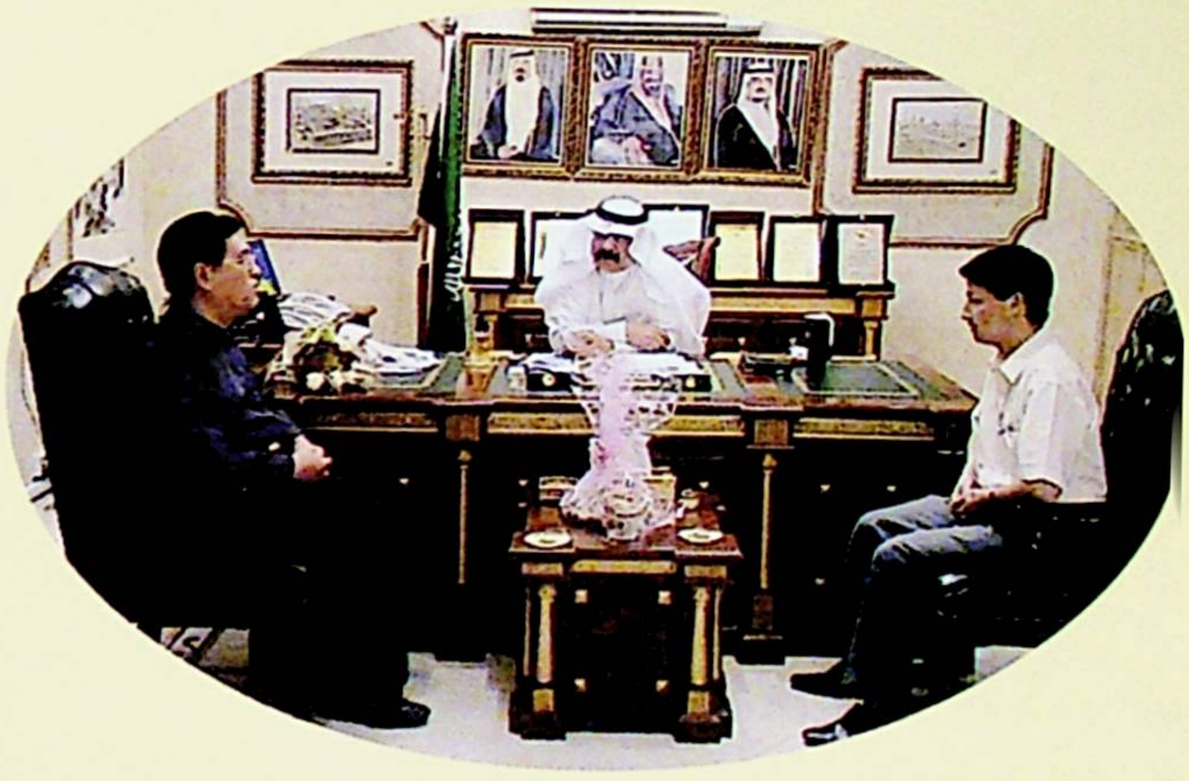
جۇڭگولۇق مۇسۇلمانلار ھەج سەپىرىگە ماڭدى.

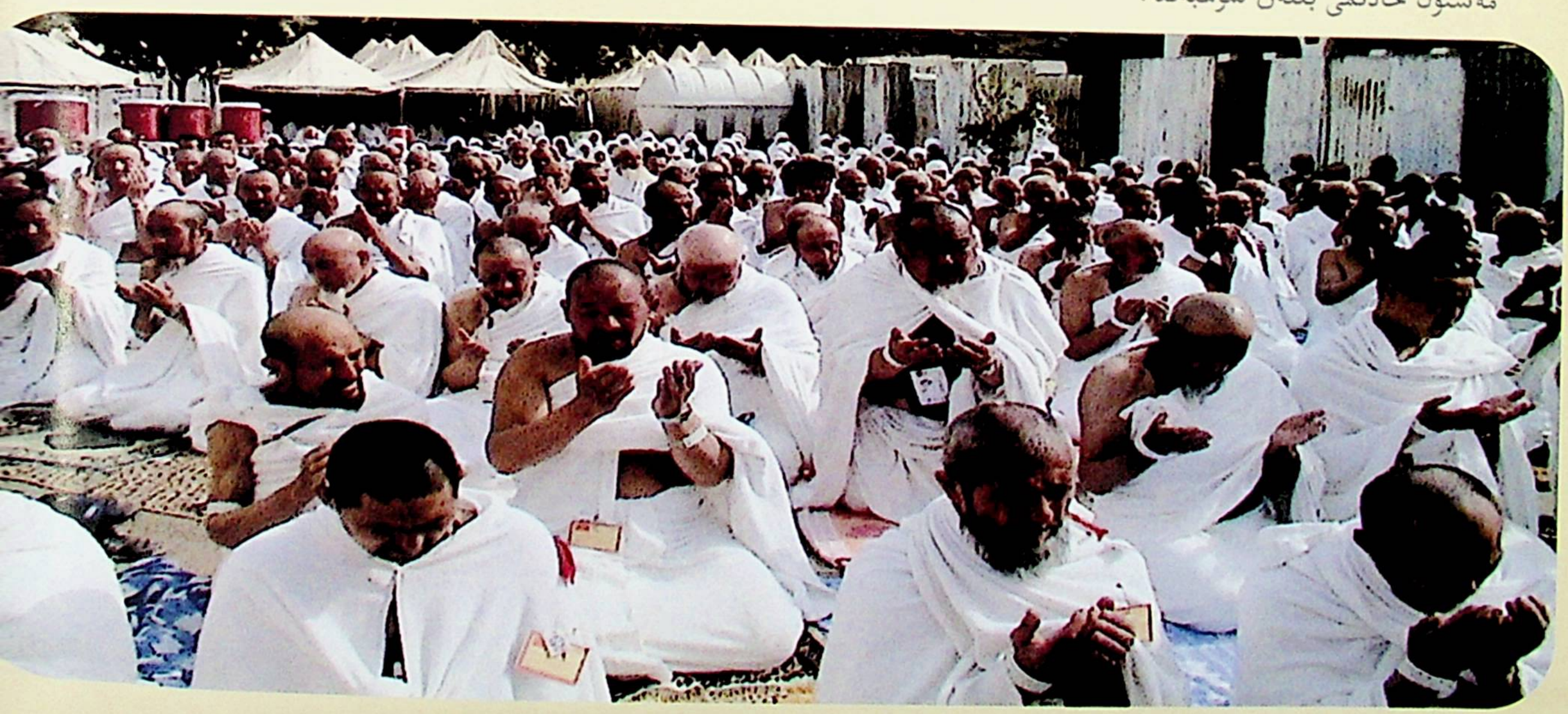
دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق دىپلوماتىيە خادىملىرى بېيجىڭ خەلقئارا ئايروپورتىدا تۇنجى ئايروپىلاندا ھەج تاۋاپقا ماڭغانلارنى ۋە خىزمەت ئۆمىكىدىكىلەرنى ئۇزۇتۇپ قويدى.

جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكىنىڭ باشلىقى مۇھەممەد ئەلى يۈي جېنگۈي سەئۇدى ھۆكۈمىتىنىڭ جۇڭگولۇق ھاجىلارغا مەسئۇل خادىمى بىلەن سۆھبەتتە.

جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكىدىكى خادىملىرىدىن بىر قىسىم مىنادىكى جۇڭگو ھاجىلىرى تۇرۇشلۇق چېدىر ئالدىدا.

جۇڭگولۇق ھاجىلار ئەرافاتتا دۇئا-تىلاۋەتتە.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

رەئىس جيا چىڭلىن مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتلار رەھبەرلىرى بىلەن باھار بايرىمىلىق سۆھبەت ئۇيۇشتۇرىدۇ

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: 2005-يىل 2-ئاينىڭ 1-كۈنى ج ك پ مەركىزى كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ دائىمىي ئەزاسى، مەملىكەتلىك سىياسى كېڭەشنىڭ رەئىسى جيا چىڭلىن مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتلار مەسئۇللىرىنى جۇڭنەنخەيگە سۆھبەتكە چاللىدى ۋە باش شۇجى خۇ جىنتاۋ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ھەم گوۋۇيۈەنگە ۋاكالىتەن دىنىي زاتلار ۋە كەڭ ئېتىقادچى ئاممىنى مۇبارەك باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلىدى.

مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، گوۋۇيۈەننىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى خوۋي لياڭيۈ(خوۋيزۇ)، دۆلەت كومىسسارى قوشۇمچە گوۋۇيۈەن باش كاتىپى خۇا جيەنمىن، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسىپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لىۋ يەندۇڭ، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، جۇڭگو كاتولىك دىنى ۋەتەنپەرۋەرلىك جەمئىيىتى رەئىسى فۇ تېشەن ۋە مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ مەسئۇللىرى سۆھبەتكە قاتناشتى. شۇنداقلا مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسىپ بۆلۈمى، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسى مەسئۇللىرى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىدىن رەئىس ھىلالدىن چېن گۇاڭيۈەن، مۇئاۋىن رەئىسلەر: ئەلى لىۋ شۇشياڭ، ھەبىبۇللا شې شىخلىن، ئابدۇللا خەن شىڭگۇي، مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ، شەمشىدىن ھاجى، مۇھەممەد سىدىق ما جۇڭجېلار سۆھبەتكە داخىل بولدى. شىنجاڭدىن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ئەزاسى، شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇللېتىپ دامولا ھاجمۇ سۆھبەتكە ئىشتىراك قىلدى.

جيا چىڭلىن دىنىي تەشكىلاتلار مەسئۇللىرىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: 2004-يىلى مەملىكىتىمىزنىڭ دىن خىزمىتىدە مول مۇۋەپپەقىيەتلەر بولدى. ھەر دەرىجىلىك پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتلەر پارتىيەنىڭ دىن خىزمىتى جەھەتتىكى تۈپ پائالىيىتى ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، مەملىكەتلىك دىن خىزمىتى سۆھبەت يىغىنىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، پارتىيەنىڭ دىن خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكى ۋە ھۆكۈمەتنىڭ دىن ئىشلىرىنى قانۇن بويىچە باشقۇرۇشىنى ھەققىي كۈچەيتىپ، پارتىيەنىڭ دىنىي ساھەدىكىلەر بىلەن بولغان ۋەتەنپەرۋەرلىك بىرلىكسىپىنى يەنە بىر قەدەم مۇستەھكەملىدى ۋە راۋاجلاندۇردى. مەملىكىتىمىزدە دىن جەھەتتىكى تۇنجى ئۇنۇمبرسال مەمۇرىي نىزام ــ «دىن ئىشلىرى نىزامى»نىڭ رەسمىي ئېلان قىلىنغانلىقى مەملىكىتىمىزنىڭ دىن ئىشلىرىنى قانۇنلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدا مۇھىم ئىلگىرىلەش بولغانلىقىنىڭ ئالامىتى. بىر يىلدىن بېرى، مەملىكىتىمىزدىكى دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ خىزمەت شارائىتى ۋە دىنىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش شارائىتى ياخشىلاندى؛ دىن ساھەسىدە چەت ئەللەر بىلەن بولغان دوستانە بېرىش-كېلىش ئاكتىپ قانات يايدۇرۇلدى؛ چەت ئەل كۇچلىرىنىڭ دىندىن پايدىلىنىپ مەملىكىتىمىزگە سىڭىپ كىرىشىگە تاقابىل تۇرۇش جەھەتتە كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەر قولغا كەلدى؛ دىنىي تەشكىلاتلار ھىندى ئوكيانداۋ يۈز بەرگەن يەر تەۋرەش ۋە دېڭىز تاشمىسىدا ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارغا ئاتاپ دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ تەزىيە بىلدۈردى، دۇئا-تىلاۋەت قىلدى ۋە ئىئانە بەردى، بۇ ئارقىلىق مەملىكىتىمىزدىكى دىنىي ساھەدىكىلەرنىڭ ياخشى ئوبرازى يەنە بىر قەدەم تۇرغۇزۇلدى. بۇ نەتىجىلەرنىڭ قولغا كەلتۈرۈلۈشى ۋەتەنپەرۋەر دىنىي تەشكىلاتلار ۋە دىنىي زاتلارنىڭ جاپالىق خىزمىتى ۋە تىرىشچانلىقىدىن بولدى، شۇنداقلا، بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمىتىمىز ئۈچۈن ياخشى ئاساس سېلىپ بەردى. جيا چىڭلىن دىنىي ساھەدىكىلەردىن تۆۋەندىكىلەرنى سەممىي ئۈمىد قىلدى:

1) دۆلەتنى قۇدرەت تاپقۇزۇش، مىللەتنى گۈللەندۈرۈشنى ئۆز ۋەزىپىسى قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، ئېتىقادچى ئاممىا بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتىپ، كەڭ ئېتىقادچى ئاممىنىڭ ئەقىل-پاراسىتى ۋە كۈچ-قۇۋۋىتىنى مۇجەسسەملەشتۈرۈپ، جەمئىيەت تەرەققىياتىنى يۈكسەلدۈرۈش يولىدا يېڭى سەھىپە يارىتىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن؛

2) دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، دىننى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا پائال يېتەكلەپ، دىنىي ئەقىدە، دىنىي ئەخلاق ۋە دىنىي مەدەنىيەتتىكى جەمئىيەت تەرەققىياتىغا، دەۋرىنىڭ يۆكسىلىشىگە ۋە ساغلام مەدەنىيلىككە پايدىلىق بولغان مەزمۇنلارنى تىرىشىپ قېزىپ چىقىپ ۋە جارى قىلدۇرۇپ، دىنىي ئەقىدىلەرنى ئىناق جەمئىيەت تەلىپىگە ئۇيغۇن شەرھلەپ، سوتسىيالىستىك ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىش داۋامىدا يېڭى نەتىجە يارىتىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

3) «دىن ئىشلىرى نىزامى»نى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ۋە ئىزچىللاشتۇرۇپ، نىزامنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى ۋە روھىي ماھىيىتىنى توغرا ئىگىلەپ ۋە چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرۈپ، نىزامغا ئاڭلىق ئەمەل قىلىپ، دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇشنى ھۆكۈمەتنىڭ قانۇن بويىچە كۆچەيتىشىگە يارەمدە بولۇپ، جەمئىيەت مۇقىملىقى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە دۆلەت بىخەتەرلىكى ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

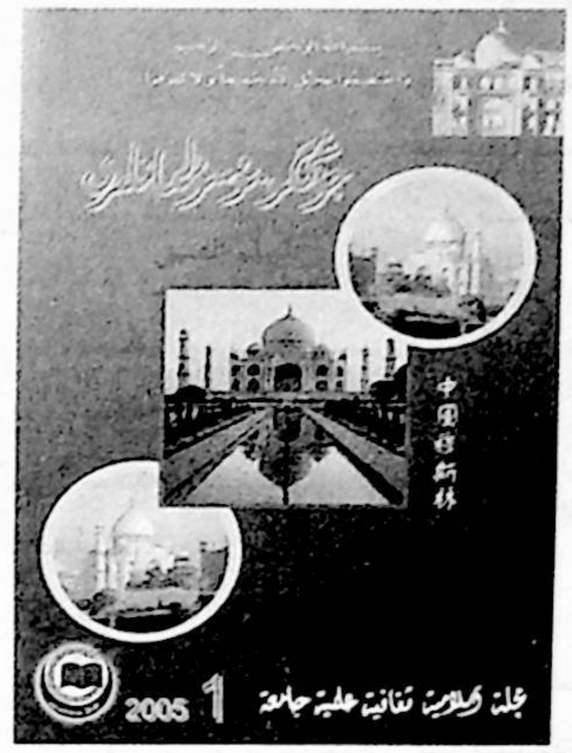
4) مۇستەقىل، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولغان ھالدا ئۆزى باشقۇرۇش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، ھەر قايسى دىنلارنىڭ ئەمەلىيىتىگە ئاساسەن ئەمەلىي ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، چەت ئەل كۈچلىرىنىڭ دىندىن پايدىلىنىپ سىڭىپ كىرىشىگە تاقابىل تۇرۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

5) دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ ئۆز قۇرۇلۇشىنى ھەققىي كۈچەيتىپ، بىر قەدەر يۇقىرى سىياسىي ساپاغا ۋە دىنىي بىلىمگە ئىگە، ۋەتەننى ۋە دىننى سۆيىدىغان، كەڭ ئېتىقادچى ئاممىا ھمايە قىلىدىغان دىنىي خادىملار قوشۇنىنى ھەققىي يېتىشتۇرۇشۇڭلارنى ۋە بەرپا قىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

سۆھبەتتىن كېيىن، جيا چىڭلىن سۆھبەت قاتناشچىلىرى شەرىپىگە جۇڭنەنخەيدە زىياپەت بېرىپ تەبرىكلىدى.

المسلم الصينى

مؤنده‌ر ردجه

جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى

中国穆斯林

(پەسللىك ژۇرنال 季刊)

(ئومۇمىي74 -سان 期74第总)

باش مۇھەررىر :

شەمشىدىن ھاجى

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر :

ھاجى بارات رەجەپ

تېخنىك تەھرىر:

ئەنۋەر ھاجى مۇھەممەد

تەكلىپلىك تەھرىر:

ئادىل ھاجى كېرەم

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى :

شەمشنۇر ھوشۇر

主　　编: 夏米西丁·哈吉

副 主 编: 巴拉提·热吉甫

技术编辑: 安瓦尔·穆罕默德

特邀编辑: 阿迪力·阿吉克力木

封面设计: 夏美希努尔·吾守尔

刊号 ISSN1007-5836: خەلقئارالىق نومۇرى

CN11-1346/B: دۆلەت ئىچى نومۇرى

邮发代号: 58—167: پوچتا ۋاكالەت نومۇرى

国外代号: Q1720

Q1720: چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالەت نومۇرى

▼ ئالاھىدە خەۋەرلەر▼

رەئىس جيا چىڭلىن مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتلار رەھبەرلىرى بىلەن باھار بايرىمىلىق سۆھبەت ئۆتكۈزدى ..... (1)

رەئىس جيا چىڭلىن قاتارلىقلار جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنى كۆزدىن كەچۈردى..... (4)

خۇشاللىنارلىق قەدەم، مۇھىم يۈكسىلىش..... ژۇرنىلىمىز ئوبزۇرى (5)

دىن ئىشلىرى نىزامى .....(6)

▼ئىسلام ئىلمى تەتقىقاتى▼

ھەدىس شەرىف توغرىسىدا ئومۇمىي بايان.....

..... مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى(14)

▼ ئىسلام ئەقىدىلىرى ▼

دۇئا، دۇئانىڭ شەرتلىرى، دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلار ۋە دۇئانىڭ ئەدەبلىرى ..... ئابابەكرى قارىي (23)

تەۋبە-ئىستىغپار توغرىسىدا ..... ئابدۇكېرەم قارىي (27)

▼ ئىسلام ئەدەپ- ئەخلاقى ▼

ئەخلاق-پەزىلەت ۋە ئۆيگە كىرىش ئەدەبلىرى ..... ياقۇپ ھەمدۇللا (31)

▼ ۋەز- تەبلىغ▼

ھەسەتخورلۇق مىللەتنىڭ ۋابا كېسىلى.....ئابدۇۋۇھاب مۇھەممەد (34)

▼ ئىسلام دۇنياسى ▼

ئاچچىق ساۋاق ۋە مەككە مۇكەررەمەدىكى ئەسلىھەلەرنىڭ ياخشىلىنىشى ..... شەمشىدىن ھاجى (37)

ئەرەب تىلىنىڭ تارىخىي تەرەققىيات ئەھۋالىغا بىر نەزەر .....

..... مۇھەممەد ئابدۇرەھىم (41)

▼ ئالىم-ئۆلىمالار ▼

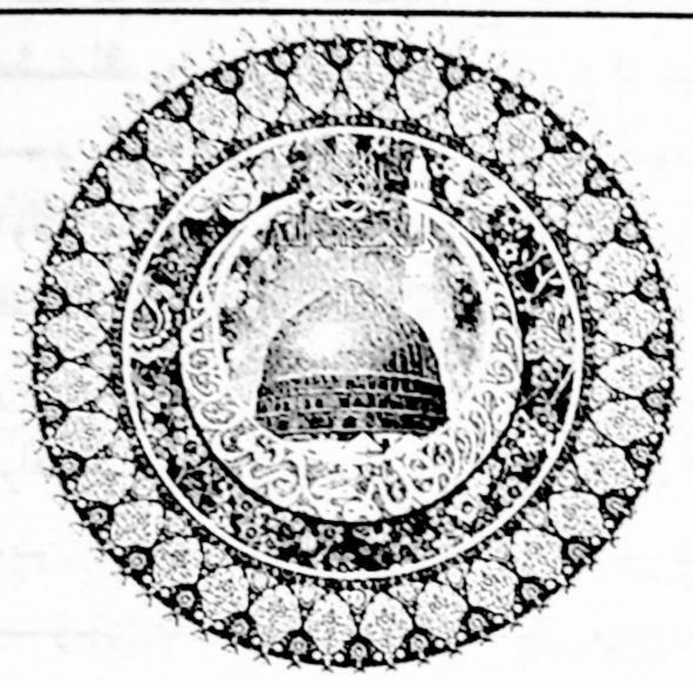
مۇسۇلمانلارنىڭ فىزىكا ئىلمىگە قوشقان تۆھپىلىرى.....

..... تۇرسۇن توختى (45)

www.uyghurkitap.com

مۇنداەرىجە

CHINA MUSLIM

2005
1

باشقۇرغۇچى: جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى
تەزگۈچى، نەشر قىلغۇچى: «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى
باسقۇچى: مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى باسما زاۋۇتى
مۇشتەرى قوبۇل قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مەملىكەتلىك ھەر قايسى جايلىرىدىكى پوچتخانىلار: ئۇرۇمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسى«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى
ئادرېس: بېيجىڭ شەھىرى شۇەنۇۋ رايونى
نەنخېڭشجې كوچىسى 103-قورۇ
پوچتا نومۇرى: 100053 فاكس: 83520073
تېل: 83520073 ، 010 - 63513181
شىنجاڭ تارقىتىش پونكتى: ئۇرۇمچى يەنئەن يولى119-قورۇ پوچتا نومۇرى:830001
تېل: 0991-2566193
جۇڭگو خەلقئارا كىتاب سودىسى شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ. (بېيجىڭ 399-خەت سانذوقى)
主 办: 中国伊斯兰教协会
编辑出版: 《中国穆斯林》维文编辑部
印 刷: 中央民族大学印刷厂
订阅、发行: 全国各地邮局、乌鲁木齐市邮政局;《中国穆斯林》维文编辑部
地址: 北京市宣武区南横西街103号
邮编: 100053 电话:010-63513181
010-83520073 (兼传真)
新疆发行站:乌鲁木齐市延安路119号
邮编:830001电话: (0991) 2566193
国外发行: 中国国际图书贸易公司
(北京 399 信箱)

▼ ياش ئالىملىرىمىز ▼

قىيىن ئىش يوق ئالەمدە، كۆڭۈل قويغان ئادەمگە ـــ دوكتور ئاشتى ..... (48)
غەيرەت تۇرسۇنىنى زىيارەت ..... ئابدۇرۇسۇل ئابدۇرەھىم

▼ ئىسلام دىنى ۋە ئۇيغۇرلار▼

قۇرئان خەتمە ئوقۇش سورۇنى ۋە قاريلارنىڭ ئەدەپ-ئەخلاق قارىشى توغرىسىدا ..... غۇپۇرجان شېرىپ (51)
ھاراق سورۇنىدىن تۇغۇلغان ئويلار ..... جارۇللا يۈسۈپ (55)

▼ خەلقئارالىق بېرىش-كېلىشلەر▼

2005- يىللىق جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكى جۇڭگو ھاجىلىرىغا مۇلازىمەت قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۈتۈۋلۇق ئادا قىلىپ، ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى ..... ئادىل ھاجى كېرەم (58)
رەئىس ھىلالىدىن چېن گۇاڭيۈەن مەراكەشتە رامىزانلىق مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتى ..... (59)

▼ ئىسلام جەمئىيەتلىرى پائالىيەتلىرى ▼

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى قۇربان ھېيتلىق زىياپەت بەردى .....(54)
ئىسلام جەمئىيەتلىرى باش كاتىپلىرى يىغىنى ئېچىلدى ....ئەخمەت ھېمىت(59)
نىجات غوپۇر، ئىمىن ساۋۇت، ھەبىبۇللا مەتسەيدى قاتارلىقلار خەۋىرى..... (60)

▼ ئىسلام مائارىپى▼

شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنى ئوقۇتقۇچىلارنى ئېكسكۇرسىيىگە ئۇيۇشتۇردى..(61)
ئەخمەتجان ھەسەن، ئابدۇلئەھەد ئالىم قاتارلىقلار خەۋىرى .....(61)

▼ تۆھپىكار دىنىي زاتلار، ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلار▼

نىياز ساتتار، تۇرسۇن راخمان ، ئابدۇرېشىت ۋاسىل قاتارلىقلار خەۋىرى.....(62)

▼خەۋەرلەر▼

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى «مەملىكەتلىك ئىلغار ئاممىۋى تەشكىلات» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى ..... (64)
سىدىق نۇر، نىجات غوپۇر، مەمتىمىن يۈسۈپ قاتارلىقلار خەۋىرى ..... (64)

(بۇ سان2005-يىل 3- ئاينىڭ 1- كۈنى نەشردىن چىقتى)

رەئىس جيا چىڭلىن قاتارلىقلار جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتى ۋە جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنى كۆزدىن كەچۈردى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: ج ك پ مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ دائىمىي ئەزاسى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشىنىڭ رەئىسى جيا چىڭلىن ج ك پ مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى لىيۇ چى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسەپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لىيۇ يەندۇڭ، بېيجىڭ شەھىرىنىڭ باشلىقى ۋاڭ چىشەن، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لى دېجۇ، دۆلەتلىك تەرەققىيات ۋە ئىسلاھات كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى جياڭ ۋېيشىن، دۆلەتلىك مەدەنىي يادىكارلىقلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى شەن چېنشياڭ، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى يې شاۋۋېن قاتارلىق پارتىيە-ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا 2005-يىل 2-ئاينىڭ 6-كۈنى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتى ۋە جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىغا كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كەچۈردى ۋە مەركىزىي كومىتېت ھەم گۇۋۇيۈەنگە ۋاكالىتەن جەمئىيەت ۋە دارىلفۇنۇن خادىملىرىدىن باھار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن سەممىي ھال سورىدى. رەئىس جيا چىڭلىن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتىنىڭ رەئىسى، جۇڭگو ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ مۇدىرى ھىلالدىن چېن گۇاڭيۈەن ئاخۇنۇمنىڭ جەمئىيەت ۋە دارىلفۇنۇن قۇرۇلۇشى ھەققىدىكى دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ”مەركىزىي كومىتېتنىڭ مەخسۇس راسخوت ئاجرىتىپ، مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتلار ۋە دىنىي مەكتەپلەرنىڭ خىزمەت شارائىتى ۋە ئوقۇتۇش شارائىتىنى ياخشىلاشنى قارار قىلغانلىقى دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ ئۆز قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، يۇقىرى ساپالىق دىنىي ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشنى تېزلىتىش، دىنىي سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا ئاكتىپ يېتەكلەشتىكى بىر ياخشى ئىش، ئەمەلىي ئىش. مۇناسىۋەتلىك تارماقلار بۇ ئىشقا چوقۇم يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىشى، مۇناسىۋەتلىك تەرەپلەرنى ماسلاشتۇرۇش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشى لازىم. ياخشى ئىشنى چوقۇم ياخشى بېجىرىش كېرەك، ئەمەلىي ئىشنى چوقۇم ئەمەلىيلەشتۇرۇش كېرەك“.

مەركىزىي كومىتېت ئۆتكەن يىلى دىنىي تەشكىلاتلارنىڭ خىزمەت شارائىتىنى ياخشىلاش ۋە دىنىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن مەخسۇس راسخوت ئاجراتقان، جۈملىدىن ئەسلىدىكى دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ 6638كۇۋادرات مېتىرلىق ئۈچ يۈلتۇزلۇق مېھمانخانىسىنى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتىنىڭ خىزمەت شارائىتىنى ياخشىلاشقا ئۆتكۈزۈپ بەرگەندىن سىرت، ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ ئوقۇتۇش شارائىتىنى ياخشىلاش ئۈچۈن، جۈملىدىن ئەسلىدىكى ئىسلام جەمئىيتىنىڭ خىزمەت بىناسىنى رېمونت قىلىپ ۋە بېزەپ ئىسلام دارىلفۇنۇنىغا تەۋە قىلىش، ئەسلىدىكى ئوقۇغۇچىلار ياتاق بىناسىنى چېقىپ تاشلاپ يېڭىدىن كېڭەيتىپ بىنا سېلىش، قىرائەتخانا، كومپيۇتېرخانا سېلىش قاتارلىق قۇرۇلۇشلار ئۈچۈن مەخسۇس راسخوت ئاجراتقانىدى. شۇنداقلا بېيجىڭ شەھىرىگە ھاۋالە قىلىپ، ئوقۇغۇچىلار بىناسىدا تۇرۇۋاتقان ئائىلىلىكلەرنى كۆچۈرۈشكە شارائىت ھازىرلاپ بېرىشنى تاپىلىغاندىن كېيىن، بېيجىڭ شەھەرلىك ھۆكۈمەت مەخسۇس راسخوت ئاجرىتىپ بۇ مەسلىنى ھەل قىلىپ بەرگەنىدى. بۇ نۆۋەت رەئىس جيا چىڭلىن كېلىپ، يەنە بەزى ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ قۇرۇلۇش ئىشلىرىنى تېخىمۇ تېزلىتىپ بەردى ۋە بۇ يىل چوقۇم قۇرۇلۇش باشلاپ، يىل ئاخىرىغىچە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىغا مەنۇنىيەتلىك دوكلات يوللاشنى تاپىلىدى.

رەئىس جيا چىڭلىن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتى خىزمەتلىرىگە ئىزچىل كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدى. 2003-يىل 2-ئاينىڭ 14-كۈنى مەركىزىي كومىتېت ۋە بېيجىڭ شەھىرى مەسئۇللىرىنى باشلاپ، جەمئىيتىمىزگە كېلىپ، مەركىزىي كومىتېت ۋە باش شۇجى خۇ جىنتاۋغا ۋاكالىتەن جەمئىيىتىمىز خادىملىرىدىن سەممىي ھال سورىغان ۋە جەمئىيەت بۆلۈملىرىنى جۈملىدىن ئىسلام دارىلفۇنۇنى، خەلقئارا بۆلۈم، ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمى قاتارلىق تارماقلارنى تەپسىلىي كۆزدىن كەچۈرۈپ جەمئىيەت خىزمىتى توغرىسىدا مۇھىم ۋە كونكرېت يولىيورۇق بەرگەنىدى. بۇ يىل 2-ئاينىڭ 1-كۈنى دىنىي تەشكىلاتلار مەسئۇللىرىنى قوبۇل قىلغاندا ۋە زىيارەت بەرگەندىمۇ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى يېنىغا كېلىپ، ئىلھامبەخش يولىيورۇقلارنى بەرگەن. رەئىس جيا چىڭلىن بۇ ئارقىلىق مەركىزىي كومىتېت ۋە گۇۋۇيۈەننىڭ دىن خىزمىتىگە جۈملىدىن دىنىي تەشكىلاتلار خىزمىتىگە بولغان سەممىي غەمخورلۇقىنى ئىپادىلىدى.

ئۇيغۇر كتاب تورى يىگانە
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

خۇشاللىنارلىق قەدەم، مۇھىم يۈكسىلىش

ژۇرنىلىمىز ئوبزورى

مەملىكىتىمىز كۆپ مىللەتلىك، كۆپ دىنلىق بىر دۆلەت، ھازىر دۆلىتىمىزدە 100 مىليوندىن ئارتۇق دىن ئېتىقادچىلىرى بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە 20 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمان بار. دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكى مەملىكىتىمىزنىڭ ئاساسىي قانۇنى پۈقرالارغا ئاتا قىلغان بىر تۈرلۈك تۈپ ھوقۇق بولۇپ، ئۇ خەلق مەنپەئىتىنى ئاسراش، ئىنسانىي ھوقۇقنى ھۆرمەت قىلىش ۋە ئۇنى قوغداشنىڭ مۇھىم گەۋدىلىنىشى ھېسابلىنىدۇ. گوۋۇيۈەن 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى ئېلان قىلغان «دىن ئىشلىرى نىزامى» 2005 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن باشلاپ يولغا قويۇلىدۇ. بۇ مەملىكىتىمىزدىكى دىنىي ساھەدىكى ۋە دىن خىزمىتىدىكى بىر چوڭ ئىش بولۇپ، مەملىكىتىمىزنىڭ دىن جەھەتتىكى قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشىدا خۇشاللىنارلىق يېڭى بىر قەدەم بېسىلىپ، مۇھىم يۈكسىلىش ھاسىل بولغانلىقىنىڭ ئالامىتى. مەملىكىتىمىزدىكى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكىلەر ۋە ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى بۇنىڭدىن چەكسىز خۇشاللىنىدۇ ۋە بۇنى قىزغىن ھىمايە قىلىدۇ.

11 ـ نۆۋەتلىك 3 ـ ئومۇمىي يىغىندىن بۇيان، مەملىكىتىمىز دىن جەھەتتىكى قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشىغا يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىپ كەلدى. شۇڭا ھەر مىللەت ئېتىقادچى ئامما دىن جەھەتتىكى قانۇن ـ نىزامنىڭمۇ بارلىققا كېلىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈۋاتاتتى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا گوۋۇيۈەن «دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى باشقۇرۇش نىزامى» ۋە «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى چېگراسى ئىچىدىكى چەتئەللىكلەرنىڭ دىنىي پائالىيەتلىرىنى باشقۇرۇش بەلگىلىمىسى»دىن ئىبارەت دىن جەھەتتىكى ئىككى يەككە مەۋرىي قانۇن ـ نىزامنى ئېلان قىلدى، ھەر قايسى ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، شەھەرلەرمۇ دىن جەھەتتىكى 55 تۈرلۈك يەرلىك قانۇن ـ نىزام ياكى ھۆكۈمەت قائىدىلىرىنى ئېلان قىلدى، بۇ ئارقىلىق دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇش ئىشى قەدەممۇ قەدەم تۈرۈملىشىش، قانۇنلىشىش يولىغا ماڭدى. ئىسلاھاتنىڭ چوڭقۇرلىشىشى ۋە ئېچىۋېتىشنىڭ كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ، دىن جەھەتتە نۇرغۇن ئەھۋال ۋە مەسىلىلەر مەيدانغا كېلىپ، دىن جەھەتتە ئەسلى بار قانۇن ـ نىزاملار ۋەزىيەت تەرەققىياتىنىڭ تەلىپىگە تولۇق ئۇيغۇنلىشىپ كېتەلمەي، ئۇنىۋېرسال خاراكتېرلىك مەۋرىي قانۇن ـ نىزام تۈرۈپ چىقىش، دۆلەت مەنپەئىتى ۋە جامائەت مەنپەئىتىگە چېتىلىدىغان دىن ئىشلىرىنى تەرتىپكە سېلىش ۋە قېلىپلاشتۇرۇش ئېھتىياجى تۇغۇلۇپ، دىن جەھەتتىكى قانۇنچىلىق قۇرۇلۇشىغا تېخمۇ يۇقىرى تەلەپ قويۇلدى. ھالبۇكى، نىزامنىڭ ئېلان قىلىنىپ يولغا قويۇلۇشى رېئال جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ناھايىتى زور دەرىجىدە ماس كەلدى.

«نىزام»نىڭ تۈرۈلۈشىدە دېموكراتىك يول بىلەن قانۇن تەسىس قىلىش پرىنسىپى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈلدى، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ئۇزاق ۋاقىت چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ پىكىرلىرىنى ئالدى، بولۇپمۇ دىنىي زاتلار ۋە ئېتىقادچى ئاممىنىڭ پىكىرىنى ئاڭلاپ، دىنىي زاتلار ۋە كەڭ ئېتىقادچى ئاممىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك تەلىپى ۋە ئارزۇسىنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى. «نىزام» مەملىكىتىمىزنىڭ دىن جەھەتتىكى ئۇنىۋېرسال مەۋرىي قانۇن ـ نىزامى بولۇش سۈپىتى بىلەن، پۈقرالارنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكىنى قوغداشنى، دىنلار ئىناقلىقى ۋە جەمئىيەت ئىناقلىقىنى ئاسراشنى، دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇشنى قېلىپلاشتۇرۇشنى مەقسەت قىلىپ، دىنىي تەشكىلاتلار، دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرى ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۈقرالارنىڭ دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بېرىش، دىنىي مەكتەپ ئېچىش، دىنىي كىتاب ـ ژۇرنال نەشر قىلىش، دىنىي مال ـ مۈلۈكلەرنى باشقۇرۇش، چەتئەللەر بىلەن باردى ـ كەلدى پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردىكى نۇرغۇن ھوقۇقلىرىنى قانۇن شەكلىدە بېكىتتى ھەمدە مۇناسىۋەتلىك مەۋرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ مەۋرىي ھەرىكەتلىرىنى قانۇن بويىچە مەۋرىيەت يۈرگۈزۈش، قانۇنچىلىق ھۆكۈمىتى قۇرۇش تەلىپى بويىچە قېلىپلاشتۇردى.

«نىزام»دا ، دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكى ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، قانۇندا بەلگىلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرنىمۇ ئادا قىلىش، يەنى دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۈقرالار بىلەن دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان پۈقرالار، ئوخشاش بولمىغان دىنلارغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۈقرالار ئۆز ئارا ھۆرمەت قىلىش، ئىناق ئۆتۈش؛ دىنىي تەشكىلات، دىنىي پائالىيەت سورۇنى ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۈقرالار قانۇن، قانۇن ـ نىزام ۋە قائىدىلەرگە ئەمەل قىلىش، ۋەتەننىڭ بىرلىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە جەمئىيەت مۇقىملىقىنى ئاسراش؛ دىنىي پائالىيەت ئاساسىي قانۇن ۋە قانۇندا بەلگىلەنگەن دائىرىدە ئېلىپ بېرىلىش كېرەكلىكى بەلگىلەندى. «نىزام»دا يەنە دىندىن پايدىلىنىپ ئېلىپ بېرىلغان، دۆلەتنىڭ بىخەتەرلىكى، جامائەت بىخەتەرلىكى قاتارلىقلارغا زىيان يەتكۈزىدىغان قانۇنغا خىلاپ جىنايى ھەرىكەتلەرنى قانۇن بويىچە چەكلەش بەلگىلەنگەندى. بۇ بەلگىلىمىلەر بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسانىي ھوقۇق ھۆججەتلىرى ۋە ئەھدىنامىلىرىنىڭ روھى بىلەن بىردەكلىككە ئىگە.

«نىزام»نىڭ ئېلان قىلىنىپ يولغا قويۇلۇشى يېڭى ۋەزىيەت تەرەققىياتىنىڭ مۇقەررەر تەلىپى. بۇ ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ دىن ئىشلىرىنى قانۇن بويىچە باشقۇرۇشىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىلگىرى سۈرۈشكە، دىن خىزمىتىنىڭ قانۇنلىشىش مۇساپىسىنى تېزلىتىشكە پايدىلىق. يېڭى ۋەزىيەتتە پۈقرالارنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلىش ئەركىنلىكى ھوقۇقىنى قانۇن بويىچە قوغداشقا پايدىلىق. مەملىكىتىمىزدىكى ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋە ھەر قايسى جايلاردىكى مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئەتلىرى جايلارنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجىغا بىرلەشتۈرۈپ، يەرلىك ھۆكۈمەتكە ماسلىشىپ، ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنى بۇ نىزامنى ياخشى ئۆگىنىشكە، ياخشى تەشۋىق قىلىشقا ۋە ياخشى ئىزچىللاشتۇرۇشقا ئەستايىدىل ئۇيۇشتۇرۇپ، «نىزام»نى ھەقىقىي تۈردە نەق ئەمەلىيلەشتۈرۈشى كېرەك.

جۇڭخۇ خەلق جۇمھۇرىيىتى گوۋۇيۈەننىڭ پەرمانى
426-نومۇرلۇق

«دىن ئىشلىرى نىزامى» 2004 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى گوۋۇيۈەننىڭ 57 ـ قېتىملىق دائىمىي يىغىندا ماقۇللاندى، ھازىر ئېلان قىلدىم، 2005 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈندىن باشلاپ يولغا قويۇلسۇن.

زۇڭلى: ۋېن جيباۋ

2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى

دىن ئىشلىرى نىزامى

1- باب: ئومۇمىي پرىنسىپ

1- ماددا بۇ نىزام پۇقرالارنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى كاپالەتلەندۈرۈش، دىنلار ئىناقلىقى ۋە جەمئىيەت ئىناقلىقىنى ساقلاش، دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇشنى قېلىپلاشتۇرۇش مەقسىتىدە، ئاساسىي قانۇن ۋە ئالاقىدار قانۇنلارغا بىنائەن چىقىرىلدى.

2-ماددا پۇقرالار دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكىگە ئىگە. ھەر قانداق تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ پۇقرالارنى دىنغا ئېتىقاد قىلىشقا ياكى دىنغا ئېتىقاد قىلماسلىققا زورلىشىغا يول قويۇلمايدۇ، دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنى ياكى دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان پۇقرالارنى كەمسىتىشىگە يول قويۇلمايدۇ.

دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالار بىلەن دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان پۇقرالار، باشقا-باشقا دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالار ئۆزئارا ھۆرمەتلىشى، ئىناق ئۆتۈشى كېرەك.

3-ماددا دۆلەت قانۇن بويىچە نورمال دىنى پائالىيەتنى قوغدايدۇ، دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغدايدۇ.

دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالار ئاساسىي قانۇن، قانۇن- نىزام ۋە قائىدىلەرگە رىئايە قىلىشى، ۋەتەننىڭ بىرلىكى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە جەمئىيەت مۇقىملىقىنى قوغدىشى كېرەك.

ھەر قانداق تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ دىندىن پايدىلىنىپ، ئىجتىمائىي تەرتىپنى بۇزۇشىغا، پۇقرالارنىڭ سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزىدىغان، دۆلەتنىڭ مائارىپ تۈزۈمىگە دەخلى قىلىدىغان ھەرىكەتلەردە بولۇشىغا، شۇنداقلا دۆلەت مەنپەئىتى، جامائەت مەنپەئىتى ۋە پۇقرالارنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئىتىگە زىيان يەتكۈزىدىغان باشقا ھەرىكەتلەردە بولۇشىغا يول قويۇلمايدۇ.

4-ماددا دىنلار مۇستەقىل بولۇش ۋە ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش پرىنسىپىدا چىڭ تۇرىدۇ، دىنىي تەشكىلاتلار، دىنىي سورۇنلار ۋە دىنىي ئىشلار چەتئەل كۈچلىرىگە بېقىنمايدۇ.

دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن، دىنىي خادىملار دوستلۇق، باراۋەرلىك ئاساسىدىكى تاشقى ئالاقىنى يولغا قويىدۇ؛ باشقا تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ تاشقى ئىقتىساد، مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتتىكى ھەمكارلىق ۋە ئالاقىدار قوشۇمچە دىنىي شەرتلەرنى قوبۇل قىلىشىغا بولمايدۇ.

5-ماددا ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى دۆلەت مەنپەئىتى ۋە جامائەت مەنپەئىتىگە چېتىلىدىغان دىن ئىشلىرىنى قانۇن بويىچە مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرىدۇ، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ باشقا ئالاقىدار تارماقلىرى ئالاقىدار مەمۇرىي باشقۇرۇش خىزمىتىگە مەسئۇلىيىتى دائىرىسىدە قانۇن بويىچە مەسئۇل بولىدۇ.

ھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنىڭ پىكرىنى ئاڭلىشى، دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى ماسلاشتۇرۇشى كېرەك.

ئۇيغۇر كتاب تورى يېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

2- باب: دىنىي تەشكىلات

6-ماددا دىنىي تەشكىلاتنى قۇرۇش، ئۆزگەرتىش ۋە رويخەتتىن ئۆچۈرۈشتە«ئىجتىمائىي تەشكىلاتلارنى تىزىملاپ باشقۇرۇش نىزامى»دىكى بەلگىلىمىگە ئەمەل قىلىش كېرەك.

دىنىي تەشكىلات نىزامنامىسى «ئىجتىمائىي تەشكىلاتلارنى تىزىملاپ باشقۇرۇش نىزامى»دىكى ئالاقىدار بەلگىلىمىگە ئۇيغۇن كېلىشى كېرەك.

دىنىي تەشكىلاتنىڭ ئۆز نىزامنامىسى بويىچە قانات يايدۇرغان پائالىيەتنىنى قانۇن قوغدايدۇ.

7-ماددا دىنىي تەشكىلاتلار دىنغا ئائىت ئىچكى نەشر بۇيۇمىنى دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى بويىچە تۈرۈپ باستۇرسا بولىدۇ. ئاشكارا تارقىتىلىدىغان دىنىي نەشر بۇيۇمىنى نەشر قىلىشتا دۆلەتنىڭ نەشرىياتچىلىقنى باشقۇرۇشقا دائىر بەلگىلىمىسىگە ئەمەل قىلىش كېرەك.

دىنىي مەزمۇن بار نەشر بۇيۇملىرى«نەشرىياتچىلىقنى باشقۇرۇش نىزامى»دىكى بەلگىلىمىگە ئۇيغۇن كېلىشى ھەمدە ئۇنىڭدا تۆۋەندىكى مەزمۇنلار بولماسلىقى كېرەك:

(1) دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالار بىلەن دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان پۇقرالار ئارىسىدا ئىناقسىزلىق پەيدا قىلىدىغان؛

(2) باشقا-باشقا دىنلار ئارىسىدا ۋە دىنىنىڭ ئىچكى قىسمىدا ئىناقسىزلىق پەيدا قىلىدىغان؛

(3) دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنى ياكى دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان پۇقرالارنى كەمسىتىدىغان، ھاقارەتلەيدىغان؛

(4) دىنىي ئەسەبىيلىكنى تەرغىپ قىلىدىغان؛

(5) دىنىنىڭ مۇستەقىل بولۇش ۋە ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش پرىنسىپىغا خىلاپ كېلىدىغان.

8-ماددا دىنىي مەكتەپ قۇرۇشتا، مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلات گۇرۇپپا ئىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئىلتىماس قىلىشى ياكى ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك دىنىي تەشكىلات دىنىي مەكتەپ قۇرۇلىدىغان جايدىكى ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئىلتىماس قىلىشى كېرەك. ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشى، قوشۇلىدىغانلىرىنى گۇۋاھنامىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا تەستىقلىتىشى كېرەك.

گۇۋاھنامىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلاتنىڭ ئىلتىماسىنى ياكى ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ دىنىي مەكتەپ قۇرۇش ھەققىدىكى دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 60 كۈن ئىچىدە، تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىقنى قارار قىلىشى كېرەك.

9-ماددا قۇرۇلىدىغان دىنىي مەكتەپ تۆۋەندىكى شەرتلەرنى ھازىرلىشى كېرەك:

(1) تەربىيىلەش نىشانى، مەكتەپ نىزامنامىسى ۋە تەسىس قىلىنىدىغان دەرسلىك پىلانى ئېنىق بولۇش؛

(2) تەربىيىلەش شەرتىگە توشىدىغان ئوقۇغۇچى مەنبەسى بولۇش؛

(3) مەكتەپ قۇرۇشتا زۆرۈر مەبلەغ ۋە مۇقىم خىراجەت مەنبەسى بولۇش؛

(4) ئوقۇتۇش ۋەزىپىسى ۋە مەكتەپ كۆلىمىگە مۇناسىپ ئوقۇتۇش سورۇنى، ئەسلىھە-ئۈسكۈنىسى بولۇش؛

(5) مەكتەپنىڭ مەخسۇس مەسئۇلى، لاياقەتلىك مەخسۇس ئوقۇتقۇچىسى ۋە ئىچكى باشقۇرغۇچى تەشكىلاتى بولۇش؛

(6) جايلىشىشى مۇۋاپىق بولۇش.

10-ماددا مەملىكەتلىك دىنىي تەشكىلات شۇ دىنىنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ دىن ئوقۇيدىغانلارنى چەتئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتسە ۋە چەتئەلدىن كەلگەن دىن ئوقۇيدىغانلارنى قوبۇل قىلسا بولىدۇ.

11-ماددا ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان جۇڭگو پۇقرالىرىنىڭ ھەج قىلىشىنى مەملىكەتلىك ئىسلام دىنىي تەشكىلاتى تەشكىللەيدۇ.

3- باب دىنىي سورۇن

12-ماددا دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالار كوللېكتىپ دىنىي پائالىيەتنى ئومۇمەن تىزىمغا ئېلىنغان دىنىي سورۇن(ساخرام، تويىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋ ۋە باشقا مۇقىم دىنىي سورۇن)دا ئۆتكۈزۈشى كېرەك، پائالىيەتنى دىنىي سورۇن ياكى دىنىي تەشكىلات ئۇيۇشتۇرىدۇ، ئۇ، دىنىي خادىم ياكى شۇ دىنىنىڭ بەلگىلىمىسىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان باشقا كىشىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە دىنىي قائىدە بويىچە ئۆتكۈزۈلىدۇ.

13-ماددا دىنىي سورۇن قۇرۇشتا، دىنىي تەشكىلات دىنىي سورۇن قۇرۇلىدىغان جايدىكى ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئىلتىماس قىلىدۇ. ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە، قوشۇلىدىغانلىرىنى رايون بار شەھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا تەستىقلىتىشى كېرەك.

رايون بار شەھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتى دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە، ساخرام، تويىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋ قۇرۇشقا قوشۇلغانلىق پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا تەستىقلىتىشى؛ باشقا مۇقىم دىنىي سورۇن قۇرۇشنى تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىقنى قارار قىلىشى كېرەك.

ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى رايون بار شەھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتى دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ ساخرام، تويىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋ قۇرۇشقا قوشۇلغانلىق توغرىسىدىكى دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە، تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىقنى قارار قىلىشى كېرەك.

دىنىي تەشكىلاتلاردىن دىنىي سورۇن قۇرۇش ئىلتىماسى تەستىقلانغانلىرى شۇ سورۇننى قۇرۇش تەييارلىقىنى قىلسا بولىدۇ.

14-ماددا قۇرۇلىدىغان دىنىي سورۇنلار تۆۋەندىكى شەرتلەرنى ھازىرلىشى كېرەك:

(1) قۇرۇش مەقسىتى مۇشۇ نىزامنىڭ 3-، 4- ماددىسىدىكى بەلگىلىمىگە خىلاپ بولماسلىق؛

(2) شۇ جايدىكى دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنىڭ دائىم كوللېكتىپ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزۈش ئېھتىياجى بولۇش؛

(3) دىنىي پائالىيەتكە رىياسەتچىلىك قىلىدىغان دىنىي خادىملار ياكى شۇ دىنىنىڭ بەلگىلىمىسىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان باشقا كىشى بولۇش؛

(4) زۆرۈر مەبلىغى بولۇش؛

(5) جايلىشىشى مۇۋاپىق بولۇش، ئەتراپتىكى ئورۇن ۋە ئاھالىلەرنىڭ نورمال ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇشىغا دەخلى قىلمايدىغان بولۇش.

15-ماددا دىنىي سورۇن قۇرۇش تەستىقلىنىپ تەييارلىقى باشلانغان ھەمدە قۇرۇلۇشى پۈتكەندىن كېيىن، شۇ جايدىكى ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا تىزىملاشنى ئىلتىماس قىلىش كېرەك. ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە، شۇ دىنىي سورۇننىڭ باشقۇرغۇچى تەشكىلاتى، قائىدە-تۈزۈم قۇرۇلۇشى قاتارلىقلارنى تەكشۈرۈپ، شەرتكە توشىدىغانلىرىنى تىزىملاپ، «دىنىي سورۇننى تىزىملاتقانلىق گۇۋاھنامىسى» بېرىشى كېرەك.

16-ماددا دىنىي سورۇننى قوشۇۋېتىش، ئايرىش، بىكار قىلىش ياكى ئۇنىڭ تىزىملاتقان مەزمۇنىنى ئۆزگەرتىشتە، ئەسلىدىكى تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگانغا بېرىپ، مۇناسىپ ئۆزگەرتىش رەسمىيىتىنى ئۆتەش كېرەك.

17-ماددا دىنىي سورۇنلاردا باشقۇرغۇچى تەشكىلات قۇرۇپ، دېموكراتىك باشقۇرۇشنى يولغا قويۇش كېرەك. دىنىي سورۇننى باشقۇرغۇچى تەشكىلاتنىڭ ئەزالىرى دېموكراتىك كېڭىشىش ئارقىلىق كۆرسىتىلىدۇ ۋە شۇ

ئۇيغۇر كتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنى بىۋاسىتە يۈكلەپ ئوقۇيالايسىز

سورۇننى تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگانغا ئەنگە ئالدۇرۇلىدۇ.

18-ماددا دىنىي سورۇن ئىچكى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، ئالاقىدار قانۇن- نىزام، قائىدىلەردىكى بەلگىلىمىگە بويىچە ئادەم، مالىيە، بوغالتىرلىق، ئامانلىق، ئوت مۇداپىئەسى، مەدەنىيەت يادىكارلىق مۇھاپىزىتى، سەھىيە يۇقۇم مۇداپىئەسى قاتارلىقلارنى باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئورنىتىپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، شۇ جايدىكى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالاقىدار تارمىقىنىڭ يېتەكچىلىكى، نازارىتى، تەكشۈرۈشىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

19-ماددا دىن ئىشلىرى تارمىقى دىنىي سورۇننىڭ قانۇن- نىزام، قائىدىلەرگە رىئايە قىلىش ئەھۋالى،سورۇن باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىش ۋە ئىجرا قىلىش ئەھۋالى، تىزىملاتقان تۈرلىرىنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالى، دىنىي پائالىيىتى ۋە چەتكە چىتىشلىق پائالىيەت ئەھۋالىنى نازارەت قىلىشى ۋە تەكشۈرۈشى كېرەك. دىنىي سورۇن دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ نازارىتى ۋە تەكشۈرۈشىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

20-ماددا دىنىي سورۇن دىنىي ئادەت بويىچە، پۇقرالارنىڭ ئىئانىسىنى قوبۇل قىلسا بولىدۇ، لېكىن زورلاشقا ياكى سېلىق سېلىشقا بولمايدۇ.

غەيرىي دىنىي تەشكىلات، غەيرىي دىنى سورۇننىڭ دىنىي پائالىيەت ئۇيۇشتۇرۇشىغا، ئۆتكۈزۈشىگە يول قويۇلمايدۇ، دىنىي ئىئانىنى قوبۇل قىلىشقا يول قويۇلمايدۇ.

21-ماددا دىنىي سورۇندا دىنىي لازىمەتلىك، دىنىي سەنئەت بۇيۇمى، دىنىي نەشر بۇيۇمى تىجارىتى قىلىشقا بولىدۇ.

دىنىي سورۇن دەپ تىزىمغا ئېلىنغان ساۋاقرام، توپىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋلار دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى بويىچە، دىنغا ئائىت ئىچكى نەشر بۇيۇمىنى تۈزۈپ باستۇرسا بولىدۇ.

22-ماددا ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، بىۋاستە قاراشلىق شەھەر ھالقىپ، دىنىي سورۇنغا سىغمايدىغان چوڭ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزۈشتە ياكى دىنىي سورۇن سىرتىدا چوڭ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزۈشتە، ئۇيۇشتۇرغۇچى دىنىي تەشكىلات، ساۋاقرام، توپىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋلار پائالىيەت ئۆتكۈزۈشتىن 30 كۈن ئىلگىرى، چوڭ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزۈلىدىغان جايدىكى ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئىلتىماس قىلىشى كېرەك. ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 15 كۈن ئىچىدە، تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىقنى قارار قىلىشى كېرەك.

چوڭ دىنىي پائالىيەتلەر تەستىق ئۇقتۇرۇشىدىكى تەلەپكە بىنائەن، دىنىي قائىدە بويىچە ئۆتكۈزۈلۈشى كېرەك، بۇ نىزامنىڭ 3-، 4-ماددىسىدىكى ئالاقىدار بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىشقا يول قويۇلمايدۇ. ئۇيۇشتۇرغۇچى دىنىي تەشكىلات، ساۋاقرام، توپىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋلار ئۇنۇملۇك تەدبىر قوللىنىپ، كۈتۈلمىگەن ھادىسىلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشى كېرەك. چوڭ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزۈلىدىغان جايدىكى يېزىلىق، بازارلىق خەلق ھۆكۈمىتى ۋە ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى يەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالاقىدار تارمىقى مەسئۇلىيىتى بويىچە ئوبدان باشقۇرۇپ، چوڭ دىنىي پائالىيەتنىڭ بىخەتەر، تەرتىپلىك ئۆتكۈزۈلۈشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

23- ماددا دىنىي سورۇن شۇ سورۇندا زور ھادىسە يۈز بېرىشنىڭ ياكى دىنىي پەرھىزگە خىلاپلىق قىلىشتەك دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنىڭ دىنىي ھېسسىياتىغا ئازار بېرىدىغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، جەمئىيەت ئامانلىقىغا تەسىر يەتكۈزىدىغان ۋەقەلەر يۈز بېرىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشى كېرەك.

ئالدىنقى تارماقتا كۆرسىتىلگەن ھادىسە ياكى ۋەقە يۈز بەرگەندە، دىنىي سورۇن شۇ جايدىكى ناھىيە دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا دەرھال مەلۇم قىلىشى كېرەك.

24-ماددا دىنىي تەشكىلات، ساۋاقرام، توپىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋلار دىنىي سورۇن سىرتىغا چوڭ دىنىي ھەيكەل ياسىماقچى بولسا، ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك دىنىي تەشكىلات ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئىلتىماس قىلىشى كېرەك. ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 30 كۈن ئىچىدە پىكىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشى، قوشۇلىدىغانلىرىنى

گوۋۇيۈەننىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا تەستىقلىتىشى كېرەك.

گوۋۇيۈەننىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى دىنىي سورۇن سىرتىغا چوڭ دىنىي ھەيكەل ياساش توغرىسىدىكى دوكلاتنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 60 كۈن ئىچىدە، تەستىقلاش ياكى تەستىقلىماسلىقنى قارار قىلىشى كېرەك.

دىنىي تەشكىلات، ساۋغرام، تويىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋدىن باشقا تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ دىنىي سورۇن سىرتىغا چوڭ دىنىي ھەيكەل ياسىشىغا يول قويۇلمايدۇ.

25-ماددا ئالاقىدار ئورۇن ۋە شەخسلەردىن دىنىي سورۇندا ئۆي-ئىمارەتنى ئۆزگەرتىدىغان ياكى يېڭىدىن سالىدىغان، سودا مۇلازىمەت نۇقتىسى قۇرىدىغان، كۆرگەزمە ئۆتكۈزىدىغان، كىنو-تېلېۋىزىيە فىلىمىنى سۈرەتكە ئالىدىغانلىرى ئالدى بىلەن شۇ دىنىي سورۇننىڭ ۋە شۇ سورۇن بار ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتى دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىشى كېرەك.

26-ماددا دىنىي سورۇن ئاساسلىق سەيلە-سایاھەت مەزمۇنى قىلىنغان داخلىق مەنزىرە رايونىدا، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتى دىنىي سورۇن بىلەن باغۋەنچىلىك، مەدەنىيەت يادىكارلىقى، سایاھەت ئورۇنلىرىنىڭ مەنپەئەت مۇناسىۋىتىنى تەڭشەپ ۋە بىر تەرەپ قىلىپ، دىنىي سورۇننىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغدىشى كېرەك.

دىنىي سورۇن ئاساسلىق سەيلە-سایاھەت مەزمۇنى قىلىنغان داخلىق مەنزىرە رايونىنىڭ يىرىك پىلانى ۋە قۇرۇلۇشى دىنىي سورۇننىڭ ئۇسلۇبى ۋە مۇھىتىغا ماس كېلىشى كېرەك.

4- باب دىنىي خادىملار

27-ماددا دىنىي خادىملار دىنىي تەشكىلات بېكىتىپ، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقى ئەنگە ئالغاندىن كېيىن دىنىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانسا بولىدۇ.

تىبەت بۇددا دىنى گېگەننىڭ ۋارىسلىق قىلىشى بۇددا دىنى تەشكىلاتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، دىنىي قائىدە ۋە تارىخىي بەلگىلىمە بويىچە بولىدۇ، رايون بار شەھەر دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ياكى رايون بار شەھەر دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىگە تەستىقلىتىدۇ. كاتولىك دىنىنىڭ ئېپىسكوپىنى مەملىكەتلىك كاتولىك دىنى تەشكىلاتى گوۋۇيۈەننىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئەنگە ئالدۇرىدۇ.

28-ماددا دىنىي خادىملارنىڭ دىنىي سورۇندا ئاساسلىق دىنىي ۋەزىپە ئۆتىشى ياكى ۋەزىپىدىن ئايرىلىشى شۇ دىنىنىڭ دىنىي تەشكىلاتىنىڭ ماقۇللۇقىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا ئەنگە ئالدۇرۇلىدۇ.

29-ماددا دىنىي خادىملارنىڭ دىنىي پائالىيەتكە رىياسەتچىلىك قىلىش، دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزۈش، دىنىي كىتابلارنى رەتلەش، دىنىي مەدەنىيەتنى تەتقىق قىلىش قاتارلىق پائالىيەتلىرىنى قانۇن قوغدايدۇ.

5- باب دىنىي مال-مۇلۈك

30-ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇن قانۇنلۇق ئىشلىتىۋاتقان يەر، قانۇنلۇق ئىگىدارلىق قىلىۋاتقان ياكى ئىشلىتىۋاتقان ئۆي، قۇرۇلما، ئەسلىھەلەر، باشقا قانۇنلۇق مال-مۇلۈك ۋە تاپاۋەت قانۇندا قوغدىلىدۇ.

ھەر قانداق تەشكىلات ياكى شەخسنىڭ دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇننىڭ قانۇنلۇق مال-مۇلكىنى ئىگىلىۋېلىشى، تالاپ كېتىشى، بۆلۈشۈۋېلىشى، نابۇت قىلىشىغا ياكى قانۇنسىز پېچەتلىشى، توسقۇنلۇق قىلىشى، مۇسادىرە قىلىشى ۋە بىر تەرەپ قىلىشىغا يول قويۇلمايدۇ، دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇن ئىلكىدە بولغان، ئىشلىتىۋاتقان مەدەنىيەت يادىكارلىقىنى نابۇت قىلىۋېتىشكە يول قويۇلمايدۇ.

31-ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇن ئۆز ئىلكىدە بولغان ئۆي ۋە ئىشلىتىۋاتقان يەرنى ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئۆي-جاي، يەر باشقۇرۇش تارمىقىغا قانۇن بويىچە ئىلتىماس قىلىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تىزىملىتىپ، ئىگىدارلىق هوقۇقى، ئىشلىتىش هوقۇقى گۇۋاهنامىسى ئېلىش كېرەك: مۇلۈك هوقۇقىدا ئۆزگەرتىش بولغاندا، ئۆزگەرتىش رەسمىيىتىنى ۋاقتىدا ئۆتەش كېرەك.

يەر باشقۇرۇش تارمىقى دىنىي تەشكىلات ياكى دىنىي سورۇننىڭ يەر ئىشلىتىش هوقۇقىنى بېكىتىش ۋە ئۆزگەرتىشتە شۇ دەرىجىلىك خەلق هۆكۈمىتى دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ پىكرىنى ئېلىشى كېرەك.

32-ماددا دىنىي سورۇن دىنىي پائالىيەتكە ئىشلىتىۋاتقان ئۆي، قۇرۇلما ۋە ئۇنىڭدىكى دىنىي خادىملارنىڭ تۇرمۇش ئۆيلىرىنى ئۆتۈنۈپ بېرىشكە، رەنە قويۇشقا ياكى دەسمايە قىلىشقا بولمايدۇ.

33-ماددا شەهەر پىلانلاش ياكى نۇقتىلىق قۇرۇلۇش ئېهتىياجى بىلەن، دىنىي تەشكىلات ياكى دىنىي سورۇننىڭ ئۆي ۋە قۇرۇلمىلىرىنى چېقىش- كۆچۈرۈشكە توغرا كەلسە، چاققۇچىلار شۇ دىنىي تەشكىلات ياكى دىنىي سورۇن بىلەن كېڭىشىپ هەمدە مۇناسىۋەتلىك دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ پىكرىنى ئېلىشى كېرەك. تەرەپلەر كېڭىشىپ، چېقىش-كۆچۈرۈشكە قوشۇلسا، چاققۇچىلار چېقىلىدىغان ئۆي ۋە قۇرۇلمىنى يېڭىدىن سېلىپ بېرىشى ياكى دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى بويىچە، چېقىلغان، كۆچۈرۈلگەن ئۆي ۋە قۇرۇلمىغا بازار باهالانما باهاسى بويىچە تۆلەم بېرىشى كېرەك.

34-ماددا دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇنلار ئىجتىمائىي پاراۋانلىق ئىشلىرىنى قانۇن بويىچە يولغا قويسا بولىدۇ، بۇنىڭ تاپاۋىتى ۋە باشقا قانۇنلۇق كىرىمنى مالىيە ۋە بوغالتىرلىق باشقۇرۇش دائىرىسىگە كىرگۈزۈپ، شۇ دىنىي تەشكىلات ياكى دىنىي سورۇننىڭ مەقسىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان پائالىيەت ۋە جامائەت پاراۋانلىق ئىشلىرىغا ئىشلىتىشى كېرەك.

35-ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇنلار دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى بويىچە، چېگرا ئىچى-سىرتىدىكى تەشكىلات ۋە شەخسلەرنىڭ ئىئانىسىنى قوبۇل قىلىپ، شۇ دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇننىڭ مەقسىتىگە ئۇيغۇن پائالىيەتلەرگە ئىشلەتسە بولىدۇ.

36-ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇنلار دۆلەتنىڭ مالىيە- بوغالتىرلىق، باج باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئىجرا قىلىپ، دۆلەتنىڭ باجغا دائىر بەلگىلىمىسى بويىچە باج كېمەيتىش ۋە كەچۈرۈم قىلىش ئېتىبارىدىن بەهرىمەن بولۇشى كېرەك.

دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇنلار شۇ جايدىكى ناهىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق هۆكۈمىتىنىڭ دىن ئىشلىرى تارمىقىغا مالىيە كىرىم-چىقىم ئەهۋالىنى ۋە ئىئانىنى قوبۇل قىلىش، ئىشلىتىش ئەهۋالىنى دوكلات قىلىشى هەمدە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارغا مۇۋاپىق ئۇسۇلدا ئېلان قىلىشى كېرەك.

37- ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇنلاردىن رويخەتتىن ئۆچۈرۈلىدىغانلىرى ياكى بىكار قىلىنىدىغانلىرى مال-مۇلۇكنى ئېنىقلىشى، ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن ئاشقان مال-مۇلۇكنى شۇ دىنىي تەشكىلات ياكى دىنىي سورۇننىڭ مەقسىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ئىشقا ئىشلىتىشى كېرەك.

6- باب قانۇن جاۋابكارلىقى

38-ماددا دۆلەت خادىملىرىدىن دىن ئىشلىرىنى باشقۇرۇشتا خىزمەت هوقۇقىدىن كەلسە-كەلمەس پايدىلىنىپ، خىزمەتتە بېپەرۋالىق قىلىپ ۋە نەپسانىيەتچىلىك قىلىپ جىنايەت شەكىللەندۈرگەنلىرى قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ؛ جىنايەت شەكىللەندۈرمىگەنلىرىگە قانۇن بويىچە مەمۇرىي چارە كۆرۈلىدۇ.

39-ماددا پۇقرالارنى دىنغا ئېتىقاد قىلىشقا ياكى دىنغا ئېتىقاد قىلماسلىققا زورلىغان ۋە ياكى دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇننىڭ نورمال دىنىي پائالىيىتىگە كاشىلا قىلغانلارنى دىن ئىشلىرى تارمىقى تۈزىتىشكە بۇيرۇيدۇ؛ ئامانلىق باشقۇرۇشقا خىلاپ قىلمىش سادىر قىلغانلىرىغا ئامانلىق باشقۇرۇش جازاسى بېرىلىدۇ.

دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن ۋە دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنىڭ قانۇنىي هوقۇق-مەنپەئىتىگە چېقىلغانلار قانۇن بويىچە هەق تەلەپ جاۋابكارلىقىنى ئۇستىگە ئالىدۇ؛ جىنايەت شەكىللەندۈرگەنلەر قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

40-ماددا دىندىن پايدىلىنىپ دۆلەت خەۋپسىزلىكى، جامائەت خەۋپسىزلىكىگە خەۋپ يەتكۈزۈش،

پۇقرالارنىڭ جىسمانىي ھوقۇقى، دېموكراتىك ھوقۇقىغا چېقىلىش، ئىجتىمائىي باشقۇرۇش تەرتىپىگە دەخلى قىلىش، جامائەتنىڭ ۋە شەخسلەرنىڭ مال-مۈلكىگە چېقىلىش قاتارلىق قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى قىلىپ جىنايەت شەكىللەندۈرگەنلەر قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ؛ جىنايەت شەكىللەندۈرمىگەنلەرنى ئالاقىدار مەسئۇل تارماق قانۇن بويىچە مەمۇرىي جەھەتتىن جازالايدۇ؛ پۇقرالار، قانۇنىي ئىگىلەر ياكى باشقا تەشكىلاتلارغا زىيان يەتكۈزگەنلەر قانۇن بويىچە ھەق تەلەپ جاۋابكارلىقىنى ئۈستىگە ئالىدۇ.

چوڭ دىنىي پائالىيەتلەردە جامائەت خەۋپسىزلىكىگە خەۋپ يەتكۈزۈش ياكى ئىجتىمائىي تەرتىپكە ئېغىر دەرىجىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىش ئەھۋالى كۆرۈلسە، يىغىلىش ئۆتكۈزۈش، نامايىش قىلىش، كۈچ كۆرسىتىشكە ئالاقىدار قانۇن، مەمۇرىي نىزام بويىچە شۇ جايدا بىر تەرەپ قىلىنىدۇ ۋە جازالىنىدۇ؛ ئۈيۈشتۇرغۇچى دىنىي تەشكىلات، ساختۇرام، توپىن ئىبادەتخانىسى، مەسچىت، چېركاۋنىڭ جاۋابكارلىقى بولسا، تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگان رويخەتتىن ئۆچۈرىدۇ.

ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن چوڭ دىنىي پائالىيەت ئۆتكۈزگەنلەرنى دىن ئىشلىرى تارمىقى پائالىيىتىنى توختىتىشقا بۇيرۇيدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتلى بارلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتىنى مۇسادىرە قىلىدۇ، قوشۇمچە قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ 1 ھەسسىسىدىن يۇقىرى، 3 ھەسسىسىدىن تۆۋەن جەرىمانە قويسا بولىدۇ؛ بۇنىڭ ئىچىدە، چوڭ دىنىي پائالىيەتنى دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇن ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن بولسا، تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگان شۇ دىنىي تەشكىلات، دىنىي سورۇننى بۇۋاستە جاۋابكار مەسئۇل خادىمنى ۋەزىپىدىن ئېلىپ تاشلاش ياكى ئالماشتۇرۇشقا بۇيرۇسىمۇ بولىدۇ.

41-ماددا دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇن تۆۋەندىكى قىلمىشلارنىڭ بىرىنى سادىر قىلسا، دىن ئىشلىرى تارمىقى تۈزىتىشكە بۇيرۇيدۇ؛ قىلمىشى ئېغىرراق بولسا، تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگان شۇ دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇننى بۇۋاستە جاۋابكار مەسئۇل خادىمنى ۋەزىپىدىن ئېلىپ تاشلاش ياكى ئالماشتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ؛ قىلمىشى ئېغىر بولسا، تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگان شۇ دىنىي تەشكىلات ۋە دىنىي سورۇننى رويخەتتىن ئۆچۈرىدۇ؛ قانۇنسىز پۇل-مېلىنى مۇسادىرە قىلىدۇ.

(1) تىزىم ئۆزگەرتىش ياكى ئەنگە ئالدۇرۇش رەسمىيىتىنى بېجىرىشتە بەلگىلىمىگە ئەمەل قىلمىسا؛

(2) دىنىي سورۇن مۇشۇ نىزامنىڭ 18-ماددىسىدىكى بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىپ، ئالاقىدار باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى ئورناتمىغان ياكى ئۇنىڭ باشقۇرۇش تۈزۈمى تەلەپكە ئۇيغۇن كەلمىگەن بولسا؛

(3) دىنىي سورۇندا يۈز بەرگەن چوڭ ھادىسە، چوڭ ۋەقەنى ۋاقتىدا دوكلات قىلماي، ئېغىر ئاقىۋەت پەيدا قىلغان بولسا؛

(4) مۇشۇ نىزامنىڭ 4-ماددىسىدىكى بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلىپ، دىننىڭ مۇستەقىل بولۇش ۋە ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش پرىنسىپىغا خىلاپلىق قىلغان بولسا؛

(5) چېگرا ئىچى ۋە سىرتىدىكىلەرنىڭ ئىئانىسىنى قوبۇل قىلىشتا دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسىگە خىلاپلىق قىلغان بولسا؛

(6) تىزىملاپ باشقۇرغۇچى ئورگاننىڭ قانۇن بويىچە نازارەت قىلىپ باشقۇرۇشىنى قوبۇل قىلمىغان بولسا.

42-ماددا دىنىي مەزمۇن بار نەشر بۇيۇمىدا بۇ نىزامنىڭ 7-ماددىسىنىڭ 2-تارمىقىدا مەنئى قىلىنغان مەزمۇنلار بولسا، ئالاقىدار ئورۇن ۋە خادىمغا ئالاقىدار مەسئۇل تارماق قانۇن بويىچە مەمۇرىي چارە كۆرىدۇ؛ جىنايەت شەكىللەندۈرگەنلىرى قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

43-ماددا ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن دىنىي سورۇن قۇرغانلار، رويخەتتىن ئۆچۈرۈلگەن دىنىي سورۇندا دىنىي پائالىيەت قىلىۋەرگەنلەر ياكى ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن دىنىي مەكتەپ قۇرغانلارنى دىن ئىشلىرى تارمىقى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ، قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتىنى مۇسادىرە قىلىدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ ھالدا سالغان ئۆي، قۇرۇلمىلىرىنى قۇرۇلۇش مەسئۇل تارمىقى قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىدۇ؛ ئامانلىق باشقۇرۇشقا خىلاپ قىلمىش سادىر قىلغانلارغا قانۇن بويىچە ئامانلىق باشقۇرۇش جازاسى بېرىلىدۇ.

غەيرىي دىنىي تەشكىلات، غەيرىي دىنىي سورۇنلاردىن دىنىي پائالىيەت تەشكىللىگەن، ئۆتكۈزگەن، دىنىي ئىئانە قوبۇل قىلغانلىرىنى دىن ئىشلىرى تارمىقى ھەرىكىتىنى توختىتىشقا بۇيرۇيدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتى بارلىرىنىڭ

قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ مۇساۋىرە قىلىنۇ؛ قىلمىشى ئېغىرلىرىغا قوشۇمچە قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ ھەسسىسىدىن يۇقىرى، 3 ھەسسىسىدىن تۆۋەن جەريمانە قويسا بولىدۇ.

دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان پۇقرالارنى ھەجگە ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن تەشكىللىگەنلەرنى دىن ئىشلىرى تارمىقى ھەربىكىتىنى توختىتىشقا بۇيرۇيدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتى بارلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ مۇساۋىرە قىلىنۇ، قوشۇمچە قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ 1 ھەسسىسىدىن يۇقىرى، 3 ھەسسىسىدىن تۆۋەن جەريمانە قويسا بولىدۇ.

44-ماددا تالادا چوڭ ھەيكەل ياساشتا، مۇشۇ نىزامدىكى بەلگىلىمىگە خىلاپلىق قىلغانلارنى دىن ئىشلىرى تارمىقى ئىشىنى توختىتىشقا بۇيرۇيدۇ، سۇرۇك ئىچىدە چاقتۇرىدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتى بارلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ مۇساۋىرە قىلىنۇ.

45-ماددا دىنىي خادىملاردىن دىن ئىشلىرىدا قانۇن- نىزام ياكى قائىدىلەرگە خىلاپلىق قىلغانلار قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ، دىن ئىشلىرى تارمىقى ئالاقىدار دىنىي تەشكىلاتقا ئۇلارنىڭ دىنىي خادىملىق سالاھىيىتىنى بىكار قىلىش ھەققىدە تەكلىپ بېرىدۇ.

دىنىي خادىم بولۇۋېلىپ دىنىي پائالىيەت قىلغانلارنى دىن ئىشلىرى تارمىقى پائالىيىتىنى توختىتىشقا بۇيرۇيدۇ؛ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋىتى بارلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەتنىڭ مۇساۋىرە قىلىنۇ؛ ئامانلىق باشقۇرۇشقا خىلاپ قىلمىش سادىر قىلغانلارغا قانۇن بويىچە ئامانلىق باشقۇرۇش جازاسى بېرىلىدۇ؛ جىنايەت شەكىللەندۈرگەنلەر قانۇن بويىچە جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

46-ماددا دىن ئىشلىرى تارمىقىنىڭ كونكرېت مەمۇرىي ھەربىكىتىگە قايىل بولمىغانلار قانۇن بويىچە مەمۇرىي قايتا قاراپ چىقىشنى ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ؛ مەمۇرىي قايتا قاراپ چىقىش قارارىغا قايىل بولمىغانلار قانۇن بويىچە مەمۇرىي دەۋا قىلسا بولىدۇ.

7- باب قوشۇمچە پرىنسىپ

47-ماددا ئىچكى جايلارنىڭ شياڭگاڭ ئالاھىدە مەمۇرىي رايونى، ئاۋمېن ئالاھىدە مەمۇرىي رايونى ۋە تەيۋەن رايونى بىلەن بولغان دىنىي ئالاقىسى قانۇن، مەمۇرىي نىزام ۋە دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىسى بويىچە بولىدۇ.

48-ماددا بۇ نىزام 2005-يىل 3-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن باشلاپ يولغا قويۇلىدۇ. گوۋۈيۈەن 1994 -يىل 1-ئاينىڭ 31-كۈنى ئېلان قىلغان «دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى باشقۇرۇش نىزامى» بىكار قىلىنىدۇ.

(تەرجىمىسىنى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى بەنگۈكتىكى قانۇن-نىزاملارنىڭ تەرجىمىسىنى بېكىتىش گۇرۇپپىسى بېكىتتى)

ھەدىس شەرىف تۇغرىسىدا ئومۇمىي بايان*

مۇھەممەد سالىھ داموللا ھاجى

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ساھابىلار* ۋە تابئىنلار دەۋرىدە ھەدىس شەرىفنىڭ رونىاق تېپىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ ساھابىلىرىغا كىشىلەرنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىش، ئۇلار ئارىسىدا شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىش، دىنىي پەتۋا، ھۆكۈملەرنى چىقىرىشتىن ئىبارەت ئىغىر مەسئۇلىيەت يۈكلەندى.

ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ماڭغان يولىغا ۋارىسلىق قىلىپ يۈكلەنگەن ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن رەسۇلۇللاھنىڭ تەلىماتىنى ھەمىشە يادىدا تۇتتى. رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىنى يۈكسەك ئامانەت سۈپىتىدە قاراپ مۇسۇلمانلار ئاممىسىغا يەتكۈزۈشنى ھەممىدىن ئەلا بىلدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: **"سىلەردىن ھازىر بولغانلار ھازىر بولمىغانلارغا يەتكۈزسۇن"** دېگەن تەۋسىيىسىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن رەسۇلۇللاھنىڭ سۆزىنىتنى گۇللەندۈرۈشكە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى. ساھابىلار ھەدىسلەرنى يادلاپ ئېسىگە ئېلىۋېلىشقا ۋە ھەدىسلەرنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشكە تولىمۇ ھېرىسمەن ئىدى. ئۇلار رەسۇلۇللاھنىڭ: **"مېنىڭ سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ ئېسىدە قالدۇرۇپ، ئۇنى باشقىلارغا يەتكۈزگەن ئادەمنى ئاللاھ شادلاندۇرغاي"** دېگەن سۆزىدىن ئىلھاملىنىپ بەخش بېشارەتلەرگە ئېرىشكەنىدى. شۇنىڭدەك ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: **"پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: 'ئى ئاللاھ، مېنىڭ خەلىپىلىرىمگە رەھمى قىلغىن!' دېگەندە، بىز: 'ئى رەسۇلۇللاھ، سېنىڭ خەلىپىلىرىڭ كىم بولىدۇ؟' دەپ سورىدۇق، رەسۇلۇللاھ: 'مېنىڭ خەلىپىلىرىم مېنىڭ ھەدىسلىرىمنى رىۋايەت قىلىدىغان ۋە كىشىلەرگە ئۆگىتىدىغان ئادەملەردۇر' دېدى"**. بۇ ھەدىسمۇ ساھابىلارنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىنى كېيىنكىلەرگە تەبلىغ قىلىشىغا تۈرتكىلىك رول ئويناغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇشى بىلەن ۋەھيى ئۈزۈلگەندىن كېيىن قۇرئاندىن قالسىلا شەرىئەتنىڭ مۇھىم ئاساسى بولغان ھەدىس شەرىفنى كىشىلەر ئارىسىدا تارقىتىشنىڭ ئالاھىدە ئەھمىيىتىنى ساھابىلار تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يەتكەن. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئۇنىڭ سۆھبىتىنى تېپىپ، قۇرئان روھى بويىچە تەربىيىلەنگەنلىكتىن، ئىسلام دىنىغا بولغان چوشەنچىسى مۇكەممەل بولۇپ، ئەھلى ئىلىم، ئەھلى پەزىلەت، تەقۋادارلاردىن بولۇپ يېتىشكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەر توغرىسىدا: **"مېنىڭ ساھابىلىرىمدىن يامانلىماڭلار! مېنىڭ ساھابىلىرىمدىن يامانلىماڭلار! جېنىم ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى، بىرەرسىڭلار ئاللاھ يولىدا ئۇھۇد تېغىدەك ئالتۇن سەرپ قىلغان تەقدىردىمۇ ئۇلارنىڭ سەرپ قىلغان بىر مۇد(تەخمىنەن 18 لېتىرغا تەڭ)نىغا ۋە ئۇنىڭ يېرىمغا تەڭ بولالمايدۇ"** دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: **"سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار مېنىڭ زامانەمدىكىلىرىدۇر، ئاندىن ئۇلاردىن كېيىنكىلەردۇر، ئاندىن ئۇلاردىن كېيىنكىلەردۇر"** دېگەن. يۇقىرىقىلاردىن بىز ساھابىلارنىڭ دەرىجىسىنىڭ كاتتىلىقىنى، ھەدىس رىۋايەت قىلىشتا ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. ساھابىلەر شەرىئەتنى ئىسلام

*ماقالىنىڭ باش قىسمى ئۆتكەنكى سانلاردا

* ساھابە — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا مۇسۇلمان بولۇپ، ئۇنىڭ سۆھبىتىدە بولغان ۋە مۇسۇلمانلىق بىلەن دۇنيادىن ئۆتكەن كىشى.

ئۇيغۇرچە كىتابلار تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلار تورى

ئۇممىتىگە يەتكۈزگۈچى بولغانلىقلىرى ئۈچۈن ئۆلىمالار جامەسى ئۇلارنى بىردەك ھەققانىي دەپ تونۇغان. ساھابىلەرنىڭ ئىش-ئىزلىرى، تۇتقان يولى ۋە مەسلەكى ئۇلارنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئۇلارنىڭ قۇرئان بىلەن ھەدىسنى پۈتۈن ئۇممەتكە يەتكۈزگەنلىكىگە، ئىسلام دىنىنى جاھانغا تاراتقانلىقىغا تارىخ گۇۋاھ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنىڭ سانى 114 مىڭ ئەتراپىدا بولغان. ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، بەزىلىرىنىڭ ئۇتتۇراھال، بەزىلىرىنىڭ بەك ئاز بولغان. ھېچبىر ھەدىس رىۋايەت قىلمىغانلىرىمۇ بولغان. ساھابىلارنىڭ ئارىسىدا ھەدىسنى ئەڭ كۆپ رىۋايەت قىلغانلار: ئەبۇ ھۇرەيرە 5374 ھەدىس، ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر 2631 ھەدىس، ئەنەس ئىبنى مالىك 2286 ھەدىس، ھەزرىتى ئائىشە 2210 ھەدىس، ئابدۇللا ئىبنى ئابباس 1660 ھەدىس، جابىر ئىبنى ئابدۇللا 1540 ھەدىس، ئەبۇ سەئىد خۇدرى 1170 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. دەرىجىگە ئايرىغاندا بۇلار بىرىنچى دەرىجىدە تۇرىدۇ. ھەدىس رىۋايەت قىلىشنىڭ ئاز-كۆپلۈكىدە ئىككىنچى دەرىجىدە تۇرىدىغانلار: چاھارىيالار، ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئۇممۇ سەلەمە، بەرا ئىبنى ئازىب، ئىمران ئىبنى ھەسىن، ئابدۇللا ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئاس، مۇغىرە ئىبنى شۇئبە، سەئىد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس، ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى، ئەبۇ زەر غىفارى، جابىر ئىبنى سەمۇرە، ئەبۇ قەتادە، سەمۇرە ئىبنى جۇندۇبلار بولغان، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغىنى مەككىچە ھەدىس رىۋايەت قىلغان؛ ئۈچىنچى دەرىجىدە تۇرىدىغانلار: سەئىد ئىبنى زەيد ئىبنى ئەمر، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئۇممۇ ھەبىبە، ئەقىل ئىبنى ئەبۇ تالىب قاتارلىقلار بولغان.

ساھابىلاردىن كېيىن ھەدىس بىلەن شۇغۇللانغان ۋە كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغانلار تابىئىنلار* بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغانلىرى: سەئىد ئىبنى مۇسەييەب، قاسىم ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇ بەكرى سىددىق، ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير، خارىجە ئىبنى زەيد، ئەبۇ سەلەمە ئىبنى ئابدۇرەھمان ئىبنى ئەۋف، ئۇبەيدۇللا ئىبنى ئابدۇللا، سۇلەيمان ئىبنى يەسار، سالىم ئىبنى ئابدۇللا، ئەبۇبەكرى ئىبنى ئابدۇرەھمان، ئەلقەمە، مەسرۇق، كەبە ئەھبار، شۇرەيھى، مۇتەررەف، ھەسەن بەسرى، ئىبراھىم نەخئى، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىبنى سىرىن، شەئبى، تاۋۇس ئىبنى كەيسان، ئەتا ئىبنى يەسار، مۇجاھىد، ئىكرىمە، نافىئ، مەكھۇل، ۋەھ... مۇنەببىھ، ھەفسە بىنتى سىرىن، ئەمرە بىنتى ئابدۇرەھمان، زەينەب بىنتى كەئب، ئائىشە بىنتى سەئىد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس، زۇھرى مۇھەممەد ئىبنى شىھاب، ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز، قەتادە، ھەشام، ئىبنى ئىسھاق، لەيس ئىبنى سەئىد، سۇفيان ئىبنى ئۇيەييە، ئابدۇللا ئىبنى مۇبارەك قاتارلىقلار ئىدى.

ساھابىلار ئىچىدە ھەدىس رىۋايەت قىلغاندىن باشقا دۇچ كەلگەن مەسىلىرگە ھۆكۈم قىلىش يۈزىسىدىن پەتۋا بەرگەنلەر ئەر-ئايال بولۇپ 130دىن كۆپ بولغان. ھەزرىتى ئوسمانىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرى يېرىملاشقاندا، ساھابىلارغا ئىسلام دىنى تارقالغان چەت جايلارغا بېرىشقا ئىزنى (ئىجازەت) بېرىلدى. ئۇلار ئۇستاز، ھاكىم، قازى، قارىي سۈپىتىدە ھەر قايسى يۇرتلارغا ئاتلاندى. بۇ يۇرتلارنىڭ ئاھالىسى ئىسلام دىنىنى چۈشىنىشكە تەشنا ئىدى. ھەر بىر يۇرت ئەھلى ئۆز يۇرتىغا كەلگەن ساھابىلاردىن ھەدىس ئۆگىنەتتى، ئۇچرىغان مەسىلىلەر ئۇستىدە پەتۋا سورايتتى. بۇ يۇرتلارنىڭ ئۆرپ-ئادىتى، ئىجتىمائىي ئەھۋالى، ئاھالىسىنىڭ بىلىم سەۋىيىسى پەرقلىق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ساھابىلارنىڭمۇ ئىلىم جەھەتتە، ھەدىسلەرنى بىلىش ۋە چۈشىنىش جەھەتتە، قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسەن مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىپ بىر تەرەپ قىلىش جەھەتتە سەۋىيىسى ئوخشاش ئەمەس ئىدى. ھەر جايلارغا چېچىلىپ كەتكەن ساھابىلارنىڭ ئارىسىدا يول يىراق، قاتناش قىيىن، ئالاقىلىشىش قولايسىز بولغانلىقتىن، كەڭ دائىرىدە ئالاقىلىشىپ تۇرۇش مۇشكۈل ئىدى. لېكىن يەرلىك ئاھالە بىلەن شۇ يەرگە كەلگەن ساھابىنىڭ ئارىسىدىكى ئىلمىي ئالاقە قويۇق بولۇپ، پەتۋا بېرىشكە يول ئېچىلغان، ساھابىلار تەرىپىدىن تۇرلۇك ماۋزۇلاردا ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان، ئالاقىدار پەتۋالار بېرىلگەنىدى. مۇشۇ ساھابىلارنىڭ يېتەكلىشىدە ۋە تەربىيىلىشى ئاستىدا تابىئىنلاردىن ئۆلىمالار يېتىشىپ چىقتى. مەسىلەن، مەككىدە ئابدۇللا ئىبنى ئابباسنىڭ پەتۋالىرى مەيدانغا چىقتى. ئابدۇللا ئىبنى ئابباسنىڭ يېتىشتۇرۇشىدا تابىئىنلاردىن مۇجاھىد ئىبنى جۇبەير، ئەتا ئىبنى ئەبۇ رەبالار يېتىلدى. مەدىنىدە بولسا ساھابىلاردىن ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەرنىڭ، تابىئىنلاردىن سەئىد ئىبنى مۇسەييەب ۋە ئۇرۋە ئىبنى زۇبەيرلەرنىڭ پەتۋالىرى مەيدانغا چىقتى. كۇفەدە ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدنىڭ ۋە ئەلقەمە، ئەسئەد ئىبنى يەزىد، مەسرۇقلارنىڭ پەتۋالىرى مەيدانغا چىقتى. بەسرىدە

* تابىئىن— ساھابىلارنىڭ سۆھبىتىدە بولغان كىشى

ساھابىلاردىن ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى، ئەنەس ئىبنى مالىك، تابىئىنلاردىن ھەسەن بەسرى، ئىبنى سىرىن، شامدا بولسا ساھابىلاردىن مۇئاز ئىبنى جەبەل، ئۇبادە ئىبنى سامىت، تابىئىنلاردىن مەكھۇل دىمەشقى، ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزلەرنىڭ پەتۋالىرى مەيدانغا چىقتى، مىسىردا ساھابە ئابدۇللا ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئاسىنىڭ پەتۋالىرى مەيدانغا چىقتى. دېمەك ساھابىلار يۇرت-يۇرتلاردا ھەدىس ئىلمىنى تارقىتىش بىلەن بىللە نۇرغۇن پەتۋالارنى مەيدانغا چىقىرىپ، شەرىئەت ئىلمىنىڭ ئاساسىنى تىكلىگەن.

ساھابىلارنىڭ ۋە تابىئىنلارنىڭ ھەدىس تەھسىل قىلىشتىكى پىداكارانە ئىزدىنىشلىرى

ئىسلام تارىخىنى ۋاراقلايدىغان بولساق، ئىسلام ئالىملىرى بولۇپمۇ ھەدىس ئالىملىرى ئىلىم تەلەپ قىلىش يولىدا جاپا-مۇشەققەتلەرنى يېگىپ، ئۆز يۇرتىدىلا ئىلىم تەھسىل قىلىپ قالماستىن، يەنە سىرتلارغا يۈزلىنىپ مۇشەققەتلىك سەپەرلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن. بۇ يۈسۈندا ئىلىم ئۆگىنىش دولقۇنى ساھابىلاردىن باشلانغان. ئۇلار بىرەر ھەدىسنى رەسۇلۇللاھتىن بۇۋاستە ئاڭلىغان ئادەمدىن ئۆگىنىش ئۈچۈن ياكى بىرەر ھەدىسنى ئېنىقلاش، تەھقىقلەش ئۈچۈن ئۇلاغلىق ياكى پىيادە چۆل-باياۋانلارنى كېزىپ باشقا يۇرتلارغا بارغان.

جابىر ئىبنى ئابدۇللا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزى بۇۋاستە ئاڭلىمىغان بىر ھەدىسنى بىلۈشلىش ئۈچۈن شامغا سەپەر قىلىپ، بىر ئايلىق ئۇزۇن مۇساپىنى بېسىپ، ئابدۇللا ئىبنى ئۇنەيسنىڭ يېنىغا بارغان. يەنە ئۇ بىر ھەدىس ئۈچۈن مىسىرغا مۇسلىمەنىڭ يېنىغا بېرىپ ھەدىسنى بىلۈشلىپلا قايتىپ كەتكەن. ئەبۇ ئەيۇب ئەنسارى مىسىرغا ئۇقبەتە ئىبنى ئامىرنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن مۇلاقات بولغاندا، كىلىپلا ئۇنىڭغا: ”ماڭا سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان، ھازىر سەندىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان پالانى ھەدىسنى سۆزلەپ بەرگىن“ دېگەن. ئۇقبە ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ئەبۇ ئەيۇب ئەنسارى يۈك-تاقسىنى چۈشۈرۈپ ئارام ئالماستىن يەنە تۆگىسىنى منىپلا مەدىنىگە قايتىپ كەتكەن. ساھابىلاردىن يەنە بىر كىشى مىسىرغا فۇزالە ئىبنى ئۇبەيدىنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭغا: ”مەن سېنى يوقلاپ كەلگىنىم يوق، مەن رەسۇلۇللاھتىن بىر ھەدىسنى ئاڭلىغانىدىم، سەنمۇ بار ئىدىڭ، سېنى شۇ ھەدىسنى بىلەمدىكىن دەپ سورىغىلى كەلدىم“ دېگەن. ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد: ”ئەگەر مەن بىرەر ئادەمنىڭ ئاللاھنىڭ كىتابىنى مەندىن ئوبدانراق بىلىدىغانلىقىنى بىلسەم، تۆگەم بارالايدىغانلىكى يەر بولسا، مەن بېرىپ ئىلىم ئۆگەنگەن بولاتتىم“ دېگەن. ئۇلۇغ ساھابە ئەبۇ دەردا: ”ئاللاھنىڭ كىتابىدا بىرەر ئايەتنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىش ماڭا مۇشكۇل تۇيۇلۇپ، ئۇنى پەقەت بەرىكە غىماتتىكى* بىر ئادەم يېشىپ بېرەلەيدۇ دېيىلسە، مەن ئۇنىڭ يېنىغا سەپەر قىلىپ بارغان بولاتتىم“ دېگەن. بۇ بايانلار شۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇكى، ساھابىلار ئىچىدە ئۆزى ئاڭلىمىغان بىرەر ھەدىسنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ياكى بىرەر ھەدىسنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئۆز يۇرتىدا ئۇنى بىلىدىغان ئادەم بولمىسا، بىرەر ئايلىق مۇساپە كېلىدىغان يىراق جايلارغا سەپەر قىلىپ بولسىمۇ ئۇ ھەدىسنى ئۆگىنۇالاتتى ياكى ئېنىقلۇالاتتى. ھەدىس ئۆگىنىشتىكى بۇنداق پىداكارانە روھ ساھابىلاردا بولۇپلا قالماستىن ئۇلارنىڭ شاگىرتلىرى بولغان تابىئىنلار ئارىسىدىمۇ داۋاملاشقان ۋە راۋاجلانغان. ساھابىلار جايلارغا تاراپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنى ئىزدەپ تېپىپ ھەدىس ئۆگىنىش ئىشلىرى كەڭ دائىرىدە قانات يايغان. تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن بولغان سەئىد ئىبنى مۇسەيىب: ”بىر ھەدىس ئۈچۈن نەچچە كۈنلۈك يولنى بېسىشتىن ئېرىنمەيمەن“ دەيتتى. ھەسەن بەسرى بىر مەسىلىنى ئېنىقلۇېلىش ئۈچۈن بەسرىدىن كۇفەگە بارغان. ئەبۇ قىلابە مۇنداق دېگەن: ”مەدىنىدە بىر ھەدىسنى ئۆگىنۇېلىش ئۈچۈن ئۇنى رىۋايەت قىلغۇچى بىر ئادەمنىڭ كېلىشىنى ساقلاپ ئۈچ كۈن تۇردۇم“. ئەبىل ئالىيە رىباھى مۇنداق دەيدۇ: ”بىز رەسۇلۇللاھنىڭ ساھابىلىرىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەرنى بەسرىدە تۇرۇپ ئۆگىنەتتۇق. بىز بۇ ھەدىسلەرنى ساھابىلارنىڭ ئۆز ئاغزىدىن بۇۋاستە ئاڭلاش ئۈچۈن مەدىنگە كەلمىگىچە قانائەت قىلمايتتۇق“. تابىئىنلارنىڭ پېشۋاسى ئامىر ئابدۇللا ئۆز ھەمراھلىرى ئىچىدە ئىلىم ئۆگىنىشتە مەسرۇقتىنمۇ تىرىشچان ئادەم يوق ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. ئامىر شەئبى ساھابىلاردىن بىرەرسى ئۇچراپ قالسا سوراپ بىلۇالارمەن دەپ ئۇچ ھەدىس توغرىسىدا مەككىگە بارغان. بۇنىڭدىن تابىئىنلاردىن ھەدىس ئۆگەنگەن تابىئىنلارنىڭ بۇنىڭغا قانائەت قىلمايى، بۇ ھەدىسلەرنى ساھابىلاردىن بۇۋاستە ئاڭلاش ئۈچۈن ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي جايلارغا سەپەر قىلغانلىقلىرىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

ھەدىس تەھلىل قىلىش يولىدا يۇرت كەزگەنلەرنىڭ

---

* بەرىكە غىمات — ئەينى ۋاقىتتا مەككىدىن بەش كۈنلۈك كېلىدىغان ۋە دېگىزغا يېقىن بىر جاينىڭ ئىسمى

ئەھۋالى بىر-بىرىگە ئوخشىمايتتى. سەپەركە بەزىلىرى ئۇلاغلىق، بەزىلىرى پىيادە ئاتلىناتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بەزىلىرىنىڭ يېشى كىچىك بولۇپ، 15—20 ياشتىكىلەرمۇ بار ئىدى. ساھابىلار، تابىئىنلاردىن كېيىنكىلەرمۇ جايلارغا سەپەر قىلىپ ھەدىس تەھسىل قىلىشقا ئۇزلۇكسىز يۈزلەنگەن. ھەدىس ئۇچۇن سەپەر قىلىش ئەھلى ھەدىسنىڭ بىر خىل ئىلمىي ئەخلاقى بولۇپ قالغان. يەھيا ئىبنى مەئىن سىرتقا سەپەر قىلماي يۈرتىدىلا ھەدىس ئۆگەنگەن بىر ئادەمگە ئاگاھلاندۇرۇش بەرگەن. ئۇنى توغرا يول تاپالمايدىغان تۆت خىل ئادەمنىڭ بىر خىلى ھېسابلىغان. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەدىس ئۆگەنگۈچىنىڭ بىر جۈپ تۆمۈر كەش كىيىشىنى تەۋسىيە قىلغان.

تابىئىنلار دەۋرىدە ھەدىس ئۆگەنگۈچىلەرنى سەپەر قىلىشقا ئىلھاملاندۇرىدىغان يەنە بىر مۇھىم ئامىل شۇ ئىدىكى، ئۇلار ھەدىس ئىسنادىنىڭ ئالىي بولۇشىنى قوغلاشقان(يەنى ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ۋاستىلەر قانچە ئاز بولسا ھەدىس شۇنچە ئىشەنچلىك بولىدۇ دەپ قارىغان). تابىئىنلار ھەدىسنى تابىئىنلاردىن كۆرە بۇاستە ساھابىلاردىن ئۆگەنگەننى ئەۋزەل كۆرگەن. شۇڭا ئۇلار يېنىدىكى تابىئىننى قويۇپ، يىراقلارغا سەپەر قىلغان. ساختا ھەدىسلەر مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن ھەدىسنىڭ مەنبەسى ۋە رىۋايەت قىلغۇچىلارنىڭ سالاھىيىتى ئۇستىدە تەكشۈرۈش، ئېنىقلاش، تەھقىقلەش يولغا قىلىنغان سەپەرلەر تېخىمۇ جانلانغان.

ئىبنى ئىسمائىلنىڭ ھۇزۇرىدا ئۇبەيدىن رىۋايەت قىلىنغان قۇرئاننىڭ پەزىلەتلىرى توغرىسىدىكى بىر ھەدىس تىلغا ئېلىنغان، ئىبنى ئىسمائىل بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان ئادەمگە مۇلاقات بولۇش ئۈچۇن مەدائىنغا كەلگەن. ئۇ ئادەم بۇ ھەدىسنى ۋاستىتكى بىر شەيختىن ئاڭلىغانلىقىنى دېگەن. شۇنىڭ بىلەن ئىبنى ئىسمائىل ئۇ شەيخ بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۇ: ''كۆلادىكى بىر شەيختىن ئاڭلىدىم'' دېگەن. ئىبنى ئىسمائىل بۇ يەرگە كېلىپ ئۇ شەيخ بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۇ ئەبىەداندىكى ئۇ شەيخ: ''بىز بىر قانچىمىز كىشىلەر قۇرئانغا قىزىقماس بولۇپ كېتىپتۇ. كىشىلەر قۇرئانغا قىزىقتۇرۇش مەقسىتىدە بۇ ھەدىسلەرنى ئويدۇرۇپ چىقارغان ئىدۇق'' دېگەن.

ھەدىس پېشۋالىرىدىن بولغان شۇئبە ئىبنى ھۇججاج ئۇقبەتە ئىبنى ئامىردىن رىۋايەت قىلىنغان ''كىمكى تاھارەتنى كامىل ئالسا جەننەتلەرنىڭ دەرۋازىلىرىدىن قايسى دەرۋازىنى خالىسا شۇ دەرۋازىدىن كىرىدۇ'' دېگەن بىر ھەدىسنى ئېنىقلاش ئۈچۇن مەككە، مەدىنە، بەسرە قاتارلىق جايلارنى كېزىپ، ھەدىسنىڭ ئىسنادىنى تەكشۈرۈش ئۈچۇن ئەبۇ ئىسھاق، ئابدۇللا ئىبنى ئەتا، مىسئەر ئىبنى كىرام، سەئىد ئىبنى ئىبراھىم، زىياد ئىبنى مىخراق قاتارلىق راۋىلار بىلەن مۇلاقات بولۇپ، ئاخىرىدا بۇ ھەدىسنىڭ ئاساسسىز ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىققان.

ئىمام ئەھمەد مۇنداق دېگەن: ''ئالىي ئىسنادنى قوغلىشىش ئىلگىرىكىلەردىن بىزگە قالغان سۈننەتتۇر''. ئۇ يەنە: '' ئالىي ئىسنادنى قوغلىشىش دىننىڭ تارمىقىدۇر'' دېگەن.

ھىجرىيىنىڭ 2-، 3-ئەسىرلىرىدە ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا يۈرتلارنى كېزىشنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كېڭىيىپ بارغان. رامەھۇر مۇزىبي ھەر قايسى جايلارغا سەپەر قىلىپ ھەدىس تەھسىل قىلغان ھەدىس ئالىملىرى ئۇستىدە مەخسۇس ئەسەر يېزىپ، ئۇلارنى بىر قانچە دەرىجىلەرگە بۆلگەن. كۆپ جايلارغا بارغانلار، ئاندىن بىرەر جايغا بارغانلار ئۇستىدە توختىلىپ ئۆتكەن. ئەينى چاغدا شۇ جايلار ئىسلام دۇنياسىدىكى مەدەنىيەت مەركەزلىرى ئىدى. ئىلىم تەلەپ قىلغۇچىلار ئۆلىمالار بىلەن مۇلاقات بولۇپ ئىلىم ئۆگىنىش ئۈچۇن سەپەر قىلىدىغان جايلار ئاساسەن مەدىنە، مەككە، بەسرە، كۇفە، جەزىرە، شام، يەمامە، يەمەن، مىسىر، مەرۋە، رەي ۋە بۇخارا قاتارلىق جايلار بولغان.

ھەدىس ئۈچۇن يۈرت كېزىشنىڭ ھەدىسلەرنىڭ تارقىلىشىدا، رىۋايەت قىلىش يوللىرىنىڭ كۆپىيىشىدە ۋە راۋىلارنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىقىكە ئىگىلەشتە ئەھمىيىتى ناھايىتى زور بولغان. چۇنكى مۇھەددىس باشقا شەھەرگە بارغاندا ئۆلىمالار بىلەن تونۇشۇپ ئۇلار بىلەن ئارىلىشىدۇ. سۆھبەت قۇرۇپ پىكىر ئالماشتۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىلىم ئالماشتۇرۇش، ئۆزئارا چۇشىنىش چوڭقۇرلىشىدۇ. شۇنداقلا ئېختىلاپلىق مەسىلىلەردە پىكىر بىرلىكىگە كېلىشكىمۇ ئالاھىدە پايدىسى بولىدۇ. مۇنداق سەپەرلەر بولمىغاندا

دىنىي ئەھكاملار ئۇستىدىكى تۇرلۇك ئىقلىملار ئارا كۆرۈلگەن ئىختىلاپ تېخىمۇ كۈچەيگەن، تېخىمۇ ئەۋج ئالغان بولاتتى. ئۆلىمالار يۇقىرىقىدەك سەپەرلەرنىڭ ئەھمىيىتىنى چوڭقۇر چۈشەنگەن. ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن: ''تالىبۇل ئىلمى بولغان ئادەمنىڭ ئۆز يۇرتىدا بىر ئالىمدىن ئىلىم ئۆگىنىشى ياخشىمۇ ياكى باشقا يۇرتلارغا بېرىپ ئالىملاردىن ئىلىم ئۆگەنگىنى ياخشىمۇ؟'' دەپ سورالغاندا: ''باشقا يۇرتلارغا سەپەر قىلىپ ئىلىم ئۆگەنگىنى ياخشى. كۈفەدىكى، بەسرىدىكى، مەدىنىدىكى، مەككىدىكى ئالىملاردىن ئۆگەنسۇن، ئۇلاردىن ئىلىم ئۆگىنىپ تەجرىبە ھاسىل قىلسۇن'' دېگەن. ئىبراھىم ئىبنى ئەدھەم: ''شۇبھىسىزكى، ئەھلى ھەدىسنىڭ ئىلىم ئۆگىنىش يولىدا يۇرت كەزگەنلىكى سەۋەبلىك ئاللاھ تائالا بۇ ئۈممەتتىن تۇرلۇك بالالارنى كۆتۈرۈۋېتىدۇ'' دېگەن. يۇرت كېزىشتىكى مەقسەت ۋاقىتنى زايا قىلىپ قارىسىغا سەپەر قىلىش، باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ھال-مۇڭ ئېيتىشىش ئۈچۈن بولماسلىقى كېرەك. خەتىپ مۇنداق دەيدۇ: ''ھەدىس تەھسىل قىلىش يولىدا يۇرت كېزىش، بىرىنچى، ئالىي ئىسنادنى قولغا كەلتۈرۈش؛ ئىككىنچى، ھەدىسشۇناسلار بىلەن مۇلاقات بولۇپ ئۇلاردىن ئىستىفادە قىلىش(پايدىلىنىش)، ئۇلار بىلەن ھەدىس ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت ئىككى مەقسەت ئۈچۈن بولۇش كېرەك. مۇشۇ ئىككى مەقسەت ھەدىس تەھسىل قىلغۇچىنىڭ يۇرتىدا تېپىلىپ باشقا يەردە تېپىلمىسا ئۆز يۇرتىنى تاشلاپ باشقا يۇرتلارنى كېزىشنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق''.

ئىلىم تەلەپ قىلىش يولىدا يۇرت كېزىش بولمىغاندا ئىدى، ئىلمىي بىكىنمىچىلىك تۈپەيلىدىن ئىسلام دۇنياسىدىكى ھەر بىر شەھەردە يەرلىك خاراكتېرگە ئىگە بىر خىل ئىدىيۇى ھالەت شەكىللىنىپ قالغان بولاتتى. جاھانىنى كېزىپ ئىسلام دۇنياسىدىكى ئىلىم مەركەزلىرىدىن ئىلىم ئېلىشقا ئۇندەيدىغان بۇ خىل يۇكسەك روھ ئالىملارنىڭ كەڭ ئىش-پائالىيەتلىرىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. ئەگەر ھەدىسشۇناسلار كېيىنكى دەۋرلەردە سايياھەتنامىلەرنى يازغان ئىبنى جۇبەير، ئىبنى بەتتۇدەگە ئوخشاش سەپەر خاتىرىسى يېزىش ۋە زىيارەت قىلغان جايلارنى تەسۋىرلەش بىلەن بولغان بولسا ئىدى، ئۇلارنىڭ قولىدىن مول مەلۇماتلارغا ئېرىشكىلى بولىدىغان سەپەرنامىلەر مەيدانغا كەلگەن بولاتتى. لېكىن مۇھەددىسلەر بۇ رىيازەتلىك سەپەرلىرىدە تۈپ نىشانى بولغان ھەدىس بىلەن شۇغۇللىنىشتىن باشقىنى كۆزدە تۇتمىغان. ھىجرىيە 3-ئەسىردە توپلانغان ھەدىس كىتابلىرىدىن شۇ نەرسە روشەنكى، يۇقىرىقىدەك ئىلمىي سەپەرلەرنىڭ بەرىكىتىدىن ھەر قايسى جايلارنىڭ ئىلمىي كۆزقاراشلىرى تېخىمۇ يېقىنلاشقان. جايلاردىكى دىنىي مەسىلىلەرگە تار مەھكىمچىلىك نەزەر بىلەن قارايدىغان خاھىش ئومۇميۇزلۇك دەرىجىدە ئاجىزلىغان.

ساھابىلارنىڭ ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىكى مەسئۇلىيەتچانلىقى

ساھابىلارنىڭ بەزىلىرى ھەدىسنى كۆپ رىۋايەت قىلغان، بەزىلىرى ئاز رىۋايەت قىلغان. بۇ ساھابىلارنىڭ ھەدىس رىۋايەت قىلىشقا قارىتا تونۇشى ۋە ئۆز ئەمەلىي ئەھۋالىنىڭ ئوخشىماسلىقىدىن بولغان.

1) چاھارىيارلار، تەلھە، زۇبەير قاتارلىق نۇرغۇن ساھابىلار خەلىپىلىك، ئۇرۇش قاتارلىق ئىشلار بىلەن كۆپ بولۇپ كەتكەنلىكتىن ھەدىس رىۋايەت قىلىش ئىشلىرىغا كۆپ ۋاقىت ئاجرىتالمىغان. ئوسمان ئىبنى ئەففانىنى ئالىدىغان بولساق، ئۇ خەلىپىلىك، ئۇرۇش ۋە «قۇرئان كەرىم»نى توپلاش ئىشلىرى بىلەن بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلار ئاز بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىكى ھەدىسلەرنىڭ تولىسى كېيىنكىلەرگە يېتىپ كېلەلمىگەن. ئەبۇ ھۇرەيرە، ئائىشە، ئىبنى ئۆمەر قاتارلىق نۇرغۇن ساھابىلار يۇقىرىقىدەك ئىشلار بىلەن شۇغۇللانمىغانلىقتىن ئۇلارنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرى كۆپ بولغان.

2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبىتىدە كۆپ بولغانلارنىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن قېلىپ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن ساھابىلارنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرى كۆپ بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبىتىدە كۆپ بولمىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئازغىنە ۋاقىت ئىچىدە قازا قىلغانلارنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرى كۆپ بولمىغان.

3) ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتىنىڭ كۈچلۈكلىكى، ھەدىسلەرنى خاتىرىلىۋالغانلىقى قاتارلىق ئامىللار ئەبۇ ھۇرەيرە، ئابدۇللا ئىبنى ئەمر ئىبن ئاس قاتارلىق ساھابىلارنىڭ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلىشىدا ھالقىلىق رول ئوينىغان.

4) بىر قىسىم ساھابىلارنىڭ كۆپ ئىبادەت قىلىشقا بېرىلگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نۇسخىسى

ھەدىسنى سۆزمۇسۆز ئەينەن رىۋايەت قىلمىسا بولمايدۇ دەپ تونۇپ ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىن ئۆزىنى تارتقانلىقى ياكى رەسۇلۇللاھنىڭ ساھابىلىرى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ رىۋايەت قىلىشىغا قالدۇرغانلىقى سەۋەبلىك رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرى كۆپ بولمىغان.

5) ساھابىلارنىڭ كېيىنكىلەرگە يېتىپ كەلگەن ھەدىسى بىر قانچە رىۋايەت قىلغۇچى ۋاستىلەر ئارقىلىق بولىدىغانلىقى ئۈچۈن، بەزى ئارىلىق رىۋايەت قىلغۇچىلار ئىشەنچسىز دەپ قارىلىپ يېتىپ كەلگەن ھەدىسلەر زەئىپ ھېسابلىنىپ، سەھىھ ھەدىسلەر توپىلاملىرىغا كىرگۈزۈلمىگەن.

6) چاھارىيالار ھەدىس رىۋايەت قىلىشتا تولىمۇ ئېھتىياتچان بولغان. ئۇلار گاھىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسنى بىرەر گۇۋاھچى ئارقىلىق ياكى قەسەم ئىچكۈزۈش ئارقىلىق قوبۇل قىلاتتى. ئىبنى شىھابنىڭ رىۋايەت قىلىشچە، ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەلۇم بىر مەسىلە ئۈستىدە ئۆزىدىن پەتىۋا سوراپ كەلگەن كىشىگە: ''ئاللاھنىڭ كىتابىدا بۇ توغرىلىق جاۋاب تاپالمىدىم'' دەپ كىشىلەردىن بۇ ھەقتە سورىغان. مۇغىرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان ھەدىسنى دەپ بەرگەن. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭدىن: ''سەن بۇ ھەدىسنى ئاڭلىغاندا يېنىڭدا بىرەرسى بارمىدى؟'' دەپ سورىغاندا، مۇھەممەد ئىبنى مەسلەمە بۇنىڭغا گۇۋاھلىق بەرگەن. ئەبۇ بەكرى شۇ بويىچە ئىش كۆرگەن. ھەزرىتى ئۆمەر ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى رىۋايەت قىلغان ھەدىسكە گۇۋاھچى تەلەپ قىلغان ۋاقتىتا، ئەبۇ سەئىد خۇدرى گۇۋاھ بولغان. ھەزرىتى ئۆمەر بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ بىناسى ھەققىدىكى ھەدىسنىڭ دۇرۇسلۇقىغا قارىتا ئۇبەيدىن گۇۋاھلىق تەلەپ قىلىپ ياقىسىدىن ئالغان، بۇ چاغدا ئەبۇ زەر بۇ ھەدىسنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق بەرگەن. ھەزرىتى ئوسمان تاھارەتكە سۇ تەلەپ قىلىپ رەسۇلۇللاھ تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالغاندىن كېيىن يېنىدىكى ساھابىلەرگە قاراپ: ''رەسۇلۇللاھ تاھارەتنى مۇشۇنداق ئالامتى؟'' دەپ سورىغان. ھەزرىتى ئەلى مۇنداق دېگەن: ''مەن رەسۇلۇللاھتىن بىر ھەدىسنى ئاڭلىغان بولسام، ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە ئۇ ھەدىستىن پايدىلىناتتىم. بىرەرسى ماڭا ھەدىس بايان قىلىپ بەرسە مەن ئۇنىڭ راستلىقىغا قەسەم تەلەپ قىلاتتىم. ئۇ قەسەم ئىچىپ بەرگەندىلا ئاندىن ئۇ ھەدىسنى تەستىقلايتتىم''.

ھەزرىتى ئۆمەر ئېھتىياتچانلىق يۈزىسىدىن باشقا كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلىشنى ماقۇل كۆرمىگەن. ئىبنى كەئىب مۇنداق دېگەن: '' ھەزرىتى ئۆمەر بىزنى كۈفەگە ئەۋەتىپ، مەدىنىنىڭ يېنىدىكى سرار دېگەن جايغىچە بىز بىلەن بىللە ماڭدى. ئۇ بىزدىن: 'مېنىڭ سىلەر بىلەن نېمە ئۈچۈن بىللە ماڭغانلىقىمنى بىلەمسىلەر؟' دەپ سورىغاندا، بىز: 'رەسۇلۇللاھنىڭ ساھابىلىرى بىلەن بىللە بولۇش ئۈچۈنغۇ؟' دېدۇق. ئۇ: 'سىلەر بىلەن مۇشۇ يەرگە بىللە كېلىشىم سىلەرگە مۇنداق بىر سۆزنى دەپ قويۇش ئۈچۈن ئىكەنكى، سىلەر خۇددى قازان قاينىۋاتقاندەك بۇقۇلداپ يىغىلاپ تۇرۇپ قۇرئان ئوقۇيدىغان بىر قەۋمنىڭ يېنىغا كېتىپ بارىسىلەر. ئۇلار سىلەرنى كۆرگەن چاغدا رەسۇلۇللاھنىڭ ساھابىلىرى كەپتۇ دەپ بوينىنى سوزۇپ قارايدۇ. سىلەر رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىدىن ئاز رىۋايەت قىلىڭلار. بۇ جەھەتتە مەن سىلەرگە ئورتاقلىشىمەن' ''.

يۇقىرىقىلاردىن ھەرگىز رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىگە قىزىقماسلىق ياكى سەل قاراش چىقمايدۇ. چاھارىارلارنىڭ مەقسىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىس رىۋايەت قىلىشنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى ئېغىر، چوڭ ئىش ئىكەنلىكىنى، دىنىي جەھەتتە ئېھتىياتچان بولۇش كېرەكلىكىنى مۇسۇلمانلارغا بىلدۈرۈشتىن ئىبارەت ئىدى. ھەدىسلەرنىڭ سەھىھ بولۇشىنى ئېنىقلاشتا چاھارىارلارنىڭ تۇتقان يولى ئەنە شۇنداق بولغان. بۇ ئۇلارنىڭ ھەر بىر ھەدىسنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن ئىككى ئادەمنىڭ رىۋايەت قىلىشىنى شەرت قىلغانلىقىدىن ياكى ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ساھابىلارنى يالغانغا چىقارغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئەبۇ سەئىد خۇدرى ئەبۇ مۇسا ئەشئەرىنىڭ ھەدىسنىڭ توغرىلىقىغا گۇۋاھلىق بەرگەندىن كېيىن ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ ئەبۇ مۇساغا: ''مېنىڭ ساڭا تۆھمەت چاپلاۋاتقىنىم يوق، لېكىن مەن رەسۇلۇللاھقا يالغان-ياۋداقلارنىڭ چاپلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمەن'' دېگەن سۆزى بۇنى ئىسپاتلايدۇ.

ساھابىلارنىڭ رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرىنى يەتكۈزۈشكە ھېرىسمەنلىكى بىلەن بەزى ساھابىلارنىڭ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلىشنى خوپ كۆرمەيدىغانلىقى ئارىسىدا زىددىيەت يوق. چۈنكى كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلىشتا ئېھتىياتچان بولغانلار ھەدىسكە باشقىلارنىڭ قەستەنلىكى بىلەن ئەمەس، بەلكى سەۋەنلىكىدىن يوق نەرسىلەرنىڭ قوشۇلۇپ قېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالغانىنى چاپلىغانلارغا قارىتىلغان رەسۇلۇللاھنىڭ: **''كىمكى ماڭا يالغانىنى چاپلايدىكەن،**

ئۆزىگە دەۋزەختتن جاي تەييارلسۇن'' دېگەن سۆزنىڭ دائىرىسىگە كىرىپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلىش يۇزىسىدىن بولغان. زۇبەير، ئەبۇ ئۇبەيدە، ئابباس، زەيد ئىبنى ئەرقەم، سەئىد ئىبنى مالىك مۇشۇ خىلدىكى ساھابىلاردىن ئىدى. زەيد ئىبنى ئەرقەم ئوچۇق قىلىپ: ''يېشىمىز چوڭىيىپ كەتتى. ئۇنتۇغاق بولۇپ قالدۇق. رەسۇلۇللاھتىن ھەدىس رىۋايەت قىلىش مەسئۇلىيەتچانلىقى ئېغىر ئىش'' دېگەن.

يۇقىرىقىلاردىن مەلۇم بولغىنىدەك، چاھاريارلار دەۋرىدە رەسۇلۇللاھ نامىدىن ئىشەنچسىز ھەدىسلەرنىڭ رىۋايەت قىلىنىشىدىن ۋە قۇرئاننى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ ھەدىس بىلەن بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ھەدىس رىۋايەت قىلىشتا قاتتىق تەلەپ قويۇلغانلىقتىن ساھابىلارنىڭ ھەدىس رىۋايەت قىلىشىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىدە ئوخشىماسلىقلار بولغان. بىر مۇنچە ساھابىلار رەسۇلۇللاھنىڭ يۇقىرىقى سۆزىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىنىڭ ئاجىزلاپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ، ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىن ئۆزىنى تارتقان. ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى كۈچلۈك بولۇپ، ئۆزلىرىگە ئىشەنچ قىلالمىغانلار كۆپلەپ ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

كىشىلەرنىڭ ھەدىس تەلەپ قىلىشتىكى يۇكسەك قىزغىنلىقى

كېيىنكى چاغلاردا ئىسلام دىنى سىرتقا يۇزلىنىپ، ئەتراپقا تارىلىشقا باشلىغاندىن كېيىن دىنى دەۋەت ئېھتىياجى بىلەن ساھابىلار ۋە تابىئىنلار سەپەر قىلىپ باشقا ئەللەرگە بارغان. بۇ چاغدا كىشىلەر دۇچ كەلگەن مەسىلىلەردە ئۆلارنىڭ پەتۋا بېرىشىگە توغرا كەلگەن. بۇ چاغدا ساھابىلار ۋە تابىئىنلار ئۆزى بىلىدىغان ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلىپ مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا تىرىشقان. ئېھتىياج بولسۇن-بولمىسۇن ئۆزى بىلىدىغان ھەدىسلەرنى قالدۇرماي باشقىلارغا ئېيتىپ بېرىش ۋە ئۆگىتىش قانات يايغان. مۇشۇ تەرىقىدە ھەدىسلەر كەڭ-كۆلەمدە تارىلىشقا باشلىغان. نۇقتىلىق شەھەرلەردە مەخسۇس ھەدىس تەلىم بېرىش ئورۇنلىرى بەرپا قىلىنغان. ھىجرىيە 17-يىلى شام، ئىراقلار پۇتۇنلەي پەتىھ قىلىنغان. ھىجرىيىنىڭ 20-يىلى مىسىر پەتىھ قىلىنغان. ھىجرىيىنىڭ 21-يىلى ئىران پەتىھ قىلىنغان. ھىجرىيىنىڭ 56-يىلى مۇسۇلمانلار سەمەرقەندكە يېتىپ بارغان. ھىجرىيىنىڭ 93-يىلى ئىسپانىيە پەتىھ قىلىنغان. بۇ ئەللەرنىڭ ئادەملىرى ئىسلام دىنىغا كىرگەنلىكتىن ئۇلارغا دىن ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئىسلام خەلىپىلىرى تۇركۇم-تۇركۇم ساھابىلارنى ۋە تابىئىنلارنى ئەۋەتكەن. يەنە نۇرغۇن ساھابىلار ئۆزلۇكىدىن ئىسلام دەۋەتچىسى سۈپىتىدە باشقا ئەللەرگە بېرىپ ئۇ يەردە كىشىلەرنىڭ دىنىي ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن يەرلىشىپ قالغان. ئۇلار بارغان جايلار قۇرئان ۋە ھەدىس ئۆگىنىدىغان مەرىپەت ئوچاقلىرىغا ئايلانغان. بىلىم ئېلىشقا تەشنا نۇرغۇنلىغان ئىلىم تەلەپكارلىرى ئۇلاردىن ھەدىس ئۆگىنىپ، يۇكسەك سەۋىيە ھاسىل قىلىپ، كېيىنكى كۈنلەردە ئۆز جايلىرىدىكى ھەدىس ئۇستازلىرى، سۈننەتنىڭ ھامىيلىرى بولۇپ قالغان. بۇ چاغلاردا تېخى كېيىنكى كۈنلەردىكىگە ئوخشاش مەخسۇسلاشقان بىلىم ئۆگىنىش مەكتەپلىرى، مەدرىسلەر تەسىس قىلىنمىغان بولسىمۇ، ئاددىي بىلىم ئېلىش سورۇنلىرى كۆپ ئىدى. كۆپىنچە مەسچىتلەر مەدرىس ئورنىدا بولۇپ، ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى مەسچىتتە ئوتتۇرىدا ئولتۇراتتى، ئەتراپىدا شاگىرتلار ھالقا شەكلىدە چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، ئۇستازنىڭ رىۋايەت قىلىپ بەرگەنلىكىگە قۇلاق سالاتتى، يادلايتتى ۋە خاتىرىلەيتتى، ھەدىس ئۆگەنگۈچىلەر مەسچىتلەرگە سىغمايلا كەتكەن مەيدانلارغىچە ئولتۇراتتى. ھەدىس ئۆگىنىش جەمئىيەتتىكى ھەر قايسى تەبىقىلەرگىمۇ كېڭەيگەنىدى. بەزى جەمەتلەر ئىچىدە بۇۋىسىدىن نەۋرىسىگىچە مۇھەددىس بولۇپ چىققانلارمۇ بار ئىدى. ئىبنى ھەجەر ئەسقەلانى«انباالغمر» (ناملىق كىتابىدا ئۇنىڭ زامانىدا زور بىر تۇركۇم ئىيال مۇھەددىسلەر يېتىشىپ چىققانلىقىنى ئېيتىدۇ. تابىئىنلار دەۋرىدە كىشىلەرنىڭ ھەدىسكە بېرىلىشى شۇ دەرىجىگە يەتكەن ئىدىكى، ئۇلار مۇھەددىسنىڭ قورسىقىدىكى بىلىمنى قويماي ئۆگىنىۋالمىغىچە بولدى قىلمايتتى. كىشىلەرنىڭ ھەدىس ئۆگىنىش قىزغىنلىقىنى تۆۋەندىكى بايانلىرىمۇ ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئەبۇ زەكەريا مۇنداق دەيدۇ: '' مەن بەسرىدە ئوسمان ئىبنى ئەبىل ئاسنىڭ دەرۋازىسى يېنىدىن ئۆتۈپ قالدىم. قارىسام بىر تۈگمەننىڭ ئۈن تاسقايدىغان يېرىدە كىشىلەر توپلىشىۋاپتۇ. ئۇلار بىر بۇۋاينى ئورىۋاپتۇ. مەن: 'بۇ كىم بولىدۇ؟' دەپ سورىدىم. ئۇلار: 'ئۇلۇغ ساھابە، رەسۇلۇللاھنىڭ خادىمى ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭ خادىمى خىراش ئىبنى ئابدۇللاھ بولىدۇ' دېدى. 'ئۇ قانچە ياش؟' دەپ سورىسام، ئۇلار 'ئۇ 130 ياش' دەپ جاۋاب بەردى.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلار بىلەن تەمىنلەش شىركىتى تورىدىسى

مەن كىشىلەرنى قىستاپ يۇرۇپ ئۇ بوۋاينىڭ يېنىغا باردىم. قارىسام ئۇنىڭ ئالدىدا بىر توپ ئادەم ھەدىس خاتىرىلەۋېتىپتۇ، قالغانلار تىڭشاپ تۇرۇپتۇ. مەن بىر ئادەمنىڭ قولىدىكى قەلەمنى ئېلىۋېلىپ 13 ھەدىسنى خاتىرىلىۋالغان. مەن بۇ چاغدا 12 ياش ئىدىم".

مۇھەددىسلەرنىڭ كىشىلەر ئارىسىدىكى ئابرۇيى ناھايىتى يۇقىرى ئىدى. خەلىپە ھارۇن رەشىد پۈتۈن ئادەملىرى ۋە قوشۇنى بىلەن رىققە دېگەن جايغا كەلگەن. تابىئىنلاردىن بولغان مۇھەددىس ئابدۇللا ئىبنى مۇبارەكمۇ بۇ يەرگە كەلگەن ئىكەن. كىشىلەر دەۋرەپ كېلىشىپ ھارۇن رەشىدنىڭ ئەمەس، بەلكى ئابدۇللا ئىبنى مۇبارەكنىڭ كەينىدىن ئەگەشكەن. تىقما-تىقماق بولۇشۇپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ئايىغىدىن كۆتۈرۈلگەن توپا-چاڭ پەلەككە ئۆرلەپ گويا جەڭ مەيدانى كۆرۈنۈشىنى ئالغان. خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ خوتۇنلىرىدىن بىرى ساراي راۋىقىدىن قاراپ بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن: "بۇ كىم بولىدۇ؟" دەپ سورىغاندا، يېنىدىكىلەر: "بۇ خۇراساندىن كەلگەن ئابدۇللا ئىبنى مۇبارەك ئاتلىق بىر ئالىم ئىكەن" دېگەنده، ئۇ ئايال: " پادىشاھ ھارۇن رەشىد ئەمەس، بەلكى بۇ ئادەم ئىكەن" دېگەن. ھەدىسشۇناسلىقتىن ئىبارەت يۈكسەك ئورۇن خەلىپىلەرنىمۇ قىزىقتۇرغان. ئابباسىيلار خەلىپىسى مەئمۇن خەلىپىلىككە ئولتۇرغان دەسلەپكى چاغلاردا قازى يەھيا ئىبنى ئەكسەمگە: "مەن ھەدىس سۆزلەپ باقسام" دېگەن. يەھيا ئۇنىڭغا جاۋابەن: "بۇنىڭغا مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرىدىنمۇ ھەقلىق كىشى بارمۇ؟" دېگەن. شۇنىڭ بىلەن مەئمۇن مۇنبەرگە چىقىپ 30 چە ھەدىس سۆزلىگەن. مۇنبەردىن چۈشۈپ يەھيانى: "سورۇنمىز قانداق بولدى؟" دەپ سورىغان. يەھيا: "ئاممانى خاس ھەممە پايدىلانغان كاتتا سورۇن بولدى" دەپ جاۋاب بەرگەن. ھەدىس ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ كۆپلۈكى ۋە سورۇنلارنىڭ دائىرىسىنىڭ چوڭلۇقىدىن مۇھەددىسلەرنىڭ سۆزىنى يىراقتا ئولتۇرغانلارغا يەتكۈزىدىغان مەخسۇس جارچىلار قويۇلغان بولۇپ، ئۇلار مىڭلىغان ھەدىس ئاڭلىغۇچىلار ئارىسىدا تارقىلىپ، مۇھەددىسنىڭ ئېيتقانلىرىنى بىرمۇ بىر، ئابزاسمۇ ئابزاس باشقىلارغا يەتكۈزۈپ تۇراتتى(دېمەك، ئۇلار ئۆز زامانىسىدا مىكروفوننىڭ رولىنى ئويناپتتى). ئابباسىيلار خەلىپىلىرىدىن مۇئتەسىمنىڭ زامانىدا باغداد رىسافە مەسچىتىدە مۇھەددىس ئاسىم ئىبنى ئەلىنىڭ سورۇنىغا جاي-جايلاردىن كەلگەن يۈز مىڭدىن ئارتۇق ھەدىس ئۆگەنگۈچىلەر توپلانغانلىقى ھېكايە قىلىنىدۇ.

ساھابىلار دەۋرىدە ھەدىس يۇرتلىرى بولغان جايلار

1) مەدىنە مۇنەۋۋەرە. مەدىنە-مۇنەۋۋەرە — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى ھىجرەت قىلغان مۇقەددەس جاي بولۇپ، ئىسلام شەرىئىتى مۇشۇ جايدا شەكىللەنگەنلىكى ئۈچۈن ھەدىسلەرنىڭ كۆپ قىسمى مۇشۇ جايدا مەيدانغا كەلگەن. مۇھاجىرلار شۇ يەردە تۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ، بۇ يەردىن باشقا يەرگە كۆچۈپ كېتىشنى ھەرگىز خالىمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ مەدىنە ھامان ئىسلامنىڭ مەركىزى، چوڭ ساھابىلارنىڭ قارارگاھى بولغان. ئۇلار مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدىمۇ ۋە ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتىدىن نېسىۋىدار بولۇپ كەلگەن. مەدىنىدە ھەدىسته پۈختا ئاساسقا ئىگە نۇرغۇن ساھابىلار يېتىشكەن. شۇ ساھابىلارنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەن، كۆكۈل قويۇپ يېتىشتۇرۇشى ۋە تەربىيىلىشى ئارقىسىدا زور بىر تۇركۈم كىشىلەر مۇھەددىس بولۇپ يېتىشكەن. مانا بۇلار مەدىنىدە ھەدىس تارقاتقىش، پەتۋا بېرىش ئىشلىرىدا ئاساسىي كۈچ بولۇپ شەكىللەنگەن. "دارۇسسۇننە" دەپ ئاتالغان مەدىنە مۇنەۋۋەرە ئەتراپىدىن كېلىپ ھەدىس ئۆگىنىدىغانلارنىڭ يۇزلىنىدىغان جايى بولغان. ھەدىس مۇقەددەس جاي مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە مەيدانغا كېلىپ شۇ يەردە راۋاجلانغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنگە ھىجرەت قىلغان ۋاقتىدىن باشلاپ ئىسلام دەۋىتىنىڭ نۇقتىلىق جايىغا ئايلانغان بۇ مۇبارەك يەرگە ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلارنىڭ قەلبى تەلپۈنەتتى. مەككە مۇكەررەمەگە ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەنلەر ھەدىس ئۆگىنىش ئۈچۈن مەدىنە مۇنەۋۋەرەگە قىزغىنلىق بىلەن ئاتلىناتتى. ئىمام بۇخارىنىڭ ئۇستازلىرىدىن بولغان ئەلى ئىبنى ئابدۇللا: "ھەج قىلىپ بولغاندىن كېيىن مەدىنگە بېرىپ ھەدىس ئاڭلاش مېنىڭ بىردىنبىر ئۇلۇغ ئارزۇيۇم" دېگەن. تابىئىنلاردىن بولغان ئەبۇ ئالىيە: "بىز بەسرىدە تۇرۇپ رەسۇلۇللاھنىڭ ساھابىلىرىنىڭ ھەدىسلىرىنى ۋاستىلىق ئۆگىنەتتۇق. بىز بۇنىڭغا قانائەت قىلماي مەدىنگە كېلىپ ساھابىلارنىڭ ئۆز ئاغزىلىرىدىن ھەدىس ئۆگەندۇق" دېگەن.

2) مەككە مۇكەررەمە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە مۇكەررەمەنى پەتھ قىلغان چاغدا كىشىلەرگە قۇرئان ئۆگىتىش، ھالال-ھارام ئىشلارنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن

مۇئاز ئىبنى جەبەلنى ئۆز ئورنىدا قويۇپ قويغان. مۇئاز ساھابىلارنىڭ ئەڭ بىلىملىكلىرىدىن بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئىبنى ئابباس قاتارلىق كۆپ ساھابىلار ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئابدۇللا ئىبنى ئابباس بەسرىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەككىدىكى ھەدىس رىۋايەت قىلىش ئىشلىرىغا باشچىلىق قىلغان. ئابدۇللا ئىبنى ئاببباسنىڭ ئىلمى كۇچلۇك بولۇپ، داڭلىق مۇھەددىسلەردىن ئىدى. مەككە مۇكەررەمەدە ئۇلاردىن باشقا يەنە ھەدىس تارقىتىشتا مۇھىم رول ئويناغان زور بىر تۈركۈم ساھابىلار بار ئىدى. ساھابىلاردىن ئابدۇللا ئىبنى ئاببباس تابىئىنلاردىن بولغان مۇجاھىد، ئىكرىمە، ئەتا قاتارلىق مۇھەددىسلەرنى يېتىشتۇرگەن.

3) كۇفە. كۇفە ـــ ئىسلام قوشۇنىنىڭ مەركىزىي جايى بولۇپ، ئۇ يەرگە ساھابىلاردىن نۇرغۇن كىشى كېلىپ يەرلىشىپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد بۇ جايىنىڭ پېشقەدەم ئالىمى بولۇپ، بۇ يەردە ئۇزۇن زامان تۇرۇپ ئۆزىنىڭ يۇقىرى سەۋىيىسى بىلەن نۇرغۇن شاگىرتلارنى يېتىشتۇرگەن.

4) بەسرە. بەسرىدە ھەدىس ئىلمىنىڭ بايراقدارى ئەنەس ئىبنى مالىك بولۇپ، بۇ يەرگىمۇ نۇرغۇن ساھابىلار كېلىپ ئورۇنلاشقان. ئۇلار ھەدىس تارقىتىش بىلەن شۇغۇللىنىپ تابىئىنلاردىن نۇرغۇن شاگىرتلارنى يېتىشتۇرگەن.

5) شام. مۇسۇلمانلار شامنى پەتھ قىلغاندا ئاھالىسىدىن نۇرغۇنى مۇسۇلمان بولغان. خەلىپىلەر بۇ جايغا كۆڭۈل بۆلۈپ بۇ يەرگە ساھابىلارنىڭ چوڭلىرىنى ئەۋەتكەن. جۇملىدىن ھەزرىتى ئۆمەر مۇئاز ئىبنى جەبەلنى شام ئاھالىسىگە دىنىي ئەھكاملارنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتكەن. شامدا يەنە ھەدىس تەلىم بېرىش بىلەن شۇغۇللانغان ئۇبادە ئىبن سابىت بولۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ دىنىي بىلىمىنىڭ چوڭقۇر بولۇشى بىلەن بىللە «قۇرئان كەرىم»نى جەملەش ئىشىغا ھەسسە قوشقان. بۇ زات ھەققانىي، يۈرەكلىك بولۇپ، توغرا يول تۇتمىغان ھۆكۈمرانلارنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرىنى ئىنكار قىلغان. ھەزرىتى ئۆمەر ساھابىلارنىڭ فەقىھلىرىدىن ۋە ھەدىس پېشۋالىرىدىن بولغان ئەبۇ دەردانىمۇ مۇئاز بىلەن شامغا ئەۋەتكەن. يەزىد ئىبنى ئەبۇ سوفيان ھەزرىتى ئۆمەرگە خەت يېزىپ: ''شام ئاھالىسى ئۆزلىرىگە قۇرئاننى ۋە فىقھە ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىدىغان كىشىلەرگە موھتاج بولۇپ قالدى، مۇئازنى، ئۇبادەنى ۋە ئەبۇ دەردانى ئەۋەتسەك'' دېگەن. بۇلار شامدا ھەدىسنى تارقىتىش ئىلمىي ھەرىكىتىنىڭ ئۇل تېشى بولۇپ قالغان. بۇلاردىن باشقا يەنە نۇرغۇن ساھابىلار شامغا كېلىپ كىشىلەر ئارىسىدا ھەدىس ئىلمىنى قانات يايدۇرۇش بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇلارنىڭ قولىدا تابىئىنلاردىن نۇرغۇن كىشى تەربىيلىنىپ يېتىشىپ چىققان.

6) مىسىر. مىسىر پەتھ قىلىنىش بىلەن ئاھالىسىدىن نۇرغۇن كىشىلەر ئىسلام دىنىغا كىرگەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ يەرگە نۇرغۇن ساھابىلار كېلىپ ئىسلام دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى تەلىم بېرىشكە باشلىغان. رەسۇلۇللاھتىن كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغان ۋە ئاڭلىغان ھەدىسلىرىنى خاتىرىلەپ مېڭىش بىلەن ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان ئەمر ئىبنى ئاسمۇ ئەنە شۇ ساھابىلارنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرىدىن ئىدى. خەلىپە مۇئاۋىيە ئەمر ئىبنى ئاسنى مىسىرغا ۋالىي قىلىپ تەينىلىگەندە ئەمرنىڭ ئوغلى ئابدۇللامۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىپ مىسىردا ئورۇنلىشىپ قالغانىدى. ئابدۇللا تاكى ۋاپات بولغانغا قەدەر مىسىردىن ئايرىلماي دىنىي تەلىم-تەربىيە ئىشلىرى بىلەن بولغان. مۇھەممەد ئىبنى رەبىئ مىسىرغا كېلىپ، تەلىم-تەربىيە بىلەن شۇغۇللانغان ساھابىلار ئۇستىدە يازغان مەخسۇس ئەسىرىدە بۇ يەرگە كەلگەن ساھابىلارنىڭ سانىنىڭ 140تىن ئارتۇق ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. بۇ ساھابىلارنىڭ تەربىيىسى ئاستىدا بۇ يەردە تابىئىنلاردىن نۇرغۇن ھەدىس ئالىملىرى يېتىشىپ چىققان.

(داۋامى بار)

كىتاب خەۋىرى

ژۇرنىلىمىز تەھرىرى ئەنۋەر ھاجى مۇھەممەد يازغان ئەدەبىي ئاخبارات، ھەج سەپىرى ۋە تۇركىيىدە ئوقۇش خاتىرىلىرى، خۇيزۇلار ھەققىدىكى بەزى بىلىم-تەسىرات ۋە باشقا مۇھاكىمە ماقالىلىرىدىن تۇزۇلگەن «ھەر كاللىدا ھەر خىيال» ناملىق كىتاب يېقىندا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تارقىسى

دۇئا ، دۇئانىڭ شەرتلىرى، دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلار ۋە دۇئانىڭ ئەدەبلىرى

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئابابەكرى قارىي

مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھقا بولغان قۇربىتى (يېقىنلىقى) نىڭ دەرىجىسى ئوخشاش بولمىغاندەك، شۇ قۇربەتكە سەۋەب بولىدىغان ئىبادەتنىڭمۇ دەرىجىسى ئوخشاش بولمايدۇ. دۇئا بولسا ئىبادەتنىڭ يۇرىكى، مۇندىقچە ئېيتقاندا مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىخلاسى، ئىتتىقادى ۋە ئىبادى پائالىيەتلىرىنىڭ روھى، جېنىدۇر.

ئاللاھ بىر ئايەتتە :"**مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن(يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن**"{سۈرە «بەقەرە» (2- سۈرە)،186- ئايەت} دېسە، يەنە بىر ئايەتتە ''**پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ:'ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن (دۇئايىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن)، شۇبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ**' '' {سۈرە «غافىر» (40- سۈرە)،60- ئايەت} دەپ مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھقا دۇئا قىلىشى لازىملىقىنى ئۇقتۇرىدۇ. بۇ ئايەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەرھلەپ، بىر ھەدىسىدە: ''**دۇئا دېگەن ئىبادەتنىڭ يىلكىسى**''(ئىمام بۇخارى رىۋايىتى)دېسە، يەنە بىر ھەدىسىدە: ''**دۇئا دېگەن مۇئمىننىڭ قورالى، دىننىڭ تۈۋرۈكى ۋە ئاسمان - زېمىننىڭ نۇرى**''(ئەبۇ يەئلا رىۋايىتى) دەپ چۈشەندۈرىدۇ.

مۇسۇلمانلار باشقا ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقاندا دىلى بىلەن تىلى ياكى ئوي-پىكرى ئاللاھدىن غەيرىگە كېتىپ قىلىشى ۋە ياكى ئۇ قىلۋاتقان ئىبادەتلەرنى باشقا كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن، باشقىلار مېنى ياخشى تەقۋادار مۇسۇلمانكەن دېسۇن دېگەن غەرەزدە رىيا، نىفاق ئارىلاشتۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. مەسىلەن: بىزنىڭ قېشىمىزدا نامراز ئوقۇۋاتقان، بىزگە ياخشى كۆرۈنۈشتە كۆرۈنۈۋاتقان بىر كىشىنى ئەجەب ياخشى ئىنسان ئادەمكەن دەپ پەرەز قىلىمىز. لېكىن ئۇ ئىنسان ئادەم، ئادەم بار جايدا تەقۋالىق قىلىپ، نامازنى تەرك قىلماي ئوقۇيدىغان، ئۆيدە ۋە باشقا جايلاردا يالغۇز قالغان ۋاقىتلىرىدا بىر ۋاخ نامازنى ئاران ئوقۇيدىغان كىشى بولۇشىمۇ ئېھتىمال. روزا تۇتۇپ بىز بىلەن تەڭ ئىپتار قىلىۋاتقان روزىدار چۈش ۋاقتى ئىپتار قىلىپ بولغان بولۇشىمۇ ئېھتىمال. لېكىن دۇئادا بۇنداق شەكىلۋازلىق، رىياكارلىق يوق . مۇسۇلمانلار دۇئا قىلماقچى بولغاندا، ئاللاھنى سېغىنغاندا دۇئاغا قول كۆتۈرىدۇ- دە ''ئى ئاللاھ'' دەپ پىچىرلاپ ئاللاھ بىلەن مۇناجاتلىشىدۇ، خۇددى ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك، ئاللاھ ئۇ كىشىگە قاراپ تۇرغاندەك ئاللاھقا يېلىنىدۇ، ئاللاھقا ئۆزىنى تاشلايدۇ ۋە ئاللاھقا قىلغان خالىس ئىبادىتى سەۋەبلىك ئۆزىنىڭ ئارزۇ- ئۇمىدلىرىگە، مۇرادـ مەقسەتلىرىگە يېتىشنى ئاللاھدىن سورايدۇ. بۇ جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا دۇئانىڭ باشقا ئىبادەتلەرگە نىسبەتەن دىنغا بولغان چىنلىق ۋە ئېتىقادى قاراتمىلىقى، بەندىلىك ۋە مەئبۇدلۇق قاراتمىلىقى يۇقىرى بولىدۇ. ''**ئاللاھنى خۇددى سەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقاندەك ئىبادەت قىلىشىڭ لازىم. گەرچە سەن ئاللاھنى كۆرمىسەڭمۇ ئاللاھ سېنى كۆرىدۇ**'' دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (ئىمام بۇخارى رىۋايىتى).

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! ئېھتىمال سىز ھەر قېتىملىق نامىزىڭىزدا ئاللاھقا دۇئا قىلىپ مۇرادـ مەقسەتلىرىڭىزنى، ئارزۇ- تەلەبلىرىڭىزنى تىلەيدىغانسىز، سەھەرلەردە قوپۇپ ئاللاھقا سىرلىرىڭىزنى ئېيتىدىغانسىز. گەرچە دۇئالىرىڭىزنىڭ بىر قىسمى ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەپ مەقبۇل بولسىمۇ، يەنە بىر قىسمى مەلۇم سەۋەبلەر تۇپەيلى پەردىلىنىپ دەرگاھى ھەققە ئۆرلىيەلمەسلىكى مۇمكىن. سىز بارلىق دۇئالىرىڭىزنىڭ توسالغۇغا ئۇچرىمايدىغان شەكسىز ئىجابەت بولۇشىنى، تىلەكلىرىڭىزنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى،

ئىشلىرىڭىزنىڭ غەلىبىلىك بولۇشىنى ئارزۇ قىلىسىڭىز، تۆۋەندە ئوتتۇرىغا قويۇلغان دۇئانىڭ شەرتلىرىگە دىققەت قىلىڭ، بەلكىم دۇئالىرىڭىز ئىجابەت بولۇپ قالار، ئىنشائاللاھ !.

1. ھالالدىن تاماق يېيىش. ھالالدىن تاماق يېيىش دۇئا ئىجابەت بولۇشنىڭ ئاساسلىق شەرتلىرىدىن بىرى بولۇپ، ھالال، پاك تاماق يېمىگەن ئادەمنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولمايدۇ. ھەدىس شەرىفتە ھارامدىن بىر لوقما تاماق يېگەن ئادەمنىڭ قىرىق كۈنگىچە دۇئاسى ئىجابەت بولمايدىغانلىقى قەيت قىلىنغان. يەنە بىر سەھىھ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ''**بىر ئادەم چاچلىرى چۈۋۈق، يۈزلىرىنى توپا باسقان ھالەتتە ئۇزۇن سەپەرلەرنى قىلىپ 'ئى پەرۋەردىگار، ئى پەرۋەردىگار' دەپ ئاسمان تەرەپكە قول كۆتۈرىدۇ. ۋەھالەنكى ئۇنىڭ يېمەكلىكى، ئىچىملىكى، كىيىملىرى ھارام تۇرسا ئۇ ئادەمنىڭ دۇئاسى قانداقمۇ ئىجابەت قىلىنار؟**'' (مىشكاتۇل مەسابىھ). كىشىلەر ئەلى ئىبنى مەنسۇر دېگەن زاتتىن: ''بىزنىڭ ئەھۋالىمىز نېمە بولغاندۇ؟ دۇئا قىلساق دۇئايىمىز ئىجابەت بولمايۋاتىدۇ'' دەپ سورىغاندا، ئەلى ئىبنى مەنسۇر: ''دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى دۇئانىڭ پاك بولۇشىغا يەنى يېمەكلىك، ئىچىملىك، كىيىمنىڭ پاك بولۇشىغا موھتاج'' دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن.

2. ھۆزۈرى دىل بولۇش ۋە دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا جەزم قىلىش. يەنى دۇئا قىلغاندا پۈتۈن دىلى، قەلبى، بارلىقى بىلەن ئاللاھقا يۈزلىنىش ۋە مەقسىتىنى ئاللاھنىڭلا ھەل قىلىپ بېرىدىغانلىقىغا، دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقىغا جەزمى بىلەن ئىشىنىش كېرەك. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ. ''**ئىجابەت بولۇشىغا ئىشەنچ قىلغان ھالدا ئاللاھقا دۇئا قىلىڭلار. ئاللاھ ھەققەتەن بېپەرۋا، غاپىل دىلنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدۇ**'' (تىرمىزى رىۋايىتى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: ''**سىلەرنىڭ بىرىڭلار دۇئا قىلسا 'ئى ئاللاھ خالىساڭ مېنى مەغپىرەت قىل، خالىساڭ ماڭا رەھمەت قىل، خالىساڭ ماڭا رىزق بەر' دېمىسۇن، بەلكى سورايدىغىنىنى جەزمى قىلىپ سورىسۇن...**'' (ئىمام بۇخارى رىۋايىتى).

3. دۇئا تەلەپ قىلىنغان نەرسە شەرىئەتتە چەكلەنمىگەن بولۇش: دۇئا قىلغۇچى شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان نەرسىنى تىلەش، گۇناھقا سەۋەب بولىدىغان، باشقىلارغا زىيان يېتىدىغان، ئۆزىنى كېيىن ھالاكەتكە تاشلايدىغان نەرسىنى تىلىمەسلىك، ئاتا-ئانىلىرىغا، بالىلىرىغا ۋە باشقىلارغا بەددۇئا قىلماسلىق لازىم. يەنىمۇ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ''**ئۆزۈڭلارنىڭ ئەۋلادلىرىڭلارنىڭ زىيىنىغا دۇئا قىلماڭلار...**'' (ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى). دۇئادا ئاجايىپ-غارايىپ سۇئاللارنى سوراپ چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمەسلىك لازىم. ئابدۇللا ئىبنى مۇغەپپەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئۇنىڭ ئوغلى ئاللاھدىن: ''ئى ئاللاھ ماڭا جەننەتنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن ئاق بىر قەسىر بىنا قىلىپ بەرگىن'' دەپ تىلىگەن ئىكەن. ئابدۇللا ئوغلىنى چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ: ''ئى ئوغلۇم ئاللاھدىن جەننەتنى كىرگۈزۈشنى، دەۋزىخىدىن يىراق قىلىشنى تىلەك. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ''**پات يېقىندا مۇشۇ ئۇممەتنىڭ ئىچىدە بىر خەلق مەيدانغا چىقىدۇ، ئۇلار دۇئادا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ**''. ئايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: ''**پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە- كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ**'' {سۈرە«ئەئراف» (7- سۈرە)، 55- ئايەت}.

4. ئىجابەت بولۇشىغا ئالدىراپ كەتمەسلىك. دۇئا قىلغۇچى دۇئانىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىر قىسىم دۇئالىرى ئىجابەت بولسىمۇ لېكىن بىر قىسىم دۇئالىرى ئاللاھنىڭ ھېكمىتى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى تۈپەيلى ۋاقتىنچە ئىجابەت بولمايدۇ، شۇڭا بۇنىڭغا ئالدىراپ ۋايساپ كەتمەسلىك لازىم. رەسۇلۇللاھ: '' **بىر بەندە گۇناھ ئىشلارغا ياكى سىلە- رەھىم قىلماسلىقتا دۇئا قىلمىسىلا ھەم دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا ئالدىراپ كەتمىسىلا ئۇنىڭ دۇئاسى داۋاملىق ئىجابەت قىلىنىدۇ**'' دېسە، ''يا رەسۇلۇللاھ ! قانداق ئالدىرايدۇ؟ ''دەپ سورالغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ''**مەن دۇئا قىلدىم، يەنە دۇئا قىلدىم، ھېچ ماڭا ئىجابەت بولغىنىنى كۆرمىدىم**› دەيدۇ. ئاشۇ ۋاقىتتا ئۇ دۇئادىن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ ۋە دۇئانى تەرك ئېتىدۇ›› دەپ جاۋاب بەرگەن(ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى).

5. دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلارنى ياخشى بىلىش: دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈن ناھايىتى ئەۋزەل ۋاقىتلار ئوتتۇرىغا قويۇلغان. دۇئا قىلغۇچى مۇشۇ ۋاقىتلارنى تاللاش لازىم. بۇ ۋاقىتلار تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1) كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغان ۋاقتى. بۇ ۋاقىتتا كۆپ كىشىلەر ئۇيقۇ بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. ئەمما ئاللاھ مۇشۇ ۋاقىتتا ئۆز رەھمىتىنى بىرىنچى ئاسمانغا چۈشۈرۈپ ''**ماڭا دۇئا قىلىدىغانلار بارمۇ؟**'' دەپ ندا قىلىدۇ. مانا بۇ ۋاقىت ئاللاھقا دۇئا قىلىشنىڭ ۋە ئاللاھقا يېقىنلىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى.

2) سەھەر ۋاقتى، يەنى تاڭ يورۇشتىن بىرئاز بۇرۇنقى ۋاقىت. « قۇرئان كەرىم»دە نازۇ-نېمەتلىك جەننەتلەرگە

كىرىدىغان مۇتتەقى مۇئمىنلەرنىڭ مۇشۇ ۋاقىتتا ئاللاھتىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىپ دۇئا قىلىدىغانلىقى تىلغا ئېلىنغان.

3) ئىپتار ۋاقتى. بۇ ۋاقىت ئاللاھ روزىدار مۇئمىنلەرنى پەرىشتىلەرگە داڭلايدىغان ۋاقىت بولۇپ، بۇ ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئامۇ شەكسىز ئىجابەت. "ئۇچ كىشى بار بولۇپ ئۇلارنىڭ دۇئاسى ردت قىلىنمايدۇ: روزىدار كىشىنىڭ ئىپتار قىلغان ۋاقتىتىكى دۇئاسى، ئادىل پادىشاھنىڭ دۇئاسى، زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى..."دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (تىرمىزى رىۋايىتى).

4) بىر ئادەمنىڭ كېسەل بولغان ۋاقىتتا قىلغان دۇئاسى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەش خىل دۇئانىڭ ئىجابەت بولىدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ كېلىپ "**كېسەل كىشىنىڭ دۇئاسى شۇ كېسەلدىن ساقايغىچە ئىجابەت بولىدۇ**" دەپ كۆرسەتكەن (بەيھەقى رىۋايىتى). شۇڭا كېسەل يوقلاپ كىرگەن كىشىلەر كېسەل بولغان ئادەمنىڭ ئەھۋالى يار بەرسە ئۆزلىرىگە دۇئا قىلىپ قويۇشنى تەلەپ قىلىشى لازىم.

5) بىر ئادەمنىڭ مۇساپىر بولۇپ ۋەتىنىدىن، بالا-چاقىلىرىدىن ئايرىلغان ۋاقىتتىكى دۇئاسى. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىجابەت بولىدۇ دېگەن بەش خىل دۇئانىڭ ئىچىدە مۇساپىرنىڭ دۇئاسىمۇ بار بولۇپ، بىر ئادەمنىڭ مۇساپىر بولغان ۋاقتى شۇ ئادەم ئۆز ئۆيىدىكىلەرنى، يېقىن دوست-بۇرادەرلىرىنى ئىنتايىن سېغىنغان ۋاقتىدۇر. بۇ ۋاقىتتا ئادەمنىڭ دىلى ئۇزۇك بولۇپ ئاللاھنى ئەڭ كۆپ ئەسلەيدۇ. دېمەك بىر ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ قېشىدا يوق كىشىگە قىلغان دۇئاسى ئىجابەت. "**ئەڭ تىز ئىجابەت بولىدىغان دۇئا بىر ئادەمنىڭ قېشىدا يوق ئادەمگە قىلغان دۇئاسىدۇر**" دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (تىرمىزى رىۋايىتى).

6) ئاتا-ئانىنىڭ بالىسىغا ھەرقانداق ۋاقىتتا قىلغان دۇئاسى. ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆز بالىسىغا قىلغان دۇئاسى خۇددى ئوقەتەك تېز ئىجابەت قىلىنىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: "**ئىجابەت قىلىنىشىغا شەك يوق ئۈچ خىل دۇئا بار، ئۇلار: ئاتا-ئانىنىڭ بالىسىغا قىلغان دۇئاسى، مۇساپىرنىڭ دۇئاسى، زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى**"(تىرمىزى رىۋايىتى) . دېمەك بالىنىڭ بەخت-سائادىتى ئاتا-ئانىنىڭ قولىدا. ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلىرىغا مەيلى ياخشى دۇئا قىلسۇن، مەيلى يامان بەد دۇئا قىلسۇن شەكسىز ئىجابەت بولۇشى ئاللاھ ئاتا-ئانىلارغا بەرگەن ئەڭ ئالىي ھوقۇق، ئۇنداقكەن ئۆز بالىسىغا داۋاملىق ياخشى دۇئا قىلمايدىغان ئاتا-ئانا نېمە دېگەن بېخىل؟! ئاتا-ئانىسىنىڭ ياخشى دۇئاسىغا ئېرىشەلمىگەن بالا نېمە دېگەن بىچارە؟!.

7) بىر ئادەمنىڭ زۇلۇمغا ئۇچرىغان ۋاقتىتا قىلغان دۇئاسى. مەزلۇمنىڭ دۇئاسىمۇ ئىنتايىن تېز ئىجابەت قىلىنىدىغان دۇئالاردىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەزلۇمنىڭ دۇئاسىدىن ئېھتىيات قىلىشقا بۇيرۇغان. يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: "**مەزلۇمنىڭ دۇئاسى قايتۇرۇلمايدۇ. ئاللاھ زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسىنى بۇلۇتلارنىڭ ئۈستىگە كۆتۈرىدۇ، ئۇ دۇئاغا ئاسمانلىنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىدۇ ۋە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: 'مېنىڭ ئۇلۇغلۇقۇم بىلەن قەسەمكى، گەرچە بىر مەزگىلدىن كېيىن بولسىمۇ ئەلۋەتتە ساڭا ياردەم بېرىمەن'**" (تىرمىزى رىۋايىتى).

8) ئىلاجسىز، ئىزتىراپ ھالەتكە چۈشۈپ قالغاندا، قاتتىق قىينىچىلىق ۋاقتىتا قىلىنغان دۇئا. «قۇرئان كەرىم»دە يۇنۇس ئەلەيھىسسالام بېلىقنىڭ قارنىغا چۈشۈپ قالغان ئىلاجسىز قالغان، قىينىچىلىق ۋاقتىتا قىلغان دۇئاسىنى ئاللاھنىڭ ئىجابەت قىلغانلىقى، شۇنىڭدەك مۇئمىنلەرنىڭمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دۇئالىرىنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقى تىلغا ئېلىنغان. "**كىمكى قاتتىق قىينىچىلىققا قالغان ۋاقتىتا دۇئاسى ئىجابەت بولۇشنى ياخشى كۆرسە ئۇنداقتا خاتىرجەم قالغان ۋاقتىتا دۇئانى كۆپ قىلسۇن**" دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (تىرمىزى رىۋايىتى).

9) قەدىر كېچىسى قىلىنغان دۇئا. «قۇرئان كەرىم»دە قەدىر كېچىسىنىڭ مىسلى ئايلىق ئىبادەتتىن ئەۋزەل ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىنغان. ئەمما مۇسۇلمانلارنى بۇ كېچىگە تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلگۈزۈش ئۈچۈن بۇ كېچىنىڭ ۋاقتى مۇئەييەنلەشتۈرۈلمەي مەخپي قالدۇرۇلغان. (خۇددى «قۇرئان كەرىم»دە ئىسمى ئەزەم مەخپي قىلىنغىنىدەك، جۈمە كۈنلىرىدە جۈمە ئوقۇلىدىغان ۋاقتىتا دۇئا ئىجابەت بولىدىغان بىر ۋاقتىنىڭ مەخپي قىلىنغىنىدەك). قەدىر كېچىسىنى تېپىش ئۈچۈن رامىزاننىڭ تاق كېچىلىرىنى قولدىن بەرمەسلىك، ئىسمى ئەزەمنى تېپىش ئۈچۈن «قۇرئان كەرىم»نى پۈتۈن ئوقۇپ چىقىش، جۈمە ئوقۇش ۋاقتى كىرگەندىن باشلاپ جۈمە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغۇچە دۇئا قىلىپ، ئاللاھنى ئەسلەپ تۇرۇش لازىم.

10) «قۇرئان كەرىم» تامام بولغان ۋاقتىتا قىلىنغان دۇئا. «قۇرئان كەرىم» تامام قىلىنغان ۋاقىت دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتى ياغىدىغان ۋاقىت دەپ قارىلىدۇ. ئىمام تەبىرانى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئېيتىلىشىچە. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قۇرئاننى تامام قىلغان چاغدا ئائىلىسىدىكىلەرنى جۈغلايتتى ۋە دۇئا قىلاتتى.

11) نامازغا ئەزان ئېيتىلغاندىن كېيىن قىلىنغان دۇئا.

12) ئەزان بىلەن تەكبىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلىنغان دۇئا.

13) چارشەنبە كۈنلىكى پېشىن نامزى بىلەن ئەسر نامزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلىنغان دۇئا.

14) ئەرافات كۈنى يەنى زۇلھەججىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى قىلىنغان دۇئا.

15)جۈمە كېچىسى ۋە كۈندۈزى قىلىنغان دۇئا.

16) رامىزان ئېيىدا قىلىنغان دۇئا.

17) ئىككى ھېيتنىڭ كېچە ۋە كۈندۈزلىرى قىلىنغان دۇئا.

18)زىكىرى مەجلىسلىرىدە ۋە كۆپ جامائەت جۈغلاشقان ۋاقىتلاردا قىلىنغان دۇئا.

19)يامغۇر ياققان ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئا.

20)دىل ئېرىگەن ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئا. (ماقالىمىزنىڭ بەك ئۇزىراپ كەتمەسلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ يەنە بىر قىسىم دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلار قالدۇرۇلدى).

دۇئانىڭ ئەدەبلىرى

دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئانىڭ باشلىمىدا ئاللاھقا ھەمدۇ- سانا ئېيتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت يوللاپ، ئاندىن مەقسەت-مۇددىئالىرىنى ئاللاھدىن تىلىشى ناھايىتى ئەۋزەل.

بۇزالە ئىبنى ئۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ:"بىر چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇراتتى، بىر ئادەم كىرىپ نامازنى ئوقۇدى، ئاندىن ئۇ ئادەم:"ئى ئاللاھ! ماڭا مەغپىرەت قىلغىن، رەھمەت قىلغىن" دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ:"**ئەي نامىز ئوقۇغۇچى ئالدىراپ قالدىڭ. سەن نامىز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرۇپ ئاللاھقا لايىقىدا ھەمدى ئېيتىپ، ماڭا دۇرۇت ئېيتىپ، ئاندىن كېيىن دۇئا قىل**" دېگەن ئىدى. دۇئانىڭ باشلىمىدا دۇرۇت ئوقۇش بىلەن بىرگە، دۇئانىڭ ئاخىرىنى ھەم دۇرۇت بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇشمۇ دۇئانىڭ ئەدەبلىرىدىن بىرى. دۇئا قىلغۇچى دۇئا قىلغاندا قىبلىگە ئالدىنى قىلىش، ئاۋۋال ئۆزىگە دۇئا قىلىش، ئاندىن ئاتا-ئانىلىرىغا ۋە بارلىق مۆمىن مۇسۇلمان ئەر- ئاياللارغا دۇئا قىلىش كېرەك، بولۇپمۇ دۇئادا ئاتا-ئانىلىرىنى ئۇنتۇماسلىق زۆرۈر. ئالىملارنىڭ قارىشىچە، ئاتا-ئانىغا دۇئا قىلماسلىق پېقىرلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. دۇئا قىلغاندا قولنى دولىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرۈش، ئالقىنىنى يۈزى تەرەپكە قارىتىش، دۇئا قىلىپ بولغاندا قولنى يۈزىگە سۈركەش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:"**ئاللاھقا قولۇڭلارنىڭ ئالىقىنى بىلەن دۇئا قىلىڭلار. دۇمبىسى بىلەن دۇئا قىلماڭلار، دۇئادىن پاراغ بولغان ۋاقىتلىرىدا قولۇڭلارنى يۈزۈڭلارغا سۈركەڭلار**"(ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى). دۇئا قىلغاندا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇش ئەۋزەل، خۇددى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغاندەك(مىشكاتۇل مەسابىھ). دۇئا قىلغاندا تىلگەن نەرسىنى ئۈچ قېتىم تىلەش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشۇنداق قىلاتتى. دۇئادا ئاللاھنىڭ ئىسىم-سۈپەتلىرىنى ۋە باشقىلارنى ۋەسىلە قىلىش كېرەك. ئاللاھدىن ئەيمىنىش ۋە ئۆزىنىڭ تۆۋەنلىكىنى بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن دۇئا ئاۋازىنى پەس قىلىش ھەم ئاسمانغا قارىماسلىق، داۋاملىق ئاللاھقا دۇئا قىلىپ تۇرۇش، ئاللاھقا يېلىنىش لازىم.

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! يۇقىرىدا تىلغا ئىلىنغان مەزمۇنلارنى ياخشى ئۆزلەشتۈرۈپ دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلارنى ۋە دۇئانىڭ شەرتلىرىنى يادىڭىزدا ساقلاڭ. شۇنداق قىلسىڭىز دۇئايىڭىز بەركەتلىك سائەتلەرگە توغرا كېلىپ ئارزۇ-مەقسەتلىرىڭىز ئەمەلگە ئاچقۇسى. پات-پات دۇئا قىلىپ تۇرۇڭ. گەرچە دۇئايىڭىز ئىجابەت بولمىغان تەقدىردىمۇ بۇنىڭ سىزگە پايدىسى بارىكى زىيىنى يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىگە قۇلاق سېلىڭ:"**مۇسۇلمان كىشى گۇناھ ئىشلارنى ۋە سىلە- رەھىم قىلماسلىقنى تىلىمەيلا دۇئا قىلسا ، ئاللاھ ئۇ كىشىگە ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى بېرىدۇ: دۇئاسىنى ھازىرلا ئىجابەت قىلىدۇ، ياكى دۇئاسى ئىجابەت بولمىسا ئۇنىڭ ساۋابىنى ئاخىرەتكە ئېلىپ ساقلاپ قويىدۇ، ياكى شۇ تىلىگەن نەرسىنىڭ باراۋىرىدە بىر يامانلىقىنى ئۇ ئادەمدىن قايتۇرۇۋېتىدۇ**" (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

دۇئانى كۆپ قىلىش بىلەن بىرگە گۇناھلىرىڭىزغا داۋاملىق تەۋبە قىلىپ تۇرۇڭ ھەم تەقۋالىقىڭىزنى ئاشۇرۇڭ. ئىبنى ئاتائ دېگەن كىشى دۇئانىڭ ئىجابەتلىك بولۇشىغا مۇنداق تۆت ئىشنى ئوتتۇرىغا قويغان. يالغۇز قالغان چاغدا دىلىنى ساقلاش(داۋاملىق ئاللاھنى ئەسلەپ تۇرۇش)، خالايىقلار بىلەن بولغاندا تىلىنى ساقلاش، ھالال بولمايدىغان نەرسىگە قاراشتىن كۆزنى ساقلاش، ھارام يېمەكلىكلەردىن قورساقنى ساقلاش.

مۆھتەرەم ئوقۇرمەن! قېنى، دۇئاغا قول كۆتۈرۈڭ، ئىشلىرىڭىز ئۇتۇقلۇق، تۇرمۇشىڭىز بەخت- سائادەتلىك بولغاي، مەقسەتلىرىڭىز نىجاتلىققا ئېرىشىپ، دۇئالىرىڭىز ئىجابەتلىك بولغاي. "**ھەقمەتەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ناھايىتى پەزىلەتلىك، بەك سېخىي، دۇئا قىلىپ قول كۆتۈرگەن بەندىسىنىڭ قولىنى قۇرۇق قايتۇرۇشتىن ھايا قىلىدۇ**" دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام(تىرمىزى رىۋايىتى).

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىنىڭ تالىپى؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى نادىرسى

تەۋبە-ئىستىغپار توغرىسىدا

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئابدۇكېرەم قارى

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك مۇسۇلمانلار!

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە بىزنى گۇناھلىرىمىزغا تەۋبە قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ''**ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا سەممىي تەۋبە قىلىڭلار، ئۈمىدكى، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرنىڭ گۇناھىڭلارنى يوققا چىقىرىدۇ، سىلەرنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئاللاھ پەيغەمبەرنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى رەسۋا قىلمايدۇ، ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ۋە ئوڭ تەرىپىدە يۈرىدۇ، ئۇلار: 'ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن' دەيدۇ**'' {سۈرە«تەھرىم»(66-سۈرە)، 8-ئايەت}.

يۇقىرىقى ئايەتتە ئاللاھ تائالا بىزنى گۇناھلىرىمىزغا چىن دىلىمىزدىن تەۋبە قىلىشقا بۇيرۇش ئارقىلىق بىزنى غەپلەتتىن ئاگاھلاندۇردى، قەلبىمىزنى ئويغاتتى ھەمدە بىزنى ھاۋايى ھەۋەسكە بېرىلىپ، پەقەت دۇنيا مەنپەئىتىنىلا قوغلىشىشتىن قول ئۈزۈشكە بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن ئاللاھ تەرەپكە يۈزلىنىپ چىن ئېتىقاد، خالىس ئىبادەت، سەممىي تەۋبە قىلىساقلا بارلىق گۇناھلىرىمىزنى يوققا چىقىرىپ، بىزنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرغان جەننەتلەرگە كىرگۈزۈشنى، قىيامەت كۈندىن ئىبارەت قورقۇنچلۇق كۈننىڭ رەسۋاچىلىقىدىن خاتىرجەم قىلىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى. بۇ نېمىدېگەن زور ئىلتىپات-ھە!

ھۆرمەتلىك مۇسۇلمانلار! بىز تەۋبە قىلىشتىن بۇرۇن گۇناھنىڭ نېمىلىكىنى بىلىشىمىز كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ''**كۆڭلۈڭدە ئىككىلىنىپ قالغان ۋە خەلقنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورققان ئىشلار گۇناھتۇر**'' (مۇسلىم رىۋايىتى). دېمەك مۆمىن ئادەم ئاللاھ تائالا ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى توسقان ئىشلارنى قىلىشتىن قورقىدۇ، ئىككىلىنىدۇ، گۇناھ مەئسىيەتكە يولۇققاندا ئۇنى قىلىشتىن خىجىل بولىدۇ، ۋىجدانى ئازابلىنىدۇ. ئىبلىس ياكى ئادىمىي شەيتانلار ئۇ كىشىنى يامانلىققا كۈشكۈرتسىمۇ ئۇنى قىلىشقا دەرھال جۈرئەت قىلمايدۇ-دە، ئاخىرى ئۇ يامانلىقنى(گۇناھنى) تەرك ئېتىدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇ كىشى ھەممىشە ئاللاھ ئالدىدا ھېساب بېرىشنى ئېسىدىن چىقارمايدۇ. قىسقىچە ئېيتقاندا، گۇناھ دېگەن ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى چەكلىگەن ئىشلارنى قىلىش، بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلماسلىقتىن ئىبارەت. گۇناھ ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. بىرى گۇناھى كەبىرە(يەنى چوڭ گۇناھ)، يەنە بىرى گۇناھى سەغىرە(يەنى كىچىك گۇناھ).

گۇناھى كەبىرە ئۇنى سادىر قىلغۇچىغا شەرئىەت تەرەپتىن دۇنيادا ھەد(جازا) ئىجرا قىلىنىدىغان، ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئازابلىغا، غەزىپىگە يولۇقتۇرىدىغان ياكى ئۇنى قىلغۇچى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ تىلى ئارقىلىق لەنەت قىلىنىدىغان ئىشلاردۇر.

گۇناھى سەغىرە ئاللاھ تەرەپتىن غەزەپ ياكى ئازاب ۋەدە قىلىنمىغان ياكى شەرئىەت تەرەپتىن جازا بەلگىلەنمىگەن ئىشلار بولۇپ، ئۇنى قىلغان كىشى ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى تەرىپىدىن ۋە مۇسۇلمانلار ئاممىسى تەرىپىدىن ئەيىبلىنىدىغان، گۇناھى كەبىرەدىن ساقلىنىش

بىلەن كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ئىشلاردۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ''**ئەگەر سىلەر مەنئى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلانساڭلار، (كەبىرىمىزگە ئېلىپ) كىچىك گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز ۋە سىلەرنى ئېسىل ماكانغا(يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىمىز**'' {سۈرە«نىسا»(4-سۈرە)، 31-ئايەت}. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ''**كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە(يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا نامىز ئوقۇگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ. بۇ چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز-نەسىھەتتۇر**'' {سۈرە«ھۇد» (11-سۈرە)، 114-ئايەت}. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: '' **قايسى بىر مۇسۇلمانكى گۇناھ قىلىپ سېلىپ ئاندىن قىلغان گۇناھىغا پۇشايمان قىلىپ، دەرھال تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكئەت نامىز ئوقۇسە ئۇنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ**''(ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان). يۇقىرىقى ئايەت، ھەدىسلەردە بايان قىلىنغىنىدەك، گۇناھى سەغىرەنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى گۇناھى كەبىرەدىن ساقلىنىش(ئۆزىنى تارتىش) بىلەن، تاھارەت ئېلىپ نامازغا (مەسچىتكە) مېڭىش، جامائەت بىلەن بىللە بولۇش ... قاتارلىق ياخشى ئىشلارنى كۆپرەك قىلىش بىلەن بولىدۇ.

1. تەۋبە دېگەن نېمە؟

''تەۋبە'' دېگەن ئەرەبچە سۆز بولۇپ، ''تەۋبە قىلماق، گۇناھىنىڭ ئەپۇ قىلىنىشىنى تىلىمەك، پۇشايمان قىلماق'' دېگەندەك مەنىلەرگە ئىگە. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، تەۋبە ـــ بەندە ئۆزى قىلغان بارلىق يامان ئىشلىرىغا پۇشايمان قىلىپ، پەرۋەردىگارىغا ئۆزرە ئېيتىپ، گۇناھقا قايتماسلىقتىن ئىبارەت. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ: ''**بەختكە ئېرىشىشكىلار ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار**'' {سۈرە«نۇر»(24-سۈرە)، 31-ئايەت}. ھەسەن بەسرى رەھمەتۇللاھى ئەلەيھى ھەزرەتلىرى تەۋبە ھەققىدە سورالغاندا مۇنداق جاۋاب بەرگەنىدى: ''تەۋبە'' دېگەن دىل بىلەن پۇشايمان قىلىش، تىل بىلەن ئىستىغپار ئېيتىش، ئەزالار بىلەن تەرك ئېتىش ۋە گۇناھقا ئىككىنچى قايتماسلىققا بەل باغلاشتۇر''. بۇ يۇقىرىقى تۆت ئىش تەۋبىنىڭ دەرگاھى ھەقتە مەقبۇل بولۇشىنىڭ ئاساسلىق شەرتىدۇر. ئەگەر بىراۋنىڭ ھەققى بولغان بولسا بۇ چاغدا تەۋبىنىڭ مەقبۇل بولۇشىنىڭ شەرتى بەش بولىدۇ(يەنى ھەققىنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇش بىلەن ھەق ئىگىسىنى رازى قىلىش دېگەن شەرت قوشۇلىدۇ). گۇناھقا دىل بىلەن پۇشايمان قىلىش دېمەك قىلغان ئىشقا ئەپسۇسلىنىش ۋە ئەلەم ھېس قىلىش دېمەكتۇر.

ھۆرمەتلىك مۇسۇلمانلار! ھەممىمىزگە مەلۇم، ئىنسان ھامان خاتالىقتىن خالىي بولالمايدۇ. چۈنكى شەيتان ئادەم ئەۋلادىغا ئەشەددىي دۈشمەن بولغىنى ئۈچۈن ئادەمنى ھەر خىل ۋاستىلەر بىلەن ئازدۇرۇپ، ئاخىرىدا ئادەمنى ھالاكەت دېگىزىغا تاشلايدۇ. شۇڭا ئاقىل ئىنسان ھەرگىز شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرمەسلىكى كېرەك. ناۋادا بىلىپ-بىلمەي شەيتانغا ئەگىشىپ ئېزىپ كەتكەن بولسا دەرھال تەۋبىگە ئالدىراش لازىم. ئەڭ ياخشىسى، ھەر بىر قىلغان گۇناھىنى بىرمۇ بىر ئەسلەپ، ئاللاھتىن بىر-بىرلەپ كەچۈرۈم سورىشى لازىم. ئەتە تەۋبە قىلارمەن، ئۆگۈن تەۋبە قىلارمەن دەپ تەۋبىنى ھەرگىزمۇ كەينىگە سۈرۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ''**يېقىندا(تەۋبە) قىلمەن دېگۈچى ھالاك بولىدۇ. يېقىندا قىلمەن دېگۈچى ئەتە تەۋبە قىلمەن، ئەتە ئىستىغپار ئېيتمەن دەيدىغان كىشىدۇر**''(«تەنبىھۇل غاپىلىن»). ئۇ كىشىنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ سەۋەبى، ئەتە-ئۆگۈن دېگەن ۋاقىت ئۇ كىشىنىڭ قولىدا ئەمەس. ئۇنىڭ ئەتە ھايات تۇرۇش-تۇرالماسلىقى ئاللاھنىڭ ئىلكىدە. يەنە كېلىپ بۇگۈن تاشلىيالمىغان گۇناھنى ئەتە تاشلىيالىشى، بۇگۈن قىلمىغان تەۋبىنى ئەتە قىلالىشى ناتايىن. چۈنكى ئىنسان ئۆز ئۆمرىگە ھەرگىز كېپىل بولالمايدۇ. ئۇ تەۋبە قىلىشتىن بۇرۇن جان ئالغۇچى ئەزرائىل ئۇشتۇمتۇت كېلىپ قالسا ۋاقتىنى كەينىگە سۈرۈش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. ئۇ كىشى شۇ چاغدا تەۋبە قىلىدۇ، ئەمما ئۇ ئاللىقاچان كېچىككەن بولىدۇ(يەنى ئۇنىڭ تەۋبىسى مەقبۇل بولمايدۇ)، چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىنىڭ تەۋبىسىنى جان ھەلقۇمىغا يەتمىسىلا قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى جاكارلاپ مۇنداق دېگەن: ''**ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە ياماناتلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سېلىپ ئاندىن ئۆزۈنغا قالماي (يەنى ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن) تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر، ئاللاھ ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. داۋاملىق يامان ئىشلارنى قىلىپ بېشىغا ئۆلۈم كەلگەن چاغدا، ئەمدى تەۋبە قىلدىم، دېگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسى ۋە كۇپپار پېتى ئۆلگۈچىلەرنىڭ تەۋبىسى(يەنى ئۆلۈم ئالدىدا ئىمان ئېيتتىم دېگۈچىلەرنىڭ ئىمانى) قوبۇل قىلىنمايدۇ.**

ئەنە شۇلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق" {سۈرە«نىسا»(4-سۈرە)، 17-، 18-ئايەت}.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "ئاللاھ تائالا بەندىسىنىڭ تەۋبىسىنى (ئۇنىڭ) كانىيى خالاپلاپ قالماستا قوبۇل قىلىدۇ"(ئىبنى ماجە رىۋايىتى). يۇقىرىقى ئايەت، ھەدىسلەرنىڭ روھىغا ئاساسەن ئۆزىنى مۇسۇلمان دەپ ئېتىراپ قىلغان ھەر بىر كىشى ھەر ۋاقىت ئۆزىنى تەكشۈرۈپ، ئۆزىدىن ھېساب ئېلىپ تۇرۇشى لازىم. ئەگەر ياخشى ئىش قىلغان بولسا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ئېيتىشى، ئەگەر يامان ئىش قىلىپ سالغان بولسا دەرھال ئاللاھ تائالاغا ئۆزرە ئېيتىپ، قىلغان ئىشىغا تەۋبە قىلىشى لازىمكى، "مەن ئاللاھنىڭ ئالدىدا كۆپ يامان ئىشلارنى قىلدىم، ئاللاھ مېنى مەغپىرەت قىلمايدۇ، ئاخىرەتتە نېمە بولسام مەيلى" دەپ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىشىكە ھەرگىز بولمايدۇ، نائۈمىدلىك شەيتاندىندۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ. "**شۇبھىسىزكى، پەقەت كۇپپار قەۋملا ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ**" {سۈرە«يۇسۇف»(12-سۈرە)، 87-ئايەتنىڭ بىر قىسمى}. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ. "(**ئى مۇھەممەد! مېنىڭ تىلمىدىن) ئېيتقىنكى، (گۇناھلارنى قىلىۋېرىپ) ئۆزلىرىگە جىنايەت قىلغان بەندىلىرىم! ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن(خالىغان ئادەمنىڭ) جەمئى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ، شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**" {سۈرە«زۇمەر»(39-سۈرە)، 53-ئايەت}. يۇقىرىقى ئايەتتە شۇ نەرسە روشەنكى، گۇناھ قىلىۋېرىپ ئۆزلىرىگە جىنايەت يۈكلىۋالغان كىشىلەرنىمۇ ئاللاھ تائالا بەندىلىرىم دەپ ئاتاش ئارقىلىق بىزنى قەتئىي ئۈمىدسىزلەنمەسلىككە ئىلھاملاندۇرغان. بۇ نېمىدېگەن چوڭ مەرھەمەت-ھە!

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ. "**ئۇلار ئاللاھقا ئىككىنچى بىر مەئبۇدنى شېرىك قىلمايدۇ، ئاللاھ ھارام قىلغان ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىشىنى قىلمايدۇ، زىنا قىلمايدۇ، كىمكى بۇ(گۇناھلار)نى قىلىدىكەن، (ئاخىرەتتە) ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ. قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ ئازاب قىلىنىدۇ، ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ. پەقەت(ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) (بۇ دۇنيادىكى چېغىدا) تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارلا بۇ ھالدا قالمايدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ياخشىلىققا ئالماشتۇرىدۇ. ئاللاھ تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر. كىمكى (گۇناھلىرىنى) قىلىدىكەن ۋە ئەمەلىنى تۈزەيدىكەن ئۇ ئاللاھنىڭ يۈزلەنگەن بولىدۇ(يەنى ئاللاھ ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭدىن رازى بولىدۇ)**" {سۈرە«فۇرقان»(25-سۈرە)، 68—71-ئايەتلەر}.

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ. "**پەرۋەردىگارىنىڭلار (بەندىلىرىگە) رەھمەت قىلىشىنى(ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن) ئۆز ئۈستىگە ئالدى، سىلەردىن كىمكى بىلمەستىن بىرەر يامانلىق قىلىپ قويۇپ، ئاندىن كېيىن تەۋبە قىلسا ۋە (ئەمەلىنى) تۈزىسە، ئاللاھ ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلىدۇ ۋە رەھىم قىلىدۇ**" {سۈرە«ئەنئام» (6-سۈرە)، 54-ئايەت}.

يۇقىرىقى ئايەتلەرنىڭ روھىغا ئاساسەن، تەۋبە قىلغۇچىنىڭ تەۋبە قىلغانلىق ئىپادىسى ئەمەلىي ھەرىكىتىدە كۆرۈلۈشى كېرەك يەنى قىلغان گۇناھلىرىغا قاتتىق ئۆكۈنۈپ، قىلالمىغان، قولىدىن كەتكەن ياخشى ئىشلارغا ئېچىنىش، ھەمدە يامان ئىشلارنى بىللە قىلغان ئۇلپەتداشلىرىغا نەسىھەت قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ تەۋبە قىلغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنىمۇ گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىشقا دەۋەت قىلىش كېرەك. ئەگەر گۇناھتىن قول ئۈزمەي، گۇناھنى قىلىۋېرىپ، خۇدايىم ئەپۇ قىلار دەپلا قويساڭ ئۆزەڭنى ئالدىغان بولىسەنكى، ئاللاھنى ھەرگىز ئالدىيالمايسەن. ئاغزىڭنىڭ ئۇچىدىلا تەۋبە قىلىپ، ئەمەلىيەتتە ھېچكىم كۆرمىدى دەپ گۇناھ ئىشلارنى قىلىۋەرسەڭ، سەن خۇدانى كۆرمىگەن بىلەن خۇدا سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. ئىككى تەرىپىڭدىكى پەرىشتە خاتىرىلەپ يېزىپ تۇرىدۇ. شۇڭا ھەقىقىي رەۋىشتە ئاللاھتىن قورقۇپ، ئاللاھتىن ئەيمىنىپ چىن دىلىڭدىن تەۋبە قىلىشىڭ كېرەك. شۇنداق قىلغاندا ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ، مەغپىرەت قىلىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ. "**ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ. (ھارامدىن ۋە نىجاسەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ**" {سۈرە«بەقەرە» (2-سۈرە)، 222-ئايەت}. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "**چىن دىلىدىن تەۋبە قىلغۇچى گۇناھ قىلمىغان كىشىگە ئوخشاش**"(ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

2. ئىستىغپار دېگەن نېمە؟

"ئىستىغپار" دېگەن "كەچۈرۈم سوراش، مەغپىرەت تەلەپ قىلىش" دېگەنلىكتۇر. ئىستىغپار

بولسا تەۋبىنىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق شەرتى. چۈنكى بەندىنىڭ تەۋبىسى راستچىل، سەممىي بولسا ئۇ كىشىنىڭ ئىستىغپارى ئاللاھ تەرەپكە كۆتۈرۈلىدۇ-دە، تەۋبىسى مەقبۇل بولىدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ تەۋبىسى راستچىل بولماي، گۇناھنى قىلىۋېرىپ، ئاغزىنىڭ ئۈچىدىلا ئىستىغپار ئېيتىپ قويسا ئۇنىڭ قىلغان تەۋبىسى كاززاپلارنىڭ تەۋبىسى دەپ ئاتىلىدۇ(«تەپسىرى ئىبنى كەسىر»)

شۇنىڭ ئۈچۈن گۇناھلىرىغا سەممىي تەۋبە قىلغان كىشى تىلى ئارقىلىق ئىستىغپار ئېيتىشتىن ئايانماسلىقى كېرەك. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىستىغپار ئېيتىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ. **"سىلەر پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار. ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار"** {سۈرە«ھۇد»(11-سۈرە)، 3-ئايەت}. ئەتىگەن ئاخشامدا، بولۇپمۇ سەھەر ۋاقتىدا ئاللاھ تائالاغا كۆپلەپ ئىستىغپار ئېيتىشىمىز لازىم. چۈنكى سەھەر ۋاقتى دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىدىكى ئاساسلىق ۋاقىت. ئاللاھ تائالا سەھەر ۋاقتىدا ئىستىغپار ئېيتقۇچىلارنى ئالاھىدە ماختاپ مۇنداق دەيدۇ. **"ئۇلار(يەنى تەقۋادارلار): 'پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۇبھىسىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن' دەيدۇ. ئۇلار(يەنى تەقۋادارلار) سەۋر قىلغۇچىلاردۇر، راستچىللاردۇر، (ئاللاھقا) ئىتائەت قىلغۇچىلاردۇر، (ياخشىلىق يوللىرىغا پۇل-مال‌لىرىنى) سەرپ قىلغۇچىلاردۇر ۋە سەھەرلەردە ئىستىغپار ئېيتقۇچىلاردۇر"** {سۈرە«ئال ئىمران»(3-سۈرە)، 16-، 17-ئايەتلەر}.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى قىلغان قىلمىشلىرىغا ئۆزرە ئېيتىپ ئاتىسى يېقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەشنى ئۆتۈنگەن ۋاقتىدا ھەزرىتى يېقۇپ ئەلەيھىسسالام ئىستىغپارنى سەھەرگە كېچىكتۈرگەن. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ. **"ئۇلار: 'ئى ئاتىمىز! گۇناھلىرىمىز ئۈچۈن بىزگە مەغپىرەت تىلىگىن، بىز ھەقىقەتەن خاتالاشتۇق' دېيىشتى. يەئقۇپ: 'پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن. ئاللاھ گۇناھلارنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) مېھرىباندۇر' دېدى"** {سۈرە «يۇسۇف»(12-سۈرە)، 97-، 98-ئايەت}.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **"ئاللاھ تائالا ھەر كېچىسى كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغاندا دۇنيانىڭ ئاسمىنىغا (يەنى بىرىنچى قات ئاسمانغا) چۈشۈپ: 'مەندىن بىرەر نەرسىنى سورىغۇچى بارمۇ؟ سورىغان نەرسىنى بېرىمەن. دۇئا قىلغۇچى بارمۇ؟ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن. ئىستىغپار ئېيتقۇچى بارمۇ؟ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىمەن' دەيدۇ"** (بۇخارى رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ئايەت، ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن، سەھەر ۋاقتىدا شەيتاننىڭ نۇقتىسىغا كىرىپ قالماي، ئورنىمىزدىن دەس تۇرۇپ، تاھارەت ئېلىپ نامازىزىكرى-تەسبىھ ۋە ئىستىغپار بىلەن شۇغۇللىنىش بىز ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. چۈنكى بىز ئىبغىر گۇناھنىڭ ئاستىدا تۇرۇۋاتىمىز. بىز ئاللاھنىڭ ئالدىغا پاك ھالەتتە بارايلى دەيدىكەنمىز، چوقۇم چوڭ-كىچىك گۇناھلىرىمىزغا ئىستىغپار ئېيتىپ، ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى كۈتۈپ تۇرۇشىمىز لازىم. شۇنداق قىلساق ئاللاھ تائالا بىزگە ھەر ئىككى ئالەمدە ھەر بىر قىينىچىلىقتىن چىقىش يولى ئاتا قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **"كىمكى ئىستىغپارنى ئۆزىگە لازىم تۇتسا، ئاللاھ ئۇ كىشىگە ھەر بىر قىينىچىلىقتىن چىقىش يولى ئاتا قىلىدۇ، ھەر قانداق غەم-ئەندىشىدىن خالاس قىلىدۇ. ئاللاھ ئۇ كىشىگە ئويلىمىغان يەردىن رىزق بېرىدۇ"** (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **"ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن ھەر كۈنى ئاللاھ تائالاغا يەتمىش قېتىمدىن ئارتۇق تەۋبە-ئىستىغپار ئېيتىمەن"** (بۇخارى رىۋايىتى). ئاللاھ تائالانىڭ ئەڭ يېقىن دوستى، ئىككى دۇنيا رەھبىرى، پۈتۈن ئەھلى ئالەمگە رەھمەت، چوڭ-كىچىك گۇناھلاردىن پاك بولغان زات پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەر كۈنى يەتمىش قېتىمدىن ئارتۇق ئىستىغپار ئېيتقان يەردە ئەجەبا بىز نېمە ئۈچۈن ئىستىغپار ئېيتمايمىز؟ پەيغەمبىرىمىزنىڭ ھەر كۈنى ئىستىغپار ئېيتىپ تۇرۇشى گۇناھنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەمەس، بەلكى ئۈممەتلىرىگە ئۆگىتىشتىن ئىبارەت، پەيغەمبەر دېگەن ئەسلىدە گۇناھتىن پاك.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنتايىن چەكلىك بولغان بۇ ھاياتىمىزنى قەدىرلەپ، پۈرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئۆمرىمىزنى بىكار ئۆتكۈزمەي، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلىپ، ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە گۇناھ-مەئسىيەتتىن ساقلىنىپ، جانابى ئاللاھنىڭ ئالدىغا پاك ھالەتتە بېرىشقا تىرىشايلى! پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈنىدە(يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا-ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن-ئامىن!

(ئاپتور يەكەن ناھىيىسىدىن؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئۇيغۇر كتاب تورى يېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

ئەخلاق-پەزىلەت ۋە ئۆيگە كىرىش ئەدەبلىرى

ياقۇپ ھەمدۇللا

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئەدەپ-ئەخلاق ئىنسان تەبىئىتىگە سىڭىپ كۆندىلىك ئەمەلىيەتتىدە ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان ھەرىكەت ھالىتى بولۇپ، ئۇ ئىنسانىنىڭ ئادەمىيلىك بەلگىسى، ئىنسان قەلبىنىڭ زىننىتى. ئەدەپ-ئەخلاقلىق ئادەملەر ھەمىشە ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىدۇ، گۈزەل، چىرايلىق سۆز-ھەرىكەتلەرنى ئومۇملاشتۇرىدۇ، گۈزەل خۇي-پەزىلەتنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدۇ، ياخشى پەزىلەتلىك كىشىلەرنى ئۆلگە قىلىدۇ، گۈزەللىكنى سۆيىدۇ، كۆندىلىك ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت، سۆز-مۇئامىلە، سۆز-ھەرىكىتىدە گۈزەل ئەدەپ-ئەخلاق نامايان بولۇپ تۇرىدۇ. ئىنسان روھىي دۇنياسىنى گۈزەل ئەدەپ-ئەخلاق بىلەن زىننەتلىگەندىلا جەمئىيەتتە ئىش-ھەرىكىتى گۈزەل، سۆز-ئىبارىسى گۈزەل، مۇھىتى گۈزەل بولالايدۇ. ئىپپەت-ھايالىق، گۈزەل غايىلىك، قايتماس ئىرادىلىك، چىدام-غەيرەتلىك، سەۋرى-تاقەتلىك، تىرىشچان، ئىجتىھاتلىق، سەممىي-ساداقەتلىك، كەمتەر ئىھتىياتچان، ئىشچان، ئەپۇچان، مۇلايىم ئىغىر-بىسىق، روھىي دۇنياسى مۇكەممەل ئادەم بولالايدۇ. ئەكسىچە ئەدەپ-ئەخلاق تەرىبىسىگە سەل قارالسا گۈزەللىك سەتلىككە، ياخشىلىق يامانلىققا ئاينىپ ئۆزگىرىدۇ. ئەخلاقسىز ئادەم يامان ئىش، يامان خۇي، يامان ئىللەتنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالىدۇ. بۇنداقلار ئىش-ھەرىكىتى ئەسكى، سۆزلىرى قوپال، بىھايا، پەسكەش، نومۇسسىز، ۋىجدانسىز، رەھىمسىز، ساختىپەز، ۋاپاسىز، يالغانچى، ئالدامچى، ئاچكۆز، نەپسانىيەتچى، مەنمەنچى، چېقىمچى، بېخىل، جەھەلخور، ئوغرى، كەيپىۋاز، بۇلاڭچى... قاتارلىق گۇناھ-مەئسىيەت، خاتا-جىنايەت يولىغا كىرىپ قالىدۇ، نەتىجىدە ئائىلىنىڭ خاتىرجەملىكى، يۇرتنىڭ ئامانلىقى بۇزۇلىدۇ.

ئىسلام دىنى ئەدەپ-ئەخلاق تەرىبىسىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق مەنبەسى، تەڭداشسىز مۇقەددەس كىتابى «قۇرئان كەرىم» مۇسۇلمانلارنىڭ ئەخلاق تەربىيە پروگراممىسى، ئېتىكا قامۇسى، مۇسۇلمانلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان ئىلاھى نۇرى. مۇسۇلمانلارنىڭ پاك ئىمانىنى، ئېسىل پەزىلىتىنى، گۈزەل ئىش-ھەرىكىتىنى ئۆلچەيدىغان مىزان.

بىزنىڭ رولچىمىز، يېتەكچىمىز، يولباشچىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋە سەللەم گۈزەل ئەخلاق جەھەتتە يۇكسەك ئۆلگىمىز. ئاللاھ: **"(ئى مۇھەممەد!) سەن ھەقىقەتەن بۇيۇك ئەخلاققا ئىگىسەن"** {سۈرە«قەلەم» (68-سۈرە)، 4-ئايەت} دەپ ماختىغان ھەم: **"ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىش باراۋەر بولمايدۇ. ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن"** {سۈرە «فۇسسىلەت»(41-سۈرە)، 34-ئايەت} دەپ ئەمر قىلغان. گۈزەل خۇلق، ياخشى ئەخلاقتىن تەلىم بەرگۈچى پەيغەمبىرىمىز: **"مەن ھەقىقەتەن گۈزەل ئەخلاقنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم"** دېگەنىدى. گۈزەل ئەخلاق مۇسۇلمانىنىڭ بەلگىسى، ياخشى ئەمەلنىڭ ئەۋزىلى، جەننەتنىڭ بېلىتى. ئابدۇللا ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناچار سۆز، ناچار ئىشلاردىن يىراق ئىدى. مۇنداق دەيتتى: **"ئىچىڭلاردىكى كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلىغانلارىدۇر"** (بۇخارى رىۋايىتى) پەيغەمبەردىن، جەننەتكە كىرگۈزىدىغان ئەڭ ياخشى ئەمەل قايسى؟ دەپ سورىغاندا: **"ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىش ۋە گۈزەل ئەخلاق"** دېگەنىدى (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىمانى كۈچلۈك، ئېتىقادى پاك، ئىخلاسمەن مۇسۇلمانلار ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسى بۇيرۇغانىنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن جان دىل بىلەن ئورۇنلايدۇ. ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسى چەكلىگەننى ھەرگىز قىلمايدۇ. ئاللاھ ئالدىدا

ئەدەپلىك بولۇش، بەندىلەر ئۆزئارا ئىجتىمائىي ئالاقە، كۈندىلىك مۇئامىلىدە ئەدەپلىك بولۇش، ھەممە سۆز-ھەرىكەتتە ئەدەپ-ئەخلاقنى ئۆلچەم قىلىش، شەرىئەت بېكىتكەن قائىدە-رەسمىيەتلەرگە ئاڭلىق بويسۇنۇشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. ئەدەپ-ئەخلاقلىق بولغاندىلا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا دەرىجىسى يۇقىرى، بەندىلەر ئارىسىدا ئىناۋەتلى ئۇستۇن بولىدۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى، بەرىكىتىگە نائىل بولىدۇ.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئەنئەنىلىرى، گۈزەل ئەدەپ-قائىدىلىرى ئىنتايىن كۆپ. مېھمان بولۇش، ئولتۇرۇش، يەپ-ئىچىش، سۆزلىشىش، ئۇخلاش، تازىلىق، سالاملىشىش، ئىشكىتىن كىرىش... قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە بەلگىلىك ئەدەپ-قائىدىلىرى بار. تۆۋەندە سۇبھانە ۋە تائالا ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسى ئىشىكتىن كىرىش ئەدەبلىرى توغرىسىدا قانداق تەلىم بەرگەنلىكىنى كۆرۈپ ئۆتەيلى:

1. ئىشىكتىن كىرىشتە ئىشىكنى چېكىپ، رۇخسەت سوراپ كىرىش، رۇخسەت قىلىنمىسا قايتىپ كېتىش ئەدەپ ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ سۇبھانە ۋە تائالا: **"ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىشكە ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار، ۋەز-نەسىھەت ئېلىشىڭلار(يەنى بۇ گۇزەل ئەدەپ-ئەخلاققا ئەمەل قىلىشىڭلار) ئۈچۈن بۇ(يەنى ئىجازەت سوراپ ۋە سالام بېرىپ كىرىش ئۇسۇلىمۇتۇت كىرىشتىن) سىلەرگە ياخشىدۇر. ئەگەر باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىدە ھېچ ئادەم بولمىسا، سىلەرگە ئىجازەت بېرىلمىگىچە كىرمەڭلار، ئەگەر سىلەرگە قايتىڭلار دېيىلسە، قايتىپ كېتىڭلار، قايتىپ كېتىش سىلەر ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر؛ ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلىدىغان ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. شەخسىي تۇرالغۇ بولمىغان(يەنى دۇكان-سارايلارغا ئوخشاش) ئۆيلەرگە ھاجىتىڭلار چۈشۈپ كىرسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ يوقتۇر. ئاللاھ سىلەرنىڭ ئاشكارىلىغىنىڭلارنىمۇ، يوشۇرغىنىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ"** {سۈرە«نۇر»(24-سۈرە)، 27— 29-ئايەتلەر} دەپ ئىنتايىن چۈشىنىشلىك تەلىم بەرگەن. ئاللاھنىڭ ھەر بىر سۆزى مۇقەددەس ھەقىقەتتۇر. ئاللاھنىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلساق ئاللاھقا يېقىنلىشالايمىز، بەختكە ئېرىشەلەيمىز. بۇ ھەقتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغۇ مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: "ئىزن(رۇخسەت) سورىش ئۈچ قېتىم سورىلىدۇ. **ئەگەر ئىزن بېرىلسە، كىرىڭ، بولمىسا قايتىپ كېتىڭ"** «سەھىھ ھەدىسلەر». پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئېيتقانلىرى قۇرئاننىڭ كونكرېت ئىزاھلىنىشى، چۈشەندۈرۈلىشى بولۇپ، 3 قېتىم ئىشىك چېكىش، رۇخسەت سوراش، ئەگەر ئىجازەت بولمىسا خاپا بولماي، ئۇششۇقلۇق قىلىپ تۇرۇۋالماي قايتىپ كېتىش ياخشى ئەدەبتۇر.

2. ئىشىكنى چەككەندە ئۆزى ئىگىسى، كىمسەن؟ دەپ توۋلىسا، مەن، دېمەي، ئىسمىنى ئېيتىپ بېرىشى لازىم. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايىتىدە قىلىشىچە، پەيغەمبەرلەرنىڭ سەرخىلى مۇھەممەد مۇستافا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: "**ئىشىكنى تاقىلداتقان ئادەم ئۆزىنىڭ كىملىكىنىمۇ بىلدۈرسۇن**" دېگەنىدى. "سىز كىم؟" دېسە ئېتىنى ئېيتماي "مەن" دەپ جاۋاب بەرگەننى ياقتۇرمايتتى" («سەھىھ ھەدىسلەر»). ئىشىكنى بوشراق چېكىش، ئازراق چېكىش لازىم. مۇشتلاپ ئۇرۇپ، تېپىپ، ئېتىرىپ، ۋارقىراپ-جارقىراپ توۋلاش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ.

3. ئىشىكتىن كىرگۈچى ئۆزى ئىگىسگە ئاۋۋال سالام بېرىشى كېرەك. جانابى فەخرۇل ئىسلام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام: "**بىرەر ئۆيگە كىرسەڭلار ئائىلىدىكىلەرگە سالام قىلىڭلار. ئۆيدىن چىقىدىغان ۋاقىتتا، ئائىلىدىكىلەرگە تىنچلىق، خاتىرجەملىك تىلەپ دۇئا قىلىڭلار**" («سەھىھ ھەدىس») دەپ تەلىم بەرگەن. مەيلى ئۆي ئىچىدە ئايال ياكى كىچىك بالا بولسىمۇ سالام قىلىپ كىرىش لازىم. قىسمەن ئايالالار، ياشلار سالام قىلمايلا ئۆيگە كىرىدۇ. بۇ ياخشى ئادەت ئەمەس. پەيغەمبىرىمىز: "**سالام بېرىپ كىرسەڭلار ئادەمنى ھوزۇرۇڭلاردا تۇتمايسىلەر**" («سەھىھ ھەدىسلەر») دەپ قاتتىق جېكىلگەن.

4. ئىشىكتىن كىرگۈچە ئاياغلىرىمىزنى قېقىپ، سۈرتۈپ، تازىلاپ كىرىش، ئۆي ئىچى چىنە خىش، پايانداز سېلىنغان بولسا ئاياغنى سېلىۋېتىپ، كەش(ساپما كەش) كە ئالماشتۇرۇپ كىرىش لازىم. ھەممىز پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، پاكىزلىقنى قوغدىساق ياخشى. ئاللاھ پاك، ئاللاھ پاكىزلىقنى ياخشى كۆرىدۇ. قىسمەن بۇرادەرلىرىمىز توپا، لاي، نەجىس ئاياغلىرىنى سۆرەپ ئۆيگە كىرىدۇ. ھەتتا ئاياغنى سالماي تۆردە كۆرپىگە چىقىپ ئولتۇرىدۇ. بۇنداق مېھمانىنى ئۆي ئىگىسى ياقتۇرمايدۇ. بۇ ئەدەپسىزلىك، ياۋايىلىقنىڭ بەلگىسى. بۇ خىل ئەدەبسىزلىكنى ئاللاھ چوقۇم ياقتۇرمايدۇ.

5. ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ ئۆيلىرىگە، بالىلار ئاتا-ئانىلىرىنىڭ ئۆيلىرىگە كىرگەندىمۇ يۇقىرىقى ئەدەپ-قائىدىگە رىئايە قىلغىنى ياخشى. كائىناتنىڭ شاھىنشاھى، ئىنسانلارنىڭ ئىلاھى ئاللاھ مۇنداق تەلىم بەرگەن: "**ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ قۇللىرىڭلار، چۆرىلىرىڭلار ۋە ئىچىڭلاردىكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار نامازدىن بامداتتىن بۇرۇن، چۈشتە(ئۇخلاش ئۈچۈن) كىيىملىرىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا ۋە خۇپتەندىن كېيىن(مۇشۇنداق) ئۈچ**

ئۇيغۇر كىتاب نۇر يېكتى www.uyghurkitap.com

ۋاقتىتا(يېنىكلارغا كىرسە) سالەم بېرىدىن ئىجازەت سورىسۇن. (بۇ)ئۇچ ۋاقىت سالەم بېرىشكە ئەۋرىتىكلار ئېچىلىپ قالىدىغان ۋاقتىتۇر"{سۈرە«نۇر» (24-سۈرە)، 58-ئايەت}.

6. ئىشىكتىن كىرىشتە ئاۋۋال چوڭلار، بالىلارنى ئەھلىلىرى، ئاندىن تەرتىپ بويىچە ياشلارنىڭ كىرىشى ياخشى. بالىلار ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىرگىنىدە سالامدىن كېيىن، سالامەت تۇرىدىكىزلارمۇ؟ دېگەندەك ھۆرمەت سۆزلىرى بىلەن كۆڭۈل سورىشى كېرەك. ئاتا-ئانىلارمۇ بۇ سالامنى ئىلىك ئېلىشى، ئىززەت-ئىكرام بىلدۈرۈشى ياخشى ئەدەبتۇر. جانابىي ھەقتائالا مۇنداق دېگەن: "**سالەم بېرىكىشى سالام بەرسە، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار(يەنى بېرىكىشى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! دەپ سالام بەرسە، ئۇنىڭغا ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ دەڭلار) ياكى ئۇنىڭ سالىمنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار(يەنى ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام دەڭلار). ئاللاھ ھەققەتەن ھەممە نەرسىدىن (يەنى بەندىلىرىنىڭ چوڭ-كىچىك ئىشلىرىدىن) ھېساب ئالغۇچىدۇر**"{سۈرە«نىسا»(4-سۈرە)، 86-ئايەت}. پەيغەمبىرىمىز مۇنداق تەلىم بەرگەن: "**پەرزەنتلىرىنى ئىززەتلەش بىلەن بىللە ئەدەپ-ئەخلاقنىمۇ ياخشىلاڭلار**" («سەھىھ ھەدىسلەر»).

7. بىراۋنىڭ، قۇلۇم-قوشنىلارنىڭ، بالىلارنىڭ تاقاق تۇرغان ئىشىك، دەرۋازىلىرىدىن ماراپ قاراش ياخشى ئەدەپ ئەمەس. ماراپ قارىغانلارغا پەيغەمبىرىمىز ئاچچىقلىنىپ: "**بىراۋنىڭ ئۆيىگە ئىشىكتىن ياكى تۆشۈكتىن رۇخسەتسىز ماراپ قارىغان ئادەمنىڭ كۆزىنى ئويۇۋېلىش جايىزدۇر**" («سەھىھ ھەدىسلەر») دەپ سۆككەن. يەنە، سەھىل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورۇسىغا يوچۇقتىن قارىدى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغاق بىلەن چېچىنى تاراۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: "**ئەگەر سېنىڭ ماڭا قارايدىغانلىقىڭنى بىلسەم، ئەلۋەتتە بۇ تاغاقنى كۆزۈڭگە سانجىۋېتەتتىم. قورۇغا كىشىلەرنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن ئىجازەت بىلەن كىرىش يولغا قويۇلغان**" دېگەن (بۇخارى رىۋايىتى).

8. ئۈزاققا سەپەر قىلغان كىشىلەر كېچىسى كېلىپ قالسا، ئۆيىگە كىرىۋەرمەسلىكى كېرەك. رەسۇلۇللاھ سەپەردىن ئۆز ئۆيىگە كېچىسى بىمەھەل كىرىپ كېلىشىنى مەنئى قىلغانىدى. («سەھىھ ھەدىسلەر») جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "**ئۈزۈن سەپەردىن قايتىپ كەلگەن ۋاقىتتىدا ئائىلەڭ تۇرۇشلۇق شەھەرگە كېچىدە يېقىنلاپ كەلمەڭلار**، بولساڭ، ئۈزۈن مۇددەت سېنىڭدىن ئايرىلىپ تۇرغان ئايالىڭنىڭ سۈننەت قىلىپ تەييارلىق قىلۋېلىشى، باش-كۆزىنى تارىۋېلىشى ئۈچۈن ئۈيۈڭگە كىرمە" («سەھىھ ھەدىسلەر»)

ئىشىكنى چېكىپ ئىجازەت سوراپ كىرىش ياخشى ئەدەپ بولغاچقا دۆلىتىمىزدە، ھەتتا دۇنيا بويىچە ئومۇملاشقان ياخشى ئادەت. لېكىن بۇ ياخشى ئادەت دىيارىمىزدا مەكتەپ، ئىدارە-ئورگانلاردا، شەھەرلەردە بىر قەدەر ئومۇملاشقان بولسىمۇ، كەڭ يېزا-قىشلاقلاردا بۇ ئادەتكە ئانچە ئېتىبار بەرمەيدۇ. ئىشىكنى چەكمەي، ئىجازەت سورىمايلا ئۆسۈپلا كىرىۋېرىدۇ. ئايالىرىنى تازىلاپ كىرمەيدۇ ھەتتاكى توپا، لاي ئايالىرىنى سالماستىن گىلەمەلەرنى دەسسەپ كۆرپىلەرگە چىقىپ ئولتۇرۇشىدۇ. بۇنداق قىلىش ئەدەپسىزلىك، مەدەنىيەتسىزلىك، ياۋايىلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاتا-ئانىلار مۇشۇنداق قىلسا كېيىنكى ياشلارمۇ ئەينى شۇنى دورايدۇ. بۇنى كىچىك ئىش دەپ سەل قارىماي، ياخشى ئېسىل ئەدەپ-قائىدىلەرنى تولۇق ئۆزلەشتۈرۈپ، ھەر دائىم بالىلارغا ئۆگىتىپ ئادەتلەندۈرۈش لازىم.

ھازىر ياشلاردا ئەدەپسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق باش كۆتۈرۈپ قالدى. بۇ بىر خىل روھىي كىرىزىس. مەنۇي ئېتىقادنىڭ بۇلغانغانلىقى، مىللىي روھنىڭ چۈشكۈنلەشكەنلىكى. بىر مىللەتنىڭ مەنۇي ئېتىقادى سۇسلاشسا ئاپەت-پالاكەت باسىدۇ، گۇناھ-مەئسىيەت، خاتا-جىنايەت كۆپەيىدۇ. بىر مىللەتتە ئېسىل ئەنئەنۋى ئادەتلەرنىڭ ئۇنتۇلۇشى، ياشلارنىڭ روھىي جەھەتتىن بۇلغىنىشى، ئىلمىنىڭ سۇسلىشىشى شۇ مىللەتنىڭ ھالاكىتىنى تېزلىتىدۇ. مىللىتىمىزنىڭ تەرەققىي قىلغان مىللەتلەر قاتارىدا قەد كۆتۈرۈشى ئۈچۈن ئۇنى تەشكىل قىلغۇچى ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆز مىللىتىنى سۆيۈشى، مىللىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ھەسسە قوشۇشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىشنى باللاردىن باشلاپ باللىرىمىزنى يۇكسەك غايىلىك، قەتئىي ئىرادىلىك، زېرەك ئەقىللىق، ئەدەپ-ئەخلاقلىق، بىلىم-قابىلىيەتلىك ۋە مەدەنىيەتلىك قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىشىمىز لازىم. بۇ ئاتا-ئانىلارنىڭ قەرزى ھەم پەرزى. دەۋر ئالدىدىكى بۇرچى، مەسئۇلىيىتى.

ئاللاھ بارلىقىمىزغا رەھمەت، بەرىكەت، ھىدايەت، ئىنساپ-تەۋپىق، ئىلىم-ھېكمەت، ئەخلاق-پەزىلەت، ھۇنەر-قابىلىيەت ئاتا قىلسۇن-ئامىن!

(ئاپتور: موري ناھىيىسىدىن؛ تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ھەسەتخورلۇق مىللەتنىڭ ۋابا كېسىلى

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئابدۇۋۇھاب مۇھەممەد

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك قېرىنداشلار!

بىز ئېتىقاد قىلىۋاتقان بۈيۈك ئىسلام دىنى بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، ھەمكارلىق ئاساسىدا ئۆزئارا قېرىنداشلىق مېھىر-شەپقەت يەتكۈزۈشنى، پايدا-مەنپەئەت ۋە ياخشىلىققا ئېرىشتۇرۇش، يامانلىقلاردىن قوغداپ، كۆڭۈللۈك، خاتىرجەم تۇرمۇشقا ئىگە قىلىشتا بىر-بىرى بىلەن ھەمكارلىشىشنى، ئۆزىنى ۋە قېرىنداشلىرىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەخت-سائادەتكە ئېرىشتۇرۇش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى پۈتكۈل مۇسۇلمانلارنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەجبۇرىيىتى دەپ بېكىتكەن. شۇڭا دىنىمىز ئىسلامىي گۈزەل ئەخلاقلارنى تەشەببۇس قىلىپ، رەزىل، بولمىغۇر، ناچار خۇلقلاردىن چەكلىگەن. لېكىن جەمئىيىتىمىز مۇسۇلمانلىرى ئارىسىدا مېھىر-مۇھەببەت، ئىناقلىق ۋە ئىتتىپاقلىقتا توسقۇنلۇق قىلىدىغان ناچار ئىللەتلەر يەنىلا ساقلىنىپ كەلمەكتە. ھەسەتخورلۇقمۇ شۇ رەزىللىكلەرنىڭ بىر خىلى. ئۇ ئۆچ-ئاداۋەتتىنمۇ كۈچلۈك بولغان قەبىھ روھىي ھالەت بولۇپ، قەلبنىڭ زەئىپلەشكەنلىكىنىڭ ۋە ئىقتىدارسىزلىقىنىڭ ئىپادىسى.

"ھەسەت" ئەرەبچە سۆز بولۇپ، "كۆرەلمەسلىك، ئىچى تارلىق قىلىش" دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئادەت نۇقتىسىدىن، ھەسەت بىر خىل ناچار پسىخىك ھالەت بولۇپ، تۇزىتىش ۋە ئۆزگەرتىش زۆرۈر بولغان مەنىۋى ئىللەتتۇر. شەرىئەت نۇقتىسىدىن، ھەسەت يوللۇق ھەسەت قىلىش ۋە يولسىز ھەسەت قىلىش دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ.

يوللۇق ھەسەت، باشقىلاردا بار ئارتۇقچىلىقلارنىڭ ئۇلاردىن يوقىلىپ كېتىشىنى ئەمەس بەلكى ئۆزىدىمۇ بار بولۇشىنى ئارزۇ قىلىش دېمەكتۇر. بۇ خىل ھەسەت ئەرەب تىلىدا "غبطة" (غىبتە) يەنى ھەۋەس قىلىش دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل ھەسەتنىڭ دۈرۈس بولىدىغانلىقى توغرىسىدا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: "**ئىككى كىشىگە ھەسەت قىلىشقا بولىدۇ. بىرى، ئاللاھ نۇرغۇن مال-مۈلۈك بەرگەن ۋە مال-مۈلكىنى ھەقىقەت يولىغا ئايماي سەرپ قىلغان ئادەم، يەنە بىرى، ئاللاھ ھېكمەت ئاتا قىلغان ۋە ئۇ ھېكمەت بىلەن ھۆكۈم قىلغان ۋە ئۇنى ئۆگەتكەن ئادەم**" (بۇخارى رىۋايىتى)

يولسىز ھەسەت، ئۆزى ئېرىشىش ئۈچۈن باشقىلارنىڭ مال-مۈلۈك، ھوقۇق-مەنسەپ، ئىلىم-ھېكمەت قاتارلىق دىنىي ۋە دۇنياۋى نېمەتلىرىنىڭ يوقىلىشىنى ئويلاپ قەلبىل كۆزلۈك قىلىشتۇر. جەمئىيىتىمىزدە بىر قىسىم كىشىلەر بۇ دۇنيادىن ئىبارەت قىسقىغىنە ھاياتلىق سەھنىسىدە بىلىپ-بىلمەي بۇ خىل ھەسەتخورلۇق كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالىدۇ. دوست-بۇرادەرلىرى، قۇلۇم-قوشنىلىرى، ھەتتا بىر تۇغقان قېرىنداشلىرىنىڭمۇ ئازغىنە مال-مۈلكىگە، كىچىككىنە ھوقۇق-مەنسەپلىرىگە ھەسەتخورلۇقى كېلىدۇ. ئۇلار باشقىلارنىڭ شادلىقىدىن غەمگە قالىدۇ، ئەلەم تارتىدۇ. ئۆزگىلەرنىڭ راھىتىدىن زەخمەت چېكىدۇ. ئاللاھ ھەسەتخورلارنىڭ بۇ خىل پەسكەشلىكلىرىدىن ۋە ئۇلارنىڭ مۆمىنلەرگە قارىتا دائىم يامان نىيەتتە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: "**ئەگەر سىلەرگە (كېسەلچىلىك، مولچىلىق، نۇسرەت ۋە غەنىمەت قاتارلىق) بىرەر ياخشىلىق يەتسە، ئۇلار بۇنىڭدىن قايغۇرىدۇ؛ ئەگەر سىلەرگە (ئېغىرچىلىق، قەھەتچىلىك ۋە مەغلۇبىيەت قاتارلىق) بىرەر يامانلىق يەتسە، ئۇلار بۇنىڭدىن خۇشال بولىدۇ. ئەگەر سىلەر (ئۇلارنىڭ ئەزىيىتىگە) سەۋر قىلساڭلار ۋە (سۆزۈڭلاردا،**

ئۇيغۇر كتاب تورى www.uyghurkitap.com

ھەربكتىكلاردا ئاللاھتىن) قورقساكلار، ئۇلارنىك ھيلىسى سلەرگە قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىك قىلمىشلىرىنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلگۈچىدۇر'' {سۈرە«ئال ئىمران»(3-سۈرە)، 120-ئايەت}. ئاللاھ ھەسەتخورلارنى سۆكۈپ ئۇلار ھەققىدە يەنە مۇنداق دەيدۇ: **''ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە ھەسەت قىلىشامدۇ؟''** {سۈرە«نىسا»(3-سۈرە)، 54-ئايەت}. ئاللاھ مۆمىنلەرنى ھەسەتخورلۇقتىن ھەزەر ئەيلەشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: **''ئى مۆمىنلەر! ئاللاھ سىلەردىكى بىر-بىرىكلاردىن ئارتۇق قىلغان نەرسىلەرنى(ھەسەت قىلىش يۈزىسىدىن) ئارزۇ قىلماكلار، ئەرلەر قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ، ئاياللارمۇ قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ. ئاللاھتىن ئۇنىك پەزلىنى تىلەكلار (ئاللاھ بېرىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر''** {سۈرە «نىسا»(3-سۈرە)، 32-ئايەت}. ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىك ھەسەتخورلارنى يامانلىقىدىن پاناھ تىلىشنى بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: **''...ھەسەتخورنىك ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۇبھىنىك پەرۋەردىگارى(ئاللاھ)غا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن، دېگىن''** {سۈرە«فەلەق»(113-سۈرە)، 5-ئايەت}.

قېرىنداشلار! يۇقىرىقى ئايەتلەردە دىنىمىزنىك ھەسەتخورلۇقنى چەكلەش پوزىتسىيىسى ناھايىتى ئېنىق شەرھلەنگەن بولۇپ، ھەر بىر مۆئمىننىك ھەسەتتىن ئىبارەت بۇ ۋابادىن يىراق بولۇپ، ئىمان نۇرلىرى ئارقىلىق ئۆز قەلبىدىكى ھەسەت قاراڭغۇلۇقىنى يوقىتىپ، ئۆزى نېمىنى ياخشى كۆرسە ئۇنى قېرىنداشىغىمۇ ياخشى كۆرىدىغان، نېمىنى يامان كۆرسە قېرىنداشىغىمۇ يامان كۆرىدىغان، قەلبى ساغلام، دىلى پاك، ئىرادىسىنى ئەكۈيۈك ماھىيەتكە، مەككۇلۇك ئاخىرەت ۋە جەننەتكە باغلايدىغان مۆمىنلەردىن بولۇشىغا بۇيرۇيدۇ.

ئەينى ۋاقىتتا شەيتان ئاللاھنىك ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ئاتا قىلغان نېمىتىگە ھەسەتخورلۇق قىلىپ، ئاللاھنىك غەزەپ-نەپرىتىنى قوزغاپ، يۇقىرى مەرتىۋىدىن بىراقلا ئايرىلىپ، جەننەتتىن شەرمەندىلەرچە قوغلىنىپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە لەنەتكار مەخلۇققا ئايلانغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **'' ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: ' ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار' دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كۇپپارلاردىن بولۇپ كەتتى''** {سۈرە«بەقەرە»(2-سۈرە)، 34-ئايەت}.

زېمىندا تۆكۈلگەن تۇنجى قانمۇ ھەسەتخورلۇقنىك كېلىپ چىققان. يەنى ھەسەتخورلۇق قابىلنىك ئۇرۇق قېرىندىشى ھابىلنى ئۆلتۈرۈشىگە سەۋەب بولغان. نەتىجىدە قابىل زېمىندا قاتىللىق جىنايىتىنى يولغا قويغان تۇنجى ئادەم بالىسى بولۇپ، كېيىنكى قاتىللارنىك قازاسىدىن نېسىۋىدار بولغان. ئاللاھ سۈرە«مائىدە»دە ئۇلارنىك ئىشلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **'' (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا(يەنى ئەھلى كىتابقا ۋە قەۋمىگە) ئادەمنىك ئىككى ئوغلى(يەنى ھابىل بىلەن قابىل)نىك ھېكايىسىنى راستلىق بىلەن ئوقۇپ بەرگىن، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار(يەنى ھابىل بىلەن قابىل) ئىككىيلەن قۇربانلىق قىلغان ئىدى. بىرسى(يەنى ھابىل)نىك قوبۇل بولدى، يەنە بىرسى(يەنى قابىل)نىك قوبۇل بولمىدى. (قابىل ھابىلغا) 'مەن سېنى چوقۇم ئۆلتۈرىمەن' دېدى. ھابىل نېمىشقا دېيىشىدى، قابىل: 'ئاللاھ سېنىك قۇربانلىقىڭنى قوبۇل قىلسۇن، مېنىڭكىنى قوبۇل قىلمىدى' دېدى. (ھابىل) ئېيتتى: 'ئاللاھ پەقەت تەقۋادارلارنىك قۇربانلىقىنى قوبۇل قىلىدۇ' ''** {سۈرە«مائىدە»(5-سۈرە)، 27-ئايەت} **'' ئۇ (يەنى قابىل)نىك نەپسى ئۇنىڭغا قېرىنداشىنى(يەنى ھابىلنى) ئۆلتۈرۈشنى چىرايلىق كۆرسەتتى، شۇنىك بىلەن ئۇنى ئۆلتۈرۈپ (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) زىيان تارتقۇچىلاردىن بولدى''** {سۈرە «مائىدە»(5-سۈرە)، 30-ئايەت}. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **''ئۆزئارا دۇشمەنلەشمەكلار! بىر-بىرىكلارغا ھەسەتخورلۇق قىلماكلار! بىر-بىرىكلارنىك يامان كۆپىنى قىلىشىپ، ئىنتىپاقسىزلىق تۇغدۇرۇپ نەتىجىدە بىر-بىرىكلاردىن يۈز ئۆرۈشۈپ يات بولۇشۇپ كەتمەكلار! ئۆزئارا قېرىنداشلارچە بولۇڭلار!''** (بىرلىككە كەلگەن ھەدىس)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى مۇبارەك ھەدىسىدە ھەسەتخورلۇقنىك ئىچكى ئىنتىپاقسىزلىققا ئېلىپ بارىدىغان ئەڭ خەتەرلىك ئامىل، بۆلگۈنچىلىكنىك يىلتىزى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ ھەقىقىي مۇسۇلمان بولۇشنىك ئۆلچىمىنى بايان قىلغان. نۇرغۇنلىغان ئالىم، ئەدىبلەر، ھېكمەت ئەربابلىرى ئۆزىنىڭ ھېكمەت دۇردانىلىرىدە ھەسەتخورلۇقتىن يىرگەنىدۇرۇپ، گۈزەل ئەخلاققا چاقىرغان. ھەسەن بەسرى رەھمەتۇللاھ ئەلەيھى بۇ توغرىلىق توختىلىپ مۇنداق دېگەن: ''ھەي ئادەم بالىسى! قېرىنداشىڭغا نېمە ئۈچۈن ھەسەت قىلىسەن؟ ئەگەر ئۇ ئاللاھ ئۇلۇغلۇق ئاتا قىلغان ئادەم بولسا، نېمە ئۈچۈن ئاللاھ ھۆرمەت قىلغان كىشىگە ھەسەت قىلىسەن؟ ئەگەر ئۇ باشقا

خىل ئادەم بولسا نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاقۇتتى ۋە باردىغان يېرى بولغان دوزاخقا ھەسەت قىلسەن؟'' ئىبنى سىيرىن رەھمەتۇللاھ ئەلەيھى: '' مەن دۇنيا ئىشلىرىدا ھېچبىر ئادەمگە ھەسەت قىلمايمەن. ئەگەر ئۇ جەننەت ئەھلىدىن بولسا ئۇنىڭ جەننەتكە سېلىشتۇرغاندا ئىنتايىن ئاز بولغان دۇنياسىغا قانداقمۇ ھەسەت قىلارمەن؟ ئەگەر ئۇ دەۋزەخ ئەھلىدىن بولسا ئۇنىڭ دوزاخقا ئاپىرىدىغان دۇنياسىغا قانداقمۇ ھەسەت قىلاي؟'' دېگەن.

ھەسەتخورنى رازى قىلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكى ۋە پەقەت ھەسەتخورنىڭ رەزىل پىلانى ئەمەلگە ئاشقاندىلا رازى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا شىراز بۇلبۇلى شەيخ سەئدىنىڭ «گۈلستان» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىدە مۇنداق ھېكايەت بار: سۇلتان نەغلىمەشنىڭ سارىيىدا ساراي ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچىنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ئۇ ناھايىتى ئەقىللىق، پاراسەتلىك ۋە ئەدەپلىك بولغاچقا سۇلتان ئۇنىڭغا تولىمۇ ئامراق ئىدى. ئەمما ھەسەتخورلار بىر ساراي خىزمەتكارىنىڭ ئوغلىمۇ شۇنچىۋالا يۇز-ئابرۇيلۇق بولۇپ كېتەمدۇ دەپ چىدىماسلىق قىلىپ، ئۇنىڭغا نۇرغۇن تۆھمەتلەرنى توقۇپ چىقىرىپ، سۆز-چۆچەك تارقىتىدۇ. بىر كۈنى سۇلتان ئۇ يىگىتتىن: ''بۇ خەقلەر نېمە ئۈچۈن ساڭا دۇشمەنلىك قىلىدۇ؟'' دەپ سورايدۇ. ئۇ يىگىت جاۋاب بېرىپ: ''جانابى سۇلتانىم! دۆلەتلىرىنىڭ سايىسىدا مەن ھەممە ئادەمنى رازى قىلدىم، خۇشال قىلدىم. ئەمما ئۇلارنى خۇشال قىلالمىدىم. چۈنكى ئۇلار نورمال ئىنسانلار خۇشال بولغان ئىشقا خۇشال بولمايدۇ، ئۇلار پەقەت مېنىڭ نېمىتىم ۋە سىلى سۇلتانىم ئالدىدىكى مەنسىپىم ۋە شۆھرىتىم زاۋاللىققا يۈز تۇتسا ئاندىن رازى بولىدۇ ۋە خۇشال بولىدۇ'' دەيدۇ.

ھەسەتخورنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامان ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقى توغرىسىدا ئىسلام دىنى بويىچە فىقھىشۇناس، ئالىم ئەبۇل لەيس سەمەرقەندى رەھمەتۇللاھ ئەلەيھى مۇنداق دېگەن: '' ھەسەتخورنىڭ ھەسىتى ھەسەت قىلىنغۇچىغا زەرەر يەتكۈزۈشتىن بۇرۇن ھەسەتخورنىڭ ئۆزى مۇنداق بەش تۈرلۈك ئازاب-ئوقۇبەتكە دۇچار بولىدۇ: بىرىنچى: تۇغمەس غەم-غۇسسىگە دۇچار بولىدۇ؛ ئىككىنچى، ھېچبىر ئىلاجى يوق مۇسىبەت ۋە ئەلەمگە گىرىپتار بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، خەلق ئىچىدە سېسىق نامى پۇر كېتىدۇ؛ تۆتىنچى، ئالەملەر پەرۋەردىگارىنىڭ غەزىپىگە دۇچار بەتبەخت بولۇپ كېتىدۇ؛ بەشىنچى، مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ئىشىكى تاقىلىدۇ، خەيىر-ئېھسان ۋە مېھىر-شەپقەتتىن مۇتلەق نېسىۋە كۆرەلمەيدۇ'' («ئەممە پارە تەپسىرى»دىن ئېلىندى)

ئۇيغۇر ئەدىبى نەۋائى ھەسەتخورلارنىڭ ئەپتى-بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاپ مۇنداق دېگەن: '' ھەسەتخور كىشى ھەر تال تىكەننى گويا قىممەتلىك جاۋاھىراتنىڭ ئورنىدا كۆرسە، ئۇششاق سەدەپ پارچىلىرىنى مارجان ئورنىدا كۆرىدۇ. بۇ خىل كىشىلەر ئەگەر باشقىلارنىڭ ئۆيىدە پېتىر نانىنى كۆرسە، ئۇنى ئاسماندىكى تولۇن ئايىنى كۆرگەندەك ئىچى ئۆرتىنىپ كېتىدۇ''.

ھەسەتنىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بىر قانچە ۋاستىلەر بار:

1) ئىنسان ئۆز ھاياتىدا ئۈچراشقان ياخشىلىققا قانائەت قىلىش.

2) ئۆزىدىن بەختلىكرەك بولغان كىشىلەرگە ئۆزىنى سېلىشتۇرماي، ئۆزىدىن تۆۋەن، ناچار ھالدىكى ئادەملەرگە قاراپ ئۆزىگە بېرىلگەن ئىللاھنىڭ ئىلتىپاتىنى تونۇپ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىۋېرىش. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: '' **قايسى بىرىڭلارنىڭ ئىقتىساد ۋە بەدەن قۇرۇلۇشىدا ئۆزىدىن ئارتۇق كىشىگە نەزىرى چۈشسە دەرھال ئۆزىدىن تۆۋەن ئادەمگە قارىسۇن**'' (بۇخارى رىۋايىتى)

3) ئىمكان بار كىچىكىدىن باشلاپ كۆكسى-قارنىنى كەڭ تۇتۇش، ياخشىلارنى قوللاشنى ئادەت قىلىش.

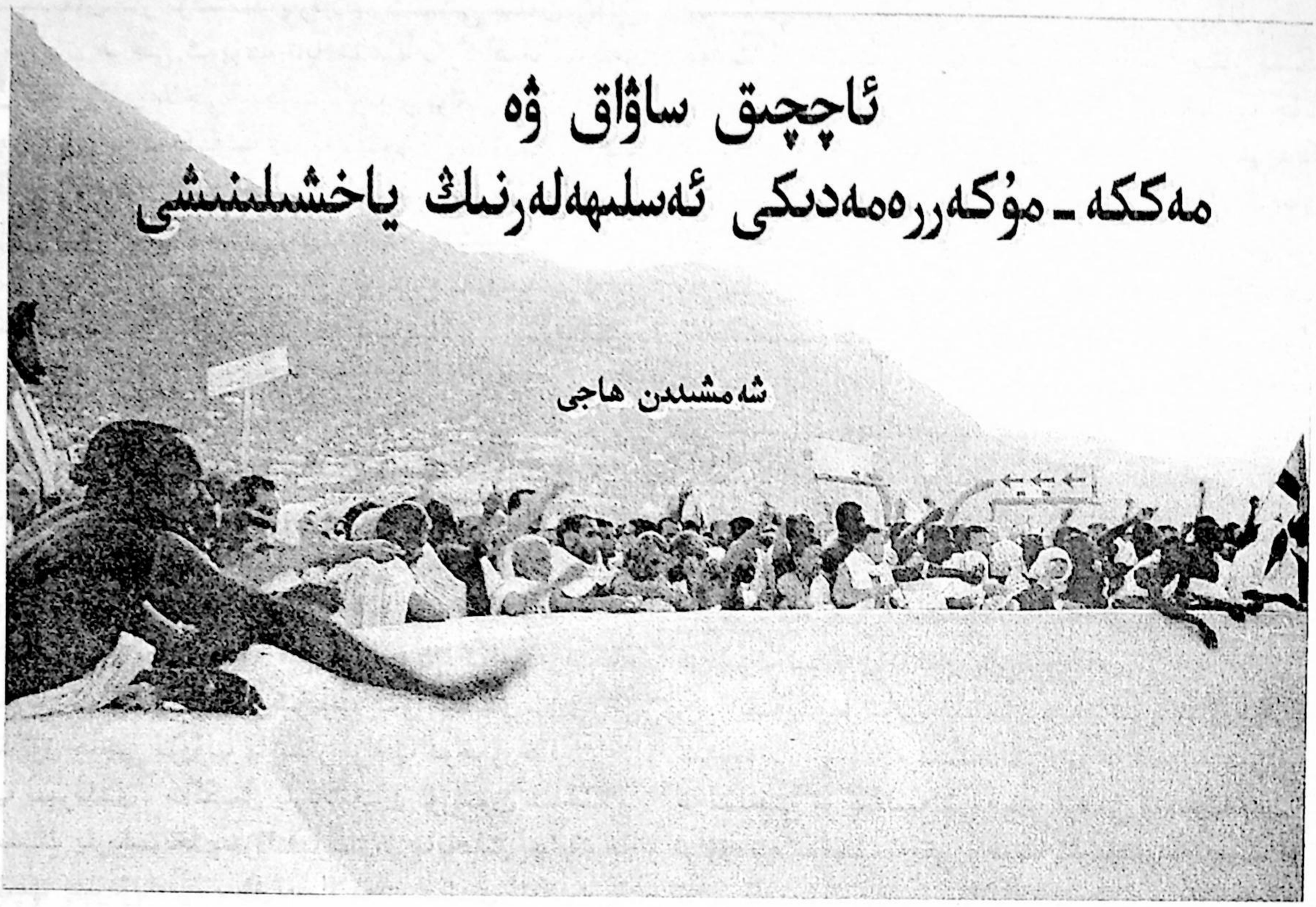
دېمەك، كۆڭلىگە ھەسەتخورلۇقنى پەۋەس قاچىلىۋالغان ئادەمگە رىقابەتتىكى رەقىبى بىر قېتىم مۇۋەپپەقىيەت قازانسا، بىر قېتىم جازالاش بولىدۇ. ھەسەت قىلىنغان ئادەم مەڭگۈ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىۋەرسە، ھەسەت قىلغۇچى ئۈچۈن مەڭگۈلۈك جازالاش بولىدۇ. مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش چاقىرىقى بىر تەرەپتىن مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىنىڭ شان-شەرىپىنى مەدھىيىلىسە، يەنە بىر تەرەپتىن ھەسەت قىلغۇچىنىڭ ھەسرىتى ئازابىنىڭ باشلانغانلىقىنى جاكارلاش بولىدۇ.

قەدىرلىك قېرىنداشلار! ئاللاھ ھەممىزنى ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بۇرادەرلىرىنى ھەقىقىي ھۆرمەت قىلىدىغان، ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىغا رىئايە قىلىدىغان، ئۇلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ھوقۇقىنى قوغداپ ئۆزىنىڭ تىلى ۋە قولى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا قىلچىلىك زىيان سالمايدىغان ھەتتاكى قەلبىدىمۇ مۇسۇلمانلارغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، ھەسەت، كۆرەلمەسلىك قىلمايدىغان مۆمىنلەردىن قىلغاي، ئامىن!

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنى تالىپى؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى تارقىسى

ئاچچىق ساۋاق ۋە مەككە ـ مۇكەررەمەدىكى ئەسلىھەلەرنىڭ ياخشىلىنىشى

شەمشىدىن ھاجى

سەئۇدى ئەرەبىستانى ھۆكۈمىتى دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھەج تاۋاپ ئىبادىتىنى ئوڭۇشلۇق ئادا قىلىۋېلىشىغا ۋە ھەج قىلغۇچىلار سانىنىڭ يىلدىن يىلغا كۆپىيىۋاتقانلىقىدەك ئەمەلىي ئېھتىياجغا ئاساسەن مەككە مۇكەررەمە ۋە مەدىنە مۇنەۋۋەرە قاتارلىق ئىسلامىي مۇقەددەس زېمىنلارنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا تەدرىجىي كۆڭۈل بۆلۈپ كېلىۋاتىدۇ.

1964-يىلى ۋە 1988-يىلى سەئۇدى پادىشاھى فەھد بىننى ئابدۇلئەزىز مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەسجىد نەبى (پەيغەمبەر مەسچىتى) ۋە مەككە مۇكەررەمەدىكى مەسجىد ھەرەم(ھەرەم مەسچىدى)نى كېڭەيتىپ قۇرۇشقا ئۇل سېلىپ بەرگەنىدى. نەتىجىدە 20 مىليارد ئامېرىكا دوللىرى سەرپ قىلىنىپ كېڭەيتىلگەن بۇ ئىككى قۇرۇلۇش 1996-يىلى پۈتۈپ، ھەرەم مەسچىتىنىڭ كۆلىمى ئىلگىرىكىدىن بىر ھەسسە، پەيغەمبەر مەسچىتىنىڭ كۆلىمى ئىلگىرىكىدىن 10 ھەسسە كېڭەيتىلدى. بۇ ئارقىلىق ھەر يىلى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن (جۈملىدىن مۇسۇلمانلار جايلاشقان 204 دۆلەتتىن) ھەج قىلىش ئۈچۈن كېلىۋاتقان 2 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلماننىڭ مەككە مۇكەررەمەدىكى ھەرەم مەسچىتىدە ھەج تاۋاپ پائالىيەتلىرىنى ھەم ئىبادەت-ئەمەللەرنى ئازادىرەك ۋە ئوڭۇشلۇق ئادا قىلىۋېلىشى، مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى زىيارەت ۋە نامаз ئىبادەتلىرىنى تولۇقراق بېجىرىۋېلىشى ئۈچۈن قولايلىق شارائىت يارىتىپ بېرىلدى.

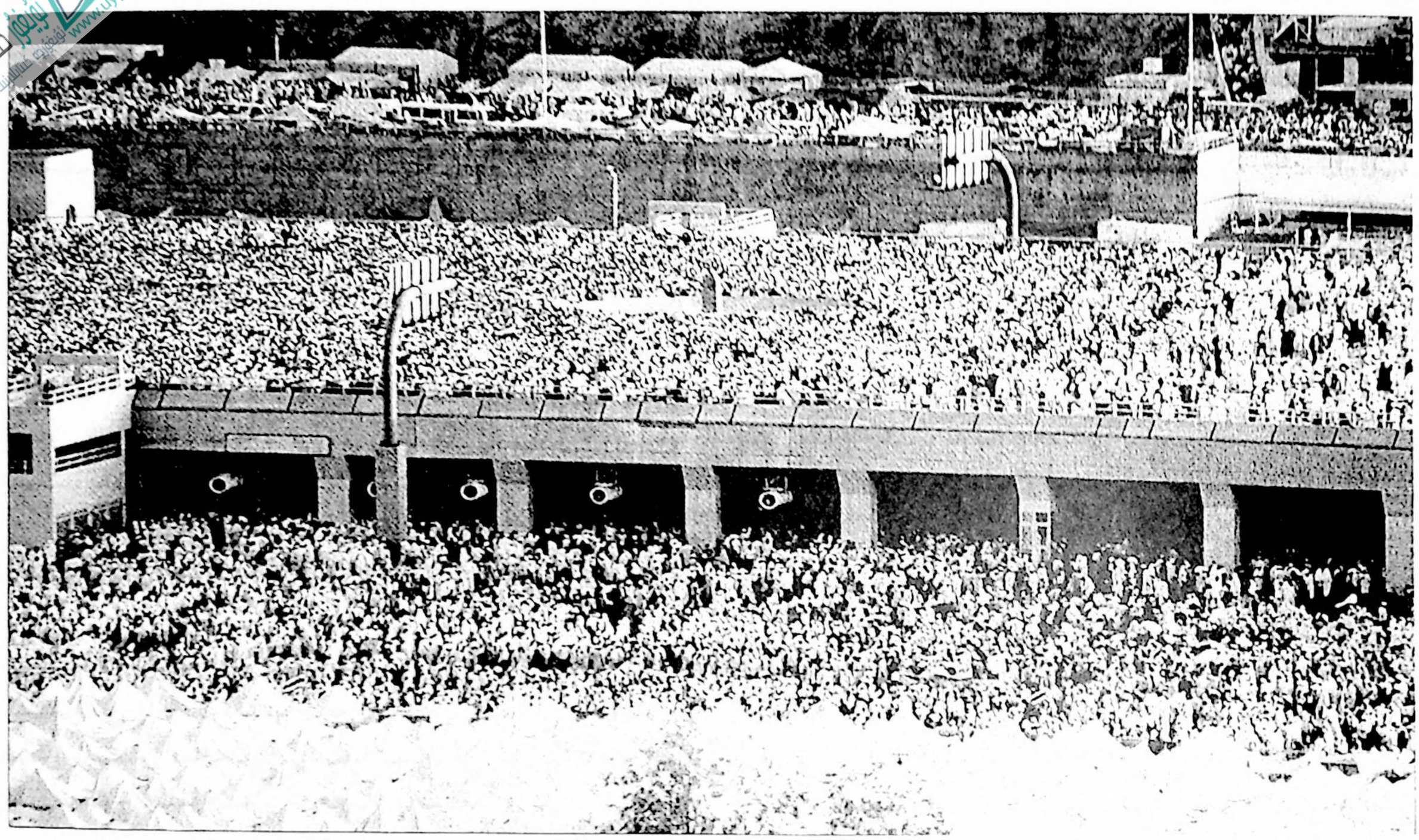
ھەج-تاۋاپ مۇلازىمەتچىدىكى ئەسلىھەلەرمۇ ئۇزلۇكسىز ياخشىلىنىپ باردى. ھەج مەزگىلىدە ئەرافاتتا ۋۇقۇف قىلىش(تۇرۇش) ۋە دۇئا-تىلاۋەت ئېلىپ بېرىش ھەج تاۋاپىتا چوقۇم ئادا قىلىشقا تېگىشلىك ئۈچ چوڭ ھەج پەرزىنىڭ بىرسى، بۇ پەرز ئادا بولمىسا ھەج كۈچكە ئىگە بولمايدۇ. شۇنداقلا ئەرافات تېغىغا چىقىشتىن ئاۋۋال يولدىكى مىنا جىلغىسىدا بىر كېچە قونۇش ۋاجىپ بولۇپ، مۇتلەق كۆپ سانلىق ھاجىلار بۇنىڭغا ئەمەل قىلىدۇ، شۇنداقلا ئەرافاتتىن يېنىپ چۈشۈپ 3 كۈن شەيتانغا تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىپ ئېھرامدىن چىقىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى ئادا قىلىش ئۈچۈن يەنە مىنادا ئىككى كېچە قونىدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن نەچچە مىليون ھاجىغا نەچچە يۈز مىڭ چىدىر تىكىلىدۇ. شۇڭا چىدىرنىڭ بىخەتەرلىكى ھاجىلارنىڭ بىخەتەرلىكىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ئىش. 1975-يىلى 12-

ئايدا بىر چېدىر ئىچىدە ھاجىلار تاماق ئېتىپ يېيىشكە ئىشلىتىدىغان گاز تۇڭنىكى پارتلاپ كېتىشى بىلەن 200 دىن ئارتۇق ھاجى كۆيۈپ ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلغان ۋە نۇرغۇن ھاجى كۆيۈپ يارىدار بولغان ۋە نۇرغۇن چېدىر كۆيۈپ كەتكەنىدى. بولۇپمۇ 1997-يىلى 4-ئاينىڭ 15-كۈنى يەنە شۇ منا جىلغىسىدا پاكىستانلىق ھاجىلار تۇرۇۋاتقان چېدىر رايونىدا گاز تۇڭنىكى پارتلاپ كېتىشى بىلەن ئوت ئاپىتى يۈز بېرىپ، نەچچە سائەت ئىچىدە تەخمىنەن 20 كۋادرات كىلومېتر دائىرىدىكى 70 مىڭدىن ئارتۇق چېدىرنى ۋە بىر مىليوندىن ئارتۇق ئورۇن-كۆرپىنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن(مەن شۇ يىلمۇ جۇڭگو ھەج خىزمىتى باش ئۆمىكىگە مەسئۇل بولۇپ چىققانلىقىم ئۈچۈن پۈتۈن جەريانىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ۋە بېشىمدىن كەچۈرگەنىدىم). گەرچە بۇ قېتىمقى ئوت ئاپىتىدە جۇڭگو ھاجىلىرىدىن بىرمۇ ئادەم قازا قىلمىغان بولسىمۇ، ئەمما باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھاجىلىرىدىن 343 ھاجى كۆيۈپ قازا قىلدى، 2000 دىن ئارتۇق ھاجى كۆيۈپ يارىدار بولۇپ دوختۇرخانىلارغا ئېلىپ بېرىلدى، يەڭگىل يارىلانغان نۇرغۇن ھاجىلار ئۆزلىرىنىڭ يارىلىرىغا پەرۋا قىلماي، پاناھلىق جايلارغا چېكىنىپ بېرىۋېلىپ ساق-سالامەت قالدى. لېكىن بۇ نۆۋەتتىكى ئېغىر ۋەقە مۇھىم بىر مەسىلىنى—چېدىرلارنى چوقۇم ياخشىلاش لازىملىقىنى ھاجىلارغىمۇ، سەئۇدى ھۆكۈمىتىگىمۇ تېخىمۇ ئېنىق تونۇتتى. چۈنكى چېدىرلار ئادەتتىكى بېرزېنت بىلەن ئىشلەنگەنلىكى ۋە ئۇنىڭ تامامەن بىر-بىرىگە چېتىقلىق بولغانلىقى ئۈچۈن، ناۋادا بىر چېدىردا ئوت ئاپىتى يۈز بەرسىلا ئوت ناھايىتى تېز ئەۋج ئېلىپ ھەممە چېدىرلارغا ئوت تۇتىشىپ كېتەتتى. شۇ يىلدىكى ئەمەلىيەت بۇنى ئېنىق ئىسپاتلىدى. بۇ ئاچچىق ساۋاقتىن ئاساسەن سەئۇدى ھۆكۈمىتى كېيىنكى يىلى(1998-يىلى)دىكى ھەج مەزگىلىگە ئۇلگۇرتۇپ، ئوتقا چىدامлىق ماتېرىيالدا ئىشلەنگەن چېدىرلارنى تىكتى، شۇنداقلا گاز ئوچاق ئىشلىتىش جەھەتتە بىر يۈرۈش تەدبىرلەرنى قوللاندى، شۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق چوڭ ئوت ئاپىتى يۈز بەرمىدى.

ئىلگىرى مىنادا شەيتانغا تاش ئېتىشقا بارىدىغان ھاجىلار ئۆتىدىغان بىرلا تونىل بار ئىدى؛ بارغۇچىلارمۇ، كەلگۈچىلەرمۇ مۇشۇ تونىلدىن ئۆتىدىغانلىقى، گەرچە بارغۇچىلار بىر يېرىمدىن، كەلگۈچىلەر بىر يېرىمدىن ئۆتىدىغان بولسىمۇ ئەمما ئوتتۇرىدا پاسىل بولمىغانلىقى ئۈچۈن دائىم بىر-بىرىنىڭ يولىغا ئۆتۈپ مېڭىپ قالىدىغان ئەھۋال بولۇپ، ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن قىستاڭچىلىق، يول راۋان بولماسلىق، توسۇلۇپ قېلىش، ھەتتا كەينىدىن سەلدەك كېلىۋاتقان يۈز مىڭلىغان ئادەمنىڭ ئىتتىرىش كۈچى بىلەن ئادەم يىقىلىپ چۈشۈپ، ئادەم ئۆلۈش، يارىدار بولۇش ۋەقەلىرى ھەر يىلى دېگۈدەك ئۇچرۇلمەي بولۇپ كەلگەنىدى. بولۇپمۇ 1990-يىلى 7-ئاينىڭ 2-كۈنى بۇ تونىلدا ئېغىر قىستاڭچىلىق بولۇپ، نۇرغۇن ئادەم يىقىلىپ چۈشۈپ، 1426 ھاجى دەسسىلىپ قازا قىلدى (بۇنىڭ ئىچىدە 4 نەپەر جۇڭگولۇق ھاجىمۇ بار). بۇ ئېغىر ۋەقەدىن كېيىن سەئۇدى ھۆكۈمىتى زور مەبلەغ ئاجرىتىپ، بۇ تاغدىكى ئەسلىدىكى بىر تونىلنىڭ يېنىغا يەنە بىر تونىل ئېچىپ، ئۇنىڭ بىرىنى بارىدىغان، بىرىنى كېلىدىغان تونىل قىلدى. ھاجىلارنىڭ بېرىش-كېلىش يولى ئايرىم بولغاندىن كېيىن، شۇندىن تارتىپ تونىلدا قىستا-قىستاڭچىلىق بولۇپ بېخەتەرلىكىگە تەسىر يېتىدىغان ئەھۋال يۈز بەرمىدى.

شەيتانغا تاش ئېتىش ھەج تاۋاپىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى، ئىسلام دىنىدىكى تۆت فىقھە مەزھىپىنىڭ ھەممىسى بۇ پائالىيەتنى بېجىرىشنى ۋاجىپ دەپ قاراپ تولۇق بېجىرىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئۆزلىرىنى ئاللاھنىڭ ئەمرىنى بېجىرمەسلىككە ئازدۇرماقچى بولغان شەيتاننى قوغلاپ تاش ئاتقان ئورۇنغا سىمۋول قىلىپ ياسالغان ئۈچ تۈۋرۈك شەيتان(چوڭ شەيتان، ئوتتۇرانچى شەيتان ۋە كىچىك شەيتان) بار. شەيتانلار سىمۋولى جايلاشقان تاش ئېتىش مەيدانى ئەسلىدە تۆزلەڭلىك بولۇپ، 1975-يىلى ئۇ يەرگە كۆۋرۈك سېلىنىپ، سىمۋول شەيتانلار يۇقىرىغا ئۆزارتىلىپ كۆۋرۈك ئۈستىگە چىقىرىلىپ، كۆۋرۈك ئۈستىمۇ شەيتانغا تاش ئېتىش مەيدانى قىلىنغان. بۇ شەيتانلارغا تاش ئېتىشنى ھاجىلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھ تائالاغا سادىقلىقىنى، خىلمۇخىل شەيتانلارنىڭ(جۇملىدىن ئىچكى قەلبىدىكى ۋە سىرتتىكى شەيتانلارنىڭ) ئازدۇرۇشىغا غەزەپ-نەپرەت بىلەن تاقابىل تۇرۇش ئىرادىسىنى، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى شەيتانغا ئازمايى، پاكلىقنى ساقلاش مۇددىئاسىنى، مۇسۇلمانلارنىڭ شەيتانلارغا قارشى تۇرۇش جەھەتتىكى بىرلىك-ئىتتىپاقلىقنى، قىسقىسى يامان ئىش، يامان نىيەتلەردىن ساقىت بولۇپ، ھەق يولىدا قەتئىي مېڭىش ئىرادىسىنى نامايان قىلىدىغان مۇھىم ئىبادەت دەپ ھېسابلايدۇ. شۇڭا شەيتانغا تاش ئېتىش ۋاقتى كەلگەندە ھەممە ھاجىلار ۋاقىتدا بېرىپ، دەرغەزەپ بىلەن

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى www.uyghurkitap.com

شەيتانغا تاش ئېتىۋېلىش ئارزۇسىدا بولىدۇ. نەتىجىدە ھەممىنى ئۇنۇتقان ھالدا دەرغەزەپ بىلەن شەيتانغا تاش ئېتىش بىلەنلا بولىدىغان ھاجىلارنىڭ كۆپىلۈكىدىن ئەسلىدىكى ئورۇن تارچىلىق قىلىپ، قىستا-قىستاڭدا ئادەم يېقىلىپ چۈشۈپ، ئورنىدىن قوپقىچە كەينىدىن سەلدەك كېلىۋاتقان، ئالدىدا ھاجىلارنىڭ يېقىلىپ چۈشكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان يۇز مىڭلىغان ھاجىنىڭ ئىتتىرىش كۈچى بىلەن دەسسىلىپ ئۆلۈش ئەھۋالى دائىم بولۇپ كەلدى. 1994-يىلى 4-ئاينىڭ 15-كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىش مەيدانىدا مۇشۇ سەۋەبتىن 270دىن ئارتۇق ھاجى دەسسىلىپ قازا تاپقاندى؛ 1998-يىلى 4-ئاينىڭ 9-كۈنىمۇ 119 نەپەر ھاجى دەسسىلىپ قازا تاپتى؛ 2001-يىلى 3-ئاينىڭ 5-كۈنى 35 نەپەر ھاجى دەسسىلىپ قازا تاپتى؛ 2003-يىلىمۇ 14 نەپەر ھاجى قازا تاپتى؛ بولۇپمۇ 2004-يىل 2-ئاينىڭ 1-كۈنى چۈشتىن ئاۋۋال سائەت 9 لار ئەتراپىدا شەيتانغا تاش ئېتىش مەيدانىدا يۈز بەرگەن ھاجىلار دەسسىلىپ قازا قىلىش ۋەقەسى خەلقئارادا زور غۇلغۇلا پەيدا قىلدى. بۇ نۆۋەت قىسقىغىنە 20 نەچچە مىنۇت ئىچىدە 251 نەپەر ھاجى دەسسىلىپ قازا قىلىپ ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلدى. 250 تەك ھاجى ئېغىر يارىدار بولۇپ دوختۇرخانىلاردا داۋالاندى. يەنە نۇرغۇنلىغان ھاجىلار يېنىك يارىدار بولۇپ ساق-سالامەت قالدى.

بۇ نۆۋەتتىكى ۋەقە ھەقىقەتەن ھاجىلار ئۈچۈنمۇ، سەئۇدى ھۆكۈمىتى ئۈچۈنمۇ قاتتىق سىناق ۋە ساۋاق بولدى. بۇ يىلىمۇ مەن جۇڭگو ھاجىلىرى خىزمەت ئۆمىكىگە مەسئۇل بولۇپ، ۋەقە يۈز بەرگەندە دەل مىنادا بولغانلىقىم ئۈچۈن، بۇ نۆۋەتتىكى ئەھۋال مەندىمۇ نۇرغۇن ئوي-پىكىرلەرنى تۇغدۇردى. بۇ نۆۋەت قازا قىلغانلارنىڭ ئىچىدە كۆپىنچىسى سەئۇدى ئەرەبىستانلىق ھاجىلار بولسىمۇ، ئەمما 200 مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمان ھەج قىلىشقا بارغان ھىندونېزىيەدىن 54 نەپەر، 130 مىڭدىن ئارتۇق مۇسۇلمان ھەج قىلىشقا بارغان پاكىستاندىن 34 نەپەر، شۇنداقلا ھىندىستاندىن 11 نەپەر، بېنگالدىن 10 نەپەر ھاجى بار. جۇملىدىن جۇڭگودىنمۇ نەق مەيداندا 40 تەك ھاجى يېقىلىپ چۈشۈپ، ئۇلاردىن 5 ھاجى قازا قىلدى ۋە 14 ھاجى يارىدار بولدى(ئۇلارنىڭ ھەممىسى گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ لىنشيا خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستىدىن بارغان خۇيزۇ ۋە دۇڭشياڭ ھاجىلار). سەئۇدى ئاخبارات ئورۇنلىرىنىڭ ئېلان قىلىشچە، بۇ نۆۋەتتىكى ۋەقەنىڭ كېلىپ چىقىشىغا ئاساسەن، بىرىنچىدىن، نۇرغۇن ھاجىلارنىڭ شەيتانغا بالدۇرراق تاش ئېتىشقا ئالدىراپ، تاش ئېتىش مەيدانىغا تەرەپ-تەرەپتىن تەرتىپسىز كىرىپ نورمال يۇرۇش

تەرتىپىنى بۇزۇپ، قىستا-قىستاڭچىلىق پەيدا قىلغانلىقى؛ ئىككىنچىدىن، سەئۇدى تەۋەسىدىن قانۇنسىز ھەج قىلغان مۇسۇلمانلارنىڭ، يەنى سەئۇدى ھۆكۈمىتى ئۆز تەۋەلىكىگە تەقسىم قىلىپ، قانۇنىي رەسمىيەت بىلەن ھەج قىلغۇچى 460مىڭ مۇسۇلماندىن سىرت، سەئۇدى ئەرەبىستانىدا ئىشلەۋاتقان 5 مىليوندەك چەتئەللىك مەدىكار مۇسۇلمانلاردىن 230 مىڭدەكنىڭ تاش ئېتىش مەيدانىغا تەرەپ-تەرەپتىن، ئىجازەتسىز، تەشكىلسىز، بىنورمال قىستاپ كىرگەنلىكى؛ ئۇچىنچىدىن، نۇرغۇن ھاجىلارنىڭ تاش ئېتىش مەيدانى ئەتراپىغا چېدىر تىكىپ يېتىۋېلىپ، مەيدانغا كىرىپ چىقىدىغان يولنى تارايتىۋەتكەنلىكى سەۋەب بولغان. ئەلۋەتتە، باشقۇرۇش ۋە ئەسلىھەلەر قۇرۇلمىسىدىمۇ مەلۇم ئامىللار بار. قانداقلا بولمىسۇن بۇ نۆۋەتتىكى ۋەقە ھاجىلار ئۇچۇنمۇ، سەئۇدى ھۆكۈمىتى ئۇچۇنمۇ قاتتىق سىناق ۋە ساۋاق بولدى. ئىلگىرىكى زامانلاردا ھەجگە بارغۇچىلار سانى ئاز ئىدى، تاش ئېتىش مەيدانى ئۇلارغا يېتەتتى. ھازىر بولسا ھەر يىلى ھەج قىلغۇچىلار نەچچە مىليونغا يەتتى، شۇڭا بۇ مەيدانىنى ھەقىقەتەن ئىسلاھ قىلمىسا بولمايدىغان ئەھۋال شەكىللەندى.

ۋەقە يۈز بەرگەن كۈنى(2-ئاينىڭ 1-كۈنى) كەچتىلا سەئۇدى ئەرەبىستانى پادىشاھى فەھد بىننى ئابدۇلئەزىز پەرمان چۈشۈرۈپ، مەككە، مەدىنە قاتارلىق مۇقەددەس جايلاردا زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىشنى جاكارلىدى ۋە ۋەلىئەھدى شاھزادە ئابدۇللا بىننى ئابدۇلئەزىزنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن«مەككە، مەدىنە ۋە مۇقەددەس جايلارنى راۋاجلاندۇرۇش مەھكىمىسى» قۇرۇش قارار قىلىنغانلىقى، بۇ مەھكىمە 20 يىل مۆھلەتلىك مۇقەددەس جايلارنى راۋاجلاندۇرۇش پىلانىنى تۈزۈپ چىقىشقا مەسئۇل بولىدىغانلىقى، ھېساباتنى مۇستەقىل قىلىدىغانلىقى، بۇ پىلان ھەققىدە ھۆكۈمەت تارماقلىرىدىن ۋە دۆلەت ئىچى ھەم چەت ئەللەردىكى تەتقىقات ئورۇنلىرىدىن ئەتراپلىق، كونكرېت پىكىر ئالىدىغانلىقى جاكارلاندى.

سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ شەيخلەر ھەيئىتى ئىلگىرىمۇ ھەر يىلى شەيتانغا تاش ئېتىش مەيدانىدا بولۇۋاتقان قىستاڭچىلىق ئەھۋالىنى ياخشىلاش ئۈچۈن قەۋەتلەرنى ئېگىزلىتىش، كىرىش، چىقىش ئېغىزلىرىنى كۆپەيتىشنى ئويلاشقانىدى، ئەمما دىنىي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بۇ پىلان ئىشقا ئاشماي كەلگەنىدى. بۇ نۆۋەتتىكى ۋەقە ئارقىلىق ھۆكۈمەت تەرەپ بۇ جايىنى كېڭەيتىپ ياساش قۇرۇلۇشىنى ئەمدى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى ۋە 2-ئاينىڭ 5-كۈنى پادىشاھ فەھد ئىبنى ئابدۇلئەزىز ھاجىلارنىڭ قىستاڭچىلىقتا دەسسىلىپ قازا قىلىش ئەھۋالىنىڭ قايتا يۈز بېرىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، مىنادىكى شەيتانغا تاش ئېتىش مەيدانىنى ئۆزگەرتىپ ياساشقا 2 مىليارد رىيال(تەخمىنەن 533مىليون ئامېرىكا دوللىرى) ئاجرىتىش بۇيرۇقى چۈشۈردى. بۇ مەيداننى ئۆزگەرتىپ ياساش پىلانى بويىچە: 1) تاش ئېتىش كۆۋرۈكىنىڭ سىغىمچانلىقى ئەسلىدىكى سائىتىگە 160مىڭ كىشىلىكتىن 500 مىڭ كىشىلىك قىلىپ ياسىلىدىكەن؛ 2) ھاجىلارنىڭ پائالىيىتىنى تېخىمۇ راۋان قىلىش ئۈچۈن ئەسلىدىكى يۆمىلاق شەكىلدىكى مەيدان تۈخۈمسىمان (سوزۇنچاق) شەكىلدىكى مەيدانغا ئۆزگەرتىلىدىكەن؛ 3) ھاجىلارنىڭ پائالىيەتتە توسۇلۇپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ھازىرقى بىردىن كىرىش-چىقىش ئېغىزى 22 گە(يەنى 10 كىرىش ئېغىزى، 12 چىقىش ئېغىزى قىلىپ) كۆپەيتىلىدىكەن؛ 4) تاش ئېتىش كۆۋرۈكى ھازىرقى بىر قەۋەتتىن ئۈچ قەۋەتكە ئۇرلىتىلىدىكەن (جۈملىدىن سەمۇۋول شەيتانلارمۇ يۇقىرىغا ئۇرلىتىلىدىكەن)؛ 5) ھاجىلار ماڭىدىغان يول بىلەن ماشىنا ماڭىدىغان يول ئايرىم-ئايرىم مەخسۇس قىلىنىپ، ئۆتۈشۈش سۈرئىتى ئۆستۈرۈلىدىكەن. يۇقىرىقى پىلان ئۈچ يىل ئىچىدە تاماملىنىشى لازىمكەن.

ئۇنىڭدىن باشقا مۇقەددەس جاي مەككىنى راۋاجلاندۇرۇش جەھەتتىكى ئۇزاق مۇددەتلىك پىلان بويىچە مەككىنىڭ ئۈل ئەسلىھەلىرى مەركەزلىك ئۆزگەرتىلىپ ھاجىلارغا قولايلىق يارىتىپ بېرىلىدىكەن. دەسلەپكى لايىھە بويىچە مەككە ئەتراپىدىكى تاغلىق رايوندا 20 قەۋەتلىك بىنادىن 120سى سېلىنىدىكەن؛ شەھەر رايونىدا چوڭ كۆلەملىك مېھمانخانا، سودا مەركىزى ۋە داۋالاش مەركەزلىرى بەرپا قىلىنىدىكەن. ھازىرقى 6 مىڭ كۋادرات مېتىرلىق پىيادىلەر يولى 120 مىڭ كۋادرات مېتىرلىق قىلىپ كېڭەيتىلىدىكەن؛ شۇنداقلا، ھەرەم مەسچىتىگە تۇتىشىدىغان 40 يۇرۇش يول ياسىلىدىكەن.

يۇقىرىقىدەك ئەسلىھەلەر قۇرۇلۇشىنىڭ ئېلىپ بېرىلىشى بىلەن ئىشىنىمىزكى، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھەج پائالىيىتى تەدرىجىي ھالدا تېخىمۇ قولايلىق بولۇپ، ھاجىلار ھەج پەرزىنى تېخىمۇ ئوڭۇشلۇق ئادا قىلىۋېلىش شەرت-شارائىتىغا مۇيەسسەر بولغۇسى- ئىنشائاللاھ!

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ
لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ
فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ
حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا
وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

آل عمران ٩٦-٩٧

صدق الله العظيم

ئەرەب تىلىنىڭ تارىخىي تەرەققىيات ئەھۋالىغا نەزەر

مۇھەممەد ئابدۇرەھىم

ئەرەب تىلى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىمىي تىللارنىڭ بىرى، يەنى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىمىي بولغان ھام-سام تىل سىستېمىسىنىڭ سام تىلى گۇرۇپپىسىدىكى ياش، جانلىق، باي، ھاياتىي كۈچكە ئىگە، قوللىنىش دائىرىسى كەڭ تىلدۇر. بۇ تىل ھەر قايسى تارىخىي دەۋرلەردە كۆپ خىل ئىسلاھاتلارنىڭ تۈرتكىسىدە چېچىلاڭغۇ ھالەتتىن بىرلىككە كېلىپ، تارلىقتىن كېڭىيىپ، مۇكەممەللىشىپ، ئىپادىلەش كۈچى زور، سۆز بايلىقى مول، ھاياتىي كۈچكە ئىگە بىر تىلغا ئايلىنىپ، نۆۋەتتە 20 نەچچە ئەرەب دۆلىتىنىڭ دۆلەت تىلى، بىر مىليارد 300 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمانىنىڭ دىنىي ئېتىقاد تىلى بولۇپ كەلمەكتە.

ئەرەب تىلىنىڭ بىرلىككە كېلىپ، تېز سۈرئەتتە تارقىلىپ ئومۇملىششى ئەرەب مەدەنىيىتىدىكى تەسىرلىك ھەم مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغان بىر مۆجىزە.

فرانسىيە يازغۇچىسى يۇسېف رېنان: ”ئىنسانىيەت تارىخىدا كىشىنى ئەڭ ھەيران قالدۇرىدىغىنى ئەرەب تىلىنىڭ تارقىلىشىدۇر. ئەرەب تىلى دەسلەپتە كۆپ كىشىلەر بىلمەيدىغان تىل ئىدى. كېيىن ئەڭ مول، ئەڭ مۇكەممەل، ئەڭ ئوڭاي ئۆگەنگىلى بولىدىغان بىر تىلغا ئايلاندى، تۈرلۈك تىللاردا ئەرەب تىلىدەك تېز سۈرئەتتە تارقالغان تىلنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئەرەب تىلى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىغا تارقالغان بىر خىل ئۇلۇغ تىل، يەنە كېلىپ دىنىي ۋە سىياسىي تىل“ دېگەن.

شەك-شۈبھىسىزكى ئەرەب تىلىنىڭ ھەر قايسى جەھەتتىن تەرەققىي قىلىپ بۈگۈنكىدەك دۇنياۋى مۇھىم تىل بولۇپ چىقالىشىدا «قۇرئان كەرىم» ئەڭ ئاساسلىق رول ئويناغان. بۇ نۇقتىنى چۈشەندۈرۈشتىن ئىلگىرى ئەرەب تىلىنىڭ ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرىكى بىرلىككە كېلىش ئەھۋالى بىلەن تونۇشۇپ چىقىشىمىز زۆرۈر.

ئەرەب تىلىنىڭ ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرىكى بىرلىككە كېلىش ئەھۋالى

ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرىكى دەۋر ''جاھىلىيەت دەۋرى'' دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولۇپ، بۇ جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بىرلىككە كەلگەن ئەرەب تىلى تېخى شەكىللەنمىگەن. بۇ دەۋردىكى ئەرەب تىلى قەبىلە شېۋىسىنى ئاساس قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆزئارا ئالاقىدا چۇشىنىش قىيىن بولغان نۇرغۇن سۆزلەر مەۋجۇت ئىدى. مەنە ئىپادىلەشتە ئىشلىتىدىغان تەلەپپۇز بەلگىلىرى (زىر-زەۋرلەر) تېخى شەكىللەنمىگەن ۋە ئەرەب تىلى گراماتىكىسى سىستېمىلاشمىغان ئىدى. يېزىقتا پۇختا بولمىغان كىشىلەر خەت يېزىش ۋە ئوقۇش دېگەندىن زادى سۆز ئاچالمايتتى. شۇنداقتىمۇ ئەرەب تىلىنىڭ ئىلگىرىكى چېچىلاڭغۇ ھالەتتىن بۇگۈنكىدەك بىرلىككە كەلگەن ۋە ھاياتى كۈچكە تولغان تىل بولۇپ چىقىشىغا تەسىر كۆرسەتكەن جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاكتىپ ئامىللارغا كۆز يۇمغىلى بولمايدۇ. بۇ ئامىللارنى تۆۋەندىكى بىر نەچچە نۇقتىغا يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

1. ئەۋزەل تىل شارائىتى. ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئاھالىلەر نۇرغۇن قەبىلىلەرنى شەكىللەندۈرگەن بولۇپ، ھەر قايسى قەبىلىلەر ئۆزلىرىنىڭ شېۋىسىنى ئىشلەتكەن. بۇ شېۋىلەر جەنۇب شېۋىسى ۋە شىمال شېۋىسى دەپ ئىككى چوڭ دىئالېكتقا بۆلۈنگەن: جەنۇب دىئالېكتىكىسى يەمەن رايونىدىكى قەھتان تىلى، شىمال دىئالېكتىكىسى ھىجاز رايونىدىكى ئەدنان تىلى ئىدى. بۇ ئىككى شېۋىنىڭ مەنبەسى بىر، يەنى سام تىل گۇرۇپپىسىغا تەۋە بولسىمۇ ئەمما بۇ ئىككى شېۋە ئوتتۇرىسىدا فونېتىكا، لېكسىكا، مورفولوگىيە جەھەتلەردە مۇئەييەن پەرق بار ئىدى. ئەدنان شېۋىسى قەھتان شېۋىسىگە قارىغاندا ھەم ئاسان ھەم سۆز بايلىقى مول بولغاچقا جەنۇب-شىمالدىكى قەبىلىلەر ئۆزئارا ئۇچراشقاندا ئەدنان شېۋىسى قوللىنىلىش ئۇستۇنلۇكىگە ئېرىشكەن.

2. مىلادى 2- ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرى ۋە 3- ئەسىرنىڭ باشلىرىدىكى قەبىلىلەرنىڭ كۆچۈش ھەرىكىتى. ھاكىمىيەت ئاغدۇرۇلۇپ كېتىش سەۋەبىدىن يەمەن رايونىدا ئولتۇراقلاشقان نۇرغۇن قەبىلىلەر شىمالغا كۆچكەن. بۇنداق چوڭ كۆچۈش ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇب-شىمالدىكى قەبىلىلەرنى كەڭ ئۇچراشتۇرغان ۋە ئارىلاشتۇرغان. بۇنىڭ بىلەن جەنۇب-شىمالدىكى قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدىكى تىل پەرقى تەدرىجىي تۈگىگەن. شىمالغا كۆچكەن يەمەنلىكلەرنىڭ سانى ئاز بولغاچقا، ئۇلار ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان قەھتان شېۋىسى، يېزىقى ۋە خەت نۇسخىلىرىنىڭ ئورنىنى ئەدنان شېۋىسى، ئاباتائىن يېزىقى ۋە خەت نۇسخىسى ئىگىلىگەن.

3. رايون ئەۋزەللىكى. ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان ھىجاز رايونى جۇغراپىيىلىك ئەۋزەللىكى بىلەن جەنۇب-شىمالنىڭ مۇھىم سودا تۈگۈنى، ئىلىم-مەدەنىيەت بۆشۈكى، شۇنداقلا ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرنىڭ مەركىزى بولغان. بۇ رايوندىكى مۇشۇنداق ئەۋزەل شارائىتلار ئەدنان شېۋىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرگەن.

4. ئەرەبلەرنىڭ شېئىرىيەتكە ئىشتىياق باغلىشى. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەر قىزغىنلىق بىلەن ئەدەبىي ھەۋەسكە بولۇپمۇ شېئىرىيەتكە بېرىلىپ كەتكەنىدى ۋە شائىرلىرىنىڭ تىلىنىڭ راۋانلىقى بىلەن پەخرلىنەتتى. شائىرلار بىر يەرگە يىغىلىپ ئۆزلىرىنىڭ ئەقىل-پاراسىتىنى، تالانتىنى نامايان قىلىش ئۈچۈن شېئىر ئوقۇيتتى. كۆپىنچە شېئىرلار ئەدنان شېۋىسىدە بولغان قۇرەيىش تىلىدا يېزىلاتتى. مىلادى 5-، 6- ئەسىرلەردە پەيدا بولغان داڭلىق «سەبئە مۇئەللەقات» (يەتتە پارچە ئاسما شېئىر)* مۇ قۇرەيىش شېۋىسىدە يېزىلغان. دېمەك، ئەرەبلەرنىڭ مەنۇي تۇرمۇشىدا كەم بولسا بولمايدىغان شېئىرىيەتمۇ جەنۇب-شىمالدىكى ھەر قايسى قەبىلە شېۋىلىرىنىڭ بىرلىككە كېلىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرگەن.

ئەرەب تىلىنىڭ ئىسلامىيەتتىن كېيىنكى تەرەققىيات ئەھۋالى

قۇرەيىش شېۋىسى ئىلگىرى جەنۇب-شىمالدىكى ھەر قايسى قەبىلىدە تېخى ئومۇملاشمىغان بولسىمۇ، ئەمما ئىسلامىيەت مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن ئىسلامىيەتنىڭ تەسىرىدە جەنۇب-شىمالدىكى ھەر قايسى قەبىلە شېۋىلىرىگە زور دەرىجىدە تەسىر كۆرسىتىپ، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە ھۆكۈمران ئورۇنغا ئۆتكەن. نەتىجىدە جەنۇب-شىمالنىڭ فونېتىكا، گراماتىكا، لېكسىكىسى تەدرىجىي بىرلىشىپ، قۇرەيىش قەبىلىسى شېۋىسىنى ئاساس قىلغان، بىرلىككە كەلگەن ئەدەبىي ئۆلچەملىك تىل شەكىللىنىشكە باشلىغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قۇرەيىش قەبىلىسىدىن بولۇپ، مىلادى 570-يىلى مەككىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ 40 ياشقا كىرىپ، «قۇرئان كەرىم» نازىل بولغاندا ئىسلام دىنىنى تارقىتىشقا باشلىغان. ئىسلام دىنى تارقىتىلغاندىن

---

*كەئبە تېمىغا كىشىلەرنىڭ باھالىشى ۋە ھوزۇرلىنىشى ئۈچۈن ئېسىپ قويۇلغان شېئىرلارنى كۆرسىتىدۇ.

كېيىن جەنۇب-شىمالدىكى قەبىلىلەر كەينى-كەينىدىن ئىسلام دىنىغا كىرىپ، قۇرەيش شېۋىسىدە نازىل قىلىنغان «قۇرئان كەرىم»نى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئۆگىنىشكە باشلىغان. شۇنىڭ بىلەن «قۇرئان كەرىم»نىڭ قىرائەت سادالىرى ناھايىتى تېزلىكتە بىپايان قۇملۇقتا جاراڭلاپ كەتكەن. بۈ ھال قۇرەيش شېۋىسىنى جەنۇب-شىمالدىكى باشقا تىللارغا تەسىر كۆرسىتىشتە بىردىنبىر ئەۋزەل شارائىت بىلەن تەمىنلىگەن.

بىرىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىنىڭ دەۋرىدە «قۇرئان كەرىم» ھەر قايسى قەبىلىلەرنىڭ ئوقۇشىغا قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن يەتتە خىل شېۋىدە يېزىلىپ تارقىتىلغان ئىدى. ئۈچىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئوسماننىڭ دەۋرىگە كەلگەندە ئىسلام دىنى ئۈزلۈكسىز كېڭەيگەن. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ھەر قايسى جايلاردىكى مۇسۇلمانلار ئىچىدە «قۇرئان كەرىم»نى ئوقۇشتا بەزى بىر ئىختىلاپلار كۆرۈلگەن. شۇڭا خەلىپە ئوسمان ئىتتىپاقلىقنى ئەلا بىلىپ «قۇرئان كەرىم»نىڭ باشقا نۇسخىلىرىنى كۆيدۈرۈۋېتىپ، قۇرەيش شېۋىسىدە يېزىلغان نۇسخىسىنى ساقلاپ قالغان ھەمدە ئۇنى كۆپەيتىپ ھەر قايسى جايلارغا ئەۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ نۇسخا"ئوسمانىيە نۇسخىسى" دەپ ئاتىلىپ ھەر قايسى قەبىلىلەر ئارىسىدا ئومۇملاشقان (قەدىمدىن ھازىرغىچە «قۇرئان كەرىم»نىڭ پەقەت مۇشۇ ئۆلچەملىك نۇسخىسىلا ساقلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. پۈتۈن دۇنيادا بۇ ئۆلچەملىك نۇسخىدا بىرەر زىر-زەۋەر چۈشۈپ قېلىش ياكى بىرەر زىر-زەۋەر قوشۇلۇپ قېلىش ئەھۋالى كۆرۈلمىدى). «قۇرئان كەرىم»نىڭ"ئوسمانىيە نۇسخىسى"نىڭ جەنۇب-شىمالدىكى ھەر قايسى قەبىلىلەردە ئومۇملىششى ھەر قايسى قەبىلىلەرنىڭ قۇرەيش شېۋىسىنى ئۆگىنىشىگە تۈرتكىلىك رول ئويناغان. بۇ نۇسخا ئەرەب تىلىنىڭ تەرەققىياتىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈپ، ئەرەب تىلىنىڭ ئەدەبىي يېزىق تىلىغا ئۆتۈشىنى تېزلەتكەن. شۇ ۋەجدىن بىرلىككە كەلگەن ئەرەب تىلىنىڭ تەرەققىيات قەدىمى تېخىمۇ تېزلىشىپ ئەرەبلەردە ئورتاق قوللىنىدىغان تىل بولالىغان.

ئەسلى ئەرەب تىلىدا زىر-زەۋەر يوق ئىدى. بۇ ھال «قۇرئان كەرىم»نى ئوقۇغۇچىلار(تىلاۋەت قىلغۇچىلار) ۋە ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگۈچى چەت ئەللىكلەرگە زور قىيىنچىلىق ھېس قىلدۇرغان. شۇڭا ئۇمەييە سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئالىملار «قۇرئان كەرىم»نى توغرا ئوقۇش ۋە ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىنى توغرا چۈشىنىش ئۈچۈن بۇ ھەقتە كۆپ ئىزدەنگەن. ئاخىرى مەشھۇر ئالىم خەلىل ئىبنى ئەھمەد ئەرەب تىلىنىڭ تەلەپپۇز بەلگىسى(زەۋەر)نى ئىختىرا قىلىپ ئورۇنلاشتۇرغان. شۇنىڭ بىلەن ئەرەب تىلىنىڭ تەلەپپۇز بەلگىسى سىستېمىسى مۇكەممەللىشىپ ئەرەب تىلىدىكى بىر بوشلۇق تولدۇرۇلغان.

بۇنىڭدىن باشقا يەنە ھەم يېڭىچە ھەم ئوڭاي يازغىلى بولىدىغان، ئوڭاي پەرق ئەتكىلى بولىدىغان"نەسخى خەت نۇسخىسى" دەپ ئاتىلىدىغان"تۇز سىزىق شەكلى" ئىختىرا قىلىنغان. بۇ نۇسخا كۇفە نۇسخىسىنىڭ ئورنىنى ئالغان. شۇنىڭ بىلەن ئەرەب يېزىقىدا چوڭ ئۆزگىرىش بولۇپ، ئەرەب تىلىنىڭ تەرەققىياتى ۋە ئومۇملىششى ئىلگىرى سۈرۈلگەن.

ئەرەب تىلىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاش، «قۇرئان كەرىم»نى خاتاسىز ھالدا توغرا ئوقۇش، شۇنداقلا كىشىلەرنىڭ ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىش ۋە ئۆگىتىشىگە قۇلايلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن 8-ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن كېيىن نۇرغۇنلىغان تىلشۇناسلار ۋە گرامماتىكلار ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىغا بولغان تەھلىل ۋە تەتقىقاتىنى كۈچەيتكەن. ئۇلار «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىسكە، ئەرەب تىلى كلاسسىك شېئىرلىرى ۋە ئەرەب كۆچمەن چارۋىچىلىرىنىڭ ئاغزاكى تىلىغا ئاساسەن ئەرەب تىلىغا قارىتا خاتىرىلەش، رەتكە سېلىش، تۈرگە ئايرىش، يىغىنچاقلاش ئېلىپ بارغان. بۇنىڭ بىلەن قەدەممۇ قەدەم بىر يۈرۈش مۇكەممەل لېكسىكا ۋە گرامماتىكا قائىدىلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزۈپ چىققان. كۈفە بىلەن بەسرەدىن ئىبارەت ئىككى ئېقىمدىكى ئالىملار ئارىسىدىكى مۇنازىرە ۋە مۇھاكىمىلەر گرامماتىكا سىستېمىسىنى كۈنسايىن مۇكەممەللەشتۈرگەن. ئەبۇ ئەسۋەد دۇئەلى ئۇمەييە سۇلالىسىدىكى ئەڭ دەسلەپتە گرامماتىكا ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغان كىشى بولۇپ، ئۇ ئەڭ قەدىمى، ئەڭ مەشھۇر بولغان بەسرە ئېقىمىنىڭ ئاساسىنى تىكلىگەن. نەتىجىدە مىلادى 8-ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىغا كەلگەندە مۇكەممەل سىستېمىلىق ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىنىڭ بىرىنچى ئەسىرى ـــ «ھېبۇيى دۇنياسى» دۇنياغا كەلگەن. ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىنىڭ دۇنياغا كېلىشى ئەرەب تىلى تەرەققىيات تارىخىدىكى نامايەندە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ ئەرەب تىلىنى ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئىلمىنىڭ مۇھىم تىلى قىلىپ چىققان ھەمدە سىياسىي، ئىقتىسادىي تىل ئۈچۈن كاپالەت بىلەن تەمىن ئەتكەن.

ئىسلام دىنىنىڭ ئۈزلۈكسىز كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ ئەرەب تىلىدىكى سۆزلۈك فوندى سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىيەت قاتارلىق ساھەلەرنىڭ تەلەپپىنى

قاندۇرالمىغان، شۇڭا ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ تەلىپىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئەرەبلەر ئاكتىپلىق بىلەن يۇرەكلىك ھالدا پارس تىلى ۋە باشقا چەت ئەل تىللىرىدىن نۇرغۇن سۆزلەرنى قوبۇل قىلىپ، ئۆز تىلىنىڭ لۇغەت فوندىنى موللاشتۇرغان. بۇنىڭ ئىچىدە پارس تىلى ئەرەبلەرنىڭ ئېھتىياجىغا ھەممدىن بەك ماس كېلىدىغان بولغاچقا، ئەرەبلەر پارس تىلىنى چەت ئەل تىلىدىن سۆز قوبۇل قىلىشنىڭ ئاساسلىق مەنبەسى قىلغان. بۇ سۆزلەرنىڭ كۆپىنچىسى كۈندىلىك تۇرمۇشتا دائىم ئۇچرايدىغان كونكرېت شەيئىلەرنىڭ ئىسمى ھەم سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىيەت ۋە ئىلىم ساھەسىدىكى تۇراقلىق ئىبارىلەر ئىدى. ئەرەبلەر چەت ئەل تىلىدىن سۆز قوبۇل قىلغاندا سىرتتىن كىرگەن سۆزلەرنى ئەرەبچىلەشتۇرۇشكە ئىنتايىن ئەھمىيەت بەرگەن. يەنى فونېتىكا، لېكسىكا، گرامماتىكا تەرەپلىرىنى يۇغۇرۇپ ئىسلاھ قىلىپ، ئەرەب تىلىنىڭ ئەسلى قانۇنىيىتىگە چۈشۈرۈپ، ماسلاشتۇرۇپ بىردەك قوبۇل قىلغان. ھەتتا ئەرەبلەر ئەسلى بىر ئىسىمنى قوبۇل قىلغان بولسا، شۇ ئىسىمنى پېئىلغا مايىل قىلىپ، شۇ سۆزنىڭ تومۇرىدىن تۇرلۇك ئىسىملارنى تۇرلەپ چىققان. بۇنىڭ بىلەن، سىرتتىن كەلگەن سۆزلەرنى ئەرەب تىلىغا ماسلىشالايدىغان قىلغان. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، پارس تىلىدىن قوبۇل قىلىنغان بەزى سۆزلەر ئەرەبچىلەشكەندىن كېيىن قايتىدىن پارسلار تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىپ قوللىنىلغان، يېڭى پارس تىلى كىرگەندىن كېيىن ئەسلى پارس تىلىنىڭ فونېتىكىسى ۋە لېكسىكىسى بولماي، ئەرەب تىلىدىن كىرگەن يېڭى پارس تىلىنىڭ سىرتتىن كىرگەن تىلى بولۇپ كەتكەن. بۇ ھال ئەرەب تىلى تەرەققىياتىنىڭ قەدىمىنى يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تېزلەتكەن. بۇ تىلنىڭ مول، رەڭگارەڭ تىل بولۇپ چىقىشىدا ئاكتىپ رول ئوينىغان. ئۇمەيىيە سۇلالىسىنىڭ 5-خەلىپىسى ئابدۇل مەلىك بىر نەچچە قېتىم پەرمان چۈشۈرۈپ، ئەرەب تىلىنى ئىسلام خەلىپىلىكىنىڭ ھۆكۈمەت تىلى قىلىشنى بەلگىلىگەن. ئەينى ۋاقىتتا ئىراق ۋە شەرقىي قىسىمدىكى ھەر قايسى ئۆلكە، رايونلار پەھلەۋى تىلى بىلەن ئەرەمى تىلىنى، شام رايونى گرېك تىلى بىلەن ئەرەمى تىلىنى، مىسىر رايونى گرېك تىلى بىلەن قىبتى تىلىنى ئىشلەتكەنىدى. خەلىپىنىڭ پەرمانى بىلەن مۇشۇ رايوندىكى بارلىق ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ئەرەب تىلىنى ئىشلىتىشنى ئىشقا ئاشۇرغان. بۇ سىياسەتنىڭ ئىجرا قىلىنىشى ئەرەب تىلىنىڭ تارقىلىشى ۋە ئومۇملىشىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرگەن.

ئەرەب تىلىنىڭ تەرەققىي قىلىپ پىشقان تىلغا ئايلىنىشىدا ئىبباسىيلار سۇلالىسىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىگە توغرا كېلىدۇ. ئىبباسىيلار سۇلالىسىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە تەرجىمە ھەرىكىتى* مەيدانغا كەلگەن. مۇشۇ مەزگىللەردە يەنە گرامماتىكلار ۋە تىلشۇناسلار ئەرەب تىلى توغرىسىدا تېخىمۇ چوڭقۇر تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بېرىپ، ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىغا ئائىت نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يېزىپ ۋە ئوخشاش بولمىغان ئۇسلۇبتىكى لۇغەتلەرنى تۈزۈپ چىقىپ، ئەرەب تىلى ئىلمىدىكى ئاخىرقى بوشلۇقنى تولدۇرغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ بۇ ئىلمى تەتقىقات نەتىجىلىرى ئەرەب تىلىنىڭ تارىخىي تەرەققىيات باسقۇچىنى تاماملىغان.

ئەرەب تىلى ھەقىقەتەنمۇ مۇشۇ دەۋرگە كەلگەندە ھەر جەھەتتىن تەرەققىي قىلىپ، پىشىپ يېتىلىپ، ئىلىم-پەن، مەدەنىيەت ساھەسىدە ئورتاق قوللىنىلىدىغان تىلغا ئايلانغان. ئىسلام دىنىنىڭ ئۆزلۈكسىز كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ ئەرەب تىلى غەربىي ئافرىقا ۋە شىمالىي ئافرىقىدا يەرلىك ئەنئەنىۋى تىلنىڭ ئورنىنى ئىگىلەپ، ئومۇمىي خەلقنىڭ رەسمىي تىلى سۈپىتىدە ئومۇملاشقان ھەمدە ئىران، ئوتتۇرا ئاسىيالاردىمۇ كەڭ تارقالغان. بارلىق ئىلمىي ۋە دىنىي ئەسەرلەرنىڭ كۆپ ساندىكىسى بىرلىككە كەلگەن ئۆلچەم ملىك ئەرەب تىلىدا يېزىلغان. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بىرلىككە كەلگەن ئۆلچەم ملىك ئەرەب تىلى شەرق-غەربتىكى ئىسلام دۆلەتلىرى قوللىنىدىغان كۈچلۈك ھاياتى كۈچكە ئىگە دۇنياۋى مۇھىم تىلغا ئايلانغان. ئۇ ھازىرقى جەمئىيەتتىمۇ ئەرەب-ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي، دىنىي، ئىلىم-پەن، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن غايەت زور تەسىر كۆرسەتمەكتە.

دېمەك، بىرلىككە كەلگەن ئەرەب تىلى قۇرەيىش شېۋىسىنى ئاساس قىلىپ، ھەر قايسى دىئالېكتلار ئارىلىشىپ شەكىللەنگەن. بۇ تىل تارىخىتا كۆپ خىل ئىسلاھاتلار ئارقىلىق تەرەققىي قىلىپ بۈگۈنكىدەك دۇنياۋى چوڭ تىل بولالىغان. تەرەققىيات داۋامىدا ئىسلام دىنى ئاساسلىق رول ئويناپ، ئەسلى ئەرەبلەرنىڭ ھەر قايسى قەبىلىلىرىنىڭ چېچىلاڭغۇ تىلىنى بىرلىككە كەلتۈرگەن ھەم قېلىپلاشتۇرغان. شۇنىڭ بىلەن ئەرەب تىلى دۇنياۋى 6 چوڭ تىلنىڭ بىرى بولغان.

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنى ئۇستازى؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

---

*دۇنيادىكى قەدىمىي مەدەنىيەتكە دائىر ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلەرنى چەت ئەل تىللىرىدىن ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلىش ھەرىكىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تارتىسى
www.uyghurkitap.com

مۇسۇلمانلارنىڭ فىزىكا ئىلمىگە قوشقان تۆھپىلىرى

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

تۇرسۇن توختى

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دېگەن: **"ياراتقان پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىسمى بىلەن ئوقۇغىن، ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى، ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر. ئۇ قەلەم بىلەن (خەت يېزىشنى) ئۆگەتتى. ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۇردى"** {سۈرە «ئەلەق» (96-سۈرە) 1—5-ئايەت}. بۇ ئايەتلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تۇنجى نازىل بولغان ۋەھيى بولۇپ، ئۇ ناھايىتى كەڭ مەزمۇنلارنى ۋە سىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. تەبىئەتنى ئوقۇشنى، چۈشىنىشنى بىلىش دەل ئاللاھنىڭ يۇقىرىقى ھۆكمىنىڭ ئىنتايىن مۇھىم مەزمۇنلىرىدىن بىرى بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ: **" ئاللاھ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى (كامالى) پەزلىدىن سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى، بۇنىڭدا ھەقىقەتەن(قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن(ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە بىرلىكىنى كۆرىستىدىغان)(روشەن) دەلىللەر بار"** {سۈرە «جاسىيە» (45-سۈرە)، 13-ئايەت}

ئىنسانىيەت مەدەنىيەت پائالىيىتى ۋە تەپەككۇرى جەريانىدا شەكىللەنگەن فىزىكا ئىلمى دەل تەبىئەتنى ئوقۇش ۋە چۈشىنىشنىڭ روشەن ئېلىپبەسى بولۇپ، ئىسلامىيەت تارىخىدا نۇرغۇن مۇسۇلمان ئالىملار بۇ ئېلىپبەگە تايىنىپ ئاللاھنىڭ ئىنسانىيەتكە سوۋغا قىلغان مۆجىزىسى ۋە مەرھەمىتى بولغان تەبىئەتنى ئوقۇشقا ۋە چۈشىنىشكە ئۇرۇندى، شۇنداقلا ئالەمشۇمۇل نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى.

فىزىكا لۇغىتىدە فىزىكا ئىلمىغا جىسىملارنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ھەرىكەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن دەپ ئېنىقلىما بېرىلگەن. دېمەك ئۇ تەبىئەتنى يارىتىلغان ماددا سۈپىتىدە تەتقىق قىلىدۇ، تەبىئەتتە ئۆزئارا تەسىر قىلىشىۋاتقان كۈچلەرنىڭ سىرىنى يەشمەكچى بولىدۇ. ئىسلام ئىلىم پەن تارىخىدا ھازىرقى زامان مەنسىدىكى ھەقىقىي فىزىكا ئىلمى شەكىللەنگەن ئەمەس، بىراق ئىسلام پەيلاسوپلىرى ۋە ئالىملىرى تەبىئەت پەلسەپىسى ۋە باشقا ئارىلاشما پەنلەر سۈپىتىدە فىزىكىلىق ھادىسىلەرنى كۆزىتىش ۋە تەتقىق قىلىشنىمۇ ئۆزىنىڭ بۇرچى سىرتىدا قويغان ئەمەس. تۆۋەندىكىلەر ئەنە شۇلارنىڭ مىساللىرىدۇر:

1. ئەبۇ ئەلى ئىبنى سىنا(980-1037-يىللار): ئۇ ئارىستوتىلنىڭ زامان، ماكان ۋە ھەرىكەت توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى تەنقىدىي ئاساستا راۋاجلاندۇرغان. ئۇ يورۇقلۇقنى "يورۇقلۇق مەنبەسى چىقارغان، چەكلىك سۈرئەتتە تارقىلىدىغان زەررىچىدىن ئىبارەت" دەپ قارىغان، ئىبىن سىنا يەنە ئىسسىقلىق، كۈچ ۋە ھەرىكەت ئۇستىدىمۇ ئىزدەنگەن، ئۇ يەنە ئېتىلغان جىسىملارنىڭ ھەرىكىتىنى ئېھتىمالىي ئۇقۇمى ئارقىلىق چۈشەندۈرۈشنى تۇنجى قېتىم ئوتتۇرىغا قويغان. «ئەششىفا» ئۇنىڭ تەبىئەت ۋە ئىلاھىيەت توغرىسىدىكى ئاساسلىق ئەسىرى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىككىنچى قىسمى تەبىئەت ئىلمىغا بېغىشلانغان، ئۇنىڭغا فىزىكىغا مۇناسىۋەتلىك «ئەسسەدا ئەتتەبئى»(تەبىئىي ئاۋازلار)، «ئەسسەما ۋەلئالەم»(ئاسمان ۋە ئالەم)، «ئەل كەۋن ۋەلفەساد»(بارلىق ۋە ھالاكەت)، «ئەلفەئال ۋەل ئىنفىئالات»(تەسىر ۋە تەسىرلىنىش) قاتارلىق مەزمۇنلار كىرگۈزۈلگەن.

2. ئىبنى ھەيسەم(965-1039-يىللار): ئىبنى

سىنانىڭ زاماندىشى بولۇپ، ئۆز زامانىسىنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ فىزىكا ئالىملىرىنىڭ بىرى. ئۇ يورۇقلۇق(ئوپتىكا) ئىلمىنى تەجرىبە قىلىش جەھەتتە تۆھپە ياراتقان. ئۇ، فىرمات ئەڭ قىسقا ۋاقىت پرىنسىپىنى بايقاشتىن ئىلگىرىلا ''نۇر مۇھىتتىن ئاسان ۋە تېز يېتىدىغان مۇساپە ئارقىلىق ئۆتىدۇ'' دەپ ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇ ئىنرتسىيەنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلگەن، كېيىن نىيوتۇن نەزەرىيە جەھەتتىن ئىسپاتلاپ، ئۆزىنىڭ بىرىنچى ھەرىكەت قانۇنىيىتىنى تىكلىگەن.

ئىبنى ھەيسەم يەنە مېخانىكا ئاتالغۇلىرى ئارقىلىق نۇرنىڭ سۇنۇش جەريانىنى بايان قىلغان. نۇر ئىككى مۇھىتنىڭ چېگرا يۈزلىرىدىن ئۆتكەندە نۇر زەررىچىلىرىنىڭ ھەرىكىتى كۈچلەرنىڭ تەكتۆتىبۇلۇڭ قائىدىسىگە بويسۇنىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىغان. ئۇ يەنە نۇرنىڭ تۆز سىزىق بويىچە تارقىلىدىغانلىقىنىمۇ ئىسپاتلىغان.

ئىبنى ھەيسەم ھاياتىدا نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان بولۇپ، ئەڭ مۇھىمى «ئوپتىكا ھەققىدە» دېگەن كىتابتۇر. بۇ كىتاب كېپلېر بىلەن نيوتۇنىنىڭ ئوپتىكا تەتقىقاتىغا مۇئەييەن تەسىرلەرنى كۆرسەتكەن.

3. ئەل خازىنى: ئەل خازىنى يەر شارى مەركىزىگە يۆنەلگەن ئالەملىك تارتىش كۈچى نەزەرىيىسىنى ئىجاد قىلغان، ئۇ ھاۋانىڭ ئېغىرلىقى بار دېگەن پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇ يەنە ئارخىمىد پرىنسىپىغا ئاساسەن ئالاھىدە جىسىم ئېغىرلىقىنى ئۆلچەشنىڭ فورمۇلىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان ھەمدە تارازا ياسىغان، ئۇ يەنە تېمپېراتۇرىنىڭ جىسىم زىچلىقىغا تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنى بايقىغان.

4. مۇھەممەد ئىبنى زەكەرىيا رازى(865-926-يىللار): ئۇ زامان ۋە ماكان نەزەرىيىسىگە ئائىت بولغان مۇستەقىل بىر خىل ئالەم ئىلمىنى راۋاجلاندۇرغان. ئۇ يەنە ئاتوم نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

5. ئەبۇ رەيھان بىرونى(973-1050-يىللار): ئەبۇ رەيھان بىرونى ئۆمرىدە 150 پارچە ئەسەر يازغان بولۇپ، «ئەلقانۇن مەسئۇدى» ناملىق كىتابى 11 قىسىمدىن تەركىب تاپقان تەبىئەت پەنلىرى قامۇسى بولۇپ، ئۇنىڭغا فىزىكا ئىلمىغا مۇناسىۋەتلىك تۆۋەندىكىدەك بايانلار كىرگۈزۈلگەنلىكى مەلۇم. كىتابتا قۇياش مەركەزلىك نەزەرىيىسى ئىلگىرى سۈرۈلگەن، كىتابتا يەنە جىسىمنىڭ ئەركىن چۈشۈش قانۇنى تىلغا ئېلىنغان، بىرونى يەنە، يەر شارىنى شار جىسىم دەپ ئىسپاتلىغان ئىدى. ئۇ يەنە يەر شارىنىڭ رادىئۇسىنى 1081.66 فەرسەخ (بىر فەرسەخ 6.24 كىلومېتىرغا تەڭ) دەپ كۆرسەتكەن. ئەبۇ رەيھان بىرونىنىڭ يەر شارى قۇياشنى دەۋر قىلىپ ئايلىنىدۇ دېگەن قارىشى پولشا ئالىمى كوپېرنىكتىن بەش ئەسىر بۇرۇن ئىدى. ئۇ يەنە ئەركىن چۈشكەن جىسىملار ھەرىكىتى قانۇنىنى ئىتالىيە ئالىمى گالىلىيدىن 6 ئەسىر بۇرۇن ئوتتۇرىغا قويغان.

6. قۇتبىدىن شىرازى(1236-1311): ئۇ تۇنجى قېتىم يورۇقلۇقنىڭ سۇنۇشىدىن پايدىلىنىپ ھەسەن-ھۈسەننى چۈشەندۈرگەن ھەمدە يورۇقلۇق سۇرئىتى مۇھىتنىڭ ئوپتىك زىچلىقى بىلەن تەتۇر تاناسىپ بولىدىغانلىقىنى، ھېپىربۇلا سىرتلىق لىنزا ئارقىلىق شار سىرتى ئابىرراتسىيىسىدىن ساقلانغىلى بولىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

7. ئەبۇ ناسىر فارابى (874-950): ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرىنىڭ ئۇلۇغ پەيلاسوپى، ئۇ ئۆمرىدە 200 پارچىدىن ئارتۇق ئەسەر يازغان، مەخسۇس فىزىكا ئىلمى ھەققىدە «سۇرئەت ۋە مىقدار ھەققىدە»، «ئاتوم كىتابى»، «ئاخىرقى كۈچ ھەققىدە» قاتارلىق ئەسەرلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن، ئەبۇ ناسىر فارابى يەنە كۈچ، رەكلەرنىڭ تۇرلەرگە بۆلۈنۈشى ۋە ھەرىكەت ئۇستىدە ئىزدەنگەن. ئۇ ھەرىكەتنى مەركەزدىن قاچقۇچى ھەرىكەت بىلەن مەركەزگە ئىنتىلگۈچى ھەرىكەتكە بۆلگەن. ئۇ يەنە ھەرىكەتنىڭ قانداق شەكىلدە بولۇشىنى ئۇستۇن ئورۇندا تۇرغان جىسىم بىلەن مۇساپىنىڭ يېراق-يېقىنلىقى بەلگىلەيدۇ دەپ قارىغان.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا يەنە ئىسلامىيەت تارىخىدا ئابدۇلقاھىر ئىبنى تاھىر باغدادى، موللا سەدرا(1571-1640-يىللار) قاتارلىق تەبىئەتشۇناس ئالىملارمۇ بارلىققا كەلگەن بولۇپ، ئۇلار ئېتىلغان جىسىمنىڭ ھەرىكىتى ۋە ئەركىن چۈشكەن جىسىملارنىڭ ھەرىكىتى تېزلىكىنى تەتقىق قىلغان، بۇنىڭ ئىچىدە باغدادى ئەسلىدە يەھۇدىي پەيلاسوپى بولۇپ، تەبىئەتنى چۈشىنىش تۇرتكىسىدە ئىسلام دىنىغا كىرگەن.

يۇقىرىقىلار ئىسلام كلاسسىكلىرى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاساسلىق فىزىكا ئىلمى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بولۇپ، موڭغۇل ئىستىلاسىدىن كېيىن ئىسلامىيەت ئىلىم دۇنياسى تەدرىجىي ھالدا چېكىنىش ۋە تۇرغۇنلۇق ھالىتىدە تۇرۇپ قالغان.

مۇسۇلمانلارنىڭ ھازىرقى زامان فىزىكا ئىلمىگە قوشقان تۆھپىسى سۇپىتىدە پاكىستانلىق مۇسۇلمان ئالىمى، دوكتور مۇھەممەد ئابدۇسالام ۋە ئۇنىڭ فىزىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كۆرسىتىش مۇمكىن. دوكتور ئابدۇسالام

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىزچىل تۇرده زەررىچىلەر فىزىكىسى، تەبىئەت دۇنياسىدىكى تۆت خىل ئاساسىي كۈچ ــ كۈچلۈك يادرو كۈچى، ئېلېكتر ماگنىت كۈچى، ئاجىز يادرو كۈچ ۋە تارتىشىش كۈچى مەنبەسى ئۈستىده تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، 1978-يىلى مۇۋەپپەقىيەتلىك هالدا ئېلېكتر ماگنىت كۈچى بىلەن ئاجىز يادرو كۈچنىڭ مەنبەسى ئورتاق بىر خىل ئەڭ ئاساسىي كۈچ ــ ئاجىز ئېلېكتر كۈچىدىن ئىبارەت ئىككىنچى بايقىدى هەمده مۇشۇ مۇۋەپپەقىيىتى ئۈچۈن 1979-يىلى نوبېل فىزىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

ئابدۇسالامنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ئىسلام دىنى ۋە «قۇرئان كەرىم» بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئۇنىڭ ئەھمىيىتى دەل تەبىئەت دۇنياسىدىكى تۆت خىل ئاساسىي كۈچنى بىرلەشتۈرۈپ ئۇچ خىلغا يەتكۈزگەنلىكىدە ئىسپاتلىنىپلا قالماستىن، بۇ شەك-شۈبهىسىز ئاللاهنىڭ قانۇنى بىلەن تامامەن بىردەك بولغان بولىدۇ.

دوكتور ئابدۇسالام تەبىئىي پەن ساهەسىده مۇسۇلمانلاردىن چىققان تۇنجى ۋە بىردىنبىر نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى ئالىم بولۇش سۈپىتى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ شەرىپى هېسابلىنىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا هازىرقى زامان يەر شارى فىزىكىسىنىڭ تەتقىقاتىدا سەۋدىي ئەرەبىستانى مەدەنىيىتىنىڭ مۇدىرى بىن بازنىڭ تۆهپىلىرىنى كۆرسىتىش مۇمكىن، ئۇ «قۇياش ۋە ئاينىڭ هەرىكىتى، يەر شارىنىڭ تىنچلىقى» ناملىق بىر كىتاب يازغان بولۇپ، كىتابىدا يەر شارىنىڭ ئالەمنىڭ مەركىزى ئىكەنلىكى ۋە قۇياشنىڭ يەر شارىنى چۆرىدەپ ئايلىنىدىغانلىقى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

يۇقىرىقىلار مۇسۇلمان ئالىملىرىنىڭ فىزىكا(كەڭ مەنىده تەبىئەت پەلسەپىسى) ئىلمىگه قوشقان ئاساسلىق تۆهپىلىرى بولۇپ، بۇ مۇۋەپپەقىيەتلەر بىز مۇسۇلمانلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىسلام ئىلىم-پەن تارىخى ۋە مۇسۇلماندارچىلىق پائالىيىتىمىزنى ئادا قىلىشىمىزدا ئۇلۇغ بولالايدۇ.

ئاخىرىدا ئىزدىنىشىمنى ئاللاهنىڭ **"ئى پەيغەمبىرىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!"** {سۈره «تاها» (20-سۈره)، 114-ئايەت} دېگەن كەلىمىسى بىلەن ئاياغلاشتۇرىمەن.

(ئاپتور: شىنجاڭ خوتەن ناهىيىسىده فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى؛ تەهرىرلىگۈچى: شەمشىدىن هاجى)

ئاپتورلار ۋە مۇشتەرىلەر سەمگە

ژۇرنىلىمىزنى ئىزچىل قوللاپ كەلگەن ئاپتورلار ۋە مۇشتەرىلەرگە سالام!

ژۇرنىلىمىزغا ماقالە ئەۋەتىش ۋە مۇشتەرى بولۇش هەققىدىكى تەلەپلىرىمىزنى كۆپ قېتىم ژۇرنالدا ئېلان قىلغانىدۇق. ئەمما بەزى ئاپتورلار ماقالىنى تەلەپ بويىچە يازمىغانلىقى ئۈچۈن مەزمۇنى ياخشى ماقالە بولسىمۇ تەهرىرلەشتە بىر مۇنچە قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىپ ژۇرنىلىمىزدا بېرەلمىدۇق. شۇنداقلا تەهرىر بۆلۈمىمىزگە بۇۋاستە مۇشتەرى بولغان بەزى مۇشتەرىلەر ئادرېس ۋە ئىسمىنى تەلەپ بويىچە يازمىغاچقا پوچتىخانىدىن رەسمىيەت بېجىرىشكە ئامالسىز قالدۇق. شۇڭا، ئايرىم تەلەپلەرنى قايتا تەكىتلىمەكچىمىز:

1)«قۇرئان كەرىم»، «هەدىس شەرىف» تىن ئېلىنغان نەقىللەردە، ئايەتلەر نومۇرى(قانچىنچى سۈره، قانچىنچى ئايەت ئىكەنلىكى)، هەدىسنىڭ رىۋايەت قىلغۇچىسى، نەقىل ئېلىنغان ئەسەر ئىسمى ۋە بەت نومۇرى ئېنىق يېزىلىشى كېرەك. ئايەتلەرنىڭ تەرجىمىسىده مۇهەممەد سالىھ داموللا هاجىمنىڭ تەرجىمىسى ئاساس قىلىنىدۇ. بۇ تەلەپ بويىچە بولمىغان ماقالىلار ژۇرنىلىمىزدا بېرىلمەيدۇ.

2) تەهرىر بۆلۈمىمىزگە بۇۋاستە مۇشتەرى بولغۇچىلار ژۇرنال پۇلىنى ژۇرنالدىكى ئادرېس بويىچە «ئۇيغۇر تەهرىر بۆلۈمىگە» دەپلا ئەۋەتسە بولىدۇ، شەخسلەرنىڭ ئىسمى يېزىلماسلىقى كېرەك.

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەهرىر بۆلۈمىدىن

قەيسەر ئۆمەر يوۋ ئالەمدە، كۆڭۈل قويغان ئادەمگە

—بېيجىڭ خەلىقئارا سانائىتى ئۇنىۋېرسىتېتى مۇھەت ئىلمى ۋە مۇھەت قۇرۇلۇش تېخنىكىسى تەتقىقات مەركىزىنىڭ مۇدىرى دوكتور ئاشتى پروفېسسور غەيرەت تۇرسۇننى زىيارەت

ئابدۇرۇسۇل ئابدۇرەھىم

1959-يىلى لوپنۇر ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن غەيرەت تۇرسۇن كىچىك چېغىدىن باشلاپلا جۇغراپىيە، مۇھىت ئىلمىغا ئالاھىدە قىزىقاتتى. ئۇ باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى ئەلا نەتىجىلەر بىلەن تاماملاپ 1978-يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇغراپىيە فاكۇلتېتىغا (ھازىرقى مۇھىت، بايلىق، ئۇچۇر ئىنستىتۇتىغا) قوبۇل قىلىنىپ، 1983-يىلى جۇغراپىيە فاكۇلتېتىنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىغاندىن كېيىن، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيسى شىنجاڭ جۇغراپىيە تەتقىقات ئورنىغا تەقسىم قىلىنىپ، «قۇرغاق رايون جۇغراپىيىسى» ژۇرنىلىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. بۇ جەريانىدا بىر تەرەپتىن تەرجىمانلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانسا، يەنە بىر تەرەپتىن جۇغراپىيە ئىلمىگە ئائىت بىلىملەرنى ۋە مەزكۇر تەتقىقات ئورنىنىڭ نەتىجىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ پەننىي بىلىملەرنى ئومۇملاشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى ئىلمىي ماقالىلەرنى يېزىپ، شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ پەننىي بىلىملەرنى ئومۇملاشتۇرۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش، شىنجاڭنىڭ پەن-تېخنىكا، ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئۆزىنىڭ بىر كىشىلىك رولىنى جارى قىلدۇرغان.

1987-يىلى غەيرەت خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن مەزكۇر تەتقىقات ئورنىنىڭ ئىقتىسادىي جۇغراپىيە تەتقىقات ئىشخانىسىغا يۆتكىلىپ، بايلىقنى ئېچىش، مۇھىتنى ئۇنىۋېرسال تۇزەش، ناھىيىلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئومۇمىيۈزلۈك پىلانلاش، شەھەر بازار قىياپىتىنى پىلانلاش قاتارلىق تەرەپلەردىكى تەتقىقات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. بۇ يەردە ئىشلەش جەريانىدا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ شىنجاڭ پەنلەر ئاكادېمىيسى، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيسى، دۆلەتلىك تەبىئىي پەنلەر فوندى جەمئىيىتى شۇنداقلا ئىتالىيە، گېرمانىيە، سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ھەمكارلاشقان مۇھىم تەتقىقات تۈرلىرىدىن 15تەتقىقات تېمىسىنى پىلانلاپ، 1 مىليون خەتتىن ئارتۇق ئىلمىي تەجرىبە، پىلانلاش ۋە تەتقىقات بىر گەۋدىلەشكەن تەتقىقات دوكلاتىنى يېزىپ پۈتتۈرگەن. بۇ تەتقىقات دوكلاتى شىنجاڭنىڭ سۇ، تۇپراق، ھاۋا كىلىماتى، ئۆسۈملۈك، كان بايلىقلىرى، نېفىت قاتارلىق تەبىئىي بايلىقلىرىنى ئۇنىۋېرسال باھالاش ۋە ئېچىپ پايدىلىنىش، بۇلارنى يېزا ئىگىلىكىدە ۋە سانائەتتە ئىشلىتىشكە ئورۇنلاشتۇرۇش، شەھەر قۇرۇلۇشىنى پىلانلاش ۋە رايونلارنىڭ ئىقتىسادىنى ئۇنىۋېرسال پىلانلاش قاتارلىق ساھەلىرى بويىچە تەتقىقات، لايىھە ۋە پىلان قاتارلىق ئاساسىي مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. بۇ دوكلاتنى يېزىش جەريانىدا شىنجاڭدىكى ئوچ ئاپتونوم ئوبلاست، ئالتە ۋىلايەت، 12شەھەر، 60 دىن ئارتۇق ناھىيىدە، سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئالمۇتا، چىمكەنت، قاراغاندا، موسكۋا قاتارلىق جايلىرىدا، گېرمانىيىنىڭ بېرلىن، خانۇبېر قاتارلىق رايونلىرىدا ئىلمى تەكشۈرۈشلەردە بولغان ھەمدە قازاقىستان جۇغراپىيە تەتقىقات ئورنىنىڭ جۇڭگو شىنجاڭ پەنلەر ئاكادېمىيىسىگە ئالىي دەرىجىلىك ئىلمىي زىيارەتچى سۈپىتىدە كەلگەن نادىيىفنى تەربىيىلەشكە مەسئۇل بولغان. شۇنداقلا شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى، دۆلەتلىك كادىرلار ئىشلىرى مىنىستىرلىقى بىرلىكتە تەربىيىلەيدىغان ياش پەن-تېخنىكا تايانچ كادىرى ۋە ئاز سانلىق مىللەت پەن- تېخنىكا خادىمى سۈپىتىدە 1993-

يىلىدىن 1995-يىلغىچە جۇڭگو شەھەر پىلانلاش تەتقىقات ئىنستىتۇتىدا ئالىي زىيارەتچى ئالىم بولغان ۋە ماگىستىرلىقتا ئوقۇغان. بىلىم ئاشۇرۇش جەريانىدا «بېيجىڭ شەھىرىنىڭ فاكىشەن رايونى چاك گۇ بازىرىنى ئومۇميۈزلۈك پىلانلاش»، «تاكشەن شەھىرىنى ئومۇميۈزلۈك پىلانلاش تۈزىتىلمىسى»دىن ئىبارەت ئىككى پىلانلاش تەتقىقات تۈرىگە قاتنىشىپ، مۇستەقىل ۋە باشقىلار بىلەن بىرلىكتە بۇنىڭ ئىچىدىكى مەخسۇس پىلانلاش لايىھىسى ۋە تەتقىقات تېمىسىدىن 12نى پۈتتۈرۈپ، قۇرۇلۇش مىنىستىرلىقى، كادىرلار ئىشلىرى مىنىستىرلىقىدىكى ئالاقىدار تارماقلار شۇنداقلا مەزكۇر ئىنستىتۇتتىكى ئالاقىدار رەھبەرلەرنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەن. غەيرەت بۇ ئىنستىتۇتتا ئۇقۇش جەريانىدا بىر تەرەپتىن كەسپىي بىلىملەرنى قېتىرقىنىپ ئۆگەنسە، يەنە بىر تەرەپتىن تەتقىقات خىزمىتىنى قىلچىمۇ بوشاشتۇرۇپ قويماي دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى نوپۇزلۇق ئۇرۇنالاردا ئىلمى ماقالىلەرنى ئېلان قىلدۇرغان. جۇڭگو شەھەر پىلانلاش تەتقىقات ئىنستىتۇتىدىكى ماگىستىرلىق ئوقۇشىنى ۋە تەتقىقات خىزمىتىنى غەلىبىلىك تاماملىغاندىن كېيىن، 1995-يىلى 9-ئايدا بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بايلىق ۋە مۇھىت ئىنستىتۇتىنىڭ دوكتورلۇق ئوقۇشىغا ئىمتىھان بېرىپ ئۆتكەن. تىرىشچانلىق بىلەن قولغا كەلگەن بۇ نەتىجىنى قەدىرلەش ئۈچۈن ئۇ مىنۇت سېكۇنتىنى قولدىن بەرمەي تىرىشىپ ئۆگەنگەن، خەنزۇ تىلى، ئىنگلىز تىلى، رۇس تىلىنى، كومپيۈتېر كەسپى مەشغۇلات سىستېمىسىنى پۇختا ئۆزلەشتۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە دوكتور پېتەكچىسى، پروفېسسور ۋاڭ خۇادۇڭ مۇئەللىم بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات تۈرىنى لايىھىلەش ۋە مۇناسىۋەتلىك تەتقىقات تېمىسىنى يېزىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان. گوۋۇيۈەن تەرەققىيات مەركىزى، بېيجىڭ شەھەرلىك مۇھىت ئاسراش ئىدارىسى مۇھىت تەسىرىنى نازارەت قىلىش مەركىزى، ئۇرۇمچى شەھەرلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتى قاتارلىق تارماقلارنىڭ تەتقىقات تېمىسىغا رىياسەتچىلىك قىلىپ، تەتقىقات تېمىسىنىڭ باش دوكلاتى شۇنداقلا قىسمەن مەخسۇس دوكلاتلىرىنى يېزىشقا مەسئۇل بولغان. گوۋۇيۈەن تەرەققىيات مەركىزى تۈزگەن «ئىقتىسادىي قۇرۇلما ۋە ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىيات تەتقىقاتى» ناملىق كىتابنى يېزىشقا قاتنىشىپ، بۇنىڭ ئىچىدىكى 100مىڭ خەتتىن كۆپرەك سالماقنى ئىگىلەيدىغان ئۈچ بابنى يېزىپ چىققان. ئۇ يەنە بايلىق- مۇھىت ئىنستىتۇتىنىڭ ئىككى نەپەر ماگىستىر ئاسپىرانتىغا يېتەكچى ئوقۇتقۇچى بولۇپ، ئۇلارنىڭ تەتقىقات ۋە ئوگىنىشىگە يېتەكچىلىك قىلىپ، دوكتورلۇق ئوقۇشى مەزگىلىدە «بېيجىڭ شەھىرى مىيۇن سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ مۇھىتى بىلەن ئەتراپىدىكى رايونلارنىڭ نوپۇس، ئىشلەپچىقىرىش ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىياتى توغرىسىدا تەتقىقات» ناملىق تەتقىقات تېمىسىغا تۈتۇش قىلىش بىلەن بىر چاغدا، بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى مۇھىت ئىلمى تەتقىقات ئورنىنىڭ ماگىستىر ئاسپىرانت يېتەكچىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ تەتقىقات ۋە ئوگىنىشىگە يېتەكچىلىك قىلىپ، دوكتورلۇق ئوقۇشى مەزگىلىدە يېتەكچىلىك قىلىپ، دوكتورلۇق ئوقۇشى جەريانىدا ناھايىتى كۆپ ئەجىر قىلىپ 300مىڭ خەتتىن ئارتۇق: «شەھەر نوپۇسى، ئىقتىسادىي ۋە مۇھىتنىڭ ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىياتى توغرىسىدا تەتقىقات» ناملىق دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسىنى تاماملىغان، بۇ ماقالىدە جۇڭگودىكى 640شەھەر ئومۇميۈزلۈك، بېيجىڭ، ئۇرۇمچىدىن ئىبارەت ئىككى شەھەر ئەتراپلىق تەتقىقات ئوبيېكتى قىلىنغان بولۇپ، مۇكەممەل يېزىلغان بۇ دىسسېرتاتسىيە بۇ ساھەدىكى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەن.

1997-يىلى 5-ئايدا، مەملىكەت بويىچە ياش پەن-تېخنىكا ئالىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن جۇڭگو پەن-تېخنىكا جەمئىيىتى تەشكىللىگەن «ياش پەن- تېخنىكا ئالىملىرى مۇنبىرى»نىڭ 19-قېتىملىق پائالىيىتىگە قاتنىشىپ، ئاساسىي تېمىسى «21-ئەسىر چاڭجاڭ سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇشىنىڭ ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقىنى ۋە مۇھىتنى قوغداش»نى مۇھاكىمە قىلىشقان ۋە مۇنبەرنىڭ رىياسەتچىلىك ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان، بۇندىن باشقا يېتەكچى ئوقۇتقۇچىسى بېشىنى باشلىغان «رايون ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىياتى»دېگەن كىتابنىڭ كۆپ قىسمىنى يېزىپ پۈتتۈرگەن. 1998-يىلى 8-ئاينىڭ 19-كۈنى مەملىكەتلىك ياش پەن تېخنىكا تەتقىقاتچىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن «جۇڭگو پەن-تېخنىكا جەمئىيىتىنىڭ ئۈچىنچى نۆۋەتلىك ياشلار ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنى»غا قاتنىشىپ، يىغىندا مەملىكەت بويىچە ياش ئالىملار ۋەكىلى دېگەن شەرەپكە نائىل بولغان ۋە گوۋۇيۈەننىڭ سابىق مۇئاۋىن زۇڭلىسى لى لەنچىڭنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشكەن.

يۇقىرىقىدەك تەتقىقات تېمىلىرىنى پىلانلاش، لايىھىلەش، تاماملاش ۋە ئوقۇش جەريانىدا دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى نوپۇزلۇق ئىلمى ژۇرناللاردا 70پارچىدىن ئارتۇق ئىلمى ماقالە ئېلان قىلدۇرغان. 18قېتىم دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئېچىلغان چوڭ ئىلمى مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتناشقان.

دوكتورلۇق ئوقۇشى مەزگىلىدە «بېيجىڭ شەھىرى مىيۇن سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ مۇھىتى بىلەن ئەتراپىدىكى رايونلارنىڭ نوپۇس، ئىشلەپچىقىرىش ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىياتى توغرىسىدا تەتقىقات» ناملىق تەتقىقات تېمىسىغا تۈتۇش قىلىش بىلەن بىر چاغدا، بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى مۇھىت ئىلمى تەتقىقات ئورنىنىڭ ماگىستىر ئاسپىرانت يېتەكچىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ

ئۆگىنىشى ۋە تەتقىقات خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلغان، «ئۇرۇمچى مۇھىت ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىيات تەتقىقاتى»غا رىياسەتچىلىك قىلىش جەريانىدا يەرلىك تەتقىقات ئورنىغا ئىككى نەپەر پەن- تېخنىكا تايانچ كادىرنى تەربىيلەپ بەرگەن. «شىنجاڭنىڭ پاختا ئىشلەپچىقىرىش ئىمكانىيەتلىك سىجىل تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش جەھەتتىكى بىر قانچە نۇقتىلىق مەسىلە» ناملىق تەتقىقات تېمىسىغا رىياسەتچىلىك قىلىش جەريانىدا ئۈچ نەپەر پەن- تېخنىكا تايانچ كادىرنى تەربىيلەپ بەرگەن.

1999يىلى 1-ئايدىن باشلاپ بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتى مۇھىتشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا دوكتور ئاشتىلىق تەتقىقات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان، بۇ جەريانىدا تەكلىپ بىلەن پەن-تېخنىكا تەتقىقات تېمىسىدىن 6گە رىياسەتچىلىك قىلغان، دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى نوپۇزلۇق ئىلمى ژۇرناللاردا 20پارچىدىن ئارتۇق ئىلمى ماقالە ئېلان قىلدۇرغان، مەملىكەتلىك ۋە خەلقئارالىق ئىلمى مۇھاكىمە يىغىندىدىن تۆتكە قاتناشقان. جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ ئېكولوگىيە ۋە جۇغراپىيە تەتقىقات ئورنى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا كومىتېتى، تەشكىلات بۆلۈمى، دۆلەتلىك پەن- تېخنىكا ئىدارىسى، جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۆبىسى تەشكىللىگەن ھەر خىل پەن تەتقىقات پائالىيەتلىرىگە قاتناشقان ۋە باھالىنىش ئارقىلىق ئۇرۇمچى شەھەرلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالاھىدە تەكلىپلىك مۇتەخەسسىسى بولۇپ سايلانغان.

دوكتور ئاشتىلىق تەتقىقات خىزمىتى جەريانىدا يەرلىك تەتقىقات ئورنىغا ئىككى نەپەر پەن- تېخنىكا تايانچ كادىرى، شىنجاڭ ئېكولوگىيە جۇغراپىيە تەتقىقات ئورنىغا تۆت نەپەر پەن- تېخنىكا تايانچ كادىرى تەربىيلەپ بەرگەن. ھازىر يەنە ئۈچ نەپەر ماگىستىر ئاسپىرانتنى تەربىيلىمەكتە. ئۇ ئىككى يىل زور تىرىشچانلىق كۆرسەتىش ئارقىلىق دوكتور ئاشتىلىق تەتقىقات خىزمىتىنى تاماملىغان.

ئۇنىڭ ئاساسلىق تەتقىقات يۆزلىنىشى ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنى باھالاش، پىلانلاش ۋە باشقۇرۇش، مۇھىت بۇلغىنىشىنى كونترول قىلىش تەقلىدى تېخنىكىسى ۋە ئۇنىڭ سىغىمىنى تەكشەپ كونترول قىلىش، ئايلانما ئىگىلىك ۋە ئېكولوگىيىلىك سانائەتنى لايىھىلەش، ئېكولوگىيىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، نەم تۇپراقتىكى بۇلغانما سۈلارنى بىر تەرەپ قىلىش بىلەن تۇپراقنى بىئولوگىيىلىك ئەسلىگە كەلتۈرۈش قاتارلىق ساھەلەر بولۇپ، ئۇ 2001-يىلى 1-ئايدىن باشلاپ بېيجىڭ خىمىيە سانائىتى ئۇنىۋېرسىتېتى خىمىيىۋى قۇرۇلۇش ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى بولۇ سۈپىتى بىلەن مەزكۇر ئىنستىتۇتنىڭ مۇھىت قۇرۇلۇ فاكۇلتېتنىڭ فاكۇلتېت مۇدىرى، ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ مۇھ ئىلمىي ۋە مۇھىت قۇرۇلۇش تېخنىكىسى تەتقىقا مەركىزىنىڭ مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتەپ كەلدى كەلمەكتە. شۇنداقلا شۇ مەكتەپنىڭ مۇھىت باشقۇرۇش مۇھىت سىستېما قۇرۇلۇشى، ئېكولوگىيىلىك مۇھىتنى پىلانلاش ۋە ئۇنى باھالاش، ئايلانما ئىگىلىك ۋە ئېكولوگ سانائىتى، شەھەرنىڭ ئېكولوگىيىلىك مۇھىتىنى پىلانلاش لايىھىلەش قاتارلىق مۇھىم دەرسلەرنى ئۆتۈپ كەلمەكتە ھازىرغىچە 22 ماگىستىر ئاسپىرانتى ۋە 2دوكتور ئاشتى ئاسپىرانتى تەربىيلىدى. ئۇ ھازىر دۆلەتلىك مۇھ ئاسراش باش ئىدارىسىنىڭ شەھەرلەرنىڭ ئېكولوگىيىلى مۇھىتىنى پىلانلاش مۇتەخەسسىسى، دۆلەتلىك مۇھ ئاسراش باش ئىدارىسىنىڭ بۇلغىنىشىنى تىزگىنلە كومىتېتنىڭ ئېكولوگىيىلىك مۇھىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈ مۇتەخەسسىسى، ئۇرۇمچى شەھەرلىك پارتكوم ۋە خەل ھۆكۈمىتىنىڭ ئالاھىدە تەكلىپلىك مەسلىھەتچ مۇتەخەسسىسى، مەملىكەتلىك ئىقتىسادىي جۇغراپ تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرىيەت ئەزاسى.

ئۇ بۇندىن كېيىنكى پىلانلىرى ئۈستىدە توختىلى مۇنداق دەيدۇ: ''مېنىڭ بۇ نەتىجىلىرىم ئاسان قولغ كەلمىدى، تىرىشىش ۋە ئىرادە بولسا ھەر قانداق قىيى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولىدىكەن. مەن ھازىرغىچ خىلى كۆپ خەنزۇ ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيلەپ يېتىمەن راستىنى دېگەندە بۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىدىغان ئاز سانلى مىللەت ئوقۇغۇچىلىرى جۇملىدىن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلا ناھايىتى ئاز، ئەگەردە ئۇلار كەسىپ ۋە باشقا جەھەتلەر مەكتەپ تەلەپ قىلغان ئۆتكەلدىن ئۆتۈپلا بەرسە مېنىڭ ئا سانلىق مىللەت جۇملىدىن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلاردىن كۆپلەپ تەربىيىلگۈم بار، بۇ ھەقتە مەركىزىمىزنىڭ تور بېكىتىگىم مۇناسىۋەتلىك مەزمۇنلارنى قوشۇپ قويدۇق، مەن تېخىم كۆپرەك ئىزدىنىپ، مۇھىت كەسپى توغرىسىدا تېخىم ياخشى ئىلمى ئەسەرلەرنى يېزىشنى ئويلاۋاتىمەن''.

ياش تۇرۇپلا ئالىملىق شەرىپىگە ئېرىشكەن، جۇڭگ نېفىت خىمىيە سانائىتى كەسپىدە ئالدىنقى قاتارد تۇرىدىغان بېيجىڭدىكى نۇقتىلىق ئالىي مەكتەپتە كەسپىي مەمۇرىي جەھەتتىن رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۆتەۋاتقان ب ياشنىڭ بۇندىن كېيىنكى خىزمىتىگە ئۇتۇق تىلەيمەن.

(ئاپتور: مەركىزى خەلق رادىئو ئىستانسىنىڭ مۇخبىرى؛ تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نۇسخىسى

”قۇرئان خەتمە“ ئوقۇش سورۇنى ۋە قاريىلارنىڭ ئەدەپ-ئەخلاق قارىشى توغرىسىدا

غوپۇرجان شېرىپ

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

«قۇرئان كەرىم» سۈپەتلەشكە، تەسۋىرلەشكە تىل ئاجىزلىق قىلىدىغان، مەنىسى چوڭقۇر مۇقەددەس بىر كىتاب. ئۇ 1400 يىل ئىلگىرى نازىل بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھەر بىر ئايەتلىرى تېخى يېڭى چۈشكەندەك تۇرمۇشىمىزغا، تەرەققىياتىمىزغا شۇنداق ئۈيغۇن، شۇنداق ماس ھەم يېقىن. «قۇرئان كەرىم»نىڭ تىلى گۈزەل، پاساھەتلىك، ئاھاڭدارلىقى يۇقىرى بولۇپلا قالماي، دۇنياdىكى ھېچقانداق بىر تىللاردا تېپىلمايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئۇنىڭدىكى ئالاھىدە ئىستىلىستىكىلىق ئىپادىلەش ئۇسلۇبى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭدىكى يەنە بىر ئالاھىدىلىك شۇكى، بەزى ئايەتلەرنىڭ، جۈملىلەرنىڭ تەكرارلىقى بولسۇن ياكى بىر نەچچە ئايەت، بىر نەچچە سۈرە تەكرار ئوقۇلسۇن، ئاڭلىغۇچىنى ۋە ئوقۇغۇچىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتقاندەك ياكى تۇنجى قېتىم ئوقۇۋاتقاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرىدۇ. «قۇرئان كەرىم» ئوقۇغۇچى قارىلىرىمىز جۈشقۇن كەيپىيات ئىچىدە قۇرئاننى ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئىقتىدارىغا يارىشا ئوقۇيدۇ ھەم ئوقۇپ كەلمەكتە. بولۇپمۇ يۇرتىمىزدىكى ئۇيغۇر قارىلىرى زور قىزىقىش، يۇكسەك ئىجتىھاد بىلەن تىرىشىپ-تىرمىشىپ، دۇنياغا مەشھۇر قارىيلىرىمىزدىن، مەسىلەن، مەرھۇم ئابدۇلباسىت قارىھاجىم، ئابدۇرەھمان سۈدەيس قاتارلىقلارنىڭ قىرائەتتىكى ئارتۇقچىلىقىدىن پايدىلىنىپ، شۇلارنىڭ تەقلىدىدە ئوقۇشنى مەشىق قىلىپ، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون ھەتتا مەملىكىتىمىز تەشكىللىگەن ھەر بىر قارارلىق قىرائەت مۇسابىقىلىرىگە قاتنىشىپ زور نەتىجە ۋە يۇكسىلىش ھاسىل قىلدى. بۇ ئىش دەۋرىمىزدىكى ياش قارىيلارغا ئىلھام ۋە مەدەت بولۇپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ”**سىلەر قارىي بولساڭلار «قۇرئان كەرىم»نى ھەر ئۈچ كۈندە بىر ياكى ھەپتە ئون كۈندە بىر تۈگىتىپ تۇرۇڭلار (خەتمە قىلىڭلار)**“ دېگەنىدى. شۇڭىمۇ كۆپ سانىدىكى قارىيلار سەھەرلەردە جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن تۈن پەردىسىنى يىرتسا، بەزى جايلاردا كېچە-كېچىلەپ «قۇرئان كەرىم»نى تەھەججۇد نامىزى بىلەن ئوقۇپ تۈرىدىغان ئابدىلرىمىز، تەقۋادارلىرىمىز بار، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنىڭ بەركاتىدىن تۇرمۇشىمىز بىداۋا ئىللەت كېسەللىكلەردىن خالى بولماقتا.

ئەپسۇسكى يەنە بىر قىسىم ئاز سانىدىكى قارىلىرىمىز بارکى، ئۇلار ئۆيىدە بىرەر سەھىپە ياكى بىرەر سۈرە ئوقۇشقا ۋاقىت چىقارمايدۇ، چۈش-پېشىنگىچە ئۇخلايدۇ، بىكار ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. ئەگەر بىرەر يەردىن ”خەتمە كالامۇللا“ غا باغاق كەلسە شۇ سورۇندا ”ئەئۇزۇ“نى چوڭ تۇۋلاپ ئۆزىنى كۆرسىتىشنى، تۆۋر تالىشىپ زەللىنىڭ يوغىنىنى، كونۇبرتنىڭ ئالاھىدە بولۇشنى ئويلايدۇ. كونىلار مۇشۇنداق موللاملارغا قارىتىپ ”ھۆپۆپ كامادا، موللام تامادا“ دەپ ئېيتقان بولسا كېرەك. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”**قىيامەت كۈنى بىرىنچى قېتىم سورىلىدىغان كىشى شېھىت بولغان كىشىدۇر، ئۇ كىشى ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەلتۈرۈلۈپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا بەرگەن نېمەتنى تونۇتىدۇ، ئۇمۇ تونۇيدۇ. ئاللاھ: ’ئۇ نېمەتلەر بىلەن نېمە قىلدىڭ؟‘ دەيدۇ، ئۇ كىشى: ’سېنىڭ يولۇڭدا جىھاد قىلدىم، شېھىت بولدۇم‘ دەيدۇ. ئاللاھ ئۇ كىشىگە: ’سەن يالغان ئېيتتىڭ، سەن قەھرىمان ئاتىلىش ئۈچۈن جىھاد قىلدىڭ ۋە ئاتالدىڭ‘ دەيدۇ. ئاندىن ئۇ بۇيرۇق بويىچە**

شۇنىڭدىن كۆرۈۋالالايمىزكى، ئۆزىمىز، يەنى قارىي قۇرئان ئۆلىمالار گۇناھتىن ئۆزىمىزنى تارتماي تۇرۇپ كىشىلەرگە ۋەز سۆزلىسەك قۇرۇق گەپ بولىدۇ، خالاس. كونىلاردا ''پىچاقنى ئۆزۈڭگە سال، ئاغرىمىسا كىشىگە'' دېگەن ھېكمەتلىك سۆز بار. شۇڭا قارىي قۇرئانلىرىمىز ئاۋۋال ئۆزىمىزنى، ئۆزىمىزنىڭ ئائىلىسىنى ياخشىلاپ ئاندىن كەڭ جامائەتكە تەشۋىق- تەربىيە قىلىشىمىز كېرەك.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ''**كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار(يەنى خاتىرجەمسىز) بولىدۇ. قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور قوپۇرىمىز. ئۇ: 'ئى پەرۋەردىگارىم! نېمىشقا مېنى كور قوپقۇردۇڭ، ۋاھالەنكى،(دۇنيادىكى چاغدا) مېنىڭ كۆزۈم كۆرەتتىغۇ؟ ' دەيدۇ، ئاللاھ ئېيتىدۇ: 'شۇنىڭدەك، سانا (روشەن) ئايەتلىرىمىز كەلدى، سەن ئۇلارنى تەرك ئەتتىڭ، سەن بۈگۈن شۇنىڭغا ئوخشاش تەرك ئېتىلىسەن**''' {سۈرە «تاھا» (20-سۈرە)، 124—126-ئايەت} دەيدۇ. ھۆرمەتلىك قارىيلىرىمىز! بىز «قۇرئان كەرىم»نى مىڭ بىر جاپادا تەكرارلاپ، يادقا ئالدۇق، ئەمدىلىكتە بولسا دۇنيا، ياق، شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ئالدىنىپ، «قۇرئان كەرىم»نى ئۇنتۇلۇپ قالمايلى. بىر يەردىن باغاق كېلىشىنلا تەمە قىلىپ تۇرماي، ئۆيىمىزدىمۇ «قۇرئان كەرىم»نى ئوقۇپ تۇرايلى.

«قۇرئان كەرىم»دە ئاللاھ تائالا: ''**قۇرئانىنى تەرتىل بىلەن(يەنى دانە-دانە، ئوچۇق) ئوقۇغىن**'' {سۈرە «مۇزەممىل» (73-سۈرە)، 4-ئايەت} دېگەن. ھۆرمەتلىك قارىيلىرىمىز! قۇرئان بىزگە قىيامەت كۈنى شاپائەتچى بولسۇن، گۆرلىرىمىزدە چىراغ ۋە ھەمراھ بولسۇن. دوزاخقا پەردە، پىلسىراتتا كۆۋرۈك بولسۇن. قۇرئاننى ئوقۇش بىلەن بىرگە ئۇنىڭدىكى ھۆكۈملەرگە ئەمەل قىلايلى. ئاللاھ قارىيدىن قورقمايدۇ. ئاللاھ بەندىنىڭ قامىتىگە، چىرايى شەكلىگە قارىمايدۇ، ئۇنىڭ ئەمەلىگە قارايدۇ. ئويلاپ باقايلى، شەيتان ئەلەيھىل لەئىن ئۆز ۋاقتىدا ئالىم ئىدىغۇ؟ ھۆكۈمگە ئۇنىمىغانلىق سەۋەبىدىن مەردۇد، مەلئۇن بولۇپ كەتتى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايىتىدىكى بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ''بىرىنچى مۇمىننىڭ مىسالى: قۇرئان ئوقۇيدۇ ھەم ئەمەل قىلىدۇ. ئۇ بىر مېۋىلىك دەرەخكە ئوخشاش، ئۇنىڭ مېۋىسى پاك، پۇرىقى خۇشپۇراق. ئىككىنچى بىر مۇمىننىڭ مىسالى قۇرئان ئوقۇمايدۇ، لېكىن قارىندا قۇرئان بار. ئۇ خورمىغا ئوخشاش مېۋىسى تاتلىق، لېكىن خۇشپۇراقسىز. ئۈچىنچى بىر كىشىنىڭ مىسالى، ئۇ قۇرئان ئوقۇيدۇ، ئەمىلى يوق، ئۇ بۇرە سويمىسىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدا نە تەم نە خۇشپۇراق بولمايدۇ''. يەنە بىر رىۋايەتتە ''ئۈتىنچى بىر كىشى بار. ئۇ قۇرئان ئوقۇيدۇ، **ئۇنىڭ مىسالى خۇشپۇراق رەيھانگۈلگە ئوخشاش، لېكىن چىشلىسە ئاچچىق**'' دېگەن. بىز قارىي قۇرئان كىشىلەر قايسى خىلغا تەئەللۇق ئىكەنلىكىمىزگە مۇشۇ ھەدىس ئارقىلىق ئۆزىمىزگە باھا بېرىپ باقايلى. ئاخىرىدا ئاللاھ تائالادىن پۈتۈن قارىيلارنىڭ تەمەدىن يىراق بولۇشىنى، ياخشى خۇلقلىرى بىلەن كەڭ ئېتىقاچى ئاممىغا باشلامچى بولۇشىنى، «قۇرئان كەرىم»دەك كاتتا نېمەتنىڭ يۈرەك تومۇرلىرىدا ئېقىۋاتقانلىقىغا ئاللاھقا چەكسىز ھەمدۇ-سانا، تەشەككۇر ئېيتىشىنى سورايمەن، ئامىن!

(ئاپتور: قەشقەر شەھەرلىك مەسچىت خاتىپى؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى قۇربان ھېيتلىق زىياپەت بەردى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 20-كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى قۇربان ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن زىياپەت ئۆتكۈزدى. مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۈروسىنىڭ ئەزاسى، گووۋۇيۈەننىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى خۇي لياڭيۈ، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابلەت ئابدۇرىشىت ۋە رەپبقىسى گۈلبوستان خانىم، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ سابىق مۇئاۋىن باشلىقى تۆمۈر داۋامەت ۋە رەپبقىسى گۈلباھار خانىم، مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسەپ بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لى دېجۇ، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى يى شاۋۈېن، مۇئاۋىن باشلىقى ياڭ تۇڭشياڭ، شۇنداقلا مەركىزىي كومىتېت بىرلىكسەپ بۆلۈمى، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، دىپلوماتىيە مىنىستىرلىكى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەش مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتى، چەت ئەللەر بىلەن دوستلۇق جەمئىيىتى قاتارلىق تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى، ئەرەب-ئىسلام ئەللىرىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق ئەلچىلىرى ۋە خانىملىرى، ئىسلام ئەللىرىنىڭ جۇڭگودا ئىشلەۋاتقان مۇتەخەسسىسلىرى، مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى، بېيجىڭ شەھەرىدىكى مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرى قاتارلىقلار زىياپەتكە ئىشتىراك قىلىپ، قۇربان ھېيتىمىزنى تەبرىكلىدى.

زىياپەتكە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى شەمشىدىن ھاجى رىياسەتچىلىك قىلدى. ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھىلالىدىن چېن گۇاڭيۈەن دامۇللا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىگە ۋاكالىتەن سۆزلەپ، جۇڭگودىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ۋە جۇڭگودا ئىشلەۋاتقان ھەر قايسى ئەللەر مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ قۇربان ھېيتىنى قىزغىن تەبرىكلىدى، شۇنداقلا دۇنيادىكى ھەر قايسى ئەللەر مۇسۇلمانلىرىغا ھېيتلىق سالام يوللىدى.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىگى ئادرىسى

ھاراق سورۇنىدىن تۇغۇلغان ئويلار

بسم الله الرحمن الرحيم

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

جارۇللا يۈسۈپ

ئۆكتەبىر ئېيىنىڭ بىر كۈنى يېقىن دوستۇم ئوغلىنىڭ خەتنە تويىنى ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ، بىر قانچىمىزنى ئالدىن مەسلىھەتكە چاقىردى. رېستورانىدا توساتتىن دىققىتىم بىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان جوزىدىكى مېھمانلارغا چۈشتى. ئۇلارنىڭ قىزارغان يۈزلىرى، ئېگىز-پەس پاراڭلىرى ۋە رېستورانىنى قاپلىغان قاڭقىق ھاراق پۇراقلىرىدىن ئۇلارنىڭ خېلىلا كۆپ ئىچىپ قويغانلىقىنى ھېس قىلدىم ۋە ئاممۇي سورۇندا تەپتارتماي ھاراق ئىچىۋاتقان بۇ ئادەملەرگە نارازى بولدۇم، ئۇلارنىڭ قىلىقىدىن يىرگەندىم. ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇلارنىڭ بىر-بىرىگە دوست تارتىپ قىلىشىۋاتقان پاراڭلىرى ئاشكارا ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بىرى قولىغا رومكا ئېلىپ شېئىر ئوقۇدى:

ھاراق دېگەن ھارام نەرسە،
مۇھەممەد ئۇممەتىگە.
ئىچمىسەم بولمايدىكەن،
دوستلىرىم ھۆرمەتىگە.

ئۇنىڭ كەينىدىنلا يەنە بىرى:

ھاراق ئىچسەڭ پاكىز ئىچ،
بوتۇلكىدا قالمىسۇن.
زايا قىلساڭ بىر تېمىم،
جېنىڭنى خۇدا ئالسۇن.

ئىككىنچى شائىرغا ئولتۇرغانلار كۈچلۈك چاۋاك ۋە ئاغزاكى مەدھىيىلەر بىلەن رەھمەت ئېيتىشتى ۋە بەس-بەس بىلەن رومكا ئۇرۇشتۇرۇپ قەدەھ سۆزى قىلىشقا ئۆتتى:

— ئۆلۈپ كەتكەن بارلىق ھاراقكەشلەرنىڭ روھىغا ئاتاپ قېنى خوشە!

— ھەزرىتى ئۆمەر ھەييام شادلانسۇن، خوشە!

— ھەممىگلارنىڭ سالامەتلىكى، لۇتفىدەك 99 ياشقا كىرىشىگلار ئۈچۈن كۆتۈرۈڭەتتىم.

— ھەي، دېگەندەكىن لوقمان ھېكىمدەك مىڭ ياش دېمەمسەن، سۆزلىگەنگە خۇدايىم سەندىن باج ئالمىغاندەكىن.

— ھەي ئاغىنىلەر، بولدى قىلىڭلار! مەن بىر گەپنى ھازىرلا دەپ قويىاي. يېقىندا ئوغلۇمنىڭ خەتنە تويىنى ئۆتكۈزمەكچىمەن، ئوغلۇم تۇغۇلغاندا "ئىلى ئالىي ھاربىقى" دىن ئون بوتۇلكىغا قۇۋۇەت دورىلىرىنى چىلاپ ئاغىنىلەرگە ئېغىز تەگكۈزەرمەن دەپ يەرگە كۆمۈپ قويغان ئىدىم. ھازىر ئۇ تازا بارانغا يەتتى، خۇدا نېسىپ قىلسا، ئوغلۇمنىڭ خەتنە تويىدا ھەممىڭلارغا ئېغىز تەگكۈزىمەن.

— گېپىڭ گەپ ھە، ئۇنداق بولسا ...نىڭ ئوغلىنىڭ خەتنە تويىنى بالدۇرراق ئۆتكۈزۈشى ئۈچۈن-خوشە!

ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ھېكىمكە تاقىتىم قالمىدى. شۇ چاغدا كۆڭۈل ئېكرانىمدا «قۇرئان كەرىم» سۈرە«ئەنئام»(6-سۈرە)نىڭ مۇنۇ ئايەتلىرى زاھىر بولدى: "**بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز توغرىسىدا(تەنە ۋە مەسخىرە قىلىپ) پاراڭ سېلىشىۋاتقان كىشىلەرنى كۆرگىنىڭدە، ئۇلار بۇنىڭدىن باشقا پاراڭغا چۈشمىگىچە ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن**" (68-ئايەت)، "**دىنىنى ئويۇن-كۈلكە قىلىۋالغان، دۇنيا تىرىكچىلىكىگە ئالدانغانلارنى تەرك ئەت**" (70-ئايەت).

ئىچ-ئىچىمگە پاتمايۋاتقان غەزىپىمنى زورىغا بېسىپ سىرتقا ماڭدىم. دوستۇم مەجەزىمنى بىلگەچكە ئارتۇق تۇتۇپ كەتمىدى. ۋۇجۇدۇمنى قاپلىغان ئېيتقۇسىز غەزەپ ۋە ئېچىنىشتىن ئاققان كۆز يېشىمنى قولياغلىقىم بىلەن سۈرتتىم. ئاللاھ تائالانىڭ «قۇرئان كەرىم»دە ئېيتقانلىرىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ھەدىسلىرىگە خىلاپ ھالدا كۆز ئالدىمدا بولۇپ ئۆتكەن بەتنىيەتلىك، مۇناپىقلىق، رەزىللىكلەر كاللامدا ھەر خىل ئويلارنى شەكىللەندۈردى.

رېستوراندا خۇدىنى يوقىتىپ ئاغزىغا كەلگەننى بىلجىرلاۋاتقان شۇ كىشىلەر يۈرتىمىزغا نىسبەتەن بارماق بىلەن سانىغۇدەك، كىشىلەر ئوقۇمۇشلۇق، بىلىملىك دەپ تونۇيدىغان ئەقىل ئىگىلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ ئوچۇق-ئاشكارا ھالدا ئاللاھ تاپارەك سۈبھانە ۋەتائالاغا، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ھاقارەت كەلتۈرۈشى، ناپاك لەۋزى بىلەن ئۇلارنىڭ پاك نامىنى تىلغا ئېلىشى ئوپئوچۇق ئازغۇنلۇق، ئەلۋەتتە.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ مۇقەددەس كالامى «قۇرئان كەرىم»دە ھاراق ۋە ئۇنى ئىچكۈچىلەر توغرىلىق توختىلىپ، مۇنداق ئايەتلەرنى نازىل قىلغان: **"ئى مۆمىنلەر! ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار(يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار)غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتانىنىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلمىشلاردۇر، بەختكە ئېرىشىشكىلار ئۈچۈن شەيتانىنىڭ ئىشىدىن يىراق بولۇڭلار. شەيتان ھاراق، قىمار ئارقىلىق ئاراڭلاردا دۈشمەنلىك، ئاداۋەت تۇغدۇرماقچى، سىلەرنى نامازدىن ۋە ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن توسماقچى بولىدۇ، سىلەر ئەمدى(ھاراقتىن، قىماردىن) يانمامسىلەر؟"**{سۈرە«مائىدە»(5-سۈرە)،90-، 91-ئايەتلەر}. ئاللاھنىڭ ھاراق توغرىسىدا ئېيتقان بۇ بايانلىرىدا ھاراقنى ئۈزۈل-كېسىل چەكلىگەن، ھاراقنى ھارام دەپ جاكارلاپ، ھاراق ئىچمەسلىكنى تەلەپ قىلغان. ھاراقنىڭ ھارام دەپ جاكارلىنىشىدا ھاراقنىڭ كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى دۈشمەنلىك، ئاداۋەت تۇغدۇرۇپ، ئىتتىپاقلىقتا، ئىناقلىقتا زىيان يەتكۈزىدىغانلىقى، ئىنسانىنىڭ تەن ساغلاملىقىغا ئېغىر زىيان سېلىپ، ھاياتىغا خەۋپ كەلتۈرىدىغانلىقى، شۇنداقلا ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا، ئاللاھنى ياد ئېتىشكە توسالغۇ پەيدا قىلىپ ئېتىقاد ۋە ئىمانىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغۇ مۇبارەك ھەدىسلىرىدە ھاراقنىڭ ھارامлىقى، زىيىنى ۋە ھاراق ئىچكۈچىنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا خېلى توختالغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاراق توغرىسىدا مۇنداق دېگەن: **"ھاراق پاراكەندىلىكنىڭ ئاچقۇچى، بالا-قازانىڭ سەۋەبچىسىدۇر. ھاراق ھەممە ئەسكىلىكلەرنىڭ ئانىسىدۇر، (ئۇنى ئىچكۈچىلەر) باشتا ئاز ئىچىپ، كەيىندىن غەرق بولۇپ كېتىدۇ، يامان ئىشنى كۆپ قىلىدۇ، ئۇنى تاشلاش كېرەك"** («ئىسلام دىنىغا دائىر سوئال-جاۋابلار»نىڭ 392-بېتىدىن ئېلىندى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: **"ھاراق جەمئىيەتلىكنىڭ ئانىسى، ئۇنى كىم ئىچسە ئاللاھ ئۇنىڭ 40 كۈنلۈك نامىزىنى قوبۇل قىلمايدۇ، ئەگەر شۇ ھاراقنىڭ**

ھىدى قورسىقىدا بار ھالەتتە ئۆلسە، ئۇنىڭ ئۆلۈكى جاھىلىيەت بەندىسى(مۇشرىك) قاتارىدا بولىدۇ" دېگەن. ھاراق ئىچىشنىڭ ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكى توغرىلىق توختىلىپ: **"ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش، ئاتا-ئانىغا ۋاپاسىزلىق قىلىش، مۇرتەتلىك قىلىش، قاتىللىق قىلىش، ھاراق ئىچىش قاتارلىقلار گۇناھى كەبىر"** دېگەن. ھاراق ئىچكۈچىنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا توختىلىپ: **"ھاراق ئىچكۈچى قىيامەت كۈنى غوتە دېگەن ئۆستەڭ سۈيىدىن ئىچۈرۈلىدۇ، بۇ ئۆستەڭدە پاھىشەلەرنىڭ ئۈيىاتلىق يېرىدىن ئاققان قان-يىرىڭلار زەرداپ بولۇپ ئاقىدۇ. دوزىخىلار سېسىقچىلىقىغا چىدىمايي يىغلايدۇ، ھاراق ئىچكۈچى قىيامەتتە مەزكۇر ئۆستەڭنىڭ سۈيىدىن ئىچۈرۈلىدۇ"** (ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى). دېمەك ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە ھاراقنى قەتئىي ھارام دەپ كۆرسەتكەن ۋە جاكارلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغۇ ھەدىسلىرىدە ھاراقنىڭ زىيىنى ۋە ھاراق ئىچكۈچىنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا ئېنىق توختالغان. ھېلىھەم، ئىسلام ئالىملىرى ۋە ئۆلىمالارمۇ ھاراقنى ئاللاھ ھارام دەپ ئاتىغان ۋە كۆرسەتكەن، ئىستېمال قىلىشقا بولمايدىغان نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇرىدۇ دەپ قاراۋاتىدۇ.

خوش، ئۇنداق بولسا، بىز بۈگۈنكى رېئاللىقىمىزغا قاراپ باقايلى: ئەتراپىمىزدا، كۆز ئالدىمىزدا، ھەتتا ئۆزىمىز قاتناشقان سورۇن ۋە يىغىلىشلاردا نېمە ئىشلار بولۇۋاتىدىكىن، ھاراقكەشلىك بىزنى قانداق ھالغا كەلتۈرۈپ قويىدىكىن؟ ھاراقنىڭ كاساپىتىدىن نە ھالغا چۈشۈپ قالدۇقكىن؟

ھازىر ئۇيغۇرلار ئىچىدە يىراق چەت يېزىدىكى دېھقانلاردىن تارتىپ، شەھەرلەردىكى كادىرلارغىچە، ياش-ئۆسمۈرلەردىن تارتىپ ياشانغان قېرىلارغىچە، ئەرلەردىن تارتىپ ئاياللارغىچە نۇرغۇن ئادەم ھاراق ئىچىدۇ، ھەتتا بىر مۇنچىلار تازا مەست بولۇپ خۇدىنى يوقاتقىچە ئىچىدۇ. بىر مۇنچە ئۇيغۇرلارنىڭ مېھماندارچىلىقىدا ھاراقتىن ئىبارەت بۇ نەرسە بولمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى، ھاراق قۇيۇلمىغان، ئىچىلمىگەن سورۇن ياخشى، كۆڭۈللۈك سورۇن ھېسابلانمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنداقتا ھاراق بىزگە نېمىلەرنى ئېلىپ كەلدى؟ جىسمانىي جەھەتتىكى كېسەللىكنى، روھىي جەھەتتىكى دۆتلۈك، خامۇشلۇق، قاششاقلىقنى ئېلىپ كەلدى! ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقىنى يوقىتىپ، تىرىشىپ ئىشلەشنى، ئىجادىيەتنى، ئىختىرانى بىلەن شۇغۇللىنىشنى خالىمايدىغان لايغەزەللىك، ھۇرۇنلۇقنى ئېلىپ كەلدى. غەيۋەتخورلۇقنى، ئىتتىپاقسىزلىقنى، ئۇرۇش-جېدەلنى ئېلىپ كەلدى،

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com

توختماي يۇز بەرىۋاتقان قاتناش ۋەقەلىرىنى، بالا-قازا، ئۆلۈمنى ئېلىپ كەلدى، ئىسراپخورلۇقنى، ئىقتىسادىي زىيانىنى، كەمبەغەللىكنى ئېلىپ كەلدى.

ھاراق ئىچىپ مەست بولۇۋالغاندىن كېيىن ئۆلارنىڭ ئەپتىچۇ تېخى، كوچىنى بېشىغا كىيىشلىرى، ئادەم بار-يوق دېمەي ئۇدۇل كەلگەن يەرگە سىيىشلىرى، چوڭ-كىچىك دېمەي ئەپسانە گەپلەرنى قىلىپ، ئۇياتنى يوقتىشلىرى ھازىرقى بەزى ھاراقخور بۇرادەرلىرىمىزدىكى نورمال ئەھۋال. بۇ ئىپلاسلىقلار ئاز كېلىپ قالغاندەك، مانا ئەمدى ئۆلارنىڭ ھاراق سورۇنلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيۇك نامىنى بۇلغانغان ئاغزى بىلەن ئاتاپ، تەپتارتماستىن قوشاقلا قېتىپ يۇرۇشلىرىنى يېڭىدىن باش كۆتۈرۈۋاتقان ئىپلاسلىقنىڭ بەلگىسى دېسەك ئارتۇقچە بولماس، بۇ ئىشلارنىڭ تېخى بىلىملىك كىشىلەردە كۆرۈلۈشى كىشىنى تېخىمۇ ئېچىندۇرىدۇ، ئويلاندۇرىدۇ.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ''**(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن ئۆلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلىقىنى) سورىساڭ، ئۇلار: 'بىز(راستىن ئەمەس) پەقەت ئېچ پۇشۇقى قىلىپ ئوينىشىپ دەپ قويىدۇق' دەيدۇ. (بۇ مۇناپىقلارغا) 'سىلەر ئاللاھنىڭ دىنىنى، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى(يەنى كىتابىنى) ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنى مەسخىرە قىلىدىغىلارمۇ؟' دېگىن**'' {سۈرە«تەۋبە»(9-سۈرە)، 65-ئايەت}. ''**بەزى كىشىلەر بىلىمسىزلىكتىن، (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن بېھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ ۋە ئاللاھنىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدۇ، ئەنە شۇلار خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ**'' {سۈرە «لوقمان» (31-سۈرە)، 6-ئايەت}. ''**ئۇلار مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇشلارنى مەسخىرە (يەنى ئويۇنچۇق) قىلىۋالدى**'' {سۈرە «كەھف» (18-سۈرە)، 56-ئايەت}. ''**(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ سۆزى(يەنى سېنى ئىنكار قىلغانلىقى) سېنى غەمكىن قىلمىسۇن. بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى ۋە ئاشكارا قىلغان(سۆز ۋە ھەرىكەتلىرىنى) بىلىپ تۇرىمىز**'' {سۈرە«ياسىن» (36-سۈرە)، 76-ئايەت}.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە ئازغۇن، ئاللاھقا بولغان قارشى ۋە ئېتىقادى تەۋرىنىپ تۇرىدىغان، خىيالىغا كەلگەننى ئويلانماستىن بىلجىرلايدىغان، دىنىي ئېتىقاد مەيدانى مۇستەھكەم بولمىغان كىشىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ يۇقىرىقى ئايەتلەرنى نازىل قىلغان ۋە ئۇلارنىڭ ئاقۇبىتىنى بەلگىلەپمۇ قويغان.

بېھۇدە سۆزلەيدىغان، ئاغزىغا كەلگەننى چاينىماي يۇتىدىغان كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا پەيغەمبىرىمىز ئەلەيھىسسالامنىڭ مەخسۇس توختالغان. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ''پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: '**كىشى گەپ-سۆزگە پەخەس بولۇشى كېرەك. گەپ-سۆزگە پەخەس بولمىغان كىشى چوڭقۇرلۇقى ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىسىدىكى ئارىلىقتەك كېلىدىغان دوزاخقا چۈشۈپ كېتىدۇ**' '' (ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

ئىجتىمائىي ئەخلاق نۇقتىسىدىن ئېيتقاندىمۇ، دۇنيادا بىر مىليارىدتىن ئارتۇق مۇسۇلمان ئاللاھنى ئىلاھ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر دەپ تونۇيدۇ ۋە ئېتىراپ قىلىدۇ. دۇنيا ئەھلىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يەنە يەر شارى مىقياسىدا مۆجىزىلىك شەخس، دۇنياۋى مەشھۇر زات دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. چولتا ئېڭىمىز تۇپەيلىدىن كەم ئەقىللىقلىق قىلىپ ئاللاھ تائالانى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھاقارەتلىك سۆزلەر ۋە ھەزىل چاقچاقلارغا ئارىلاشتۇرۇۋالساق، ئاللاھ ئالدىدا ئېغىر گۇناھ قىلغاندىن سىرت پۈتكۈل ئىنسانىيەت ئالدىدىمۇ كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان جىنايەتكارغا ئايلىنىمىز، ئۆزىمىزنىڭ ئادىمىيلىك پەزىلەت، خسلىتىمىزنى يوقاتقان بولىمىز.

شۇنى كەسكىن تەكىتلەش كېرەككى، ئۆز خىيالى، ھېسسىياتى بويىچە بېھۇدە سۆزلەش، ئورۇنسىز ھەزىل-چاقچاق قىلىشنى ئىسلام دىنى چەكلەيدۇ، سۆزلىگەندە ئويلىنىپ، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلىپ سۆزلەشنى، چىرايلىق سۆزلەرنى ئىشلىتىشنى، باشقىلارنىڭ ئابرۇيىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىكنى، زىتىغا تەگمەسلىكنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئىجتىمائىي ئەخلاقمۇ بۇ قاراشنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

شۇڭا بىز ھەر زامان، ھەر ۋاقىت، ھەر قانداق سورۇندا سۆزلەش ئۇسۇلىغا دىققەت قىلىشىمىز، ئۆز خىيالىمىز، ھېسسىياتىمىز ۋە خاھىشىمىز بىلەن ئورۇنسىز سۆزلەرنى قىلىپ قويۇشتىن قەتئىي ساقلىنىشىمىز لازىم.

ھەممىگە قادىر، قۇدرەتلىك ئاللاھ تائالا ھەممىمىزگە ئەقىل-پاراسەت ئاتا قىلىپ، ئىلگىرى بىلىپ-بىلمەي، قەستەن ۋە چاقچاق يوسۇندا قىلىپ سالغان، گۇناھكار بولۇپ قېلىشقا سەۋەبكار بولغان، ئەقىلسىزلىق بىلەن ئاغزىمىزدىن چىققىپ كەتكەن خاتا، بېھۇدە، ئورۇنسىز سۆزلىرىمىزنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلغاي، ھەممىمىزنى ياخشى، توغرا سۆزلەش ئادىتىنى يېتىلدۇرۇشكە نېسىپ قىلغاي-ئامىن!

(ئاپتور: گۇچۇڭ ناھىيىسىدىن؛
تەھرىرلىگۈچى: شەمشىدىن ھاجى)

خەلقئارالىق بېرىش-كېلىشلەر

2005- يىللىق جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكى جۇڭگو ھاجىلىرىغا مۇلازىمەت قىلىش ۋەزىپىسىنى ئۈتۈقلۇق ئادا قىلىپ، ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قوشۇمچە باش كاتىپى مۇھەممەد ئەلى يۈي جېنگۈي ئۆمەك باشلىقى، شىنجاڭ مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ۋېشىت نىياز، نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى سۇ جىرۇي، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى مۇستافا ياڭ جىبو مۇئاۋىن ئۆمەك باشلىقى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئىسلام دىنى ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ مۇدىرى ئادىل ھاجى كېرەم باش كاتىپ بولۇپ تەشكىللەنگەن جۇڭگو ھەج خىزمىتى باش ئۆمىكى 2004-يىل 12-ئاينىڭ 9-كۈنىدىن 2005-يىل 2-ئاينىڭ 3-كۈنىگىچە سەئۇدى ئەرەبىستانىدا تۇرۇپ، جۇڭگودىن بارغان ھاجىلارنىڭ ھەج تاۋاپ قىلىشىغا مۇلازىمەت قىلدى.

بۇ يىل جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەملىكەتلىك مىزانى 22ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايوندىن 5160دىن ئارتۇق مۇسۇلماننى ھەج تاۋاپىغا ئۈيۇشتۇردى. سەئۇدى ئەرەبىستانى ھەج ۋازارىتى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستانى گېزىت-ژۇرناللىرىنىڭ ئېلان قىلىشىچە، بۇ يىل دۇنيا بويىچە مۇقەددەس زېمىنغا كېلىپ ھەج تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ سانى 1مىليون 680 مىڭ 305 كىشى بولۇپ ، بۇلاردىن چەتئەلدىن كەلگەن ھاجىلار 1 مىليون 452 مىڭ 732 كىشى، سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ ئۆزىدىن ھەج قىلغۇچىلار 227مىڭ 573 كىشى بولغان. چەتئەلدىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئىچىدە ھىندونېزىيەدىن 205 مىڭ، پاكىستاندىن 165مىڭ، ئىراندىن 94مىڭ ،تۈركىيەدىن 85 مىڭ، مالايسىيەدىن 40مىڭ، مىسىردىن 35مىڭ كىشى ھەج تاۋاپىغا قاتناشقان، ئىسلام دۆلەتلىرى رەھبەرلىرىدىن سۇدان زۇڭتۇڭى ئۆمەر بەشىر، بېنگالنىڭ زۇڭتۇڭى ئىيازۇددىن ئەھمەد، سۇمالىنىڭ زۇڭتۇڭى ئابدۇنۇر ئەھمەد قاتارلىقلارمۇ مۇقەددەس زېمىنغا كېلىپ بۇ يىلقى ھەج تاۋاپىغا قاتناشتى.

جۇڭگو ھاجىلىرى 2004-يىل 12-ئاينىڭ 25-كۈنىدىن 2005-يىلى 1-ئاينىڭ 2-كۈنىگىچە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ھۆددىگە ئالغان 15 ئايروپىلان بىلەن بېيجىڭ، لەنجۇ، كۇنمىڭ ۋە ئۈرۈمچى ئارقىلىق يولغا چىقىپ، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا ساق-سالامەت يېتىپ بارىدى.

جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكى دۆلىتىمىزنىڭ بۇ يىلقى ھەج تاۋاپ ئىشلىرىنى ئۈيۇشتۇرۇش ۋە باشقۇرۇش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئېلىپ، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، مەملىكىتىمىزنىڭ جىددە شەھىرىدە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلخانىسىنىڭ يېتەكچىلىكى ۋە ھەمكارلىشىشى بىلەن، جۇڭگو ھاجىلىرىغا مۇلازىمەت قىلىش خىزمىتىنى ئۈتۈقلۇق ئادا قىلىپ، جاپاغا چىداپ ئىشلەپ، ھاجىلارنىڭ ھەج تاۋاپ پەرزىنى ئوڭۇشلۇق، ئازادە ۋە خاتىرجەم ئادا قىلىۋېلىشى ئۈچۈن ئۈلارغا مەككە مۇكەررەمە ۋە مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە ئالدىن ياتاق تەييارلاش، ئايرودرومدا كۈتۈۋېلىش، شۇنىڭدەك مىنا، ئەرافات رايونىدىكى يېمەك-ئىچمەك، تۇرار-جاي، قاتناش ئىشلىرىنى ھەل قىلىش ھەمدە ھاجىلارنىڭ كۈندىلىك ئۈچراپ تۇرىدىغان قىينىچىلىقلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىش، ئاخىرىدا ھاجىلارنى تۇركۈمگە بۆلۈپ ۋەتەنگە يولغا سېلىش قاتارلىق بىر يۈرۈش خىزمەتلەرنى ئورۇنداپ ھاجىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

بۇ قېتىمقى ھەج مەزگىلىدە، جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكى ھاجىلارغا خىزمەت قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، خارىجى ئىشلارغا دائىر بىر قاتار پائالىيەتلەردە بولدى: ئۆمەك باشلىقى مۇھەممەد ئەلى يۈي جېنگۈي بىلەن ئۆمەك ئەزاسى، شىنجاڭ مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتى 3-باشقارمىسىنىڭ مۇدىرى كېرەم ئابلىز 2004-يىلى 11-ئاينىڭ 27-كۈنى شەرەپلىك ھالدا بەيتۇللاھنى غەسلى قىلىش مۇراسىمىغا قاتنىشىشقا مۇشەررەپ بولۇپ، بەيتۇللاھ ئىچىگە قەدەم تەشرىپ قىلىپ زىيارەتتە بولدى. مۇئاۋىن ئۆمەك باشلىقى، شىنجاڭ مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ۋېشىت نىياز قوش ھەرەم شەرىپ خادىمى، سەئۇدى ئەرەبىستانى پادىشاھلىقىنىڭ پادىشاھى فەھىد ئىبنى ئابدۇل ئەزىزنىڭ پادىشاھ مۇراسىمى ۋە پادىشاھ زىياپىتىگە داخىل بولدى، ئۆمەك باشلىقى مۇھەممەد ئەلى يۈي جېنگۈي جۇڭگونىڭ جىددە شەھىرىدە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلى ناسىر چاڭ يى ۋە بىر قىسىم ئۆمەك ئەزالىرى ھەمراھلىقىدا، دۇنيا ئىسلام ئىتتىپاقىنىڭ باش كاتىپى ئابدۇللا بىن ئابدۇل مۇھسىن ئەلتۇركى ۋە مۇئاۋىن باش كاتىپى شەيخ ئابۇدىنى زىيارەت قىلىپ، دۇنيا ئىسلام ئىتتىپاقىنىڭ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئۈيۇشتۇرغان جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ھەج ئۆمىكىنى كۆپ يىللار كۈتكەنلىكىگە تەشەككۈر ئىپادىلىدى؛ دۇنيا ئىسلام تەرەققىيات بانكىسىنىڭ رەئىسى دوكتور ئەھمەد مۇھەممەد ئەلىنى زىيارەت قىلىپ، بۇ بانكىنىڭ جۇڭگو ئىسلام مائارىپى قاتارلىق جەھەتلەردە بېرىۋاتقان ياردىمىگە رەھمەت ئېيتتى ۋە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر ھەققىدە پىكىر ئالماشتۇردى ؛ شۇنداقلا يەنە، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيە ئەللىرى ھاجىلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ئورگىنىنىڭ رەئىسى ئەلى ياسىننى زىيارەت قىلىپ، ئۈلارنىڭ جۇڭگو ھاجىلىرىغا ئەلا مۇلازىمەت قىلغانلىقىغا رەھمەت ئېيتتى ۋە ھەج مۇلازىمىتىگە دائىر كونكرېت مەسىلىلەر ھەققىدە دوستانە پىكىر ئالماشتۇردى؛ ئۆمەك مەسئۇللىرى يەنە ھەج ۋازارىتى ئۈيۇشتۇرغان مۇھاكىمە يىغىنى ۋە زىياپىتىگە قاتناشتى. خىزمەت ئۆمىكى يەنە ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ كونا دوستلىرىنى يوقلىدى، سەئۇدى ئەرەبىستانىدا ئولتۇراقلىشىپ قالغان جۇڭگو مۇھاجىرلىرى بىلەن كۆرۈشتى ۋە ئۈلارنى مەملىكىتىمىزنىڭ چوڭ ياخشى ۋەزىيىتى ۋە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىدىن خەۋەردار قىلدى.

بۇ قېتىمقى ھەج مەزگىلىدە، سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ «ئۇكاز»، «ئىسلام دۇنياسى» قاتارلىق گېزىتلىرى جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئەربابلار بىلەن كۆرۈشكەنلىكى ھەققىدە يېزىق-سۆزەتلىك خەۋەرلەرنى بەردى.

جۇڭگو ھەج خىزمىتى باش ئۆمىكى 2004-يىل 12-ئاينىڭ 25-كۈنى تۇنجى

ئۇيغۇرچە كتاب تورى يېڭىلاندى
www.uyghurkittap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورى

ئايروپىلاندا ماڭىدىغان ھاجىلار بىلەن بىللە، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا مېڭىش ۋاقتىدا، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مەسئۇللىرى، سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىخانىسىدىكى دىپلوماتىيە، ئەربابلىرى ۋە جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى رەھبەرلىرى قاتارلىقلار بېيجىڭ ئايروپورتىغا چىقىپ ئۇزىتىپ قويغانىدى.

جۇڭگو ھەج خىزمىتى ئۆمىكى جۇڭگو ھاجىلىرىغا مۇلازىمەت قىلىش خىزمىتىنى ئۇتۇقلۇق ئادا قىلىپ 2005 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى، دۆلەتلىك دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مەسئۇللىرى، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى ئايروپورتقا چىقىپ ھاجىلارنى ۋە ئۆمەك ئەزالىرىنى قىزغىن قارشى ئالدى. (ئادىل ھاجى كېرەم)

رەئىس ھىلالىدىن چىن گۇاڭيۈەن مەراكەشتە رامىزانلىق مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: مەراكەش پادىشاھلىقى دىنىي فوند ۋازارىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھىلالىدىن چىن گۇاڭيۈەن 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىدىن 12 ـ كۈنگىچە مەراكەش پايتەختى رابات شەھرىگە بېرىپ، ھىجرىيە 1425 ـ يىللىق پادىشاھ ھەسەن رامىزانلىق مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتى. بۇ يىغىنغا ھەر قايسى ئەللەردىكى داڭلىق ئۆلىمالار، مۇتەپەككۇرلار، مەشھۇر زاتلار، داڭلىق ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ پروفېسسورلىرى قاتارلىقلار ئىشتىراك قىلغان بولۇپ، يىغىن داۋامىدا چىن گۇاڭيۈەن دامولالام ئۇلار بىلەن دوستانە، سەممىي پىكىر ئالماشتۇردى. ئۇلارنىڭ سورىغان سوئاللىرىغا مەنۇنىيەتلىك جاۋاپ بەردى، يىغىن ئاخىرىدا ھەر قايسى ئەللەر ۋەكىللىرىگە ۋاكالىتەن تەشەككۇر نۇتقى سۆزلەشكە مۇشەررەپ بولدى، شۇنداقلا تېلېۋىزىيە مۇخبىرلىرىنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىپ، جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۇمۇمىي ئەھۋالىنى، مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ھەققىدە سۆھبەت ئۆتكۈزدى. بۇ نۆۋەتتىكى زىيارەت جۇڭگو ـ ماراكەش مۇسۇلمانلىرى ئارىسىدىكى چۈشىنىش ۋە دوستلۇقنى ئىلگىرى سۈردى.

ئىسلام جەمئىيەتلىرى پائالىيەتلىرى

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيتى دېڭىز تاشمىسى ئاپىتىگە ئۇچرىغان ئەللەرگە تېلېگرامما يوللاپ ھال سورىدى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى ھىندونېزىيە، مالايسىيا، مالدىۋې قاتارلىق ئىسلام ئەللىرىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىخانىسىغا تېلېگرامما يوللاپ، جۇڭگودىكى 10 مىللەتتىن تەركىب تاپقان 20 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمانغا ۋاكالىتەن، بۇ قېتىمقى دېڭىز تاشمىسى ئاپىتىگە ئۇچرىغان ئەللەردىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلاردىن سەممىي ھال سورىدى؛ دېڭىز تاشمىسىدا قازا قىلغان مۇسۇلمان قېرىنداشلارغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈردى. شۇنداقلا، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى يەنە پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىگە ئۇقتۇرۇش تارقىتىپ، جايلاردىكى مۇسۇلمانلارنى دېڭىز تاشمىسىدا ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەللەرگە ئىئانە قىلىشقا چاقىردى ھەمدە جايلاردىكى نۇقتىلىق مەسچىتلەردىن، بۇ نۆۋەتتىكى دېڭىز تاشمىسىدا قازا قىلغان مۇسۇلمان قېرىنداشلار ئۈچۈن مۇۋاپىق مەزگىلدە غايىبى جىنازا نامىزى چۈشۈرۈشنى تەشەببۇس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە جەمئىيەتتىكى بارلىق خادىملار ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەللەرگە 100 مىڭ يۈەن ئىئانە قىلدى. 1 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنىدىكى جۈمەدە جايلاردىكى بەزى جامەلەر دېڭىز تاشمىسىدا ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەللەرگە ئىئانە توپلاش پائالىيىتى ئېلىپ باردى ھەمدە غايىبى جىنازا نامىزى چۈشۈردى.

ئىسلام جەمئىيەتلىرى باش كاتىپلىرى يىغىنى ئېچىلدى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى ئۈرۈمچىدە ئىسلام جەمئىيەتلىرى باش كاتىپلىرى يىغىنى چاقىردى. يىغىنغا 11 ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي مۇئاۋىن رەئىسى ياكى باش كاتىپى ھەمدە تېخى ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلمىغان ئالتاي، تارباغاتاي ۋىلايىتى قارامداي شەھىرى دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ خادىملىرى قاتناشتى. يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى ئەھمەد ھېمىت رىياسەتچىلىك قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق دىنىي ئىشلار ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ھاپىز نىياز يىغىنغا ئىشتىراك قىلدى ۋە سۆزلىدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي مۇئاۋىن رەئىسى تەلئەت تۇرسۇن «ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2004 ـ يىللىق خىزمەت خۇلاسىسى ۋە 2005 ـ يىللىق خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى» دېگەن تېمىدا دوكلات بەردى.

ھاپىز نىياز ئۆز سۆزىدە بۇ نۆۋەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بىر يىلدىن بۇيانقى خىزمەت نەتىجىلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈردى، شەرئىتنى شەرھلەش، ۋەز ـ تەبلىغ خىزمىتى جەھەتتە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەرنىگە يۇقىرى باھا بەردى. ئۇ مۇنداق دېدى: ئىسلام دىنىنى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلىشىشقا پائال يېتەكلەش سوتسىيالىستىك جەمئىيەتنىڭ مەملىكىتىمىز ئىسلام دىنىغا قويغان ئوبيېكتىپ تەلىپى ھەم مەملىكىتىمىز ئىسلام دىنىنىڭ ئۆزىنىڭ ئېھتىياجى. مەملىكىتىمىزدىكى كەڭ مۇسۇلمانلار دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى ھوقۇقىنى ھەقىقىي ھېس قىلدى. مۇسۇلمانلارنى ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇشقا، ئۆز قولىغا تايىنىپ گۈزەل تۇرمۇش بەرپا قىلىشقا، ئىسلام دىنىنىڭ ئىككى ئالەملىك بەخت ـ سائادەت غايىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا پائال يېتەكلەش ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىلدى. بۇ جەھەتتە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى دىنىي ساھەدىكىلەر ئارىسىدا ياخشى باشلىنىش بارلىققا كەلدى. جايلاردىكى ئىسلام جەمئىيەتلىرى ئۆز قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشتە " ئىچكى جەھەتتىن ساپاسىنى ئۆستۈرۈشى، تاشقى جەھەتتىن ئوبرازىنى تىكلىشى" كېرەك، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ دىنىي سىياسەتىنى ئەتراپلىق ئەمەلىيلەشتۈرۈشگە داۋاملىق يارەمدە بولۇشى، كەڭ مۇسۇلمانلارغا پارتىيە دىنىي سىياسىتىنى كەڭ كۆلەمدە، چوڭقۇر تەشۋىق قىلىشى، ئۆزىنىڭ كۆڭۈلكىلۈك ۋە ۋاستىلىق رولىنى ياخشى جارى قىلدۇرۇشى كېرەك. ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلار ۋە كەڭ مۇسۇلمانلار بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتىپ، ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، تەربىيەلەپ جەمئىيەت مۇقىملىقىنى بىرلىكتە ئاسراش كېرەك، مۇسۇلمانلارنىڭ قەلب ساداسىغا قۇلاق سېلىشقا، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئىنكاس

قىلىشقا، ئۇلارنىڭ ئەمەلىي قىينىچىلىقلىرىنى ھەل قىلىۋېلىشىغا ياردەملىشىشكە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك، ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلارنىڭ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئائىلىسى، شۇڭا ئۇلارنىڭ قەلب ساداسىغا ۋەكىللىك قىلىشى لازىم. ئۇلارنىڭ قەلب ساداسىنى ھەقىقىي تۇردە ئەكس ئەتتۈرۈش ئۈچۈن كونكرېت خىزمەتلەرنى كۆپرەك قىلىش، ئاساسىي قاتلامغا كۆپرەك چوڭقۇر چۆكۈش، ئۇلارنىڭ پىكىر ۋە تەلەپلىرىنى كۆپرەك ئاڭلاش كېرەك. ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ئۆزىنىڭ كۆڭۈلۈكلۈك ۋە ۋاستىلىق رولىنى ياخشى قىلدۇرۇش ئۈچۈن يەنە ھۆكۈمەت تارماقلىرى بىلەن كۆپرەك پىكىر ئالماشتۇرۇشى، ئىسلام دىنى ساھەسىدىكى زاتلار ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ پىكىر-تەكلىپلىرىنى ھۆكۈمەت تارماقلىرىغا ئىنكاس قىلىشى كېرەك. ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ئۆز قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشى، تەشكىلىي قۇرۇلۇش ۋە ئىختىساسلىق خادىملارنى تەربىيەلەش جەھەتتە يېڭىچە قەدەم بېسىپ، ئۆز رولىنى تېخىمۇ زور جارى قىلدۇرۇشى كېرەك. ئىسلام جەمئىيىتىنى ئىتتىپاق، ئالغا ئىنتىلدۈرۈش ۋە روھلۇق، ئۈيۇشقان ۋەتەنپەرۋەر دىنىي تەشكىلات قىلىپ قۇرۇپ چىقىشى، پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت رازى بولىدىغان، كەڭ دىنىي زاتلار ۋە مۇسۇلمانلار تايىنىدىغان ۋەتەنپەرۋەر دىنىي تەشكىلات قىلىپ چىقىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋە ئۇنىڭ ئەزالىرى پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ يۆنىلىش-سىياسەتلىرىنى، قانۇن-نىزاملىرىنى، مىللەت-دىن جەھەتتىكى سىياسەتلىرىنى ۋە كەسپىي بىلىملەرنى ئەستايىدىل، چوڭقۇر ئۆگىنىپ، ئۆزىنىڭ نەزەرىيە، سىياسەت ۋە كەسپىي سەۋىيىسىنى يەنە بىر قەدەم ئۆستۈرۈشى كېرەك.

يېغىن جەريانىدا يىغىن قاتناشچىلىرى خىزمەت تەجرىبىسى ئالماشتۇردى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەتلىرى توغرىسىدا قىممەتلىك تەكلىپ ۋە ئۇمدىلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. ھەر قايسى ۋىلايەتلىك، ئوبلاستلىق، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ خىزمەت ئۇنۇمىنى ئۆستۈرۈشى ۋە ئۇچۇر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشى ئۈچۈن ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى ۋىلايەتلىك، ئوبلاستلىق، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىگە بىردىن كومپيۇتېر ئىئانە قىلدى. (ئەخمەت ھېمىت)

▲ **قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق** ئىسلام دىنى 4-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 16-كۈنى ئاتۇشتا ئېچىلدى. ئوبلاستلىق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى، خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى مەسئۇللىرى، ئوبلاستلىق پارتكوم بىرلىكسەپ بۆلۈمى، ئوبلاستلىق مىللەت-دىن ئىشلىرى كومىتېتى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرى يىغىنغا قاتناشتى ۋە سۆز قىلدى. شىنجاڭ ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى ئەخمەت ھېمىت يىغىنغا قاتنىشىپ ۋە سۆز قىلىپ يىغىننى ئالاھىدە تەبرىكلىدى. يىغىندا ئوبلاستلىق ئىسلام دىنى 3-نۆۋەتلىك ھەيئىتىنىڭ خىزمەت دوكلاتى قاراپ چىقىلىپ ماقۇللاندى. جەمئىيەتنىڭ نىزامنامىسىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈلدى. نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتنى ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىش ئاساسىدا بۇندىن كېيىنكى خىزمەت نىشانى ۋە ۋەزىپىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا سايلام ئارقىلىق 4-نۆۋەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسى، يەنى 39 نەپەر ھەيئەت ئەزاسى، 22 نەپەر دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، بىر نەپەر پەخرىي رەئىس، 8 نەپەر مۇئاۋىن رەئىس، بىر نەپەر باش كاتىپ سايلاپ چىقىلدى. جارۇللا قارىي ھاجى رەئىسلىككە، ھۈسەيىن ھاجى پەخرىي رەئىسلىككە، مىجىت ئابدۇقادىر دائىمىي مۇئاۋىن رەئىسلىككە، نىياز قارىي ھاجى، مەخسۇت بارات، تىلۋالدى قارىھاجى، ھۈسەيىن ئاخۇن چورۇ، مەممەتئالى سارتاي، غېنى قارىي ھاجى، ئوسمانجان جالالدىن قاتارلىقلار مۇئاۋىن رەئىسلىككە، ئابدۇقادىر تاھىر باش كاتىپلىققا سايلاندى.

(قىزىلسۇ ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى)

▲ بۇ يىل 1-ئاينىڭ 19-كۈنى **قەشقەر شەھىرى** دىنىي زاتلار يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا مۇناسىۋەتلىك مەسئۇللار، دىنىي زاتلار بولۇپ 400 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. يىغىندا قەشقەر شەھىرىدىكى "بەشتە ياخشى مەسچىت" ۋە "بەشتە ياخشى دىنىي زات" لار تەقدىرلەندى. يىغىن ئاخىرىدا قەشقەر شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، قەشقەر ھېيتگاھ مەسچىتىنىڭ ئىمام-خاتىپى مۇھەممەد ئىمىن قارىي ھاجى كەڭ دىنىي زاتلارغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر ھەققىدە سۆزلىدى.

(نىجات غوپۇر)

▲ **يەكەن** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 11-كۈنى ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 4-نۆۋەتلىك ھەيئىتىنىڭ 2-سانلىق ھەيئەت ئەزالىرى(كېڭەيتىلگەن) يىغىنى ئېچىپ، 2004-يىللىق خىزمەت ئەھۋالىنى خۇلاسىلەپ، يېڭى يىللىق خىزمەت ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. يىغىندا خىزمەتتە ئىلغار باھالانغان 7 يېزا-بازارلىق شۆبە ئىسلام جەمئىيىتى شەرەپ تاختىسى ۋە نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلاندى. (ئىمىن ساۋۇت)

▲ **يەكەن** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن، ھىندى ئوكيان دېڭىز تاشمىسى ئاپىتىگە ئۇچرىغان رايوندىكى خەلققە يەكەن بازىرىدىكى ئالتۇن مەسچىت جامائىتى 1000يۈەن، تۆمۈر غوجا كۆل مەسچىت جامائىتى 762يۈەن، قۇم چېچىكى مەسچىت جامائىتى 350 يۈەن، جاھانباغ جۈمە مەسچىت جامائىتى 137يۈەن، تىراباغ خانىقا مەسچىتى جامائىتى 100يۈەن، گۈلباغ يېزىسىدىكى مەسچىت جامائىتى 440يۈەن، خېنىمئېرىق مەسچىت جامائىتى 88يۈەن ئىئانە قىلدى. يىغىلغان 2878يۈەن ئىئانىنى ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ناھىيىلىك خەلق ئىشلىرى ئىدارىسىغا تاپشۇرۇپ بەردى.

(ئىمىن ساۋۇت)

▲ خۇشۇت ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ناھىيىدىكى جامائەت ھىندى ئوكيان دېڭىز تاشمىسى ئاپىتىگە ئۇچرىغان رايوندىكى خەلققە 3437 يۈەن ئىئانە قىلدى. بۇ پۇلنى ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ناھىيىلىك قىزىل كرىسىت جەمئىيىتىگە تاپشۇرۇپ بەردى. (ھامۇت مامۇت)

▲ **گۇما** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 1-ئاينىڭ 5-كۈنى 3-نۆۋەتلىك 11-سانلىق دائىمىي ئەزالار يىغىنى چاقىردى، يىغىندا ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 2004-يىللىق خىزمەتلىرى خۇلاسىلىنىپ، بۇ يىللىق ۋەزىپىلەر ئورۇنلاشتۇرۇلدى. (ئابدۇلئەھەت ئالىم)

▲ **ئاۋات** ناھىيىلىك ئىسلام دىنى 4-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2005-يىلى 1-ئاينىڭ 17-كۈنى ئېچىلدى. يىغىنغا ناھىيىدىكى 10 يېزا(بازار)دىن كەلگەن 89 ۋەكىل قاتناشتى. يىغىندا 3-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنىدىن بۇيانقى خىزمەتلەر خۇلاسىلەندى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەتلەر ئورۇنلاشتۇرۇلدى. سايلام ئارقىلىق يېڭى نۆۋەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ 29 نەپەر ھەيئەت ئەزاسى، 17 نەپەر دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى سايلاپ چىقىلدى. قۇدرەتۇللا ئەمەت ھاجى رەئىسلىككە،

ئابدۇن نىزامىدىن دائىمىي مۇئاۋىن رەئىسلىككە، ئابدۇكېرىم شاۋاز ھاجى، ئابدۇمۇجىت زىكرىيا مۇئاۋىن رەئىسلىككە سايلاندى.

(ئابدۇن نىزامىدىن)

▲ پىچان ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى جەمئىيىتىنىڭ 3 ـ نۆۋەتلىك ھەيئىتىنىڭ 3 ـ سانلىق دائىمىي ھەيئەت ئەزالار يىغىنى 1 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى ئېچىلدى. يىغىندا گۇۋۇيۈەن ۋە ئاپتونوم رايون ئېلان قىلغان «دىن ئىشلىرى نىزامى»، «مۇسۇلمانچە يېمەكلىك باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ روھى ئۆگىنىلدى، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ۋىلايەتلىك دىن ئىشلىرى خىزمەت يىغىنلىرىنىڭ روھى يەتكۈزۈلدى.

(شاھىمەردان ئىمىننىياز)

▲ لوپ ناھىيىسىنىڭ يېزا ـ بازارلىرىدا قۇرۇلغان ئىسلام جەمئىيىتى شۆبە ئۆگىنىش گۇرۇپپىلىرى 2003 ـ يىل 2 ـ ئايدا قۇرۇلغاندىن بۇيان دىنىي زاتلارنىڭ سىياسەت، قانۇن جەھەتتىن يېتەكلەش، ئۇلارنىڭ پەن ـ تېخنىكىلىق ئىشلەپچىقىرىشتا باشلامچى بولۇشقا سەپەرۋەر قىلىش، ئۇلارنىڭ ۋەز ـ تەبلىغ قىلىش سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش، ئۇلار ئارقىلىق نامراتلارغا، كېسەل ـ مېيىپلارغا ياردەم بېرىشتە ياخشى ۋەزىيەت يارىتىش، مەسچىتلەرنىڭ تازىلىق، كۆكەرتىش ئىشلىرىنى ياخشى قىلىش، «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىش، تارقىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئۇنۇملۇك خىزمەتلەرنى قانات يايدۇرۇپ، بەلگىلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى.

(ھەببۇللا مەتسەيدى)

▲ تۇرپان ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئۆتكەن بىر يىلدا تۇرپان شەھرى چاتقال يېزا ئويمان كارىز كەنتى دېھقانلىرىنىڭ ئەسلىھەلىك يېزا ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىغا يېتەكچىلىك قىلىش بىلەن بىرگە پارنىك قۇرۇلۇشىغا 5000يۈەن نەق پۇل، 10 تونا كۆمۈر ياردەم قىلدى. (شاھىمەردان ئىمىننىياز)

▲ قەشقەر شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2005 ـ يىل 1 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى يېغىن ئېچىپ، 2005 ـ يىللىق «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىشتا كۆرۈنەرلىك نەتىجىگە ئېرىشكەن ئىككى «ئىلغار كوللېكتىپ»، 20 «ئىلغار شەخس»نى مادداي بۇيۇملار بىلەن مۇكاپاتلىدى ھەمدە بۇ ژۇرنالغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىش، تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنى ئورۇنلاشتۇردى.

(نىجات غوپۇر)

▲ **باي** ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى سۆھبەت يىغىنى چاقىرىپ، «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى»ژۇرنىلىغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىش خىزمىتىنى خۇلاسىلەپ، 2005 ـ يىللىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىش تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقتى. بۇ ژۇرنالغا ئىلگىرى بايدىن ماقالە ئەۋەتكۈچى ئاپتورلار بولماسلىق مەسلىسى ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، يېزىقچىلىق ئىقتىدارى بارلار ئىلھاملاندۇرۇلدى. (سىدىق نۇر)

ئىسلام مائارىپى

شىنجاڭ ئىسلام داۋالغۇنى ئوقۇتقۇچىلارنى ئېكسكۇرسىيىگە ئۇيۇشتۇردى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: شىنجاڭ ئىسلام داۋالغۇنىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى غوپۇر ھاجى باشچىلىقىدىكى 13 كىشىلىك شىنجاڭ ئىسلام داۋالغۇنى ئوقۇتقۇچىلار ئۆگىنىش ـ ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكى 1 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنىدىن 26 ـ كۈنىگىچە بېيجىڭ، تيەنجىن، شاڭخەي، شەنشى، ئىچكىشيا، گەنسۇ قاتارلىق جايلاردا ئۆگىنىش ۋە ئېكسكۇرسىيىدە بولدى. بۇ جەريانداا جۇڭگو ئىسلام داۋالغۇنى، بېيجىڭ ئىسلام داۋالغۇنى، ئىچكىشيا ئىسلام داۋالغۇنى لەنجۇ ئىسلام داۋالغۇنى قاتارلىق ئىسلام ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا، شۇ ئورۇنلاردىكى رەھبەرلەر ۋە مۇناسىۋەتلىك خادىملار بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ تەجرىبە ئالماشتۇردى؛ شۇنداقلا بېيجىڭدا گۇگۇڭ خان سارىيى، تيەنئەنمېن مەيدانى(جۇملىدىن دۆلەت بايرىقى چىقىرىش مۇراسىمى)، سەددىچىن سېپىلى، تېلېۋىزىيە مۇنارى، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى قاتارلىق جايلارنى؛ تيەنجىندە تاڭگو پورتى قاتارلىق جايلارنى؛ شاڭخەيدە پۇدۇڭ رايونى، جۇملىدىن «شەرق مەرۋايىتى مۇنارى»، پەن ـ تېخنىكا سارىيى، مۇسۇلمانلار قەبرىستانلىقى قاتارلىق جايلارنى؛ شىئەندە قەدىمىي شەھەر سېپىلى، لەشكەر ۋە ئات ھەيكەللىرى كۆرگەزمىسى قاتارلىق جايلارنى؛ ئىچكىشيادا تاڭغۇت خانلىقى كۆرگەزمىسى، كىنو شەھەرچىسى قاتارلىق جايلارنى؛ گەنسۇدا لىنشيا خۇيزۇ ئوبلاستى، لەنجۇ شەھرى قاتارلىق جايلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى ھەمدە ھەر بىر شەھەردە داڭلىق جامە ـ مەسچىتلەرنى زىيارەت قىلدى، مەسچىت ئىمامىلىرى بىلەن سۆھبەتلەشتى ۋە مەسچىتتە نامازئوقۇدى. بۇ ئۆمەك ھەر قايسى ئۆلكە، شەھەرلەردىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ۋە رەھبەرلەر تەرىپىدىن ئەزالىرىنى قىزغىن كۈتۈۋالدى، تەپسىلىي ئەھۋال تونۇشتۇردى ۋە ئۆمەك شەرىپىگە زىياپەت بەردى.

بۇ نۆۋەتتىكى ئۆگىنىش ـ ئېكسكۇرسىيە شىنجاڭ ئىسلام داۋالغۇنىنىڭ تارىخىدا تۇنجى قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلغان پائالىيەت بولۇپ، ئادەتتە باشقا ئۆلكە ـ شەھەرلەرگە بېرىپ ئۆگىنىش ۋە ئېكسكۇرسىيە قىلىش پۇرسىتى كۆپ بولمايدىغان بۇ دىنىي دەرس ئوقۇتقۇچىلىرى بۇ قېتىملىق ئۆگىنىش ـ ئېكسكۇرسىيە ئارقىلىق نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، نۇرغۇن ۋە چوڭقۇر ئەمەلىي ۋە ئىدىيىۋى بىلىمگە ئىگە بولۇپ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلىرى ئۈچۈن بىر قەدەر پۇختا ئاساس ھاسىل قىلىپ قايتتى.

▲ **بايىنغولىن** ئوبلاستلىق تالىپلارنى نۇقتىلىق تەربىيىلەش كۇرسى ئۆتكەن يىلى 15 ـ دېكابىر باشلىنىپ، بۇ يىل 15 ـ يانۋار ئاخىرلاشتى. بۇ قېتىمقى كۇرسقا ئوبلاست بويىچە 8 ناھىيە، 1 شەھەردىن 58 نەپەر ئۇيغۇر تالىپ، 24 نەپەر خۇيزۇ تالىپ قاتناشتى.

(ئەخمەتجان ھەسەن)

▲ **ئاقسۇ** ۋىلايىتى بويىچە تەربىيىلىنىۋاتقان تالىپلار كۇرسى 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى باشلىنىپ 2005 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى ئاخىرلاشتى. بۇ تالىپلار 70 پىرسەنت دىنىي دەرس، 30 پىرسەنت سىياسىي دەرس ئاڭلاپ، ئاخىرىدا ئىمتىھان بېرىپ ياخشى نەتىجە بىلەن ئوقۇش تاماملىدى.

(تۇرسۇن مۇھەممەت شاۋكەت)

▲ **گۇما** ناھىيىسىدە 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى دىنىي زاتلارنىڭ تالىپ تەربىيىلەش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى، مۇراسىمغا مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى، دىنىي زاتلار، تالىپلار بولۇپ250تىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. 35دىنىي زاتقا ئۇچ يىللىق مۇددەت بىلەن 105 تالىپ تەربىيىلەش ۋەزىپىسى بېرىلدى. (ئابدۇلئەھەت ئالىم)

▲ **لوپ** ناھىيىسىدە بۇ يىل 1 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى يېغىن ئېچىلىپ، دىنىي زاتلارنىڭ 3 ـ قارارلىق تالىپ تەربىيىلەش خىزمىتى ئورۇنلاشتۇرۇلدى. بۇ قارارداا 10 نەپەر دىنىي زات 30 نەپەر تالىپ تەربىيىلەيدۇ.

(تۇرسۇنتوختى مەمتىمىن)

▲ **مەكىت** ناھىيىسىدە دىنىي زاتلارنىڭ شاگىرت تەربىيىلەش 2 ـ قارارلىق كۇرسىنىڭ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى 2005 ـ يىل 2 ـ

ئايىنىڭ 4 ـ كۈنى ئېچىلدى، بۇ قېتىمقى كۇرسقا تاللانغان20 نەپەر شاگىرت ئىككى يىل تەربىيىلىنىدۇ. (ئابدۇرېشىت ۋاسىل)

تۆھپىكار دىنىي زاتلار

▲ **توقسۇ** ناھىيىسىدىكى «گۈھەر زېمىن» ئۆي ـ مۇلۈك تەرەققىيات شىركىتىنىڭ دىرېكتورى، مەرپەتپەرۋەر خۇسۇسىي كارخانىچى، ناھىيىلىك يەككە ئەمگەكچىلەر جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى **ئابلىز روزى ھاجى** يېقىندا توقسۇ بازىرىدىكى ئالاھىدە قىيىنچىلىقى بار 62 ئائىلىگە، مېيىپ، يېتىم ـ يېسىر، ئىش ئورنىدىن قالغان نامرات ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە 13 مىڭ يۈەن قىممىتىدىكى 1500 كىلوگرام گۈرۈچ، 1500 كىلوگرام ئۇن، 300 كىلوگرام قىچا يېغى يارىدەم قىلغاندىن باشقا، توقسۇ بازارلىق ئابلىز روزى ئۈمىد باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى ئائىلىسىدە قىيىنچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا 5000 يۈەن نەق پۇل ئىئانە قىلدى. ئۇ يەنە ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىللە 100 كىلوگرام قوي گۆشى ۋە 125 كىلوگرام گۈرۈچ ئاپىرىپ، ناھىيىلىك قوراللىنىش بۆلۈمىدىكى جەڭچىلەردىن ھال سورىدى. (نىياز ساتتار)

▲ **پوسكام** ناھىيىسىدىكى 200 گە يېقىن دىنىي زات يېقىندا ئۆزلىكىدىن تەشكىللىنىپ 31مىڭ يۈەندىن ئارتۇق قىممەتتىكى 2000 كىلوگرام گۈرۈچ، 1000 كىلوگرام ئاق ئۇن، 300 كىلوگرام ياغ، 500 كىلوگرام گۆش، 7000 دانە نان ۋە 700 كىلوگرامدىن ئارتۇق مېۋە ـ چېۋە، 2000 جۈپ پەلەي قاتارلىق تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى تەييارلاپ، ناھىيە پىستە بادام بازىسى قۇرۇلۇشى ئەمگەك مەيدانىدا جاپالىق ئىشلەۋاتقان خەلقتىن ھال سورىدى. (تۇرسۇن راخمان)

▲ **باي** ناھىيىسىدىكى دىنىي زاتلار ۋە جامائەت ئۆتكەن بىر يىل ئىچىدە 515 نامرات ئائىلىگە 12مىڭ 666يۈەن نەق پۇل، 13 تونىدىن كۆپرەك ئاشلىق، 480كىلوگرام ماي، 491 كىلوگرام گۆش، 25تونىا كۆمۈر، 12ھارۋا ئوتۇن، 301قۇر كىيىم ـ كېچەك، 525كىلوگرام خىمىيىلىك ئوغۇت ئىئانە قىلغاندىن سىرت، مەكتەپتىكى نامرات ئوقۇغۇچىلارغا 1219يۈەن قىممىتىدە دەپتەر ـ قەلەم ئېلىپ بەردى.

(تۇخان تۇردى)

▲ **يەكەن** ناھىيە چارەك بازارلىق شۆبە ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى **ئوبۇلھاشىم قارىم** باشچىلىقىدا **ئايۇتاخۇن قارىم، ئەخمەت كېرەم** قاتارلىق بىر قىسىم دىنىي زاتلار قۇربان ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن تۇرمۇشتا قىيىنچىلىقى بارلارغا، ئىگە ـ چاقسىز يېتىم ـ يېسىرلارغا 1337يۈەن نەق پۇل، 33 كىلو گۆش، 29كىلوگرام ماي، 500 كىلوگرام ئاشلىق يەتكۈزۈپ بەردى. يەنە چارەك بازار قۇمئاغزى كەنتى چوڭ مەسچىتىنىڭ خاتىپى قادىر **بارات ھاجى** ئۆتكەن يىلى 10 ـ ئايدا ئۆز كەنتى باشلانغۇچ مەكتىپىگە 3مىڭ دانە خىش يارىدەم قىلغانىدى، 12 ـ ئايدا ئۆز كەنتىدىكى بىر نامرات ئائىلىگە قىشتىن خاتىرجەم ئۆتۈۋېلىشى ئۈچۈن 500 يۈەن يارىدەم بەردى. (سادىق قارىم)

▲ 2004 ـ يىل 10 ـ ئايىنىڭ 31 ـ كۈنى **كورلا شەھەر** قارا يولغۇن يېزا تەسكەن كەنتتىكى بىرەيلەننىڭ قۇچاقتىكى قىزى ئېھتىياتسىزلىقتىن قايناقسۇدا كۆيۈپ ئېغىر يارىلانغاندا يېزا تەۋەسىدىكى بارلىق دىنىي زات ۋە جامائەت قىزنىڭ تېزدىن ئەسلىگە كېلىشى ئۈچۈن 2350 يۈەن يارىدەم قىلدى. (ئەخمەتجان ھوشۇر)

▲ **پوسكام** ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى **ئەزىزدىنخان ھاجىم** ئۇزۇندىن بۇيان ئېقتىساد قىلغان پۇلىدىن 10مىڭ 800 يۈەن چىقىرىپ، بىر قىسمىغا 300 قۇر ئوقۇغۇچىلار فورمىسى سېتىۋېلىپ ناھىيىلىك يېتىم بالىلار پاراۋانلىق مەكتىپى، ناھىيىلىك ئۇيغۇر تولۇق ئوتتۇرا مەكتىپى، ناھىيىلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ، بويلۇق تاجىك مىللىي يېزىسىنىڭ ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى يېتىم ـ يېسىر، ئائىلىسىدە قىيىنچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا تارقىتىپ بەردى؛ بىر قىسمىغا 150 كىلوگرام مېۋە، 20 كىلوگرام قوي گۆشى سېتىۋېلىپ ناھىيىلىك يېتىم بالىلار پاراۋانلىق مەكتىپىدىكى يېتىم ئوقۇغۇچىلارغا تارقاتتى، يەنە بىر قىسمىغا 750كىلوگرام ئاق ئۇن، 75 كىلوگرام ئۆسۈملۈك مېيى سېتىۋېلىپ بۇيلۇق تاجىك مىللىي يېزىسىدىكى 15 نامرات ئائىلىدىن ھال سورىدى. (ياسىن ئوسمان)

▲ **توقسۇ** ناھىيە يولتۇزباغ بازىرىدىكى 40 نەپەرگە يېقىن دىنىي زات دېھقانچىلىق، باقمىچىلىق، سودا ـ تىجارەت، ئاشپۇزۇللۇق، كىراكەشلىك، يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى مەشغۇلاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ بېيىغاندىن كېيىن نامرات ئائىلىلەرگە 15مىڭ 800يۈەن قىممىتىدە نەق پۇل، ئاشلىق، گۆش، ئۇن، ئوتۇن، كۆمۈر، چارۋا، كىگىز، كىيىم ـ كېچەك، ئوغۇت قاتارلىقلارنى يارىدەم قىلدى؛ يەنە، يولتۇزباغ بازىرىغا قاراشلىق ئۆز ئېرىق كەنتى 4 ـ گۇرۇپپا مەسچىت ئىمام ـ خاتىپلىرى مەسچىت ئىقتىسادىدىن پۇل ئاجرىتىپ ۋە جامائەتنى سەپەرۋەر قىلىپ 4 ـ، 5 ـ گۇرۇپپا ئاربىلىقىدىكى تار، كاتاك كۆۋرۈكنىڭ ئورنىغا 8 مېتر يولغا توغرىلاپ كەڭ بېتون كۆۋرۈك سالدۇرۇپ بەردى. (ئېرىز كېۋىر)

▲ **كېرىيە** ناھىيىسى يېڭىباغ يېزا ئاتكۆيدى جامەسىنىڭ خاتىپى **ھاشىم قارىي ھاجى**1998 ـ يىلى 30مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ نەسىللىك كالا، قوي سېتىۋېلىپ، نەسىللەندۇرۇش ۋە سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش ئارقىلىق 2004 ـ يىللىق ساپ كىرىمىنى 14 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزدى. ئۇ بېيىغاندا نامراتلارنى ئۇنتۇپ قالماي، ئاشلىق قىيىنچىلىقى بار 10 نامرات ئائىلىگە 1000كىلوگرام ئاشلىق يارىدەم قىلدى ھەمدە باغچىسىمان مەكتەپ بەرپا قىلىشقا 100 يۈەن ئىئانە قىلدى.

(مەتقاسىم ئابدۇۋەلى)

▲ **ئاۋات** ناھىيە بەشئېرىق بازىرى ئىمامپاشا 2 ـ كەنت خانىقاسىدىكى **ھامۇت مەزىن** ئۆز يېنىدىن 4مىڭ 700 يۈەن چىقىرىپ كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىگە 10 تونىا كۆمۈر ئېلىپ بەردى. دۆڭبويى 1 ـ كەنت خانىقاسىنىڭ خاتىپى، ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ئەزاسى ئاباباكرى ھەسەن ئۆز يېنىدىن 720يۈەن چىقىرىپ 12نامرات ئائىلىگە قۇربان ھېيتلىق ئۇن، گۆش ئېلىپ بەردى.

(ھەسەن داۋۇت)

▲ **يېڭىسار** ناھىيىسى ساغان يېزىسىدىكى 100 دىن ئارتۇق دىنىي زات باشلامچىلىق بىلەن ئۆز كەنت ـ مەھەللىلىرىدىكى يەر تەۋرەشكە چىداملىق ئۆي سالغان ئائىلىلەرگە ياغاچ يارىدەم قىلدى؛ يېزا تەۋەسىدە ئىماملىق قىلىۋاتقان 55 نەپەر دىنىي زات ھەر بىر ئىمامدا بىردىن ژۇرنال بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا مۇشتەرى بولدى؛ ساغان يېزا 18 ـ كەنت 1 ـ مەھەللىدىكى دىنىي زات **ئىمىر ئاقموللا ھاجى** 2000 ـ يىلدىن بۇيان ئۆز كەنتى ۋە قوشنا كەنتتىكى 44 ئائىلىگە ھەر يىلى روزا ھېيىت، قۇربان ھېيىتلاردا 4 ـ 5مىڭ يۈەن پۇل تارقاتقاندىن باشقا، 11 ئائىلىگە ھەر يىلى يازلىق، قىشلىق كىيىم يارىدەم قىلىپ كەلمەكتە.

(ئابدۇۋاست ئەخمىدى)

▲ بۇ يىل 1 ـ ئايىنىڭ 15 ـ كۈنى يېزا

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇنىۋېرسال كتابلارنىڭ بېكى تارقىسى

ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيە پەيزاۋات باش مەيدانىدىكى دىنىي زاتلار ھىندى ئوكيانىدىكى دېڭىز تاشمىسى ئاپىتىگە، ئۇچرىغان رايونلاردىكى خەلققە 1446يۈەن ئىئانە قىلدى.

(سەمەت ئابلىز)

▲ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان **شايار** ناھىيىسىنىڭ توپبولدى بازىرىدىكى دىنىي زاتلار پەن ـ تېخنىكا بىلىملىرىنى ئىگىلەپ بېيىش قەدىمىنى تېزلەتتى. بۇ بازار 27 قارار كۇرس ئېچىپ دىنىي زاتلارنى يېزا پەن ـ تېخنىكا بىلىملىرى بىلەن تەربىيىلىدى ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە تېخنىك ئەۋەتىپ دېھقانچىلىق، باقمىچىلىق، باغۋەنچىلىك ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىشقا مەسئۇل قىلدى. 23 نەپەر دىنىي زات ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ئىقتىسادى تەرەققىي قىلغان ناھىيە، شەھەرلەرگە بېرىپ تېخنىكا ئۆگەندى. بۇنىڭ بىلەن بۇ بازاردىكى 48 نەپەر دىنىي زات باقمىچىلىق، باغۋەنچىلىك ۋە باشقا تىجارەت بىلەن ئائىلە كىرىمىنى ئاشۇردى. ئۇلار باي بولغاندا نامراتلارنى ئۇنتۇماي، بۇ يىلدىن بۇيان تۇرمۇشتا قىينىچىلىقى بار 48 ئائىلىگە 4800 يۈەن نەق پۇل، 3860 كىلوگرام ئاشلىق، 6 قاپ ئوغۇت، 6 تۇياق مال، 3000كىلوگرام كۆمۈر ياردەم قىلغاندىن باشقا، قىينىچىلىقى ئېغىر 17 ئوقۇغۇچىغا 2100 يۈەن نەق پۇل، 37 قۇر كىيىم ـ كېچەك ئېلىپ بەردى.18مىڭ يۈەن چىقىرىپ، 6 ئورۇنغا بېتون ۋە ياغاچ كۆۋرۈك، 2 ئورۇنغا زاكو، 3 ئورۇنغا بېتون نو قۇرۇپ قاتناشنى راۋانلاشتۇرۇپ بەردى.

(ئەھمەت مۇھەممەت، ياسىنجان ئەھمەت)

▲ **مەكىت** ناھىيە قۇمقسار يېزا خادىلىق كەنت 1 ـ مەھەللىدىكى **ئېزىز ياسىن ھاجىم** شۇ يېزىدىكى نامرات ئاھالىلەرگە 2تۇياق قوي، 50 خالتا ئۇن ياردەم قىلغانىدى، 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا يېزا مەركىزىي باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى نامرات ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىشلىق كىيىم ـ كېچەك مەسلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن 3 مىڭ يۈەن نەق پۇل ياردەم قىلدى؛ يەنە يانتاق يېزا ئويلۇق كەنتىدىكى دىنىي زاتلار ۋە جامائەت 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا 300 يۈەن نەق پۇل چىقىرىپ، كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى قىينىچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا ياردەم قىلدى؛ ئويلۇق كەنت 2 ـ مەھەللە مەسچىتىدىكى دىنىي زات ۋە جامائەت بىرلىكتە 450 يۈەن قىممىتىدىكى بىر دانە سۇ تارتىش ماشىنىسى ۋە 70 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا سۇلياۋ نەيچە سېتىۋېلىپ شۇ كەنتتىكى باشلانغۇچ مەكتەپكە يارداەم قىلدى. يەنە 3 ـ مەھەللە جامائەت ئۇچىيۇزمو كەنت 3 ـ مەھەللە جامائەت مەسچىتىنىڭ مەزىنى **ئابدۇكېرىم ئازى** 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا كەنتتىكى 10 نامرات ئائىلىگە 10 خالتا ئۇن، شۇ كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىدىكى قىينىچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلارغا 250 يۈەن نەق پۇل ئىئانە قىلدى؛ ھاگىنتلىق يېزا قاشىبويى كەنت 2 ـ مەھەللىدىكى **مەمەت تۇردى ھاجى** 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى 40 خالتا ئۇن سېتىۋېلىپ، ئاشلىقى يېتىشمەيدىغان 40 نامرات ئائىلىگە تارقىتىپ بەردى؛ ئۇ يەنە 500يۈەن چىقىرىپ، 25 نامرات ئوقۇغۇچىغا قىشلىق كىيىم ئېلىپ بەردى؛ يانتاق يېزا جەرەندۆڭ كەنت 6 ـ مەھەللە مەسچىتىدىكى دىنىي زات ۋە ئېتىقادچى ئامما 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىگە 200 يۈەن ياردەم قىلدى، ئۇلار يەنە 120 يۈەن چىقىرىپ 3 نامرات ئائىلىنى يوقلىدى.

(ئابدۇرېشىت ۋاسىل)

▲ **خوتەن شەھىرى** چوڭ جامە مەسچىتىنىڭ نايىپ ئىمامى، ھېيتگاھ مەسچىتىنىڭ خاتىپى **ئوبۇلھەسەن قارىم** قۇربان ھېيىت ھارپىسىدا بىر كالا سېتىۋېلىپ، قۇربانلىق قىلالمىغان 20 نامرات ئائىلىگە گۆش تارقىتىپ بەردى ۋە ئالدىن بېيىغانلارنى سەپەرۋەر قىلىپ 1500 يۈەنلىك كالىدىن بىرنى ئالدۇرۇپ، گۆشنى نامراتلارغا تارقىتىپ بەردى.

(ئىلى ئەكبەر جىلىل)

▲ **قاراقاش** ناھىيە جاھانباغ يېزا دەريا بويى كەنت پوكو مەسچىتىنىڭ ئىمامى **مەمەتجان قارى** 1999 ـ يىلدىن باشلاپ غاز، ئۆردەك بېقىش كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىپ پۇل تاپقاندىن كېيىن2000 ـ يىلى شال ئاقلاش ماشىنىسى سېتىۋېلىپ، يىلىغا 10 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق كىرىم قىلدى، 2002 ـ يىلى 4 پۇڭ يەرگە بېلىق كۆلچىكى كولاپ بېلىق باقتى، بۇ يىل بېلىق سېتىپ 5 مىڭ يۈەن كىرىم قىلدى. بۇلتۇر ئۇ كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىش ئارقىلىق 28 مىڭ يۈەن كىرىم قىلىپ، كەنت تەۋەسىدىكى ئالدىن بېيىغان ئائىلىلەر قاتارىغا ئۆتتى.

(ئابلىمىت مامۇت، ھەببۇللا مەتسەيدى)

▲ **قاغىلىق** ناھىيە چوپان يېزا چوپانيول كەنتى 2 ـ مەھەللىسىدىكى 16 ياشلىق بىر بالىنىڭ باش قىسمىغا ئۆتىياغ ئۆسمىسى پەيدا بولۇپ ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالغاندا بۇ يېزىدىكى دىنىي زاتلار، جامائەت 12 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنىگىچە 8920 يۈەن ئىئانە قىلدى.

(مۇساجان ياسىن)

▲ **توقسۇن** ناھىيە غولبويى يېزا شىمالىي قاراش كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق **ھامۇت قارى، خالدىن قارى** قاتارلىق مەرىپەتپەرۋەر دىنىي زاتلار شىمالىي قاراش شۆبە مەكتەپكە 1120يۈەن قىممىتىدە 10 تونا كۆمۈر ئاپىرىپ بېرىپ مەكتەپنىڭ قىشلىق ئىسىنىش مەسلىسىنى ھەل قىلىپ بەردى. (كەبىرە ساتتار، رازىيە نىياز)

▲ **ئۇچتۇرپان** ناھىيە ئاقيار يېزا يۇقىرىقى ئاقيار كەنت 6 ـ مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى **مىجىت قارى** يىللاردىن بۇيان كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئوقۇتۇش خىزمىتىنى قوللاش ۋە بىر قىسىم نامرات ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش قىينىچىلىقىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن كەنت تەۋەسىدىكى دىنىي زاتلارنى سەپەرۋەر قىلىپ كەنت مەكتىپىگە ياردەم بېرىپ كەلگەنىدى. 2004 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى بۇ مەكتەپكە ئۆز يېنىدىن 300 يۈەن ئىئانە قىلىپ، مائارىپنى قوللاشتەك ئېسىل خىسلىتىنى يەنە بىر قېتىم نامايان قىلدى.

(ئۆمەر ئەيسا، خاسىيەت مۇھەممەد)

ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلار

▲ **يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيە** 51 ـ تۇەن 13 ـ لىيەن ئەزاسى **ئابدۇسېمى باقى** يېقىندا 10 مىڭ يۈەن چىقىرىپ، 13 ـ لىيەندىكى 500 نامرات، قېرى كىشىلەرنى ھەمكارلىشىپ داۋالاش سۇغۇرتىسىغا قاتناشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ كېلەر يىللىق كېسەل كۆرسىتىپ داۋالىنىشىغا ئاسانلىق يارىتىپ بەردى. يېقىندا يەنە 51 ـ تۇەن بازاردىكى يەككە تىجارەتچى ئابلەخەت تۇردى قاتارلىقلار 4600يۈەن قىممىتىدە ئىككى دانە كىرئالغۇ، 120 يۈرۈش كارېۋات، يوتقان كىرلىكى سېتىۋېلىپ تۇەن مەركىزىي مەكتەپ تولۇقسىز قىسمىدا ياتاقتا يېتىپ ئوقۇۋاتقان 120 نەپەر نامرات ئوقۇغۇچىغا ياردەم قىلدى. 51 ـ تۇەن 2 ـ لىيەندىكى ئابلا ئابلەخەت يېقىندا 1 ـ لىيەن مەكتەپتىكى ئۆگىنىشتە ئەلا، ئائىلىسى نامرات 21 نەپەر ئوقۇغۇچىغا 1050يۈەن نەق پۇل، 210 يۈەنلىك ئوقۇش ماتېرىيالى ياردەم قىلدى. 51 ـ تۇەن بازاردىكى بىر مېيىپ قىز بۆرەك زەئىپلىشىش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ يېتىپ قالغاندا مىللىي 2 ـ مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلار 650يۈەن ياردەم قىلدى. 51 ـ تۇەن 13 ـ لىيەن دېھقىنى ئىلى قاسىم يېقىندا 1000يۈەن

چىقىرىپ، ئامېنى سەپەرۋەر قىلىش ئارقىلىق 14مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ، ليەن ئىچىدىكى 4 كىلومېتىر توپا يولىنى شېغىللاشتۇرۇپ قاتناشنى ياخشىلىدى. (مۆمىنجان قادىر)

▲ **ئۈچتۇرپان** ناھىيە ئاقيار يېزا 4 ـ كەنت 4 ـ مەھەللىدىكى **مۇختارجان ئوسمان** ئۆرۈمچىدە قۇرۇلۇش چېقىش ھۆددىگەرى بولۇپ ئىشلەپ پۇل تېپىپ 2003 ـ يىلى يۇرتقا كەلگەندە 10 مىڭ يۈەنگە بېتون نوكەش بۇيرۇتۇپ، ماشىنا بىلەن ئەكىلىپ رەتلەنگەن ئېتىز يوللىرىنىڭ ئۆتمە ئېرىقلىرىغا قويۇپ بېرىپ كەتكەندى، ئۆتكەن يىلى يۇرتىغا تۇغقان يوقلاپ كەلگەندە 3000يۈەن خەجلەپ مەھەللە ئۆستىگىنىڭ خەتەرلىك بولۇپ قالغان بىر كۆۋرۈكىنى قايتا ياساتتى، ئارقىدىن 10 قوي ئېلىپ كەنتىمىز تەۋەسىدىكى تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇل، ئاجىز مېيىپلارنى يوقلىدى، مەھەللە مەسچىتىگە 7 مېتىرلىق گىلەم ئېلىپ بەردى. (ياسىن ھاشىم)

▲ **مەكىت** ناھىيە قۇمقىسار يېزاخادىلىق كەنت 1 ـ مەھەللىدىكى **مەتتۇرسۇن ئىسمائىل** 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا خادىلىق كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ھاجەتخانا سېلىش ئىشىغا 1000 يۈەن ياردەم قىلدى.

(ئابدۇرىشىت ۋاسىل)

▲ **توقسۇن** ناھىيە غولبويى يېزا تەۋەسىدىكى **ھەسەلخان يۈسۈپ** 1000يۈەن، **ھۆرىيەتگۈل ۋەلى** 500 يۈەن، **ئىززەتخان ھاسان** 500 يۈەن، شا يېزا 5 ـ كەنتتىكى **ئابدۇراخمان ھاجى** 500 يۈەن نەق پۇل ئىئانە قىلىپ، ناھىيىدىكى قېينىچىلىقى بار بىر قىسىم مەكتەپلەردىكى پارتا ـ ئورۇندۇقلارنى تولۇقلاشقا ياردەم بەردى. (كەبىرە ساتتار، رازىيە نىياز)

خەۋەرلەر

▲ **باي** ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، سىياسىي كېڭەش، ئىسلام جەمئىيىتى 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى بايدا نىمشېھىت ئارمىيە دامولا ھاجى تۇغۇلغانلىقىنىڭ 100 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنى ئۆتكۈزدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايون، ئاقسۇ ۋىلايىتى ۋە ھەر قايسى ناھىيىلەردىن بولۇپ 50تىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. (سىدىق نۇر)

▲ **قەشقەر شەھەرلىك** ھۆكۈمەت ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىدىن تەركىب تاپقان ھال سوراش ئۆمىكى 7500 يۈەن قىممىتىدە لازىمەتلىك ئېلىپ، مەملىكەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايون، ۋىلايەت ۋە شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھارۇنخان مەخسۇم ھاجى ۋە مەرھۇم سادىق قارىي ھاجى قاتارلىق 60 نەچچە دىنىي زات ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىدىن قۇربان ھېيتلىق ھال سوردى. (نىجات غوپۇر)

▲ 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى **قەشقەر شەھىرى** چوڭ يىغىن ئېچىپ، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ كادىرى، خەتەرگە تەۋەككۇل قىلىپ2 مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى پاسكىنا سۇ قۇدۇقىغا چۈشۈپ كېتىپ ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالغان بالىنى قۇتۇلدۇرۇۋالغان ئابدۇخېلىل ئابدۇقېيۇمغا «ئىلغار شەخس» دەپ شەرەپلىك نام بەردى ھەمدە 1000 يۈەن نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلىدى. (نىجات غوپۇر)

▲ ئۆتكەن يىلى 12 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى **ئاقسۇ شەھىرى** مالىيىدىن 8 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ، يېزا ـ قىشلاقلاردىكى تۇرمۇشتا قىيىنچىلىقى بار 35 نەپەر دىنىي زاتنىن ھال سوردى. (ئوبۇلقاسىم ئەمەت)

▲ 2004 ـ يىلى **ئاقسۇ شەھىرى** ئاكتىپ تەدبىر قوللىنىپ، دىنىي زاتلارنى پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ بېيىش يولىغا يېتەكلەپ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 3500 يۈەندىن يۇقىرى بولغان دىنىي زاتلار 359 نەپەرگە يېتىپ، دىنىي زاتلار ئومۇمىي سانىنىڭ 61.5 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى (ماتېرىيالدىن)

▲ شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش بىڭتۇەنى يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ مۇسۇلمانلار كۆپرەك جايلاشقان **52 ـ تۈەن** رەھبەرلىكى 2004 ـ يىلى ئۆز مالىيىسىدىن 980 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ، تۈەن تەۋەسىدىكى ئىگە ـ چاقسىز، مېيىپ، نامرات ئائىلىلەردىن جەمئىي 32 ئائىلىنىڭ ھەر بىرىگە $80m^2$ لىق پىششىق خىشلىق ئۆي سېلىپ بەردى.

(مەمتىمىن يۈسۈپ)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى «مەملىكەتلىك ئىلغار ئاممىۋى تەشكىلات» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى

ئۈرۈمچى مۇخبىرىمىز خەۋىرى: جۇڭخۇا خەلق ئىشلىرى مىنىستىرلىكى 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى خەلق سارىيىدا چوڭ يىغىن ئېچىپ، تۇنجى قېتىم مەملىكەت بويىچە 500 ئاممىۋى تەشكىلاتقا «مەملىكەتلىك ئىلغار ئاممىۋى تەشكىلات» دېگەن شەرەپلىك نامنى بەردى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى پۈتۈن مەملىكەتتىكى دىنىي تەشكىلاتلار ئىچىدە بۇ شەرەپلىك نامغا مۇشەررەپ بولغان بىردىنبىر دىنىي تەشكىلات ھېسابلىنىدۇ.

خەلق ئىشلىرى مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى لى شۆجۇي يىغىندا مۇنداق دېدى: ئاممىۋى تەشكىلاتلار پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنى خەلق ئاممىسى بىلەن ئالاقىلاشتۇرىدىغان كۆۋرۈك ۋە ۋاستە بولۇپ، ئىگىلىكنىڭ راۋاجلىنىشى، جەمئىيەتنىڭ يۇكسىلىشى ۋە خەلقنىڭ ئەتراپلىق تەرەققىي تېپىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم كۈچ بولۇپ قالدى، ئومۇمىيۈزلۈك ھاللىق جەمئىيەت بەرپا قىلىش، سوتسىيالىستىك مادىدىي مەدەنىيەتنى، سىياسىي مەدەنىيەتنى، مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ماس تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئاكتىپ رول ئويناندى. مەزكۇر مىنىستىرلىك تونۇشتۇرۇشىچە، كەسپىي جەمئىيەت، ئىجتىمائىي تەشكىلات، فوند جەمئىيىتى قاتارلىق ھەر خىل ئاممىۋى تەشكىلاتلار مەملىكىتىمىزنىڭ شەھەر ـ يېزىلىرى، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى ساھەلىرىگە تارقالغان بولۇپ، ھازىر مەملىكەت بويىچە تۇرلۇك ئاممىۋى تەشكىلاتلار 260مىڭدىن ئارتۇق ئىكەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئىجتىمائىي تەشكىلاتلار 142مىڭ، فوند جەمئىيىتى 1200دىن ئارتۇق، پۇقراۋى غەيرىي كارخانا ئورۇنلار 124 مىڭ ئىكەن.

مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىرى ئىسمائىل ئەھمەد، خې لۇلى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىرى لو خاۋسەي، ئابلەت ئابدۇرىشىتلار يىغىنغا قاتناشتى ۋە ئىلغار بولغان ئورۇنلارغا تەقدىرلەش تاختىسى تارقىتىپ بەردى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ۋەكىلى مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ سەھنىگە چىقىپ تەقدىرلەش تاختىسىنى تاپشۇرۇۋالدى.

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئىسلام-ئەرەب تەللىرىنىڭ دىپلوماتىيە خادىملىرى، چەتئەللىك مۇسۇلمان مۇتەخەسسىسلەر ۋە بېيجىڭدىكى مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرىگە قۇربان ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن زىياپەت بەردى. مۇئاۋىن زوڭلى خۇي لياڭيۇ، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇرىشىت قاتارلىق مەركەز رەھبەرلىرى زىياپەتكە ئىشتىراك قىلىپ، مەركەزگە ۋاكالىتەن مۇسۇلمانلارنىڭ ھېيتىنى قۇتلۇغ تەبرىكلىدى.

▲شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 2004-يىل 12-ئاينىڭ 13-كۈنى يەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى باش كاتىپلىرى يىغىنى ئېچىپ، خىزمەت تەجرىبىسى ئالماشتۇردى ۋە 2005-يىللىق خىزمەتنى نورۇنلاشتۇردى.

▲شىنجاڭ ئىسلام دارىلقۇننىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى غوپۇر ھاجى باشچىلىقىدىكى ئوقۇتقۇچىلار ئۆگىنىش-ئىكسكۇرسىيە ئۆمىكى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 11-كۈنى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە ئىسلام دارىلقۇننى زىيارەت قىلىپ تەجرىبە ئالماشتۇردى.

▲قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام دىنى 4-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 16-كۈنى ئاتۇشتا ئېچىلىپ، يېڭى بىر نۆۋەتلىك رەھبەرلىك كوللېكتىپنى سايلاپ چىقتى.

چقىرىپ، ئاممىنى سەپەرۋەر قىلىش ئارقىلىق 14مىڭ يۈەن مەبلەغ توپلاپ، لىەن ئىچىدىكى 4 كىلومېتىر توپا يولىنى شېغىللاشتۇرۇپ قاتناشنى ياخشىلىدى. (مۆمىنجان قادىر)

▲ **ئۈچتۇرپان** ناھىيە ئاقيار يېزا 4 ـ كەنت 4 ـ مەھەللىدىكى **مۇختارجان ئوسمان** ئۆرۈمچىدە قۇرۇلۇش چېقىش ھۆددىگىرى بولۇپ ئىشلەپ پۇل تېپىپ 2003 ـ يىلى يۈرتقا كەلگەندە 10 مىڭ يۈەنگە بېتون نوكەش بۇيرۇتۇپ، ماشىنا بىلەن ئەكىلىپ رەتلەنگەن ئېتىز يوللىرىنىڭ ئۆتمە ئېرىقلىرىغا قويۇپ بېرىپ كەتكەندى، ئۆتكەن يىلى يۈرتىغا تۇغقان يوقلاپ كەلگەندە 3000يۈەن خەجلەپ مەھەللە ئۆستىگىنىڭ خەتەرلىك بولۇپ قالغان بىر كۆۋرۈكىنى قايتا ياساتتى، ئارقىدىن 10 قوي ئېلىپ كەنتىمىز تەۋەسىدىكى تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇل، ئاجىز مېيىپلارنى يوقلىدى، مەھەللە مەسچىتىگە 7 مېتىرلىق گىلەم ئېلىپ بەردى. (ياسىن ھاشىم)

▲ **مەكىت** ناھىيە قۇمقىسار يېزاخادىلىق كەنت 1 ـ مەھەللىدىكى **مەتتۇرسۇن ئىسمائىل** 2004 ـ يىل 11 ـ ئايدا خادىلىق كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ھاجەتخانا سېلىش ئىشىغا 1000 يۈەن ياردەم قىلدى.

(ئابدۇرىشىت ۋاسىل)

▲ **توقسۇن** ناھىيە غولبويى يېزا تەۋەسىدىكى **ھەسەلخان يۈسۈپ** 1000يۈەن، **ھۆرىيەتگۈل ۋەلى** 500 يۈەن، **ئىززەتخان ھاسان** 500 يۈەن، شا يېزا 5 ـ كەنتتىكى **ئابدۇراخمان ھاجى** 500 يۈەن نەق پۇل ئىئانە قىلىپ، ناھىيىدىكى قىينىچىلىقى بار بىر قىسىم مەكتەپلەردىكى پارتا ـ ئورۇندۇقلارنى تولۇقلاشقا ياردەم بەردى. (كەبىرە ساتتار، رازىيە نىياز)

خەۋەرلەر

▲ **باي** ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، سىياسىي كېڭەش، ئىسلام جەمئىيىتى 2004 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى بايدا نەمشېھىت ئارمىيە دامولا ھاجى تۇغۇلغانلىقىنىڭ 100 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنى ئۆتكۈزدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايون، ئاقسۇ ۋىلايىتى ۋە ھەر قايسى ناھىيىلەردىن بولۇپ 50تىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. (سىدىق نۇر)

▲ **قەشقەر شەھەرلىك** ھۆكۈمەت ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىدىن تەركىب تاپقان ھال سوراش ئۆمىكى 7500 يۈەن قىممەتتىدە لازىمەتلىك ئېلىپ، مەملىكەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايون، ۋىلايەت ۋە شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھارۇنخان مەخسۇم ھاجى ۋە مەرھۇم سادىق قارىي ھاجى قاتارلىق 60 نەچچە دىنىي زات ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىدىن قۇربان ھېيتلىق ھال سورىدى. (نىجات غوپۇر)

▲ 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى **قەشقەر شەھىرى** چوڭ يىغىن ئېچىپ، شەھەرلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ كادىرى، خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىپ2 مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى پاسكىنا سۇ قۇدۇقىغا چۈشۈپ كېتىپ ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالغان بالىنى قۇتۇلدۇرۇۋالغان ئابدۇخېلىل ئابدۇقېيىۇمغا «ئىلغار شەخس» دەپ شەرەپلىك نام بەردى ھەمدە 1000 يۈەن نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلىدى. (نىجات غوپۇر)

▲ ئۆتكەن يىلى 12 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى **ئاقسۇ شەھىرى** مالىيىدىن 8 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ، يېزا ـ قىشلاقلاردىكى تۇرمۇشتا قىينىچىلىقى بار 35 نەپەر دىنىي زاتنىڭ ھال سورىدى. (ئوبۇلقاسىم ئەمەت)

▲ 2004 ـ يىلى **ئاقسۇ شەھىرى** ئاكتىپ تەدبىر قوللىنىپ، دىنىي زاتلارنى پەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ بېيىش يولىغا يېتەكلەپ، كۆزگە كۆرۈنەرلىك ئۈنۈم ھاسىل قىلدى. يىللىق ئوتتۇرىچە كىرىمى 3500 يۈەندىن يۇقىرى بولغان دىنىي زاتلار 359 نەپەرگە يېتىپ، دىنىي زاتلار ئومۇمىي سانىنىڭ 61.5 پىرسەنتىنى ئىگىلىدى (ماتېرىيالدىن)

▲ شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ـ قۇرۇلۇش بىڭتۈەنى يېزا ئىگىلىك 3 ـ دېۋىزىيىسىنىڭ مۇسۇلمانلار كۆپرەك جايلاشقان **52 ـ تۇەن** رەھبەرلىكى 2004 ـ يىلى ئۆز مالىيىسىدىن 980 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ، تۇەن تەۋەسىدىكى ئىگە ـ چاقسىز، مېيىپ، نامرات ئائىلىلەردىن جەمئىي 32 ئائىلىنىڭ ھەر بىرىگە $80m^2$ لىق پىششىق خىشلىق ئۆي سېلىپ بەردى.

(مەمتىمىن يۈسۈپ)

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى «مەملىكەتلىك ئىلغار ئاممىۋى تەشكىلات» دېگەن شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى

ئۈرۈمچى مۇخبىرىمىز خەۋىرى: جۇڭخۇا خەلق ئىشلىرى مىنىستىرلىكى 2004 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى خەلق سارىيىدا چوڭ يىغىن ئېچىپ، تۇنجى قېتىم مەملىكەت بويىچە 500 ئاممىۋى تەشكىلاتقا «مەملىكەتلىك ئىلغار ئاممىۋى تەشكىلات» دېگەن شەرەپلىك نامنى بەردى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى پۈتۈن مەملىكەتتىكى دىنىي تەشكىلاتلار ئىچىدە بۇ شەرەپلىك نامغا مۇشەررەپ بولغان بىردىنبىر دىنىي تەشكىلات ھېسابلىنىدۇ.

خەلق ئىشلىرى مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى لى شۆجۇي يىغىندا مۇنداق دېدى: ئاممىۋى تەشكىلاتلار پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنى خەلق ئاممىسى بىلەن ئالاقىلاشتۇرىدىغان كۆۋرۈك ۋە ۋاستە بولۇپ، ئىگىلىكنىڭ راۋاجلىنىشى، جەمئىيەتنىڭ يۇكسىلىشى ۋە خەلقنىڭ ئەتراپلىق تەرەققىي تېپىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم كۈچ بولۇپ قالدى، ئومۇمىيۈزلۈك ھاللىق جەمئىيەت بەرپا قىلىش، سوتسىيالىستىك مادىدىي مەدەنىيەتنى، سىياسىي مەدەنىيەتنى، مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ ماس تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئاكتىپ رول ئويناندى. مەزكۇر مىنىستىرلىك تونۇشتۇرۇشىچە، كەسپىي جەمئىيەت، ئىجتىمائىي تەشكىلات، فوند جەمئىيىتى قاتارلىق ھەر خىل ئاممىۋى تەشكىلاتلار مەملىكىتىمىزنىڭ شەھەر ـ يېزىلىرى، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى ساھەلىرىگە تارقالغان بولۇپ، ھازىر مەملىكەت بويىچە تۇرلۇك ئاممىۋى تەشكىلاتلار 260مىڭدىن ئارتۇق ئىكەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئىجتىمائىي تەشكىلاتلار 142مىڭ، فوند جەمئىيىتى 1200دىن ئارتۇق، پۇقراۋى غەيرىي كارخانا ئورۇنلار 124 مىڭ ئىكەن.

مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىرى ئىسمائىل ئەھمەد، خې لۇلى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىرى لو خاۋسەي، ئابلەت ئابدۇرىشىتلار يىغىنغا قاتناشتى ۋە ئىلغار بولغان ئورۇنلارغا تەقدىرلەش تاختىسى تارقىتىپ بەردى. جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ۋەكىلى مۇھەممەد سەئىد مايۇنفۇ سەھنىگە چىقىپ تەقدىرلەش تاختىسىنى تاپشۇرۇۋالدى.

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ئىسلام-ئەرەب ئەللىرىنىڭ دىپلوماتىيە خادىملىرى، چەتئەللىك مۇسۇلمان مۇتەخەسسىسلەر ۋە بېيجىڭدىكى مۇسۇلمانلار ۋەكىللىرىگە قۇربان ھېيىت مۇناسىۋىتى بىلەن زىياپەت بەردى. مۇئاۋىن زوڭلى خۇي لياڭيۇ، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇرىشىت قاتارلىق مەركەز رەھبەرلىرى زىياپەتكە ئىشتىراك قىلىپ، مەركەزگە ۋاكالىتەن مۇسۇلمانلارنىڭ ھېيتىنى قۇتلۇغ تەبرىكلىدى.

▲شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 2004-يىل 12-ئاينىڭ 13-كۈنى يەرلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى باش كاتىپلىرى يىغىنى ئېچىپ، خىزمەت تەجرىبىسى ئالماشتۇردى ۋە 2005-يىللىق خىزمەتنى ئورۇنلاشتۇردى.

▲قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام دىنى 4-قېتىملىق ۋەكىللەر يىغىنى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 16-كۈنى ئاتۇشتا ئېچىلىپ، يېڭى بىر نۆۋەتلىك رەھبەرلىك كوللېكتىپىنى سايلاپ چىقتى.

▲شىنجاڭ ئىسلام دارىلفۇنۇنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى غوپۇر ھاجى باشچىلىقىدىكى ئوقۇتقۇچىلار ئۆگىنىش-ئىكسكۇرسىيە ئۆمىكى 2005-يىل 1-ئاينىڭ 11-كۈنى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋە ئىسلام دارىلفۇنىنى زىيارەت قىلىپ تەجرىبە ئالماشتۇردى.

توقسۇن ناھىيىسىدىكى بوستان مەدرىسى مەسچىتى

ISSN 1007-5836

《中国穆斯林》（维吾尔文版）

国际标准刊号：ISSN1007—5836

国内统一刊号：CN11—1346/B

国内邮发代号：（新）58—167

国外发行代号：Q1720

开发行

定价：4.50元

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» (ئۇيغۇرچە)

خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى:

مەملىكەتلىك بىر تۈتاش ژۇرنال نومۇرى:

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى:

چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالەت نومۇرى:

ئاشكارا تارقىتىلىدۇ باھاسى: 4.50 يۈەن